

Goriška knjižnica »Franceta Bevka«
ŠTUDIJSKI ODDELEK

1980.

8414

KOLEDAR 1980

KOLENDAR

Goriške Mohorjeve družbe

za leto

1980

123

Izdala Goriška Mohorjeva družba

Gorica 1980

8414

1980.

D 88.635 / 1980

Koledar opremil Edi Žerjal
Uredil dr. Jože Markuža
Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1980

je prestopno leto in ima 366 dni, to je 52 tednov in en dan. Začne se s torkom in konča s sredo. Pomlad se prične 23. marca, poletje 22. junija, jesen 22. septembra in zima 22. decembra.

7. januar 1980 je po Julijanskem koledarju 19. december 1979. Po judovskem koledarju 12. Tebetha 5740; po muslimanskem 12. Seferja 1400 in po koptskem 22. Keihaka 1696.

Velika noč po Gregorijanskem koledarju bo 6. aprila 1980.

Sončni in lunini mrki

V letu 1980 bosta dva sončna mrka in trije lunini mrki. V Evropi bodo deloma vidni samo lunini mrki.

Popolni sončni mrk bo 16. februarja od 7.15 do 12.31 in bo viden v Srednji Afriki in na jugu Azije.

Obročasti sončni mrk bo 10. avgusta od 17.14 do 23.09 in bo viden na jugu Tihega oceana in v Južni Ameriki.

Lunini mrki bodo deloma vidni v Evropi in sicer: 1. marca od 19.46 do 23.44; 27. julija od 18.59 do 21.17; 26. avgusta od 2.43 do 6.18.

JANUAR

PROSINEC

31 DNI

1	Torek	Osmina Gospodovega rojstva - Marija, mati božja
2	Sreda	Bazilij (Vasilij) Veliki in Gregor Nacijanski, škofa ☉
3	Četrtek	Genovefa, dev.; Bertila, spok.
4	Petek	Angela Folinjska, red.; Gregor Langreški, škof
5	Sobota	Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena), dev.
6	Nedelja	Gospodovo razglasenje - sv. Trije kralji
7	Ponedeljek	Rajmund Penjafortski, duhovnik
8	Torek	Severin, opat; Erhard, škof
9	Sreda	Julijan in Bazilisa, muč.; Hadrijan, opat
10	Četrtek	Viljem, škof; Agaton, papež; Gregor X., papež ☽
11	Petek	Pavlin, oglejski škof; Teodozij, opat; Salvij, škof, m.
12	Sobota	Alfred, opat; Tatjana, muč.; Ernest, muč.
13	Nedelja	Jezusov krst - Hilarij (Radovan), škof, c. uč.; Veronika
14	Ponedeljek	Oton, menih; Feliks (Srečko) Nolanski
15	Torek	Pavel, puščavnik; Maver, opat
16	Sreda	Marcel, papež; Berard, Oton in Peter, muč.
17	Četrtek	Anton (Zvonko), opat, pušč.; Marijan, muč. ☉
18	Petek	Marjeta Ogrska, dev.; Suzana, muč.
19	Sobota	Knut, kralj; Germanik, muč.
20	Nedelja	2. nav. - Fabijan, papež; Sebastijan, muč.
21	Ponedeljek	Neža (Janja), dev., muč.; Fruktuoz
22	Torek	Vincenc (Vinko), diakon, muč.; Anastazij
23	Sreda	Ildefonz, škof; Emerencijana, muč.
24	Četrtek	Frančišek Saleški, škof, c. uč.; Felicijan, muč. ☽
25	Petek	Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija, muč.
26	Sobota	Timotej, škof; Tit, škof; Pavla, spok.
27	Nedelja	3. nav. - Angela Merici, dev.; Vitalijan, papež; Julijan
28	Ponedeljek	Tomaž Akvinski, c. uč.
29	Torek	Valerij, škof; Julijan Ubogi, spok.
30	Sreda	Martina, dev., muč.; Hijacinta, dev.
31	Četrtek	Janez Bosco, duhovnik; Marcela, spok.; Ludovika red.

Kitajski otroci iz Kantona

V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Beseda je bila Bog... In Beseda se je učlovečila in se je naselila med nami; in videli smo njeno slavo, slavo kakor edinorojenega od Očeta: polna milosti in resnice.

(Jan 1, 1, 14)

Kar je preprosto je naravno, kar je naravno je združeno z božjim. Išcite radost v tem, da vnašate povsod iskrenost in poštenje in da se izogibate vsake laži in pretvarjanja.

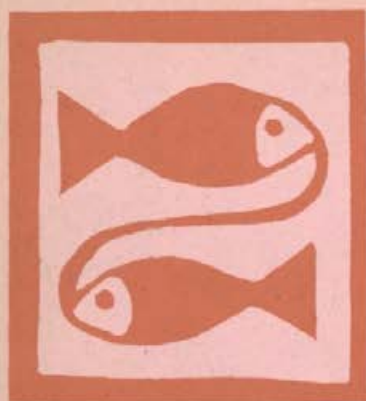
(Janez XXIII.)

*Ce v prosincu mušica raja, pičla poleti bo piča in klaja.
Ce Pavel Pozimec (15.) nebo razjasni, letina dobra gotovo sledi.
V januarju toplo - v februarju hladno.*

NEDELJSKI EVANGELIJI

1. Našli so Marijo, Jožefa in Dete... (Lk 2, 16-21)
  6. Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
  13. Oče pričuje o Sinu (Lk 3, 15-16, 21-22)
  20. Jezusov prvi čudež (Jan 2, 1-12)
  27. Pismo se spolnjuje na Jezusu (Lk 1, 1-4, 14-21)
-

FEBRUAR

SVEČAN

29 DNI

1	Petek	Brigita Irska, dev.; Sever, škof; Pionij, muč.	Ⓢ
2	Sobota	<i>Svečnica</i> (Gospodovo darovanje); Simeon in Ana	
3	Nedelja	4. nav. - Blaž, škof, muč.; Oskar, škof	
4	Ponedeljek	Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, duh.	
5	Torek	Agata, dev., muč.; Albuin, škof, muč.	
6	Sreda	Pavel Miki in tovariši, japonski mučenci	
7	Četrtek	Rihard, kralj; Egidij od sv. Jožefa; Koleta, dev.	
8	Petek	Hieronim Emilijani, red.; Janez	
9	Sobota	Apolonija, dev., muč.; Nikefor, muč.; Sabin, škof	Ⓢ
10	Nedelja	5. nav. - Sholastika, dev.; Viljem, puščavnik	
11	Ponedeljek	Lurška Mati božja; Saturnin, muč.	
12	Torek	Evlalija, muč.; Benedikt Anianski, opat	
13	Sreda	Katarina de Ricci, dev.; Hermenegilda, spok.	
14	Četrtek	Ciril in Metod, slov. apostola; Valentin (Zdravko)	
15	Petek	Jordan Saški, red.; Sigfrid (Zmago), škof; Klavdij	
16	Sobota	Julijan, muč.; Onezim, škof	●
17	Nedelja	6. nav. - Aleš in šest tovarišev ustanov. servitov; Silvin	
18	Ponedeljek	Simeon, škof, muč.; Flavijan, škof	
19	Torek	(Pust) - Konrad, spok.; Julijan, muč.	
20	Sreda	<i>Pepelnica</i> - Silvan, muč.; Leon, škof; Sadot, muč.	
21	Četrtek	Peter Damiani, škof; Maksimilijan, škof; Irena, dev.	
22	Petek	Sedež sv. Petra.	
23	Sobota	Polikarp, škof, muč.; Romana, spok.	Ⓢ
24	Nedelja	1. postna - Sergij, muč.; Montan, muč.; Lucij	
25	Ponedeljek	Valburga, dev.; Viktorin in Viktor, muč.	
26	Torek	Aleksander, škof; Matilda, dev.	
27	Sreda	Gabrijel Žalostne Matere božje, red.	
28	Četrtek	Roman, opat; Osvald, škof; Hilarij, p.	
29	Petek	(Prestopni dan) - Kasijan, opat	

Eskimski deček iz Groenlandije

In Jezus je hodil po vseh mestih in vaseh: učil je v njih shodnicah, oznanjal blagovest kraljestva in ozdravljaj vse bolezni in vse slabosti.

(Mt 9, 35)

Verujemo v enega samega Boga, Očeta, Sina in Svetega Duha, stvarnika vidnih stvari, kakršen je ta svet, kjer poteka naše minljivo življenje, in nevidnih stvari, kakršni so čisti duhovi, ki jih imenujemo tudi angele, in stvarnika duhovne in neumrljive duše v vsakem človeku.

(Pavel VI.)

Če na Svečnico (2.) sneži, pomlad več daleč ni.

Če se Polona (9.) v soncu odtaja, v mokrem poletju gob preostaja.

Če konec svečana burja pometa, se dobra letina obeta.

NEDELJSKI EVANGELIJI

3. Jezus ni prerok samo za Jude (Lk 4, 21-30)
  10. Apostoli pustijo vse in gredo za Jezusom (Lk 5, 1-11)
  17. Blagor ubogim, gorje bogatinom (Lk 6, 17, 20-26)
  24. Jezus zavrne skušnjavca (Lk 4, 1-13)
-

MAREC

SUŠEC

31 DNI

1	Sobota	Albin, opat, škof; Antonina, muč.	☺
2	Nedelja	2. postna - Neža (Janja, Ines) Praška, dev.; Henrik, red.	
3	Ponedeljek	Kunigunda, cesarica; Marin, muč.	
4	Torek	Kazimir, poljski kraljevič; Hadrijan, m.	
5	Sreda	Hadrijan (Jadran), muč.; Janez od Križa	
6	Četrtek	Fridolin (Miroslav), opat; Koleta (Nika), dev.	
7	Petek	Perpetua in Felicita, muč.; Gaudios, škof	
8	Sobota	Janez od Boga, red.; Janez Avilski, duhovnik	
9	Nedelja	3. postna - Frančiška Rimska, vd.; Gregor Niški	☾
10	Ponedeljek	40 mučencev; Makarij, škof; Janez Ogilvie, muč.	
11	Torek	Sofronij, škof; Evdogij, muč.; Konstantin	
12	Sreda	Doroteja, muč.; Maksimilijan iz Theveste	
13	Četrtek	Kristina, dev., muč.; Nikefor, škof	
14	Petek	Matilda, kraljica; Fiorentina, opatinja	
15	Sobota	Klemen Dvorak, red.; Ludovika de Marillac, red.	
16	Nedelja	4. postna - Hilarij, škof, muč.; Tacijan, diakon	●
17	Ponedeljek	Patricij (Patrik), škof; Jerica (Jedrt), opatinja	
18	Torek	Ciril Jeruzalemski, škof	
19	Sreda	Jožef, Jezusov rednik	
20	Četrtek	Klavdija in tov., muč.	
21	Petek	Nikolaj iz Flüe, pušč.; Serapion, škof	
22	Sobota	Lea, spok.; Zaharija, papež; Katarina, spok.	
23	Nedelja	5. postna - Turibij, škof; Frumenci, muč.	☽
24	Ponedeljek	Dionizij, muč.; Aleksander	
25	Torek	Gospodovo oznanjenje - Humbert, opat	
26	Sreda	Ludgar, škof; Evgenija, muč.	
27	Četrtek	Rupert Salzburški, škof; Lidija, muč.	
28	Petek	Bojan, knez, muč.; Sikst III., papež	
29	Sobota	Bertold, red.; Ciril, diakon	
30	Nedelja	Cvetna - nedelja Gospodovega trpljenja; Amedej	
31	Ponedeljek	Modest, škof; Gvido, opat; Benjamin, muč.	☺

Brat in sestra »gauchos« iz Paraná

Vsakega torej, kdor bo mene priznal pred ljudmi, bom tudi jaz priznal pred svojim Očetom, ki je v nebesih; kdor pa bo mene zatajil pred ljudmi, njega bom tudi jaz zatajil pred svojim Očetom, ki je v nebesih.

(Mt 10, 32-33)

Ti (Bog) nas spodbujaš, da nam je radost, tebe hvaliti, zakaj zase si nas ustvaril in nemirno je naše srce, dokler ne počije v tebi.

(Sv. Avguštín)

Ce mučence (10.) mrazi, zmrzuje še 40 noči.

Ce v marcu more kmet orati, bo v aprilu moral počivati.

Ce na Gabrijela dan (24.) zmrzuje, slana nič več ne škoduje.

NEDELJSKI EVANGELIJI

2. Jezus se med molitvijo spremeni (Lk 9, 28b-36)
  9. Pokora odvzame božjo kazen (Lk 13, 1-9)
  10. Izgubljeni sin se vrne k očetu (Lk 15, 1-3, 11-32)
  23. Grešnik ne sme obsojati grešnika (Jan 8, 1-11)
  30. Trpljenje N. G. Jezusa Kristusa (Lk 22, 14-71; 23, 1-56 ali 23, 1-49)
-

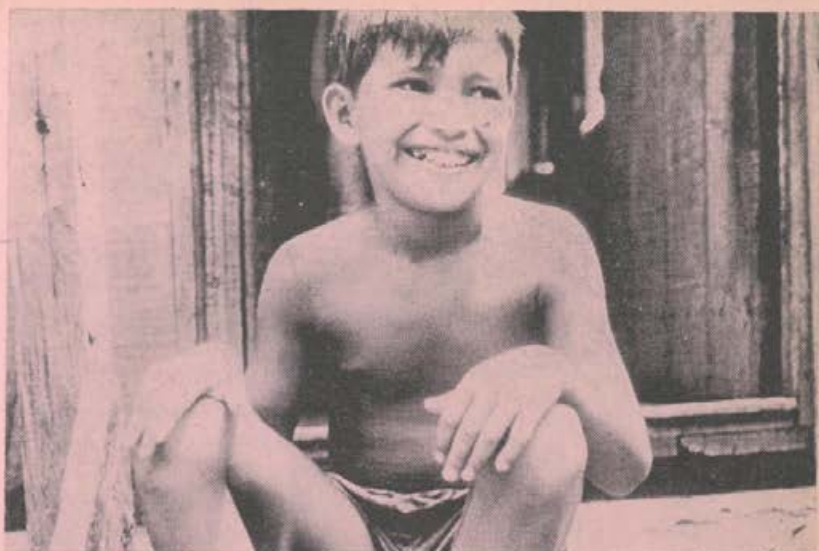

APRIL

MALI TRAVEN

30 DNI

1	Torek	Hugo, škof; Venancij, škof, muč.
2	Sreda	Franšiček Pavelski, red.; Marija Egiptovska
3	Četrtek	<i>Veliki četrtek</i> - Rihard, škof; Agapa (Ljuba)
4	Petek	<i>Veliki petek</i> - Izidor Seviljski, c. uč.; Benedikt Niger
5	Sobota	<i>Velika sobota</i> - Vincenc Ferrer, duhovnik; Irena, muč.
6	Nedelja	Velika noč - Gospodovo vstajenje; Viljem, opat
7	Ponedeljek	Janez K. La Salle, duhovnik
8	Torek	Albert, škof; Valter, opat
9	Sreda	Tomaž Tolentinski, muč.; Marija Kleofa
10	Četrtek	Ezekijel, prerok; Apolonij in tov., muč.
11	Petek	Stanislav, škof; Gema Galgani, dev.
12	Sobota	Zeno, škof; Lazar, tržaški muč.
13	Nedelja	2. velikon. - bela; Martin I., papež, muč.; Hermenegild
14	Ponedeljek	Valerijan in tov., muč.; Lambert, škof
15	Torek	Helena (Jelka); Anastazija, muč.
16	Sreda	Bernardka Lurška, dev.; Benedikt Labre, spok.
17	Četrtek	Fortunat, muč.; Rudolf, muč.
18	Petek	Apolonij, muč.; Eleverij Sirski, muč.
19	Sobota	Leon IX., papež; Ema, redovnica; Dioniz, muč.
20	Nedelja	3. velikon. - Hilda, dev.; Teotim, škof; Sulpicij, muč.
21	Ponedeljek	Anzelm, škof, c. uč.; Konrad Parzham, red.
22	Torek	Aleksander (Saša), muč.; Luka, muč.
23	Sreda	Jurij, muč.; Adalbert (Vojko), škof, muč.
24	Četrtek	Fidelis iz Sigm., red., muč.; Honorij, škof
25	Petek	Marko, evangelist; Ermin, škof, muč.
26	Sobota	Pashazij, opat; Franka Visalta, opatinja; Antonin
27	Nedelja	4. velikon. - Hozana Kotorska, dev.; Čita, dev.
28	Ponedeljek	Peter Chanel, duhovnik, muč.; Vital, muč.
29	Torek	Katarina Sienska, dev., c. uč.
30	Sreda	Pij V., papež; Jožef Cottolengo, duhovnik

Reven brazilski otrok

Resnično, resnično povem vam: Če pšenično zrno ne pade v zemljo in ne umrje, ostane samo; če pa umrje, obrodi obilo sadu.

(Jan 12, 24)

Kristus je največji izvir duhovne moči, kar jih je človek kdajkoli poznal. Najplemenitejši vzor vsakemu, ki hoče vse dati, ne da bi kaj zahteval nazaj. Kristus ni last samo krščanstva, ampak vsega sveta.

(Mahatma Gandhi)

*Ce sončen je april in suh, bo maj za lepo vreme gluh.
April sedemkrat na dan kmeta s polja spodi.
Kadar Jurij (23.) vrane skrije v žito, je leto zmerom plodovito.*

NEDELJSKI EVANGELIJI

6. Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jan 20, 1-9)
  13. Cez osem dni je prišel Jezus (Jan 20, 15-31)
  20. Jezus da apostolom jesti (Jan 21, 1-19 ali 1-14)
  27. Dobri pastir daje večno življenje (Jan 10, 27-30)
-

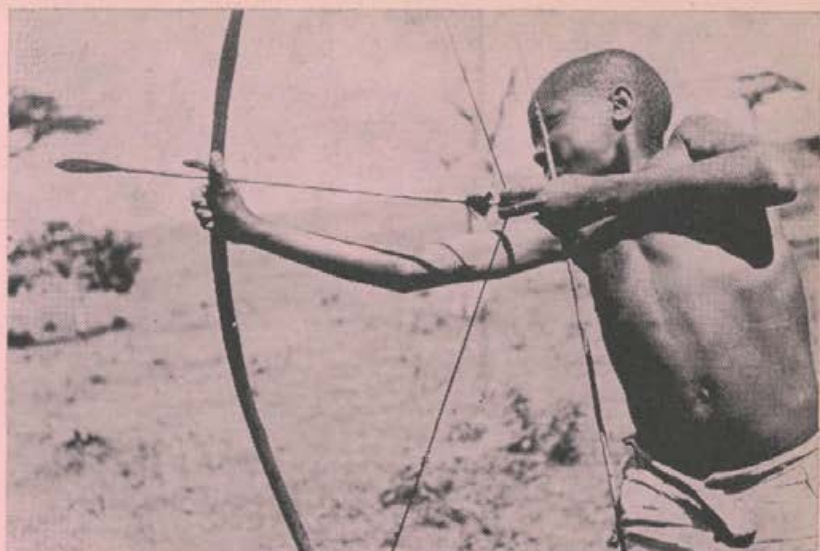

MAJ

VELIKI TRAVEN

31 DNI

1	Četrtek	Jožef Delavec - mednarodni praznik dela
2	Petek	Atanazij, škof, c. uč.; Mafalda, dev.
3	Sobota	Filip (Zdenko) in Jakob ml., apostola; Teodozij
4	Nedelja	5. velikon. - Florijan (Cvetko), muč.; Cirijak, škof
5	Ponedeljek	Gotard, škof; Angel, muč.; Silvan, muč.
6	Torek	Dominik Savio, dijak; Evodij, škof
7	Sreda	Gizela, opatinja; Flavij, muč.
8	Četrtek	Viktor (Zmago), muč.; Dezider
9	Petek	Pahomij, opat; Herma; Beat, pušč.
10	Sobota	Antonin, škof; Gordijan in Epimah, muč.
11	Nedelja	6. velikon. - Sigismund (Žiga), kralj; Mamert, muč.
12	Ponedeljek	Leopold Mandić, duhovnik; Nerej in Ahilej, muč.
13	Torek	Servacij, škof; Peter Regalati, red.
14	Sreda	Matija, apostol; Justina, muč.
15	Četrtek	Izidor, kmetovalec; Zofija (Sonja), muč.
16	Petek	Janez Nepomuk, muč.; Ubald, škof; Andrej Bobola
17	Sobota	Pashal Bajlon, red.; Bruno, škof; Jošt, opat
18	Nedelja	Vnebohod - Janez I., papež, muč.; Venancij, muč.; Erik
19	Ponedeljek	Peter Celestin, red.; Ivo, duhovnik
20	Torek	Bernardin Sienski, red.; Plavtila, spok.
21	Sreda	Krispin, red.; Valens, škof; Evtihij
22	Četrtek	Renata, spok.; Julija, dev., muč.; Rita da Cascia, red.
23	Petek	Dezider (Željko), škof; Janez de Rossi, duhovnik
24	Sobota	Marija pomočnica kristjanov - Socerb, muč.; Suzana
25	Nedelja	Binkošti - Beda Častitljivi - duhovnik; Gregor VII., p.
26	Ponedeljek	Filip Neri, duhovnik; Lambert, škof; Pavlin
27	Torek	Avguštin Canterb., škof; Julij, mučenec
28	Sreda	German Pariški, škof; Bernard, duhovnik
29	Četrtek	Maksim Emonski, škof; Teodozija, dev.
30	Petek	Ivana Orleanska, dev.; Ferdinand, kralj
31	Sobota	Marijino obiskanje - Petronila, dev.; Kancijan in tov.

Deček iz Tanzanije

Marija pa je rekla: »Moja duša poveličuje Gospoda in moj duh se raduje v Bogu, mojem Zveličarju. Zakaj ozrl se je na nizkost svoje dekle. Glej, odslej me bodo blagrovani vsi rodovi. Zakaj velike reči mi je storil On, ki je mogočen in je njegovo ime sveto...«

(Lk 1, 46-50)

Blagor mu, kdor ljubi Devico Marijo, kdor ji je posvečen. Deležen bo nebeškega kraljstva.

(Sv. Bonaventura)

*Ce maj se s poletno vročino začenja, mraz še po Urbanu (25.) pogosto ne jenja.
Meseca maja dosti dežja, v jeseni bo dosti vsega blaga.
Ce se Pankracij (12.) na soncu peče, obilo mošta v sode priteče.*

NEDELJSKI EVANGELIJI

4. Nova zapoved medsebojne ljubezni (Jan 13, 31-33a, 34-35)
  11. Sveti Duh nas uči evangelij (Jan 14, 23-29)
  18. Jezus blagoslavlja apostole in gre v nebo (Lk 24, 46-53)
  25. Kakor me je Oče poslal, vas jaz pošljem in dajem Svetega Duha (Jan 20, 19-23)
-

JUNIJ

ROŽNIK

30 DNI

1	Nedelja	Presv. Trojica - Justin, muč.; Pamfil, muč.
2	Ponedeljek	Peter, muč.; Erazem, škof, muč.
3	Torek	Karel Lwanga in drugi ugandski mučenci
4	Sreda	Frančišek Caracciolo, red.; Kvirin, škof
5	Četrtek	Bonifacij, škof, muč.; Dorotej, muč.
6	Petek	Norbert, škof; Filip, diakon; Bertrand, ogl. škof ☺
7	Sobota	Robert, opat; Vilibald, škof; Ana Garzia, dev.
8	Nedelja	Sv. Rešnje Telo in Kri - Medard, škof; Viljem (Vilko)
9	Ponedeljek	Efrem Sirski, diakon, c. uč.; Primož in Felicijan, muč.
10	Torek	Bogumil, škof; Itamar, škof
11	Sreda	Barnaba, apostol; Feliks (Srečko), muč.
12	Četrtek	Janez Fakundski, red.; Adelajda, dev. ☺
13	Petek	Jezusovo Srce - Anton (Zvonko) Padovanski, duhovnik
14	Sobota	Brezmadežno Srce Marijino - Elizej, prerok; Valerij
15	Nedelja	11. nav. - Vid (Vitomir), muč.; Benilda, muč.
16	Ponedeljek	Gvido Kortonski, red.; Beno, škof
17	Torek	Gregor Barbarigo, škof
18	Sreda	Marcelijan, muč.; Marko, muč.; Amand (Ljubo)
19	Četrtek	Romuald, opat; Gervazij in Protazij, muč.
20	Petek	Mihelina, spok.; Silverij I., papež, muč. ☺
21	Sobota	Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, red.; Evzebij, škof
22	Nedelja	12. nav. - Pavlin iz Nole, škof; Tomaž Moore
23	Ponedeljek	Agripina, dev.; muč.
24	Torek	Janez Krstnik (rojstvo); Favst, muč.
25	Sreda	Eleonora, kraljica; Viljem, opat; Doroteja
26	Četrtek	Vigilij (Stojan), škof; Pelagij, muč.
27	Petek	Ema Krška, kneginja; Ladislav, kralj; Ciril Aleks.
28	Sobota	Irenej (Hotimir), škof, muč.; Marcela, muč. ☺
29	Nedelja	13. nav. - Peter in Pavel, apostola; Marcel muč.
30	Ponedeljek	Prvi rimski mučenci; Adolf, škof; Emilijana, muč.

Dve deklici iz Roraima v Braziliji

Jezus jim je rekel: Jaz sem kruh življenja . . . To je kruh, ki prihaja iz nebes, da kdor od njega je, ne umrje. Jaz sem živi kruh, ki sem prišel iz nebes. Če kdo je od tega kruha, bo živel vekomaj.

(Jan 6, 48, 50-51a)

Kristus je med nami tudi danes, v smogu naših mest, v hupanju avtomobilov, sredi križanja radijskih in televizijskih valov; edinorojeni sin Očetov, prvorojenec vsega stvarstva, kralj prihodnjega veka; kjer koli pred oltarjem brli lučka, edini stražar njegovega izničnega veličanstva.

(Alojz Rebula)

*Kakor vreme na Medarda (8.) kane, tako ves mesec ostane.
Dež o Vidu (15.) ni ječmenu k pridu.
O Kresi (24.) se dan obesi.*

NEDELJSKI EVANGELIJI

1. Duh oznanja, kar ima Sin od Očeta (Jan 16, 12-15)
  8. Vsi so jedli in se nasitili (Lk 9, 11b-17)
  15. Jezus odpusti spokorjeni grešnici (Lk 7, 36-50; 8, 1-3 ali 7, 36-50)
  22. Jezus napove svojo smrt (Lk 9, 18-24)
  29. Jezusove zahteve do učencev (Lk 9, 51-62)
-

JULIJ

MALI SRPAN

31 DNI

1	Torek	Estera; Teobald, puščavnik
2	Sreda	Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), muč.
3	Četrtek	Tomaž, apostol; Bernardin Realino, duhovnik
4	Petek	Urh, škof; Elizabeta Portugalska, kraljica
5	Sobota	Ciril in Metod, slov. apostola (v slov. škofijah) €
6	Nedelja	14. nav. - Marija Goretti, dev., muč.; Bogomila, spok.
7	Ponedeljek	Izaija, prerok; Vilibald, škof
8	Torek	Kilijan, muč.; Hadrijan III., papež
9	Sreda	Veronika Giuliani, opatinja; Brikcij, škof
10	Četrtek	Amalija (Ljuba), red.; Rufina
11	Petek	Olga Kijevska, kneginja; Benedikt, opat
12	Sobota	Mohor in Fortunat, muč.; Janez Gvalbert, red. ●
13	Nedelja	15. nav. - Henrik I., kralj; Evgen, škof
14	Ponedeljek	Kamil de Lellis, red.; Bogdan, škof
15	Torek	Bonaventura, škof, c. uč.; Vladimir Kijeviski
16	Sreda	Karmelska Mati božja; Evstahij, škof
17	Četrtek	Aleš (Aleksej), spok.; Marcelina, dev.; Vesna
18	Petek	Friderik (Miroslav), škof; Arnold, škof; Marina, muč.
19	Sobota	Avrea (Zlatka), dev.; Simah, papež; Arsen, puščavnik
20	Nedelja	16. nav. - Marjeta Antiohijska, dev., muč.; Elija p. ☩
21	Ponedeljek	Danijel (Danilo), prerok; Lovrenc iz Brindisija
22	Torek	Marija Magdalena (Magda, Majda), spok.
23	Sreda	Brigida Švedska, red.; Apolinarij, škof
24	Četrtek	Kristina, dev., muč.; Boris in Gleb, muč.
25	Petek	Jakob starejši, apostol; Krištof, muč.
26	Sobota	Joahim in Ana, starša Device Marije; Valens, škof
27	Nedelja	17. nav. - Klemen Ohridski, Gorazd in tov. ☩
28	Ponedeljek	Viktor I., papež; Nazarij in Celzij, muč.; Samson
29	Torek	Marta iz Betanije; Beatrika, muč.; Olaf
30	Sreda	Peter Krizolog, c. uč.; Abdon in Senen, muč.
31	Četrtek	Ignacij Lojolski, red.; Helena, muč.

Deklica iz rodu Borana v Keniji

In rekel jim je: »Pojdite po vsem svetu in oznanjujte evangelij vsemu stvarstvu. Kdor bo veroval in bo krščen, bo zveličan, kdor pa ne bo veroval, bo pogubljen...«

(Mr 16, 15-17)

Kdor želi gledati živega Boga iz obličja v obličje, naj ga ne išče na praznem nebesu svojih misli, ampak v ljubezni do človeka.

(Romain Rolland)

*Dež na Cirila in Metoda (5.), oreh in kostanj domala ogloda.
Aleš (17.) soparen in suh, napravi za zimo si dober kožuh.
Ob Jakobu (25.) mora pšenica zoreti ali zgoreti.*

NEDELJSKI EVANGELIJI

- 6. Kristusovi učenci prinašajo mir (Lk 10, 1-12, 17-20 ali 1-9)
  - 13. Kdo je moj bližnji? (Lk 10, 25-37)
  - 20. Marta sprejme Jezusa (Lk 10, 38-42)
  - 27. Jezus obljublja uslišanje vztrajne molitve (Lk 11, 1-13)
-

AVGUST

VELIKI SRPAN

31 DNI

1	Petek	Alfonz de Liguori, škof, c. uč.; Nada, muč.
2	Sobota	Porciunkula - Evzebij iz Vercellija, škof; Štefan, p.
3	Nedelja	18. nav. - Lidija; Peter Julijan Eymard, duhovnik ☪
4	Ponedeljek	Janez Vianney, arški župnik; Tertulin, muč.
5	Torek	Posvetitev bazilike Marije Snežne (Nives)
6	Sreda	Jezusova spremenitev na gori Tabor
7	Četrtek	Kajetan, red.; Donat, škof, muč.; Sikst, papež
8	Petek	Dominik, red.; Cirijak, Larg in Smaragd, muč.
9	Sobota	Jaroslav (Verijan), muč.; Roman, muč.
10	Nedelja	19. nav. - Lovrenc, diakon, muč.; Pavla, muč. ●
11	Ponedeljek	Klara (Jasna), dev.; Suzana, muč.
12	Torek	Hilarija, muč.; Herkulan, škof
13	Sreda	Poncijan, papež; Hipolit, duhovnik
14	Četrtek	Maksimilijan Kolbe, muč; Mitja (Demetrij)
15	Petek	Marijino vnebovzetje - Tarcizij, muč.
16	Sobota	Štefan Ogrski, kralj; Rok, spok.
17	Nedelja	20. nav. - Hijacint, red.; Liberat, opat, muč.
18	Ponedeljek	Helena (Alenka), cesarica; Agapit, muč. ☪
19	Torek	Janez Eudes, red.; Boleslav, muč.
20	Sreda	Bernard, opat, c. uč.; Samuel (Samo)
21	Četrtek	Pij X., papež; Sidonij (Zdenko), škof
22	Petek	Marija Kraljica; Timotej in tov., muč.
23	Sobota	Roza iz Lime, dev.; Filip Benizzi, red.; Klavdij in tov.
24	Nedelja	21. nav. - Jernej (Bartolomej), apostol; Zlatka ☪
25	Ponedeljek	Ludvik IX., kralj; Jožef Kalasanc, duhovnik
26	Torek	Rufin, škof; Evana E. Bichier, red.
27	Sreda	Monika, mati sv. Avgušтина; Cezarij, škof
28	Četrtek	Avguštin, škof, c. uč.; Hermes, muč.
29	Petek	Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, muč.
30	Sobota	Feliks (Srečko), muč.; Gaudencija, muč.
31	Nedelja	22. nav. - Rajmund (Rajko) Nonat, red.; Pavlin, škof

Otroška vez v Braziliji

»Novo zapoved vam dam: Ljubite se med seboj! Kakor sem vas jaz ljubil, se tudi vi med seboj ljubite. Po tem bodo vsi spoznali, da ste moji učenci, ako boste imeli ljubezen med seboj.«

(Jan 13, 34-35)

Rečeno je: Prodaj vse in pojdi za menoj, ako hočeš biti popoln. Zato si je Aljoša Karamazov rekel: Kako naj bi daroval namesto vsega samo dva rublja in namesto »hodi za menoj« bi hodil samo k božji službi.

(Dostojevski)

*Vreme, ki ga Lovrenc (10.) naredi, celo se jesen drži.
Veliki šmaren (15.) brez dežja, sladko vince bo doma.
Če srpana veter zvedri, vreme še dolgo trpi.*

NEDELJSKI EVANGELIJI

3. Jezus svari pred lakomnostjo (Lk 12, 13-21)
  10. Vedno moramo biti pripravljeni (Lk 12, 32-48 ali 35-40)
  15. Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
  17. Za Jezusa se je treba odločiti (Lk 12, 49-53)
  24. Jezus je Odrešenik vseh ljudi (Lk 13, 22-30)
  31. Kdor se ponižuje, bo povišan (Lk 14, 1, 7-14)
-

SEPTEMBER

KIMAVEC

30 DNI

1	Ponedeljek	Egidij (Tilen), opat; Verena, dev.	☾
2	Torek	Maksima, muč.; Antonin, muč.; Kastor	
3	Sreda	Gregor Veliki, papež; Evfemija, Tekla	
4	Četrtek	Rozalija (Zalka), dev.; Ida, spok.; Roza iz Viterba	
5	Petek	Lovrenc Giustiniani, škof; Viktorin, škof, muč.	
6	Sobota	Petronij, škof; Favst, Makarij in tov., muč.	
7	Nedelja	23. nav. - Regina, dev.; Bronislava, red.; Marko Križ.	
8	Ponedeljek	Marijino rojstvo - Hadrijan, muč.; Natalija (Božena)	
9	Torek	Gorgoñij, muč.; Peter Klaver, red.	☉
10	Sreda	Nikolaj Tolentinski, opat; Luka, muč.	
11	Četrtek	Emilijan (Milko, Milan), škof	
12	Petek	Gvido, spok.; Tacijan (Tihomil), muč.	
13	Sobota	Janez Krizostom, škof, c. uč.; Amat (Ljubo)	
14	Nedelja	24. nav. - Povišanje sv. Križa; Notburga, dev.	
15	Ponedeljek	Žalostna Mati božja (Dolores); Melita, muč.	
16	Torek	Kornelij, papež; Ciprijan, škof; Ljudmila	
17	Sreda	Robert Bellarmino, škof, c. uč.; Lambert	☽
18	Četrtek	Jožef Kupertinski, red.; Irena (Mira)	
19	Petek	Januarij, škof; Teodor (Božidar), škof	
20	Sobota	Suzana, muč.; Kandida (Svetlana), muč.	
21	Nedelja	25. nav. - Matej (Matevž), apostol, evang.; Jona, prerok	
22	Ponedeljek	Tomaž Villanovski, škof; Mavricij in tov., muč.	
23	Torek	Marta Perzijska, dev., muč.; Paternej, škof	
24	Sreda	Marija rešiteljica jetnikov - Gerard	♊
25	Četrtek	Avrelija (Zlatka), dev.; Sergej Rod.	
26	Petek	Kozma in Damijan, muč.; Nil, opat	
27	Sobota	Vincencij Pavelski, red.; Adolf in Janez, muč.	
28	Nedelja	26. nav. - Venceslav (Vaclav), muč.; Lioba (Ljubica)	
29	Ponedeljek	Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli	
30	Torek	Hieronim, duhovnik, c. uč.; Zofija (Sonja)	

Otroci z otoka Mauritius

«Glejte, sejavec je šel sejati. In ko je sejal, je nekaj semena padlo na pot in priletele so ptice ter ga pozobale. Drugo je padlo na kamnito zemljo... (in) je usahnilo. Drugo je padlo med trnje... Drugo je padlo na dobro zemljo in je dajalo sad: nekatero stoternega, nekatero šestdeseternega in nekatero trideseternega.»

(Mt 13, 3b-9)

Med osemnajstim in dvajsetim letom je življenje kakor trg, na katerem kupujemo vrednote, ne z denarjem, ampak z delom. Največ ljudi ničesar ne kupi.

(Malraux)

*Na mali šmaren (8.) lepó, še dva meseca suhó.
Če je Matevž (21.) vedren, bo še prijetna jesen.
Ko žerjav leti na tuje, brž se zima približuje.*

NEDELJSKI EVANGELIJI

- 7. Odpoved prinaša svobodo (Lk 14, 25-33)
  - 14. Veselje v nebesih zaradi spreobrnjenja grešnikov (Lk 15, 1-32 ali 1-10)
  - 21. Izbira med Bogom in bogastvom (Lk 16, 1-13 ali 10-13)
  - 28. V večnosti ima vse drugačno vrednost (Lk 16, 19-31)
-

OKTOBER

VINOTOK

31 DNI

1	Sreda	Terezija Deteta Jezusa, dev.; Remigij, škof	☾
2	Četrtek	Angeli varuhi - Teofil (Bogomil), škof	
3	Petek	Frančišek Borgia, duh.; Kandid (Žarko), muč.; Evaid	
4	Sobota	Frančišek Asiški, red.; Petronij, škof	
5	Nedelja	27. nav. - Marcellin, škof; Apolinarij, škof; Flavija, muč.	
6	Ponedeljek	Bruno, red.; Renato, škof; Fides, dev.	
7	Torek	Rožnovenska Mati božja - Marko I., papež	
8	Sreda	Pelagija, spok.; Marcel, muč.	
9	Četrtek	Dioniz, škof; Janez Leonardi, red.	☉
10	Petek	Danijel (Danilo), muč.; Hugolin, muč.	
11	Sobota	Emilijan (Milan, Milko), škof; German, škof, muč.	
12	Nedelja	28. nav. - Maksimilijan Celjski, škof; Edvin, kralj	
13	Ponedeljek	Edvard, kralj; Koloman, muč.	
14	Torek	Kalist I., papež, muč.; Gaudencij (Veselko)	
15	Sreda	Terezija Velika Avilska, red., c. uč.	
16	Četrtek	Hedvika, red.; Marjeta Alacoque, dev.	
17	Petek	Ignacij (Igo), škof; Viktor (Zmago), škof; Rudolf	☽
18	Sobota	Luka, evangelist; Julijan, puščavnik	
19	Nedelja	29. nav. - Izak Jogues, duh., in tovariši, kanadski muč.	
20	Ponedeljek	Irena (Miroslava), muč.; Vendelin, opat	
21	Torek	Uršula, muč.; Hilarion, opat; Celina	
22	Sreda	Bertila Moscardin, red.; Marija Saloma	
23	Četrtek	Janez Kapistran, red.; Roman, škof	☺
24	Petek	Anton Marija Claret, škof; Martin, opat; Feliks	
25	Sobota	Krizant in Darija (Darinka), muč.; Krišpin, škof	
26	Nedelja	30. nav. - Lucijan, muč.; Florij, muč.; Rústik, škof	
27	Ponedeljek	Sabina, muč.; Frumencij, škof; Vincenc, muč.	
28	Torek	Simon in Juda Tadej, apostola; Cirila	
29	Sreda	Narcizij, škof; Ermelinda, dev.; Ferucij	
30	Četrtek	Alfonz Rodriguez, red.; Marcel, muč.	☾
31	Petek	Volbenk, škof; Kvintin, muč.	

Otrok iz Amazonije

Ne nabirajte si zakladov na zemlji, kjer jih uničujeta molj in rjã, in kjer tatovi kopljejo in kradejo; nabirajte si namreã zakladov v nebesih, kjer jih ne uniãuje ne molj ne rjã in kjer tatovi ne kopljejo in ne kradejo. Kjer je namreã tvoj zaklad, tam bo tudi tvoje srce.

(Mt 6, 19-22)

Gospod, naj bo moj pogled dovolj prodiren, da bo prepoznal tvojo navzoãnost na zemlji; in daj, da se moje oãe ne bodo nikoli zaprle pred revšãino drugih ljudi.

(M. Quoist)

*Zelen boãiã - bela velika noã.
Vreme vinotoka, daje za april poroka.
Vlaãen, mrzel Luka, kmalu sneg prikuka.*

NEDELJSKI EVANGELIJI

5. Prosimo za moãno vero (Lk 17, 5-10)
  12. Pohvala hvaleãnega ozdravljenca (Lk 17, 11-19)
  19. Bog pomaga do pravice (Lk 18, 1-8)
  26. Bog odpušãa skesanemu grešniku (Lk 18, 9-14)
-

NOVEMBER

LISTOPAD

30 DNI

1	Sobota	Vsi sveti
2	Nedelja	31. nav. - Spomin vseh vernih rajnih; Marcijan, muč.
3	Ponedeljek	Just, tržaški muč.; Martin Porres, red.; Viktorin
4	Torek	Karel (Drago) Boromejski, škof; Vital
5	Sreda	Zaharija in Elizabeta, starša Janeza Krstnika
6	Četrtek	Lenart, opat; Sever, škof; Demetrij
7	Petek	Ernest, opat; Engelbert, škof
8	Sobota	Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bogdan), papež
9	Nedelja	32. nav. - Teodor (Božidar, Darko), muč.;
10	Ponedeljek	Leon I. Veliki, papež, c. uč.; Andrej Av., duhovnik
11	Torek	Martin (Davorin) iz Toursa, škof
12	Sreda	Jozafat Kunčevič, škof, muč.; Emilijan
13	Četrtek	Stanislav Kostka, red.; Didak (Diego), red.
14	Petek	Nikolaj Tavelić, duh., muč.; Jožef Pignatelli, duh.
15	Sobota	Albert Veliki, škof, c. uč.; Leopold, knez
16	Nedelja	33. nav. - Marjeta Škotska, kraljica; Jedrt (Jerica)
17	Ponedeljek	Evfemija in Tekla, trž. muč.; Elizabeta Ogrska, red.
18	Torek	Posvetitev bazilik sv. Petra in Pavla
19	Sreda	Narsej, škof, muč.; Barlam, muč.
20	Četrtek	Feliks (Srečko), red.; Edmund, muč.
21	Petek	Marijino darovanje - Albert, škof, muč.
22	Sobota	Cecilija, dev., muč.; Maver, škof, muč.
23	Nedelja	Kristus Kralj - Klemen (Milko, Milivoj) I., papež
24	Ponedeljek	Flora (Cvetka), dev., muč.; Krizogon, muč.
25	Torek	Erazem, muč.; Katarina, dev., muč.
26	Sreda	Silvester (Silvo), opat; Konrad, škof
27	Četrtek	Virgil, škof; Valerijan, škof
28	Petek	Katarina Labouré, dev.; Gregor III., papež
29	Sobota	Saturnin, muč.; Radbod (Radogost, Radivoj), škof
30	Nedelja	1. adventna - Andrej, apostol; Justina, dev., muč.

Otroci »barakarjev« iz Sao Paula

In vstalo bo mnogo krivih prerokov, ki bodo mnoge premotili. In ker bo hudobija narasla, bo ljubezen premnogih omrznila. Kdor pa bo vztrajal do konca, ta bo zveličan.

(Mt 24, 11-15)

Bog ve, koliko sme zahtevati od nas, in bo o pravem trenutku prav gotovo to zahteval. Bodimo pripravljeni na tisto uro; ponižno in zvesto vzemimo nase delež nevarnosti in preizkušnje, ki ga dobimo vsak dan.

(D. Bonhöffer)

*Ce Vse svete (1.) namaka, debel sneg nas čaka.
Ce Martin (11.) suši in zmrzuje, kmet voljno zimo pričakuje.
Sneg na Andreja (30.), sto dni leži in žita mori.*

NEDELJSKI EVANGELIJI

1. Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
  2. Jezus vabi grešnike k pokori (Lk 19, 1-10)
  9. Bog daje večno življenje (Lk 20, 27-38 ali 27, 34-38)
  16. Stanovitno čakajmo Kristusov prihod (Lk 21, 5-19)
  23. Desni razbojnik prosi za sprejem v Kristusovo kraljestvo (Lk 23, 35-43)
  30. Jezus opominja, naj bomo pripravljeni (Mt 24, 37-44)
-

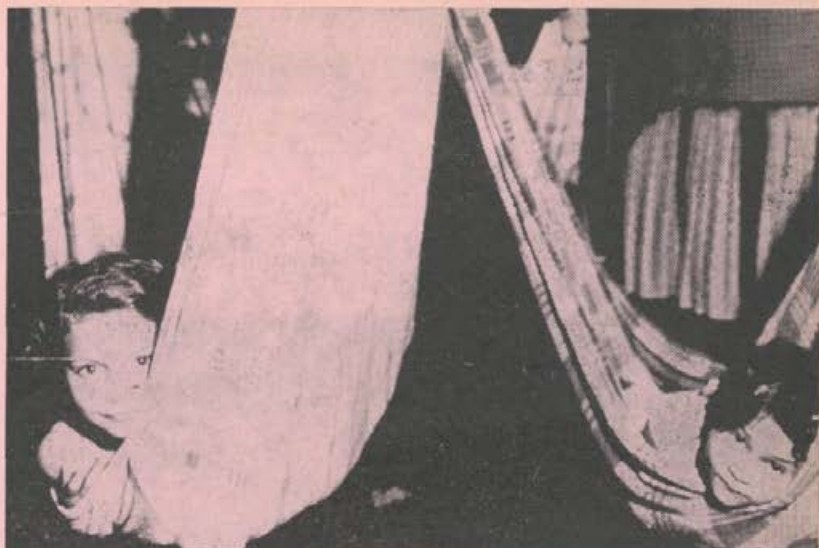

DECEMBER

GRUDEN

31 DNI

1	Ponedeljek	Eligij, škof; Natalija (Božena), spok.
2	Torek	Herta, dev.; Blanka, spok.; Bibijana
3	Sreda	Frančišek Ksaver, red.; Kasijan, muč.
4	Četrtek	Barbara (Barica), dev., muč.; Janez Damaščan, duh.
5	Petek	Saba, opat; Krispina iz Tagore, muč.
6	Sobota	Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinarij, muč.
7	Nedelja	2. adventna - Ambrož, škof, c. uč.; Jožefa Rossello ☉
8	Ponedeljek	Marijino brezmadežno spočetje
9	Torek	Valerija, muč.; Peter Fourier, red.
10	Sreda	Loretska Mati božja, Melkijad, papež
11	Četrtek	Damaz I., papež; Sabin, škof
12	Petek	Ivana Frančiška Chantal, red.; Amalija, muč.
13	Sobota	Lucija, dev., muč.; Otilija, dev.
14	Nedelja	3. adventna - Janez od Križa, duhovnik, c. uč.; Dušan
15	Ponedeljek	Kristina (Krista), dev.; Marija K. de Rosa, red. ☽
16	Torek	Albina, dev., muč.; Adelajda, cesarica
17	Sreda	Lazar, škof; Olimpija, red.; Vivina, dev.
18	Četrtek	Teotim, muč.; Bazilij, muč.
19	Petek	Urban V., papež; Favsta, spok.; Tea, muč.
20	Sobota	Evgen, muč.; Makarij, muč.; Dominik Siloški, opat
21	Nedelja	4. adventna - Peter Kanizij, duhovnik; Severin ☽
22	Ponedeljek	Demetrij (Mitja), muč.; Frančiška Cabrini, red.
23	Torek	Viktorija, dev., muč.; Janez Kancij, duhovnik
24	Sreda	Sveti večer - Adam in Eva, prva starša
25	Četrtek	Božič - Gospodovo rojstvo; Anastazija, muč.
26	Petek	Štefan, prvi mučenec; Zosim, papež
27	Sobota	Janez, apostol in evangelist; Fabiola, spok.
28	Nedelja	Sv. Družina - Nedolžni otroci
29	Ponedeljek	Tomaž (Tomislav) Becket, škof, muč.; David, kralj ☽
30	Torek	Evgen, škof; Liberij, škof
31	Sreda	Silvester, papež; Pavlina in tov., muč.

Dva zapuščena otroka

Angel jim je rekel: »Ne bojte se; zakaj, glejte, oznanjam vam veliko veselje, ki bo za vse ljudstvo: Danes se vam je v Davidovem mestu rodil Zveličar, ki je Kristus Gospod. In to vam bo znamenje: našli boste dete, v plenice povito in v jaslje položeno.« In v hipu je bila pri angelu množica nebeške vojske, ki so Boga hvalili in govorili: »Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem, ki so Bogu po volji.«

(Lk 2, 10-15)

Brez odkritja lastnega osebnega jedra (in to odkritje ni nekaj samo po sebi umevnega), brez osebne pristnosti ni religioznega izkustva in zato tudi ne resnične religije.

(V. Truhlar)

Kakršen adventni most, tak bo post.

Dež in veter pred božičem, koplje jama rad mriličem.

Gal (16.) suhoten, obeta sušo naslednjega leta.

NEDELJSKI EVANGELIJI

7. Janez Krstnik nas kliče k spracbrnitvi (Mt 3, 1-12)
8. Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
14. Janez Krstnik vprašuje o Kristusu (Mt 11, 2-11)
21. Jezusova Mati je iz Davidovega rodu (Mt 1, 18-24)
25. Beseda se je učlovečila (Jan 1, 1-18 ali 1-5, 9-14)
28. Jožef po božji volji reši sveto Družino (Mt 2, 13-15, 19-23)

PASTIR KRISTUSOVE CERKVE***Kardinal Karel Wojtyła
papež Janez Pavel II.***

Leto 1978 ostaja v zgodovini kot leto treh papežev: Pavel VI., Janez Pavel I. in Janez Pavel II. in še kot zanimivost časov, da je po 456 letih stopil za krmilo Cerkve papež, ki je sam sebe imenoval pastirja, ki prihaja od daleč. Že njegov prednik papež Luciani - Janez Pavel I. je v 33 dneh nakazal nov odnos papeža s svetom. Nenadni in popolnoma nepričakovani odhod papeža Lucianija je osupnil ves svet. Še bolj pa je svet osupnil v ponedeljek 16. oktobra 1978, ko je kardinal-diacon Felici z balkona cerkve sv. Petra v Rimu javil radovednim stotisočem in milijonom prek radia in televizije, da je kardinalski zbor 111 volivcev izbral za Petrovega naslednika »Carolus Wojtyła«.

Kdo je ta? Vatikanski list »Osservatore Romano« je v rekordnem času prišel med čakajoče na trgu in ga predstavil kot človeka ne le širokih kulturnih in duhovnih obzorij, temveč tudi in predvsem kot človeka poznavalca družbene resničnosti našega časa. Vsi njegovi dosežki nastopi to potrjujejo in kažejo, da je novi papež začel z novim časom. Papež Janez Pavel II. se predstavlja kot simbol prenovljene Cerkve, h kateri težijo množice vernih. Prihaja iz Poljske, iz dežele utrjenih in preizkušenih verskih izročil, preizkušene v vojnah in vsiljenega družbenega reda, ki si ga ni izbrala prostovoljno, temveč ji ga je vsilila politika in zgodovina. Toda vera na Poljskem ni zadušena, verne množice so ostale zveste katoliškemu izročilu.

Papež Janez Pavel II. — kardinal Karel Wojtyła — se je rodil v Wladowicach pod Beskidi, v neposredni bližini meje med Češkoslovaško in Poljsko, 18. maja 1920. Izhaja iz globoko verne, katoliško prepričane in skromne družine. Oče je bil aktivni podčastnik. Oba starša sta že zgodaj umrla in skrb za mlajšega brata Karla je prevzel starejši brat, ki ga je spodbujal in mu pomagal pri študiju, a je umrl med zadnjo vojno. Ob izbruhu druge svetovne vojne 1. septembra 1939 je Karel Wojtyła začel obiskovati v Krakovu filozofsko fakulteto, ki pa jo je mogel končati šele po vojni.

Od nacistov zasedena Poljska je postala generalni gubernij s posebnim pravno-ustavnim statutom kolonialnega značaja. To so bila leta, ko so nacisti ponavljali: »Mi smo gospodarji, Poljaki so naši sužnji, Poljska ne bo nikoli obnovljena.« V takem okolju je Karel Wojtyła dozoroval in dozorel. Čez dan je delal najprej v kamnolomu, nato pa v kemični tovarni, da se je kot delavec izognil nasilni deportaciji v uničevalna taborišča, kamor so pošiljali vse, ki niso opravljali produktivnega dela. Ponoči pa se je udeleževal tajnega odporniškega gibanja in aktivno sodeloval med gledališkimi kulturniki. To je bilo versko-patriotično in visoko politično gledališče, ki je doživelo najtežjo preizkušnjo ob svitu svobode, dokler ga ni popolnoma zatrl stalinski režim. Nacisti gledališču niso mogli do živega, uničili so ga osvoboditelji — Sovjeti.

V času odporništvaja se je Karel Wojtyła posvečal tajni pomoči Judom, katere so iskali od hiše do hiše, od ognjišča do ognjišča. Na desetine in desetine Judov mu je še danes hvaležnih, ker jih je rešil s ponarejenimi dokumenti, ki jih je oskrbelo odporniško gibanje. Ko so ga pri tem človekoljubnem delu (kar so nacisti kaznovali s smrtjo) zasledili, se je Wojtyła zatekel h krakovskemu kardinalu Adamu Štefanu Sapiehi. Stik s tem odločnim cerkvenim knezom (izhajal je zares iz poljskega plemstva), ki je v odsotnosti poljskega primasa kardinala Hlonda bil edina opora razbičani Poljski, je Wojtyli nakazal novo pot v življenje in kardinal ga je 1. novembra 1946 posvetil v duhovnika.

Tako je novi duhovnik Karel Wojtyła vsaj delno nadomestil strahotno vrzel v poljskih duhovniških vrstah, ki so v letih nacistične okupacije izgubile v koncentracijskih taboriščih 3 škofe in 1.263 duhovnikov, 584 duhovnikov pa je bilo ustreljenih. Takoj po posvetitvi je kardinal Sapieha poslal Wojtylo v Rim, kjer je dosegel doktorat iz filozofije. Rimska leta so nudila Wojtyli možnost, da se je osebno seznanil s težkim časom in okoliščinami Pacellijeve dobe.

Ko se je vrnil na Poljsko, je še nadaljeval študije in doktoriral iz bogoslovja na državni krakovski univerzi, vzporedno pa se je aktivno posvečal dušnopastirskemu delu, dokler ni prevzel mesta bogoslovnega profesorja na katoliški univerzi v Lublinu. V najhujših letih stalinizma je bil Wojtyła v tesnih stikih s katoliškimi izobraženci, ki so se mogli le tajno zbirati po zasebnih stanovanjih zaupnih družin.

V oktobrskih dneh 1956 je Wojtyła bil v prvih vrstah ob kardinalu Wyszyńskem in ga podpiral v njegovih odločilnih korakih. Ta ga je 4. julija 1958 predlagal za škofa pomočnika krakovskemu upravitelju, ki ni mogel nastopiti in prevzeti škofijskega sedeža, ki je bil prazen že od leta 1951 — od smrti kardinala Sapiehe do 1957. Leta 1964 je škof Karel

Wojtyła postal krakovski nadškof, ker je 1962 umrl nadškof Baziak in 26. junija 1967 je prejel kardinalske čast. Leta 1978 se je udeležil dveh konklavov (volitev papeža) in na drugem bil sam izvoljen ter si je prevzel ime Janez Pavel II.

Prijatelj, ko boš obiskal Poljsko, pojdi tudi v Krakov in si oglej sveti muzej poljske zgodovine — krakovsko stolnico sv. Stanislava. Morda boš še dobil v roke vodič po stolnici, v katerega je v uvodu zapisal prejšnji nadškof in kardinal Wojtyła, da je tukaj ohranjeno vse, kar je bilo v preteklosti zdravega in je vredno, da živi naprej. V času, ko je bila Poljska najbolj ponižana, je bila krakovska katedrala »priežališče spominov«, nekakšen »zid žalovanja« Poljakov.

POZNAN PO SVETU

Novi papež je takoj vzbudil zanimanje. Prišel je od daleč, mlad, najmlajši papež tega stoletja, športnik: veslač, smučar, alpinist. Ko je nekoč smučal na Tatrah, ga je na meji ustavil stražar.

»Dokumente!« je zahteval mejaš. Nadškof mu je ponudil potni list, kjer je pisalo »Karel Wojtyła, kardinal rimske Cerkve«.

»Kje si ga ukradel?«

»Nisem ga ukradel, moj je,« je mirno odgovoril. Ker ga ni mogel prepričati in se je mrzab obema zajedal za nohte, je Wojtyła povabil mejaša v bližnjo kočo na šilce vodke. »Pijva in bodiva prijatelja!« je dejal kardinal. Mejaš ga je pustil. »A mislim, da ni bil prepričan, ali so moji dokumenti pristni, ponarejeni ali pa ukradeni,« je pozneje povedal kardinal.

O poslanstvu Cerkve je zagovarjal Wojtyła kot škof in danes kot papež Janez Pavel II. načelo: Cerkev naj posega v javnost z lastnimi sredstvi, to je z duhovnimi, naj zagovarja vznik in utrditev kulture, ki bo odtehtala marksizem. Zato predlaga svobodno družbo, ki naj bo zasidrana v krščanske nazore dejanske sodobne družbe. Tudi poljski škofje, ki so po izvolitvi svojega brata Karla Wojtyły na Petrov prestol prišli v Rim, so dejali: »Ne bo križarskih vojn, temveč vsakodnevno soočenje, ki bo temeljilo na načelih krščanstva.« Papež Janez Pavel II. je videl in pozna svet. Prišel je od daleč, z vzhoda. Obiskal je zahodno Evropo, dodobra pozna Italijo, Ameriko in Anglijo. Povsod je bil zaželen predavatelj, tako med kulturniki in kot dušni pastir med vernimi.

PRVE BESEDE PAPEŽA JANEZA PAVLA II. SVETU

Že zvečer 16. oktobra 1978, ko se je novi papež Janez Pavel II. z balkona cerkve sv. Petra prvič predstavil, je osvojil množice. Isto se je ponovilo naslednjo nedeljo na trgu sv. Petra, ko je zaklical svetu: »Ne bojte se, odprite vrata Kristusu!« Za svetovni dan miru 1. januarja 1979 je naslovil plemenite besede:

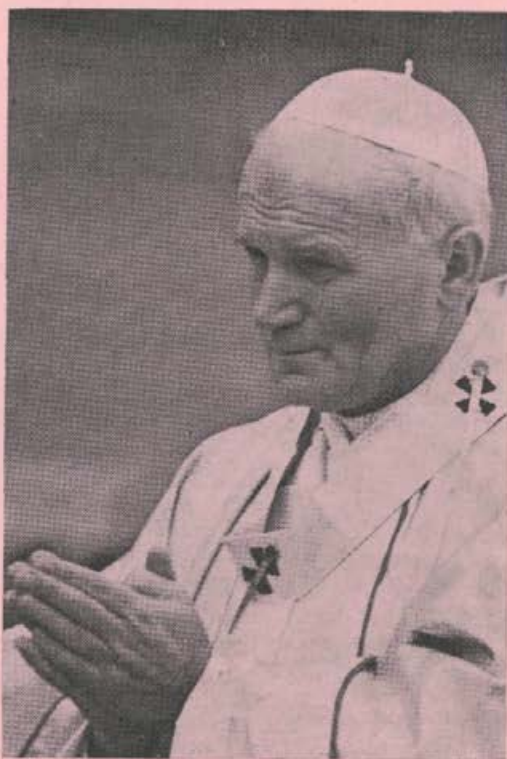
»Mir je naše delo: od nas zahteva pogumno in trdno udejstvovanje. Toda mir je predvsem božji dar: zahteva našo molitev. Kristjani morajo biti v prvi vrsti med tistimi, ki vsak dan molijo za mir in morajo tudi vzgajati k molitvi za mir. Radi bodo molili z Marijo, Kraljico miru.

Vsem, kristjanom, verujočim in ljudem dobre volje, kličem: Ne bojte se težiti k miru, vzgajati za mir! Težnja po miru ne bo nikdar razočaranje. Delo za mir, prežeto z ljubeznijo, ki ne mine, bo dalo svoj sad. Mir bo zadnja beseda zgodovine.«

PRVA POSLANICA

4. marca 1979 je papež Janez Pavel II. izdal prvo poslanico »Redemptor hominis - Odrešenik človeka« (to so namreč začetne besede, po katerih imajo papeške poslanice svoje ime) in jo naslovil »častitim bratom v škofovstvu, duhovnikom, redovnim družinam, sinovom in hčeram Cerkve in vsem ljudem dobre volje«.

Poslanico, ki nosi datum 4. marca 1979, je napovedal papež, ko je nagovoril množico, ki se zbira vsako nedeljo na trgu sv. Petra, da moli z njim angelov pozdrav Materi božji in prisluhne njegovim besedam.

Dejal je: »H Kristusu Gospodu, odrešeniku človeka, naj se usmeri pogled Cerkve in sveta. V poslanici sem skušal izraziti tisto, kar je navdihovalo in nenehno navdihuje moje misli in moje srce od začetka moje papeške službe, ki sem jo po nedopovedljivem božjem načrtu moral prevzeti lani 16. oktobra. Poslanica je polna tistih misli, ki so tedaj, ob začetku

te nove poti, s posebno močjo razvemale mojo dušo in so v meni zorele že poprej v letih moje duhovniške in nato škofovske službe. Sodim, da je Kristus, ki me je poklical takega, s takimi mislimi, s takim čutenjem, hotel, da ti klci razuma in srca, ti izrazi vere, upanja in ljubezni že od začetka odmevajo v moji novi in vesoljni službi.«

Poslanica se deli na štiri dele:

- Dediščina prejšnjih papežev in koncila
- Skrivnost odrešenja
- Odrešeni človek v sedanjem svetu
- Poslanstvo Cerkve in usoda človeka.

Ti deli so nato razdrobljeni na 22 poglavij. Prvo poglavje nosi naslov »Ob koncu drugega tisočletja« in papeževa misel hiti že 21 let naprej, v leto 2000. Težko je v tem trenutku reči, kaj bo to leto pokazalo na številčnici človeške zgodovine. Za božje ljudstvo bo to leto velikega jubileja: dvatisočletnica učlovečenja.

Poslanica je »slavospev človeku«, je najdaljša poslanica, kar jih je kdaj kak papež naslovil, a sedanji papež jo je naslovil vsemu svetu, vsem ljudem dobre volje. Janez Pavel II. je sam razložil, kar čuti v tem trenutku: »Kot vidim in čutim odnos med skrivnostjo odrešenja v Jezusu Kristusu in dostojanstvom človeka, tako bi hotel združiti poslanstvo Cerkve v službi človeka v tej nedoumljivi skrivnosti. V tem vidim svojo osrednjo nalogo v novi cerkveni službi.«

Ni pa zamolčal protiverskih ovir, ki se postavljajo kot goste zanke današnji človeški družbi, kjer se širi moralni nered. Kljub vsemu temu sprejema pontifikat ne kot breme in nalogo, temveč kot dolžnost, ki si jo nalaga s pogumom, pripravljen boriti se za pravice proti nasilnim režimom in nasilnikom za pravičnejšo porazdelitev naravnih dobrin med ljudmi, proti kolonializmu, imperializmu in nezdravemu izkoriščanju naravnih dobrin s strani človeka, proti mučenju, proti taboriščem, terorizmu in diskriminaciji.

Človek je na isti poti kot Cerkev, in samo na tej poti bo človek spoznal resnico in ta ga bo šele osvobodila. Cerkev ne more ostajati brezčutna za vse, kar služi človeku. Prav tako ne more ostajati brezbrizna ob vsem, kar človeku grozi in škoduje. Vladanje nad vidnim svetom naj sloni na etiki, ki je nad tehniko, v prvenstvu človekove osebe nad stvarmi, v prevladi duha nad materijo. Živimo v času množičnih groženj, ki pretijo človeku z znanstvenim napredkom in apokaliptičnimi razdejanji.

Papež s svojo mladostno energijo in pogumom obsoja državni ateizem, ki ima vernike za državljane nižje stopnje in jim odreka celo pravico državljanstva. Ob tem se papež sklicuje na poslanice Pija XI. proti komunizmu in nacizmu. Z apostolsko zaskrbljenostjo poziva državnike k razmišljanju, da se ne bo pobijalo, mednarodne organizacije naj se zganejo in verniki naj neprestano molijo, da se izognemo krizam.

Sledi dogmatični del poslanice, ki se sklicuje na vatikanski cerkveni zbor in papeževo nezmotljivost.

Papež Janez Pavel II. — ljubitelj otrok

Točno in jasno označuje odgovornost Cerkve, da se ohrani pravi nauk. Teologe vabi k zvestobi do cerkvenega učiteljstva, duhovnike in vernike k dolžnostim spoštovanja liturgičnih predpisov, potrjuje potrebo po osebni spovedi, nerazvezljivosti zakona, duhovniki latinske Cerkve pa naj spoštujejo celibat, ki velja za vedno.

Ekumenizem naj se ogiblje vsakega triumfalizma. Prav je, da je Cerkev ponižna in hodi po sledih svojega Ustanovitelja, a tudi kritični duh mora imeti svoje meje.

Svoje razmišljanje, kakor imenuje papež to poslanico, končuje z mislijo na Mater božjo, na Mater našega upanja. Tako upa, da bomo deležni Svetega Duha in vredni Kristusovi pričevalci po vsej zemlji.

Nove dušnopastirske ureditve goriške škofije in slovenska verska skupnost

Na sestanku Slovenskega goriškega področja 15. marca 1979 je bilo sklenjeno, da bosta dr. Oskar Simčič, škofov vikar za Slovence goriške škofije, in dr. Jože Markuža, župnik v Mavhinjah, v »Katoliškem glasu« objavila nekaj člankov o novih dogmatičnih pogledih na Cerkev in osvetlila splošne dušnopastirske oblike uresničevanja teh pogledov, g. Marjan Komjanc, dekan-predsednik Slovenskega pastoralnega in duhovniškega področja, naj bi pa napisal nekaj člankov o premikih v goriški škofiji ter o uresničevanju in vplivu teh na slovensko manjšino v škofiji. Pri mašah naj bi nato duhovniki o tem spregovorili svojim vernikom.

Namen teh člankov je, da bi vsak Slovenec goriške škofije zvedel o premikih in o vprašanih, si postal svest lastnih pravic in dolžnosti kot krščanec, da bi nato prevzel tudi delež soodgovornosti: nobeden naj bi se ne izmikal sodelovanju, vsak po svojih močeh in zmožnostih, saj gre za naš verski in narodni obstoj ter napredek. Ne sme se zgoditi, da bi nam naši otroci in poznejši rodovi očitali, da nismo hoteli spoznati zgodovinske ure, ki jo doživljamo v Cerkvi na Goriškem, da nismo bili dovolj versko in narodno zavedni, dovolj zreli in močni, da bi spolnili svojo zgodovinsko in versko narodno dolžnost.

S škofovim odlokom 15. novembra 1978, kateremu so nato sledile volitve 14. decembra, so bile v goriški škofiji izvedene nove dušnopastirske ureditve.

Da bi bilo pastoralno delovanje bolj uspešno, je bila goriška škofija, po nasvetu duhovnikov, razdeljena na osem pastoralnih področij. Pastoralno področje je namreč cerkvena ustanova, ki združuje več župnij, sorodnih po sociološki sestavi in po okolju, z namenom da sodelujejo med seboj, da bo tako dušno pastirstvo enotno in uspešnejše. Duhovniško področje pa združuje duhovnike več župnij ali dekanij. Obe področji — pastoralno in duhovniško — sta lahko ne samo ozemeljski ampak tudi osebni ali oboje skupaj. Večina področij obsega dve, celo tri prejšnje dekanije. Naslov »dekan« je prevzel predsednik pastoralnega področja, sedeži dosedanjih dekanij ohranijo le častni naziv.

»Slovensko duhovniško področje« združuje vse slovenske duhovnike goriške škofije. »Slovensko pastoralno področje« pa ozemeljsko obsega vse slovenske župnije obeh bivših dekanij, štandreške in devinske: Zgonik, Šempolaj, Nabrežino, Mavhinje, Devin, Doberdob, Jamlje, Gabrje, Sovodnje, Rupo, Štandrež, Slovensko župnijo v Gorici, Podgoro, Pevmo, Štmaver, Števerjan. Osebnost pa slovensko področje vključuje vse Slovence v vsej škofiji. Tako smo dosegli pastoralno enotnost vseh Slovencev goriške škofije.

Sicer »Goriško pastoralno področje« (v Gorici sami) vključuje tudi vse Italijane bivše štandreške dekanije, »Tržiško pastoralno področje« (v Trziču-Monfalcone) pa tudi italijanski župniji Borgo San Mauro in San Marco al Timavo (Villaggio del Pescatore) ter vse Italijane bivše devinske dekanije.

S tržiškim področjem ima slovensko področje še drugo podobnost: predsednik pastoralnega področja-dekan je istočasno predsednik duhovniškega področja.

Slovensko področje je raznoliko; ukinjeni dekaniji — štandreška na Goriškem in devinska na Tržaškem — sta bili nastali ne samo zaradi različnih zgodovinskih vzrokov, ampak tudi zaradi različnih pokrajinskih in socioloških okolij. Poleg tega težijo Devinčani popolnoma in v vsakem oziru na Trst, a rešitev tega vprašanja — tj. njihova priključitev tržaški škofiji — presega naše sedanje možnosti, ker o tem odloča italijanska škofovska konferenca.

Tesna narodna povezanost, ki združuje Slovence celotnega področja, ter iste pastoralne težave in ista verska vprašanja in naloge so odločilno vplivale, da smo slovenski duhovniki zahtevali in dosegli pastoralno enotnost vseh Slovencev v škofiji, kakor je bilo že prej duhovniško področje tudi enotno. V nasprotnem primeru bi imeli eno čisto »slovensko« pastoralno področje za štandreško dekanijo in eno »mešano«, tj. slovensko-italijansko, za devinsko dekanijo.

V notranji sestavi pastoralnega področja se skuša trenutno odpomoči tej različnosti njegovih delov z volitvami v Duhovniški svet slovenskega

področja duhovnikov obeh delov, tako da sta nato dekan in prodekan, eden iz ene, drugi iz druge bivše dekanije. Čeprav nosi vso odgovornost pastoralnega področja po zakonu dekan-predsednik področja, nima prodekan samo službe, da ga nadomešča v primeru odsotnosti ali odstopa, ampak da vsklajuje, dopolnjuje in izvršuje dekanovo dejavnost na lastnem področju.

Po številu vernikov spada slovensko pastoralno področje med srednje velika področja škofije, saj ne dosega 20.000 vernikov. Po ozemeljski velikosti je pa največje, ker se razteza ob vsej jugoslovanski meji škofije.

Največjo zaskrbljenost vzbuja starost duhovnikov. Vseh slovenskih duhovnikov je 28, od teh samo dva v starosti do 45 let, šest med 49. in 59. letom, devet med 59. in 69., nato šest do 75. leta in pet še starejših. Srednja starost znaša skoraj 64 let. Kaj bo čez 10-15 let? Res je, da moramo prepustiti bodočnost Bogu in zaupati v njegovo pomoč, a Bog zahteva istočasno naše sodelovanje in zavzetost in to ne samo duhovnikov, ampak tudi vseh slovenskih laikov, saj izhajajo duhovniški poklici iz njihovih vrst, iz njihovih družin, so za njihove potrebe, in ker edino na ta način bomo vredni božje pomoči.

PODOBA IN DELO DEKANA V PRETEKLOSTI IN V SEDANJOSTI

»Jaz sem sredi med vami kakor tisti, ki streže« (Lk 22, 27).

Dekan je duhovnik, ki ga škof postavi na čelo dekanije, to je okraja, na katerega je razdeljeno ozemlje škofije in ki obsega več župnij. Njegovo delovanje je določeno v zakoniku cerkvenega prava, v škofijskih sinodah, sedaj tudi v odlokih drugega vatikanskega cerkvenega zbora ter v škofovih odlokih.

V goriški škofiji — od leta 1968 — duhovniki dekanije-pastoralnega področja volijo za dobo treh let svojega dekana-predsednika pastoralnega področja. Volijo tudi v škofijski duhovniški svet za dobo treh let predsednika in dva člana duhovniškega področja. Ravno tako za dobo treh let volijo goriški slovenski duhovniki škofovega vikarja za Slovence, duhovniki vse škofije pa generalnega vikarja. Škof nato potrdi volitve. Da bi zagotovili neko povezanost s preteklostjo, so ti lahko ponovno izvoljeni. Tako na primer je bil sedanji slovenski dekan izvoljen v Duhovniški svet kot svetovalec že od njegove ustanovitve pred desetimi leti in je bil za pretekla tri leta izvoljen za predsednika Duhovniškega slo-

Marija, Mati Slovencev — mozaik pred baziliko Marijinega oznanjenja v Nazaretu, ki so ga darovali Slovenci za sveto leto 1975

venskega področja, sedaj je bil pa izvoljen za tri leta za predsednika slovenskega duhovniškega področja in za predsednika slovenskega pastoralnega področja-dekana.

Načelo zbornosti

Služba dekana je bila v preteklosti zelo pomembna in je vzbujala globoko spoštovanje. Njegova naloga ni bila nikoli samo pravna, kot nositelja oblasti in dostojanstva, ampak deloma tudi dušnopastirska. Današnji dekan v polni meri ohranja podobo in delovanje dekana v preteklosti, sprejema pa nove poglede in zahteve cerkvenega zbora v zvezi s prenovljenim pojmom Cerkve kot Kristusovega občestva in služb v njej. Kot so ti novi pojmi in pogledi vsakemu verniku vir zadovoljstva in veselja, toliko bolj

so to dekanu, ker dajejo njegovi službi nov pečat, novo sprejemljivejšo obliko.

Vsakdo, ki vodi, mora imeti vedno pred očmi resnico, da je pastir vodnik v polnem pomenu Jezus sam, ki je rekel apostolom: »Vi se ne dajte klicati z imenom "rabbi-učitelj", zakaj eden je vaš učitelj, vi vsi ste pa bratje. Tudi ne kličite nikogar na zemlji za "očeta", zakaj eden je vaš Oče, tisti, ki je v nebesih. Tudi se ne imenujte vodniki, zakaj eden je vaš vodnik, Kristus. Kdor je največji med vami, bodi vaš strežnik« (Mt 23, 8-11).

Strežba, služba bratom, v tem je Kristus nakazal bistvo vsakega vodstva v Cerkvi, vsake oblasti, od največje do najmanjše. Zavedati se pa tudi moramo, da so novi pojmi Cerkve-Kristusovega občestva in novi pojmi vzajemnosti in sodelovanja v njej v soodgovornosti in soodločanju enaki onim prvotne Cerkve, to je Cerkve prvih stoletij. Tako je npr. sv. Ciprijan, veliki škof Kartagine v severni Afriki, ki je umrl kot mučenec leta 258, pisal nekaj pred smrtjo:

»Ciprijan, bratom presbiterjem (duhovnikom) pozdrav. Kar so mi pisali naši tovariši presbiterji, temu sam nisem mogel odgovoriti, zakaj od začetka svojega škofovstva sem sklenil, da ne bom ničesar delal po svoji volji in brez vašega sveta in brez soglasja ljudstva. Ko po milosti božji pridem k vam, bomo skupaj, kakor terja medsebojno spoštovanje, pretresli, kaj se je storilo ali kaj je treba storiti.«

V tem je načelo »zbornosti«, ki jo je povzel zadnji cerkveni zbor, ki o njej govori sedanji papež ter daje tudi navadnemu dekanu-predsedniku področja novo vrednost in mu vliva poguma za njegovo zahtevno delovanje.

V goriški škofiji

Goriški duhovniki smo obravnavali vlogo dekana celo leto 1978, ko smo v škofijskem duhovniškem svetu razpravljali o dokumentu »Pastoralna področja, župnije in središča medžupnijskih služb«. Dokument je nato škof odobril z odlokom 15. novembra 1978. Soglasno smo slovenski duhovniki sprejeli možnost, ki je dana v odloku, da na slovenskem področju istovetimo obe službi: predsednik pastoralnega področja-dekan je istočasno predsednik duhovniškega področja. Združili smo zato laike in duhovnike v eno samo ustanovo v gotovosti večje enotnosti in večjega uspeha dušnega pastirstva med Slovenci goriške škofije.

Pretekli dve leti smo si tudi zelo prizade-

vali, da bi nam škof imenoval »generalnega vikarja za Slovence«, kot je to v škofiji Bocen-Briksen na Južnem Tirolskem v Italiji in v večini narodno mešanih škofij v inozemstvu. Edino taka cerkvena oseba bi nam namreč zagotovila enakovrednost in enakopravnost z italijansko večino v škofiji. Po škofovi želji smo sprejeli »škofovega vikarja za Slovence« za dobo treh let, v gotovosti, da bo takrat škof ugodil našim upravičenim željam.

Na sestankih smo tudi skušali nekoliko opredeliti delokrog škofovega vikarja z ozirom na potrebe naše manjšine na Goriškem in v Italiji in da bi oba, tako škofov vikar za Slovence kot slovenski dekan, izstopala precej jasno glede delitve dela in glede čim tesnejšega sodelovanja med njima.

Na treh sestankih Slovenskega duhovniškega področja v letu 1979 smo med drugim razpravljali o osnutku notranje ureditve slovenske dekanije; končno obliko ji bomo dali na sestankih dekanijskega sveta skupaj z laiki.

Izjave uradne Cerkve

Cerkveni zbor pravi: »V škofijah naj bodo, kolikor je le mogoče, ustanovljeni sveti, ki bodo pomagali pri apostolskem delu Cerkve, tako glede oznanjevanja evangelija in posvečevanja kakor tudi glede dobrodelnega, socialnega in drugega delovanja, pri čemer naj složno sodelujejo duhovniki, redovniki in laiki. Takšni sveti naj bodo, če je le mogoče, tudi v mejah župnije ali na medžupnijski, medškofijski in tudi na narodni in mednarodni ravni« (Laiki, 26).

V zgoraj omenjenem škofovem odloku o pastoralnih področjih je zapisano: »Člen 2: Vsako področje bo našlo primerne oblike notranje ureditve z ozirom na svoje posebne potrebe, da uresniči službe in pastoralne pobude in da pomaga predsedniku področja-dekanu v izvrševanju njegovih nalog.«

Cerkveno pravo, drugi vatikanski cerkveni zbor, škofijska sinoda in škof sam predvidevajo za dekana tako zahtevne osebne lastnosti značaja, duhovnosti in izobrazbe ter mu predpisujejo tako obširno področje delovanja, da v celoti tega nima in ne zmore en sam duhovnik. Edino rešitev je treba iskati tam, kjer jo je nakazal cerkveni zbor in smo jo sprejeli goriški slovenski duhovniki: v celotnem občestvu duhovnikov in laikov, ki se izraža v dekanijskem zboru in v dekanijskem svetu, ki iz tega izhaja.

Zavedamo se pa vsi, da ni dovolj nekaj organizirati, saj organizacija sama ne reši vprašanja, a na drugi strani se zavedamo, da edino organizacija lahko uvede skupinsko delo in še to pod pogojem, da se vsi — laiki in duhovniki — zavedamo svoje odgovornosti, če smo prepričani, da gre za našo stvar in ne za nekaj tujega; da gre za nekaj, kar nas osebno prizadene in da bo v bodočnosti odločilno vplivalo na verski in narodni obstoj in napredek slovenske manjšine pri nas.

PODOBA IN NALOGE PASTORALNEGA PODROČJA-DEKANIE DANES NAČELI VZAJEMNOSTI IN SUBSIDIARNOSTI

Potreba posodabljanja

V navodilih cerkvenega zbora za pastoralno delo škofov je povedano, da je dekanija potrebna zaradi povezave dušnopastirskega dela, zaradi pomoči dušnopastirskemu delu (načelo vzajemnosti) in zaradi uresničenja subsidiarnosti (148 - Načelo subsidiarnosti zahteva, da višja ustanova prevzame samo tisto delovanje, ki ga nižja sama ne zmore).

V brošuri »Podoba dekanije in dekana danes« (iz katere so vzete nekatere misli teh član- kov) mariborski škof Grmič pravi:

»Hotel bi poudariti predvsem dve značilnosti današnjega življenja, ki nanju pastora- la mora odgovoriti. Prvič moramo imeti pred očmi spremembe, ki o njih govori drugi vatikanski cerkveni zbor takole: "Človeštvo stoji danes v novem obdobju svoje zgodovine, kateremu dajejo pečat globoke in nagle spremembe, ki po- lagoma zajemajo ves svet... Te spremembe pa s svoje strani vplivajo na človeka samega, na nje- gove individualne sodbe in želje, na način nje- govega mišljenja in delovanja... Tako moramo go- voriti kar o resnični družbeni in kulturni preo- brazbi sveta, kar ima svoj odmev tudi v verskem življenju" (CS 2).

Najbrž ne bomo nikdar dovolj na to mislili, nikdar dovolj tega upoštevali. Drugič ne smemo pozabiti na zapletenost, medsebojno povezanost in hkrati diferenciacijo, kakor tudi spremenljivost, dinamičnost današnjega družbenega življenja, kar je sicer povezano s prvo značilnostjo, vendar predstavlja določnejše poteze, ki določujejo živ- ljenje današnjega človeka.

Pastorala mora na ti dve značilnosti odgo- voriti s *posodabljanjem* (aggiornamento) svojega delovanja; z načrtovanjem s skupnim in skupin-

skim delom... Res je sicer, da se zaradi tega ne bo vse pastoralno delo čez noč spremenilo..., a prav tako je res, da bo to vplivalo na ome- njeni podobi po načelu medsebojnih vplivov mišljenja in dela.«

Posodabljanje pomeni istočasno v mnogih primerih vračanje v prvotno Cerkev prvih sto- letij.

Občestvo - Cerkev bodočnosti

V knjigi s tem naslovom nemški verski pisa- telj F. Klosterman pravi:

»Dekaniji je treba določiti ustrezajoče meje, potem pa jo postaviti v službo skupinske pasto- rale in doseči, da bo postala področje, kjer se bodo predlagale dolžnosti in naloge ter izmenjava pastoralne skušnje in pobude med spodaj in zgoraj ali obratno... Postati mora *pastoralno središče* za študij, načrtovanje in dejavnost, kar se tiče stvari, ki jih je mogoče skupno bolje načrtovati in opraviti in jih tudi velike župnije ne zmorejo več. Tukaj je treba napraviti načrt in urediti precejšen del celotnega pastoralnega dela. Tukaj bi morali biti na voljo strokovnjaki in delovne skupine za različna področja, za delo z mladino, katehezo, liturgijo, ekumenizem, socialne službe... sociologijo, umetnost in glasbo. Tako bi bili da- rovi-karizme posameznikov za vso dekanijo ko- ristne in bi bilo mogoče smotrnejše in učinkovi- teje uporabiti moči, ki so na voljo... bila bi pa mogoča tudi boljša koordinacija... smotrnejše javno delovanje... Kar se tiče konkretne pomoči dekanije, si je mogoče to pomoč misliti še glede poglobljenega duhovnega življenja duhovnikov in laikov. Sem spada versko oblikovanje odraslih, teološki tečaji, tečaji za zaročence, za zakonce in starše...«

Premiki v goriški škofiji

Odlok goriškega škofa, izdan 15. novembra 1978 »Pastoralna področja, župnije in središče medžupnijske službe« v poglavju A pravi:

»Pastoralno področje je funkcionalna ustano- va, ki združuje več župnij, ki imajo sorodne so- cialne in krajevne okoliščine in ki sodelujejo med seboj, da bo tako dušno pastirstvo v okra- ju enotno in bolj uspešno... Ko so bili upošte- vani vsi zemljepisni, zgodovinski in administra- tivni dejavniki, sorodna kultura (jezik, narečje, miselnost) ter socialna težišča (delo, šole, social- ne usluge), je bila goriška škofija po nasvetu du- hovnikov razdeljena na osem naslednjih podro-

čij: Gorica (Ločnik in Italijani štandreške dekanije), Tržič-Monfalcone (in Italijani devinske dekanije), Krmin, Gradišče, Visco, Cervignano, Oglej (Gradež, Fiumicello) ter Slovensko področje (Štandrež, Devin in Slovenci v ostalih področjih). Prejšnje dekanije so s tem ukinjene, njihova središča ohranijo le časten naslov. Predsednik pastoralnega področja prevzame naslov dekana.

Vsako področje bo našlo primerne oblike notranje ureditve z ozirom na svoje posebne potrebe, da uresniči službe in pastoralne pobude in da pomaga predsedniku področja-dekanu v izvrševanju njegovih nalog.

Notranja ureditev slovenske dekanije

Slovenski duhovniki smo dolgo razmišljali, katero »primerno obliko notranje ureditve« naj bi dali Slovenskemu pastoralnemu področju (slovenski dekaniji), da bo odgovarjala potrebam splošnega posodabljanja pastoralnega dela ter našim potrebnim potrebam. Na treh sestankih smo izdelali tudi osnutek take ureditve, katera bo prejela končno obliko po razpravi skupno z laiki v Dekanijskem svetu.

Na ta način bo vsak slovenski goriški vernik obveščen o pastoralnih premikih in načrtih, da bo vedel, na kakšno sodelovanje je vabljen, kje naj prevzame soodgovornost, da jo bo lahko prevzel s polno zavestjo. Namen tega delovanja je apostol Pavel takole prikazal v pismu Efežanom: »Jezus je dal, da so eni apostoli, drugi preroki, zopet drugi evangelisti in zopet drugi pastirji ter učitelji, da se tako sveti usposobijo za delo službe in se zida telo Kristusovo, dokler ne dospemo do edinosti vere in spoznanja božjega Sinu, do polnega moza, do mere polne starosti Kristusove; da ne bomo več nedoletni otroci, omahljivi..., marveč bomo ostali v resnici in bomo v ljubezni v vsem rasli k njemu, ki je glava, Kristus.«

SLOVENSKI DEKANIJSKI ZBOR IN SLOVENSKI DEKANIJSKI SVET

Sveti vernikov: župnijski, medžupnijski, škofijski

Drugi vatikanski cerkveni zbor je obnovil v vsej latinski katoliški Cerkvi »svete vernikov«, ki jih je bil zgodovinski razvoj skoraj povsod ukinil. Ohranili so se še ponekod tudi v latinski katoliški Cerkvi, kakor so se ohranili na splošno v katoliški Cerkvi drugih obredov in v pravoslav-

nih Cerkvah. Odlok o pastirski službi škofov pravi:

»Zelo je želeli, da se v vsaki škofiji ustanovi poseben pastoralni svet, kateremu predseduje krajevni škof; sestavljajo naj ga posebej izbrani duhovniki, redovniki in laiki. Naloga tega sveta bo, da bo raziskoval, pretresal in delal praktične zaključke glede pastoralnega dela.«

Kmalu pozneje, v »Odloku o laiškem apostolatu« je cerkveni zbor dopolnil: »V škofijah naj bodo, kolikor je le mogoče, ustanovljeni sveti, ki bodo pomagali pri apostolskem delu Cerkve, tako glede oznanjevanja evangelija in posvečevanja kakor tudi glede dobrodelnega, socialnega in drugega delovanja, pri čemer naj složno sodelujejo duhovniki, redovniki in laiki. Ti sveti naj bodo, če je mogoče, tudi v mejah župnije ali na medžupnijski, medškofijski in tudi na narodni in mednarodni ravni.«

Tudi v goriški škofiji je že več let odprto vprašanje »škofijskega pastoralnega sveta«. Zbor duhovnikov je bil sprejel škofov nasvet, naj bi škofijski svet organsko zrastel iz župnijskih svetov. Zato so v zadnjih letih po vseh župnijah duhovniki skušali ustanoviti take svete. Pojavile so se velike težave največ zaradi nepripravljenosti vernikov, da bi sprejeli obveznosti na pastoralnem polju, nekoliko pa tudi zaradi nepripravljenosti nekaterih duhovnikov za sodelovanje z laiki.

Po večletnih poskusih so bili župnijski sveti ustanovljeni v tretjini župnij. Na slovenskem področju je bil do sedaj formalno ustanovljen župnijski svet samo v Števerjanu, v nekaterih župnijah deluje v obliki svetovalcev, ki jih je izbral sam župnik.

Preveč bi se zavleklo, če bi čakali, da bi v vseh župnijah ali vsaj v večini njih ustanovili svete, zato je škof sprejel predlog duhovniškega zbora, da preide k ustanovitvi škofijskega pastoralnega sveta. Rok ustanovitve je bilo določen za junij 1979, a je zaradi dvojnih političnih volitev bil preložen na oktober 1979.

V škofijskem pastoralnem svetu bodo zastopana vsa področja-dekanije z določenim številom zastopnikov. Določitev teh je prepuščena področjem samim. Italijanska področja bodo to napravila posredno: vsaka vas bo na področje poslala svoje zastopnike, ki jih določijo župnijski sveti, kjer obstajajo, ali pa župniki sami. Ti zastopniki bodo izmed sebe volili zastopnike v škofijski svet.

Za 1400-letnico
gradeške stolne cerkve
sv. Evfemije
so slovenski verniki
goriške nadškofije
romali v Gradež
in na Barbano
15. septembra 1979

Nastanek slovenskega dekanijskega sveta

Kaj pa mi Slovenci? Slovenski duhovniki smo že leta 1978 in posebno na treh sestankih v letu 1979 razmišljali o tem. Sklenili smo, da bomo na isti način volili tudi mi svoje zastopnike v Škofijski svet. Napravili smo pa še korak naprej: soglasno smo tudi sklenili, da bomo tem sestankom župnijskih zastopnikov na področju dali ustaljeno obliko. Ti sestanki naj bi tvorili »Slovenski pastoralni dekanijski svet«.

Na podlagi navodil cerkvenega zbora o »medžupnijskih svetih« in odloka goriškega škofa 15. novembra 1978, ki v poglavju o pastoralnih področjih pravi: »Člen 2 - Vsako področje bo našlo primerne oblike notranje ureditve z ozirom na svoje posebne potrebe, da uresniči službe in pastoralne pobude in da pomaga predsedniku področja-dekanu v izvrševanju njegovih nalog«, smo slovenski duhovniki predložili našo željo na skupnem sestanku Duhovniškega sveta in predsednikov področij-dekanov, ki se je vršil pod škofovim predsedstvom 11. januarja 1979. Vsi prisotni so dali svoj pristanek: imenoval naj bi se »Slovenski dekanijski svet«. Škof je odobril ta sklep.

Na naslednjih sestankih smo nato slovenski duhovniki izoblikovali osnutek pravil tega sveta, dokončno obliko bo prejel na prvih sestankih skupno z laiki, in bo objavljen v tisku.

Namen, delokrog in sestava slovenskega dekanijskega sveta

Slovenski dekanijski svet je stalen organ, ki je izraz slovenskega občestva v goriški škofiji,

raznolikosti njegovih služb in darov ter je sredstvo sodelovanja vsega občestva v soodgovornosti in v soodločanju pri gradnji Cerkve in pri izvrševanju njenega poslanstva. Proučuje pastoralna vprašanja, izdeluje programe, pospešuje in razporeja vzajemno pastoralno delovanje.

Sestavljajo ga vsi slovenski duhovniki goriške škofije: eden-trije člani vsakega župnijskega sveta ali zastopniki vsake župnije; eden-trije predstavniki vsake italijanske dekanijske, kjer prebivajo Slovenci; ena redovnica vsakega reda; en predstavnik vsakega laičnega združenja. Svet lahko kooptira tudi druge člane.

Predsednik sveta je dekan, podpredsednik je laik in vodi sestanke. Svet traja tri leta in se redno sestaja dvakrat na leto. Voli svoje zastopnike v Škofijski svet in v vse slovenske pastoralne cerkvene ustanove.

Dekanijski svet skliče enkrat letno »dekanijski zbor« vseh slovenskih vernikov. Namen tega zbora, ki je osnovni in temeljni organizem slovenskega goriškega občestva, je, da nudi priložnost, da verniki izrazijo svoje želje in zahteve, da preverijo izvršeno in načrtovano delo Dekanijskega sveta ter da pomaga vernikom pri zorenju pristne občestvenosti in k zavesti soodgovornosti in soodločanja.

Izvršni odbor dekanijskega sveta

Izvršni odbor Dekanijskega sveta pripravlja dnevni red za sestanke, spodbuja in vzporeja delo poverjeništev in komisij, spremlja in sledi izvršitvi sklepov. Člani so poleg predsednika ter

tajnika sveta tudi poverjeniki za razna delovna območja ter po službi tudi škofov vikar za Slovence in prodekan.

Slovenska dekanija ima več poverjeništev: za oznanjevanje, za bogoslužje in cerkveno glasbo, za socialno delovanje, za posebne pastoralne naloge, za gospodarstvo, za duhovne poklice in pastoralne delavce, za ekumenizem in misijone, za redovnice, za vprašanja narodno mešanih področij. Člani vsakega poverjenišтва so vsaj en duhovnik in en laik, ki so istočasno člani škofijskih svetov, komisij, uradov itd. enakih nalog.

Izvršni odbor se redno sestaja štirikrat na leto, njegovo predsedstvo pa redno enkrat mesečno.

Pogoj delovanja slovenske dekanije in njenih organov

Ce hočemo, da bo Slovenska dekanija v polnosti izvršila svojo nalogo, se moramo vsi slovenski verniki, njeni člani, zavedati, da smo vsi Kristusovo telo in med seboj udje tega telesa, kakor nam je prikazal apostol Pavel v pismu Korinčanom: »V enem Duhu smo bili krščeni v eno telo in vsi smo bili napolnjeni z enim Duhom. Saj tudi telo ni iz enega uda ampak iz mnogih... Bog je telo tako zložil, da ni razdora v telesu, ampak da udje enako skrbijo drug za drugega... Vi ste pa Kristusovo telo in posamezni udje« (1 Kor 12).

SLOVENSKI VERNIKI V GORIŠKI CERKVI DOMACINI IN NE GOSTJE ALI TUJCI Cerkev in narodnost

Apostol Pavel je v pismu Galačanom (3, 26) zapisal: »Vsi ste po veri božji sinovi v Kristusu, kateri ste bili krščeni... Ni več Juda ne Grka; ni več suznja in ne svobodnega; ni več moškega in ne ženske, kajti vsi vi ste eno v Kristusu Jezusu.«

Drugi vatikanski cerkveni zbor je to resnico tako razvil: »Verniki... spadajo najprej k svojemu ljudstvu, v katerem so se rodili, z vzgojo so se začeli udeleževati njegovih kulturnih zakladov... pri njegovem napredku sodelujejo z lastnimi naporji, njegova zapletena vprašanja občutijo kot svoja in si prizadevajo za njihovo rešitev; spadajo tudi h Kristusu, ker so se po veri in krstu v Cerkvi na novo rodili, da bi bili Kristusovi po novem življenju in delovanju... in da bi končno bil Bog vse v vsem... To novo življenje pa morajo izražati v okviru domače družbe in kulture, po izročilih svojega naroda. To kulturo morajo

poznati, jo zdraviti in ohranjati ter razvijati... končno pa v Kristusu izpolniti« (Misijoni 21). »Na binkoštni dan se je Cerkev javno razodela, evangelij se je z oznanjevanjem začel širiti med narodi in naposled je bila nakazana združitev narodov v vesoljnosti ene vere po Cerkvi nove zaveze, ki govori v vseh jezikih, v ljubezni razume in obsega vse jezike« (Misijoni 4). In drugje poudarja: »Različnost v Cerkvi ne le da ne škoduje njeni edinosti, ampak jo še bolj razodeva« (Vzhodne Cerkve 2).

Goriška Cerkev in Slovenci

V smislu teh na kratko povzetih resnic smo se slovenski duhovniki vedno prizadevali in si stalno prizadevamo, da bi slovenska skupnost človeško-narodno in versko živela in napredovala tudi v goriški Cerkvi. Koliko smo pod fašizmom morali zaradi tega pretrpeti, je le deloma zapisano v knjigi msgr. R. Klinca »Primorska duhovščina pod fašizmom«. Zavedamo se, da smo po vojni manjšina v goriški Cerkvi, a zahtevamo tudi v njej svoje narodne pravice, ki ne smejo biti odvisne od števila in to ne na civilnem in še manj v cerkvenem življenju. Vendar na drugi strani upoštevamo tudi dejstvo našega števila, a to ne pri določanju pravic, ampak da se bomo sami in ne po ukazu in omejitvi drugih znali primerno posluževati teh pravic po lastni presoji in po lastni uvidevnosti.

Sadovi prizadevanja

1. *Škofov vikar za Slovence.* Drugi vatikanski cerkveni zbor v Odloku o pastirski službi škofov pravi: »V škofijski kuriji ima prvo mesto služba generalnega vikarja. Kadar pa to zahteva pravilno vodstvo škofije, more škof imenovati enega ali več škofovih vikarjev, ki imajo po samem pravu na določenem delu škofije ali pri določeni vrsti opravil ali glede vernikov določenega obreda tisto oblast, ki jo obče pravo daje generalnemu vikarju« (Člen 27) in dodaja: »Ostane neokrnjena pravica škofa, da imenuje enega ali več generalnih vikarjev« (Ec. S. 14).

Da bi slovenski verniki bili in se čutili enakovredni in enakopravni z italijanskimi, smo si slovenski duhovniki prizadevali, da bi škof imenoval poleg generalnega vikarja, ki je za celo škofijo, posebnega generalnega vikarja za Slovence. V narodno mešanih škofijah po svetu so že dolga leta nastavljeni taki generalni vikarji, ki skrbijo za vernike svoje narodnosti. V Italiji je tako samo v škofiji Bocen-Briksen.

Nadškof msgr. Peter Cocolin pripenja papeško odlikovanje »Pro Ecclesia et Pontifice« ge. Ljubki Sorli

Po dolgih razpravah v duhovniškem svetu smo slovenski duhovniki sprejeli škofov predlog za imenovanje »škofovega vikarja za Slovence« za dobo treh let. Po tem času, če bi to soglasno želeli, bi nam bil dan »generalni vikar za Slovence«. Škofov odlok 31. avgusta 1978 določa: »Poleg generalnega vikarja je imenovan tudi škofov vikar za Slovence s pravnimi in pastoralnimi nalogami, ki jih priznava sedanja zakonodaja in nadškofov dekret imenovanja.«

Kakor generalnega vikarja tako je tudi škofovega vikarja škof imenoval na podlagi nakanjanja, ki smo ga duhovniki cele škofije, oziroma slovenski duhovniki izrazili v posebni anketi. Imenovan je bil tako msgr. dr. Oskar Simčič. Opremil so obema v pritičju škofije dve enaki sobi za urad, kjer bosta sprejemala stranke.

2. Slovensko duhovniško področje. Leta 1969 je bil v goriški škofiji ustanovljen »Duhovniški svet«, ki objema vse duhovnike in redovnike škofije, ki je bila razdeljena na šest področij. Slovenski duhovniki tvorimo peto področje. Nimamo sicer lastnega Slovenskega duhovniškega sveta, kakor ga imajo Italijani v škofiji Bocen-Briksen, a je delovanje škofijskega duhovniškega sveta po njegovi ustavi mogoče le ob navzočnosti predstavnikov vseh področij, kar nam nudi zagotovilo, da lahko uveljavimo svoje pravice in se ne

sprejme noben predlog, ki bi bil nasproten slovenski skupnosti.

Škof je z odlokom pristal na našo prošnjo, da v Slovensko duhovniško področje spadajo ne samo duhovniki iz slovenskih župnij, ampak vsi slovenski duhovniki cele škofije.

Ker je bila dana možnost, kakor v trziškem področju tako tudi v našem, je predsednik duhovniškega področja istočasno tudi predsednik pastoralnega področja in to zaradi enotnosti delovanja obeh. Duhovniki slovenskega področja se redno sestajamo vsak mesec na svojih »konferencah« in duhovnih obnovah, poleg mesečnega študijskega dneva, ki je skupen z italijanskimi duhovniki.

3. Slovensko pastoralno področje z dekanijskim svetom. Zadnja leta smo si slovenski duhovniki prizadevali, da bi vsi Slovenci goriške škofije spadali v isto pastoralno področje-dekanijo, in to ne samo verniki slovenskih župnij. S škofovim odlokom 15. novembra 1978 »Pastoralna področja, župnije in središča medžupnijske službe« je bila škofija po nasvetu duhovnikov razdeljena na osem področij. Slovensko pastoralno področje zajema slovenske župnije ukinjenih dekanijskih štandreja in Devina ter vse Slovence iz ostalih področij. Italijanski župniji, ki se nahajata v bivši devinski dekaniji — Borgo S. Mauro

in Villaggio del pescatore — ter vsi Italijani devinske dekanije so priključeni tržiškemu pastoralnemu področju, Italijani štandreške dekanije pa goriškemu.

Težili smo na to, ker že nismo dosegli ločnega »Pastoralnega slovenskega škofijskega sveta«, kot so to dosegli Italijani v Bocnu-Briksnu, da bi ustanovili vsaj področni dekanijski svet, ki bi zajemal vse Slovence škofije, in to v smislu gornjega dekreta, ki pravi: »Vsako področje bo našlo primerne oblike notranje ureditve z ozirom na svoje posebne potrebe, da uresniči službe in pastoralne pobude in da pomaga predsedniku področja v izvrševanju njegovih nalog.«

S pristankom duhovniškega sveta in dekanov-predsednikov pastoralnih področij je škof dovolil tak svet, a le pod nazivom »Slovenski dekanijski svet«. Kako ga bomo poživili, da bo dosegel svoj namen, bo odvisno le od nas, predvsem od laikov, ki bodo v njem v veliki večini.

4. *Slovenska župnija v Gorici.* Na pobudo slovenskih duhovnikov in s pristankom Duhovniškega sveta je goriški škof po večletnih razpravah ustanovil 24. oktobra 1972 v Gorici »Pastoralno središče« za vernike slovenskega jezika s sedežem pri Sv. Ivanu. Zajel je osebno vse slovenske vernike, ki se ga želijo poslužiti. Ostale so ob tem maše v drugih cerkvah, dodana je bila večerna maša pri kapucinih, ki je bila ponovno ukinjena po koncu druge svetovne vojne.

Slovenski duhovniki smo težili za tem, da bi imeli lastno krajevno in osebno župnijo v Gorici. Sprejeli smo takrat sicer samo »Pastoralno središče«, ker je škof tako hotel, a nismo odnehali. Naša prizadevanja so dosegla svoj uspeh, ko je škof na sestanku duhovnikov slovenskega področja 4. maja 1978 zagotovil, da bo dvignil »Pastoralno središče« v župnijo, sicer samo cerkveno. Po enem letu smo prejeli zagotovilo, da se bo to kmalu izvršilo.

Naša težnja je, da bi bila župnija tudi civilno priznana, da bi slovenski župnik ne ostal »drugorazreden«, brez enakih pravic kot ostalih trinajst župnikov v Gorici.

Da je to izvedljivo brez posebnih težav je dokaz škofija Bocen-Briksen, kjer so ustanovili dve civilno priznani župniji za italijanske vernike, ki so bili v manjšini v mejah prejšnjih župnij. Poleg tega, da sta ti župniji civilno priznani, obsegata določeno ozemlje, istočasno se osebno raztezata tudi na italijanske vernike sosednjih župnij in obratno nemški verniki teh dveh župnij osebno spadajo pod sosednji matični nemški župniji. Treba je le nekoliko dobre volje!

5. *Enakopravnost slovenskega jezika.* V poglavju »Posebna pravila glede slovenskega jezika« določa odlok goriškega škofa »O novi ureditvi škofijske kurije« 31. avgusta 1978:

I. - Slovenski jezik je priznan, enako kakor italijanski, kot uradni jezik škofije. Glede uporabe, prosim, da bi sledili pravilom, ki izhajajo iz ljubezni in z praktične možnosti medsebojnega sporazumevanja.

II. - Napisi, ki označujejo kurijo (v zunanjo-sti stavbe) in urade (v notranjosti) bodo dvojezični.

III. - Uradi bodo uporabljali tiskovine v italijanščini in dvojezične (italijanske in slovenske) za spise, namenjene slovenskim vernikom.

IV. - Isto velja za narodno mešane župnije.

V. - Etikete z naslovi bodo prinašale slovenska imena v slovenščini s slovenskimi razločevalnimi znamenji (strešicami).

VI. - Folium (tj. škofijski uradni list) in Liturgični koledar bosta imela naslovno stran v latinščini; v uradnem listu bodo objavljeni v slovenščini dokumenti, ki bodo posebno pomembni za vernike tega jezika.

V istem odloku je tudi rečeno: »Tajništvu goriške kurije bo dodeljena oseba, ki bo dobro poznala slovenski jezik, z nalogo tajništva, za posredovanje zadev, ki se tičejo slovenske skupnosti, in za prevajanje dokumentov.

Pravično bi bilo, da bi nam slovenskim vernikom goriške škofije, ki smo v manjšini napram italijanskim vernikom, bilo dano isto kakor v škofiji Bocen-Briksen italijanskim vernikom, ki so tam v manjšini napram nemškim, in dano jim je bilo takoj: prejeli so vse, kar so želeli. »Folium dioecesanum« (tj. uradni škofijski list) in »Osebno in župnijsko stanje« sta popolnoma dvojezična. Liturgični koledar je popolnoma v latinščini, celo ime tiskarne. Res, vsega tega in drugega ne moremo zahtevati, čeprav bi bilo pravično, da bi nam bilo dano. Zahtevalo bi namreč preveč finančnih sredstev. Npr. ob skupnih srečanjih nemških in italijanskih duhovnikov vsak govori le v svojem jeziku, ker je poskrbljeno za istočasno prevajanje po slušalkah. Vendar gre tudi za stvari, ki bi ne preveč ali popolnoma nič finančno obremenjevale in bi nam zato bile lahko dane.

Slovenci — domačini in ne gostje ali tuji v goriški Cerkvi

Slovenski duhovniki smo zahtevali več kot nam je dano po škofovih odlokih. Naša uteme-

Izlet strežnikov
goriške nadškofije
septembra 1979
v dolino reke Glinščice

ljitev je, da v škofiji živita dve narodni skupnosti in se to mora v vsem izražati, ker edino tako se bo tudi slovenski vernik čutil, da je domačin, ne pa tujec ali gost v goriški Cerkvi in ne bo smatran kot njen drugorazredni član.

Številčna moč bi ne smela pri tem imeti nobenega vpliva: »pravica« je »pravica« ne glede na to ali nas je nekaj deset tisočev ali nekaj stotisočev. A dobro se zavedamo, da je to lahko samo načelo, tolikokrat razglašeno, v resnici se pa večinoma pravica meri neki narodni manjšini le po številu njenih pripadnikov.

Pravično bi bilo npr., da bi nam slovenskim vernikom v goriški škofiji, ki smo v manjšini, bilo dano isto kot italijanski manjšini v škofiji Bocen-Briksen: ta ima tam svojega generalnega vikarja, italijanski duhovniški svet, pastoralni svet, pastoralni urad, katehetski urad, Karitas, komisijo za osebje, za sredstva javnega obveščanja, za družine, katehetsko, poleg popolne enakopravnosti italijanskega jezika.

Vendar smo tudi mi med drugim dosegli eno bistvenih pravic: enakopravnost obeh jezikov — slovenščine in italijanščine — v cerkvenem življenju. Za ostalo se bomo še naprej prizadevali posebno v škofijskem pastoralnem svetu. Samo od nas bo pa sedaj odvisno, koliko se bo to izražalo v uporabi in v javnosti. Ne sme ostati vse skupaj le mrtva črka v cerkvenem življenju, medtem ko se v civilnem borimo za enako pravico in mnogokrat duhovniki očitamo laikom — katerikrat tudi upravičeno —, da so v tem oziru preveč bojzljivi in nedosledni, preveč popustljivi,

celo hlapčevski ali vsaj prežeti z duhom manjvrednosti.

Tudi za našo slovensko skupnost v goriški Cerkvi morajo veljati besede, ki jih je apostol Pavel naslovil Efežanom, če je Cerkev res vsenarodna in ne samo italijanska: «V Kristusovi Cerkvi... niste gostje ali tujci, marveč... domačini božji... Trudite se, da ohranite edinstvo duha z vezjo miru... da bomo ostali v resnici in v ljubezni rasti k njemu, ki je glava, Kristus; iz njega prejema telo rast, ki se zлага in sestavlja z vsa vršno vezjo medsebojne pomoči, po delovanju, kakršno je primerno vsakemu poedinemu delu in se tako samo sebe zida v ljubezni.»

ENAKOVREDNOST IN ENAKOPRAVNOST: POGOJA ZA USTVARJALNO SOZITJE MED SLOVENSKIMI IN ITALIJANSKIMI VERNIKI

Težavno sožitje že v prvotni Cerkvi

Vprašanje sožitja in sodelovanja raznih skupnosti je bilo navzoče že v samih prvih dneh obstoja Cerkve in je bilo vir nesoglasij, ki jih je krščansko občestvo reševalo v zbornosti apostolov in vernikov.

V Apostolskih delih čitamo: »Število učencev je naraščalo (takoj po prihodu Sv. Duha) in tiste dni so začeli helenisti (judovski kristjani rojeni izven Palestine) godrnjati zoper hebrejce (judovske kristjane iz Palestine), češ da so pri vsakdanji postrežbi zanemarjali njihove vdove.« (Apd 6)

Spor bi bil lahko zrušil ali vsaj omajal enodušnost prvih kristjanov, ki so »bili stanoviti

v nauku apostolov in bratski skupnosti, v lomljenju kruha in molitvah» (Apd 2, 42) in so bili »enega duha in enega srca« (Apd 4, 32).

Apostolski zbor je takoj posegel in rešil enotnost malega občestva: »Dvanajsteri apostoli so sklicali množico učencev in rekli: "Izberite si torej, bratje, izmed sebe sedem mož... nje bomo postavili za to opravilo (oskrbovanje mize)".« (Apd 6, 2)

Mnogo hujši je bil drugi spor, ki je grozil, da bo razdvojil Cerkev, ki se je bila razširila zunaj Palestine: spor med kristjani iz judovstva in onimi iz poganstva. Tako poročajo Apostolska dela: »Vstali so (v Jeruzalemu) nekateri verniki, ki so trdili, da je treba (spreobrnjenca iz poganstva) obrezati in jim ukazati, naj spolnjujejo Mojzesevo postavo...«

Tudi v tem primeru je bilo vprašanje rešeno zborno: »Zbrali so se torej apostoli in starešine, da bi to vprašanje presodili... Prišlo je do hudega prerekanja... Oglasil se je (apostol) Jakob in je govoril: "Bratje, sodim, da poganom, ki se spreobrnejo k Bogu ne delajmo težav." Tedaj so apostoli in starešine z vso Cerkvijo sklenili: "Sveti Duh je odločil in mi z njim, da vam (sprobrnjenim poganom) ne nalagamo nobenega bremena".«

Vendar je praktična rešitev vprašanja bila težavna. Apostol Pavel je malo pozneje pisal Galačanom (2, 11): »Ko je (apostol) Peter prišel v Antiohijo, sem mu v obraz povedal, ker se je umikal in odtegoval, boječ se tistih, ki so prišli iz obreze. Ko sem videl, da ne ravna po evangeljski resnici, sem rekel Petru vpriči vseh: »Kako moreš pogane siliti, da bi živeli po judovski šegi?« Tako je apostol Pavel s svojim jasnim in pogumnim nastopom rešil enotnost Cerkve.

Slovenska prisotnost se spreminja

Slika prisotnosti slovenske skupnosti po naših vaseh se je po vojni zelo spremenila in se lahko predvideva, da se bo še spremenila. Ne bom navajal statističnih podatkov, saj so nekatera dejstva preveč razvidna: vasi, ki so bile takoj po vojni v celoti ali malo manj slovenske, imajo sedaj ponekod ogromno italijansko večino, drugod pa je italijanska prisotnost vedno večja in prodornejša.

Vzrokov za to stanje je več: med najhujše in najbolj škodljive spada načrtna naselitvena politika italijanske večine, ki je nasilno spremenila in spreminja narodni videz tolikih naših vasi. Upoštevati moramo nato naravno razširitev

mest ter naselitev Italijanov po naših vaseh, česar slovenske občine ne morejo preprečiti, ker jim država ni dovolila ustreznih naselitvenih zakonov kot jih imajo Južni Tirolci.

Poleg tega pa imajo pri raznarodovanju naših družin in vasi velik in porazen vpliv (v bodočnosti bodo imeli morda še večjega) mešani zakoni. Niso mešani zakoni krivi raznarodovanja, saj so neke vrste naraven pojav: kriv je občutek manjvrednosti slovenskega zakonskega partnerja, duh manjvrednosti, ki je vcepljen tudi po naših šolah, ki nimajo prave samostojnosti in prave narodne vloge, pa tudi po tukajšnji Cerkvi, ki slovenskih vernikov še vedno ne smatra za enakovredne in jim hote ali nehote vceplja tega duha, ko jim ne priznava tistih pravic in tistega dostojanstva, ki bi ga morala.

Da je pa v Slovincih pod Italijo zavestno ali podzavestno še vedno delujoč strah, ki so ga vcepila dvajsetletna fašistična preganjanja in so ga netile in še vedno neti povojna italijanska narodna nestrpnost in vsiljivost, naj navedem samo dve dejstvi: strah, da bi dali slovenska-slovenska imena, in strah, da bi zahtevali vrnitev v prvotno obliko priimkov, ki jih je fašizem s silo, z grožnjami in preganjanjem poitalijančil. Eno in drugo se dogaja zaradi domnevnega ali resničnega preganjanja in šikaniranja, česar se naši ljudje tudi danes, zavestno ali podzavestno, bolj ali manj upravičeno bojijo. Krive so tudi težave in stroški, ki so nalašč združeni s preimenovanjem.

Da je mnogo resničnega v tem, samo majhno, a značilno dejstvo: v Sovodnjah moramo še vedno z imenom glavne ulice — Via Impero - Ulica cesarstva — proslavljati italijansko abesinsko fašistično cesarstvo, in to po 40 letih, odkar je to propadlo. To vceplja v naših ljudeh duha nemočnosti pred tako italijansko oblastjo, ki to še vedno zahteva.

Drugi vatikanski cerkveni zbor in sožitje med narodi

Vprašanje pravičnega sožitja med narodi kot pogoj za mir in napredek v svetu in za razvoj Cerkve same je drugi vatikanski cerkveni zbor poudaril v mnogih dokumentih in na dolgo. Obsodil je vsako nasilje nad drugimi narodi in vsak duh narodne nestrpnosti. Samo nekaj navedb:

»Evangeljski kvas je v človekovem srcu zbudil in zbuja nevzdržljivo zahtevo po dostojanstvu... (26). Treba je vneto prositi Boga, naj da moč, da se bodo vztrajno lotevali in dovršili to delo naj-

Papeško odlikovanje »Pro Ecclesia et Pontifice« je 10. junija 1919 prejela iz rok nadškofa msgr. Cocolina tudi gđc. Zora Piščanc

večje ljubezni do ljudi: zgraditi mir... Ta naloga pa danes zahteva, da se otresejo narodne sebičnosti ter oholih teženj zagospodovati nad drugimi narodi in da gojijo globoko spoštovanje do vsega človeštva...« (82)

V Odloku o misijonski dejavnosti Cerkve narekuje: »Kristjani iz vseh narodov zbrani v Cerkvi... živijo naj za Boga in za Kristusa v skladu s častivrednimi navadami svojega naroda..., naj iskreno in dejavno ljubijo svojo domovino, zaničevanja tujega rodu in pretiranega nacionalizma pa naj se popolnoma ogibljejo, pač pa naj se trudijo za ljubezen med vsemi narodi.« (15)

K tem načelnim izjavam bi k naši stvarnosti dodali samo to, kar je v »Voce Isontina«, ki je italijansko glasilo goriške Cerkve, zapisal 21. oktobra 1978 Mafaldo Cechet v članku »Veter novosti«:

»Posebno za nas Italijane izvolitev kardinala Karla Wojtyle za rimskega škofa in papeža katoliške Cerkve mora biti poziv, da bi razumeli, da ta Cerkev ni skoraj naš fevd (dedna last), v katero ljudje drugih narodnosti vstopijo s tem, da priznajo, da se smatrajo za nižje od nas... Pred nekaj leti nam je to povedal drugi vatikanski cerkveni zbor in v resnici upamo, da bomo na tej poti mogli nadaljevati hojo k bolj resnič-

nemu in bolj občutenemu bratstvu... Italijani smo že imeli navado, da smo se smatrali za prve, če ne za najboljše med 709 milijoni vernikov, ki pripadajo katoliški Cerkvi in imajo svoje duhovno središče v Rimu. Sedaj nam je bilo povedano na praktičen način in to nazorno vemo: v tej katoliški Cerkvi ni in ne sme biti prvih in drugih, ampak vsi smo bratje enakega dostojanstva.«

Ko bodo vsi Italijani to priznali, ne samo z besedami ampak tudi z dejanji, takrat bo možno res bratsko ustvarjalno sožitje med nami in njimi.

Sožitje slovenske in italijanske skupnosti v goriški Cerkvi: škofov odlok

Odlok goriškega škofa 15. novembra 1978 »Pastoralna področja, župnije, središča medžupnijske skupnosti« v poglavju »Področja in mešane župnije« pravi:

1. Slovensko pastoralno področje, ki je jezikovno mešano, bo našlo primerne oblike notranje ureditve po svojih posebnih potrebah. Glavne so: a) dušno pastirstvo vsake jezikovne skupnosti; b) priložnosti srečanja, sodelovanja in soočenja obeh skupnosti; c) priložnosti skupnega dušnega pastirstva.

2. Na enak način se bo ravnalo v posame-

znih jezikovno mešanih župnijah. V ta namen bo treba določiti: a) katere so jezikovno mešane župnije; b) na kateri pravni podlagi bo vzpostavljeno pastoralno delovanje za vsako narodnost; c) da bo pripadnost osebni župniji izvirala iz svobodne izbire vernikov.

3. Izvajanje zgoraj omenjenega je poverjeno predsednikom dotičnih pastoralnih področij v sporazumu s škofom.

Odlok nalaga dolžnost samo slovenskemu področju, da uredi dušno pastirstvo za Italijane na svojem ozemlju. Moral bi vezati vsa narodno mešana področja in to predvsem goriško, krminsko, gradiščansko, trziško ter slovensko: povsod bi morali najti »primerne oblike notranje ureditve« in primerno sodelovanje med obema narodnostnima skupinama.

Križev pot slovenske manjšine v Italiji: v državi in v Cerkvi

Samo nekaj citatov iz italijanskih listov 8. aprila 1979:

Il Giornò: »Slovinci so manjšina, morda malo več kakor sto tisoč v tržaški, goriški in deloma v videmski pokrajini. Sklenili so, da bodo odprli "vprašanje" njihovega uradnega priznanja kot skupnost neitalijanskega jezika, ker ne sprejemajo več, da bi jih smatrali za "vsiljivce".«

La Stampa: »V duhu italijansko-jugoslovenskega Osimskega sporazuma Slovenci v Italiji hočejo sodelovati, dobrinesti svoj delež k prijateljskemu odnosu obeh držav... Že leta čakajo, da bi stopili iz svoje osamljenosti, da bi lahko govorili v svojem jeziku...«

L'Unità: »Slovinci Trsta, Gorice in Videmskega so odločeni, da bodo dvignili svoj glas. Zadržujejo preprosto stvar: po 31 letih ustave, po 23 letih Londonskega sporazuma hočejo globalno zaščito svojih pravic.«

Tak je zelo na kratko, ker je itak preveč poznan, dolgi križev pot za priznanje naših najosnovnejših pravic v italijanski državi. Skoro enako ali pa nič manj ni težaven križev pot za priznanje naših najosnovnejših pravic v Cerkvi in v Italiji. Povzamem samo nekaj odstavkov iz knjižice »Duh zlatega očenaša«, ki jo je spisal beneški duhovnik kanonik Valentin Birtig in so jo franciški nati letos februarja izdali v Ljubljani v zbirki »Naše tromostovje«:

»Resnici na ljubo, žal, moramo priznati, da je šla tudi videmska kurija po poti civilnih oblasti, da se je poslužila sistema asimilacije Slovencev. Tudi ona je kriva genocida nad sloven-

sko manjšino v Beneški Sloveniji. Če pogledamo to izumiranje naših ljudi, moramo reči, da roke nekaterih videmskih škofov pri tem niso čiste... Videmska kurija je v slovenske kraje pošiljala in še pošilja furlanske duhovnike, ki ne poznajo slovenščine in se tudi niso nikoli potrudili, da bi znali jezik svojih vernikov. Prišli so kakor drugi civilni uradniki, iz cerkve so odstranili slovensko pesem in slovenske molitve in namesto teh vpeljali latinske in italijanske. Pridigajo italijansko in tudi naše beneške otroke učijo katekizem v tujem jeziku. Naše ljudstvo je bilo oropano svojih duhovnih pravic... Leta 1933 so bile prepovedane molitve, pesmi in pridige v slovenskem jeziku. Pobirali so slovenske katekizme in jih sežigali, duhovnike so klicali na kvesturo in jim grozili... Najhuje nam je bilo, ker nismo imeli nikjer zaščite, niti pri svojem škofu. Prihod furlanskih duhovnikov v Beneško Slovenijo je pomenil umor za slovensko liturgijo... Novi ikonoklasti slovenskega obraza, slovenskih običajev, so se povezali s politiko in so po slovenskih cerkvah začeli dialog z Bogom v italijanskem in latinskem jeziku. Pri tem so jih podpirale civilne in cerkvene oblasti. Civilna in cerkvena oblast je zelo vplivala na asimilacijo... Furlanskemu duhovniku vest nič ne očita, da se ni naučil jezika svojih vernikov. Vest so mu pomirili voditelji kurije, ki so ga poslali v slovenske kraje in so mu rekli, da ni treba poznati slovenščine, ker so ljudje že toliko časa pod Italijo in bi že morali znati italijanščino... Žalostno je odkrivati zablode cerkvenih ljudi, toda pred resnico ni mogoče molčati.«

K temu moram dodati, da je v tržaški in še posebej v goriški škofiji stanje slovenskih vernikov mnogo boljše, nismo pa še prišli do tega, da bi se čutili »domače« v krajevnih Cerkvah.

Naše prizadevanje: enakovrednost in enakopravnost v Cerkvi

Mnogi Slovenci v Italiji očitamo — tudi upravičeno — oblastem in civilnim ustanovam ter organizacijam v matični domovini, da se ne zavzemajo dovolj za nas, da v odnosih z Italijo dajejo prednost gospodarskim in drugim vprašanjem in zamlčujejo naša manjšinska.

Tudi mnogi slovenski verniki v Italiji očitamo — tudi upravičeno — slovenskim škofom in slovenskim cerkvenim ustanovam in organizacijam v matični Cerkvi, da se ne zavzemajo dovolj za nas. Seveda nujna je skrb za vesoljno Cerkev, za misijone, za nevernike po svetu, am-

Nabrežinski pevci
z novomašnikom
iz Ajdovščine
Ivanom Gregorcem
(drugi od leve)

pak najprej bi morali čutiti dolžnost do nas, ker ljubezen do samega sebe je merilo in podlaga ljubezni do bližnjega in mi smo del njih samih.

Ne bilo bi to nobeno vmešavanje v notranje zadeve druge Cerkve in bi se pri tem ne smeli bati morebitnih posledic in očitanj s strani rimskih kongregacij, še manj pa — zlasti sedaj — papeža samega.

Kaj pa mi goriški, tržaški in videmski verniki? Zavedati bi se morali, da v vseh treh škofijah tvorimo eno samo slovensko Cerkev. Če se na civilnem polju skupno prizadevamo za enoten šolski okraj, za globalno zaščito Slovencev v vseh treh pokrajinah, bi se toliko bolj slovenski verniki-laiki in duhovniki morali skupno potegovati za globalno zaščito vseh slovenskih vernikov v Italiji: v goriški, tržaški in videmski škofiji.

Po 31 letih ustave italijanske države, ki je uzakonila naše pravice, še vedno čakamo na njeno izpolnitev. Cerkvena ustava »Evangelij« je pa stara dva tisoč let. Prizadevati bi se morali vsi, da se končno uresniči tudi za našo slovensko manjšino v Italiji. Ne smemo samo čakati na pomoč od svojega matičnega naroda in od svoje matične Cerkve.

Končni cilj našega prizadevanja je ustvarjalno sožitje v enakopravnosti in enakopravnosti obeh narodnih skupnosti in tukajšnji Kristusovi Cerkvi, da se uresniči tudi glede nas, kar je apostol Pavel pisal Efežanom: »(V Kristusovi Cerkvi) niste gostje ali tujci, marveč domačini

božji. Trudite se, da ohranite edinost duha z vezjo miru, da bomo ostali v resnici in v ljubezni rasli k njemu, ki je glava, Kristus.«

STANA VINSEK

NE SANJAJ!

*Ne sanjaj, mladenka, odprtih oči,
k soncu ne spadajo sanje.
Še tiste, ki lunin jih svit prebudi,
ne begajo tvoje naj spanje.*

*Življenje je kruto. Spoprimi se z njim!
Je težko. Upri se težavam!
Ne boj se viharja — ne zgini kot dim,
ko on se predaja daljavam.*

*Okoli naj bo jasno in prožen korak,
smej se — če bi raje jokala.
Ne skloni mi glavo, le dvigni jo vznak —
tako boš usodo ugnala.*

*V življenje glej vedro, ne boj se nikdar,
ne pusti, da gre mimo praga;
in kadar udari, vrni udar —
le kdor se bori, tudi zmaga.*

*Nikar ne zapredi se v sanje, otrok,
ker leta bodo zbežala;
sicer boš kot jaz — sredi sanj — praznih rok
otožna in sama ostala.*

Papež, ki svetu odkriva Slovane

Dne 16. oktobra 1978, na praznik sv. Hedvike, poljske svetnice, je bil izvoljen za Petrovega naslednika krakovski nadškof in kardinal Karel Wojtyła. Po 33 dnevih vladanja Janeza Pavla I. je na njegovo mesto stopil Janez Pavel II., ki je »prišel od daleč«. Po 455 letih papežev iz vrst italijanskih kardinalov je postal prvi papež neitalijan Poljak Karel Wojtyła, ki je obenem prvi Slovan na prestolu sv. Petra. Slovani so člani katoliške Cerkve že tisoč let ni več. V vsem tem času jih zahodni svet skoro ni poznal. Le pogledjmo razne knjige zgodovine, kaj vedo o Slovanih. Poznajo kvečjemu Ruse, drugi so jim Nemci ali Avstrijci. Sedaj pa kar naenkrat papež Poljak in Slovan.

Karel Wojtyła se tega zaveda in nikoli ne zataji, da je Poljak in Slovan. To je na poseben način izpričal ob svojem obisku na Poljskem v začetku junija 1979. Od 2. do 10. junija je trajalo njegovo romanje po poljski deželi in ves ta čas in celo pot je Janez Pavel II. pričeval poljskemu ljudstvu in vsem Slovanom ne samo nauk Kristusov, temveč tudi svojo pripadnost slovanskemu svetu. V velikem govoru v Gnjeznu na binkošti 3. junija je takole dejal: »Po tolikih stoletjih je znova odprta dvorana zadnje večerje. To pot se ne čudijo samo ljudstva Mezopotamije in Judeje, Egipta in Azije, ali tisti, ki so prišli iz Rima, temveč čudijo se tudi slovanski narodi in drugi, ki prebivajo v tem delu Evrope in ki so slišali apostole Jezusa Kristusa govoriti v svojih jezikih in pripovedovati "o velikih božjih delih". Ko je prvi poljski vladar hotel vpeljati krščanstvo v svojo deželo in se združiti s sedežem sv. Petra, se je obrnil predvsem na bratske narode in je vzel za ženo Dobravo, hčerko češkega kneza Boleslava, ki je bila kristjanka. Tako je mogla postati krstna botra svojemu možu in vsemu njegovemu ljudstvu. Skupaj z njo so prišli na Poljsko misijonarji iz raznih dežel

Evrope: iz Irske, Italije, Nemčije, kot sv. škof in mučenec Bruno iz Quefurta. V deželah kneza Boleslava je ostal trden spomin na sv. Vojteha (Adalberta), sina in škofa bližnje Češke. Znana je njegova življenjska pot, ko je bil škof

JULIUS SLOWACKI (1809-1849)

SLOVANSKI PAPEŽ

(iz leta 1835)

*Sredi sporov Gospod Bog
udarja po ogromnem zvonu.
Glejte, prestol je prost
za slovanskega papeža.*

*Ta ne beži pred meči
kakor oni Italijan.
Neustrašeno kakor Bog,
gre meču naproti.
Svet je zanj kakor prah.*

*Njegov obraz bleščeč zaradi besede,
je svetilka služabnikom.
Za njim gredo cvetoče človeške rase
k Luči, kjer se nahaja Bog.*

*Ob njegovih prošnjah in njegovem
ukazu se ne ustavlja le narod,
če ukazuje, se ustavi tudi srce,
saj njegova moč je čudežna.*

*Že se bliža on, novi prinašalec
vesoljskih sil.
Po njegovi besedi se pretaka
v žilah kri naših žil.
V srcih se pričinja gibanje božje
svetlobe.*

*Kar misel zamišlja po njem,
tudi ustvarja —
saj moč je duh.*

*Moč je potrebna, če hočemo
dvigniti ta Gospodov svet.
Glejte torej, prihaja slovanski papež,
brat ljudstva.*

v Pragi; znana so njegova romanja v Rim in posebno še njegovo bivanje na dvoru v Gnjeznu, ko se je pripravljaj na svoje zadnje misijonsko potovanje na sever. V bližini Baltskega morja je ta izgnani škof, ta neutrudni misijonar postal seme, ki je moralo pasti v zemljo, ki je moralo umreti, da je obrodilo obilen sad. Pričevanje mučeništva, pričevanje krvi je na poseben način zape-

čatilo krst, ki so ga pred tisoč leti prejeli naši pradedje (Poljaki). Mučeniški ostanki sv. Vojteha ležijo v temeljih krščanstva poljske dežele. Zato je prav, da vidim danes pred sabo napis v bratskem jeziku, v jeziku sv. Vojteha: "Spomni se, sv. oče, na svoje sinove Čehe." Ta papež, ki nosi v sebi dediščino sv. Vojteha, ne more pozabiti na te otroke. In mi vsi, dragi bratje in sestre, ki nosimo v sebi isto dediščino sv. Vojteha, ne smemo pozabiti na te svoje brate!

*Glejte, že zliva balzam
v naša srca,
množice angelov čistijo
z rožami prostor za njegov tron.*

*Deli ljubezen,
kakor danes mogočniki delijo
orožje,
deli zakramentalno moč,
saj je prijel v roke svet.
Golob nosi besede njegovih
ust,
prenaša njegove poslanice,
prijetno sporočilo, da duh
še žari
in ume njegovo slavo.*

*Nebo se nad njim čudovito
odpira na vse strani,
ker je stal na prestolu in
ustvarja svet in prestol.
Po ljudstvih deluje tako
bratsko s svojo besedo, da
bi duhovi šli na zadnjo pot
preko gore žrtev.*

*Pomaga mu zakramentalna moč
stotih narodov,
moč, ki se po duhovih kaže
tu poleg grobov.
Iz vsake rane sveta stiska gnoj,
zajedalce in kače,
prinaša zdravje,
razširja ljubezen
in rešuje svet.
Pometa notranjost Cerkve,
prečistil bo preddverje,
kaže na Boga v stvarstvu sveta
jasen kot dan...*

Ko danes, na praznik Sv. Duha leta 1979, gremo s spominom na tiste začetke, ne moremo, da bi poleg jezika svojih dedov ne slišali tudi drugih sorodnih slovanskih jezikov, katerim so se takrat na široko odprla vrata dvorane zadnje večerje. Predvsem ni mogoče, da bi teh jezikov ne slišal prvi slovanski papež v zgodovini Cerkve. Morda ga je prav zaradi tega izbral Kristus, morda ga je prav zaradi tega poslal Sv. Duh, da bi v občestvo Cerkve vpeljal besede in jezike, ki tuje zvenijo ušesu, vajenemu na romanske, germanske, anglosaške in keltske zvoke. Ali ni morda Kristus, ki hoče, da Sv. Duh stori, da se sveta mati Cerkev ob koncu drugega tisočletja krščanstva nagne s posebno razumevajočo dobrohotnostjo do tistih zvokov človeške govorice, ki se prepletajo med sabo v skupnem izvoru, v skupni etimologiji in ki kljub vsem razlikam — tudi v črkopisu — zvenijo vendarle tako sorodno in prijateljsko? Ali ni morda Kristus, ki tako hoče, ali ni Sv. Duh, ki tako ureja, da ta papež, ki nosi tako globoko v sebi zapisano zgodovino svojega naroda in tudi zgodovino sosednjih narodov, da ta papež kaže in potrjuje posebno v našem času njihovo navzočnost v Cerkvi in njihov specifični doprinos zgodovinskemu dogajanju krščanstva?

Ali ni Kristus, ki tako želi, in Sv. Duh, ki tako ureja, da ta poljski papež, ta slovanski papež ravno sedaj manifestira duhovno edinost krščanske Evrope? Vemo, da je ta velika edinost Cerkve sestavljena iz dveh velikih tra-

dicij, Zahoda in Vzhoda. Mi Poljaki, ki smo celo tisočletje do sedaj obenem z Litvanci ostali zvesti zahodni tradiciji, smo vedno spoštovali izročila krščanskega Vzhoda.

Naša dežela je bila zmeraj gostoljubna do teh čudovitih izročil, ki izhajajo iz drugega Rima, to je iz Carigrada. Vendar želimo goreče prositi te naše brate vzhodnega izročila, naj se spomnijo na besede apostolove: "Ena vera, en krst, en Bog, oče vseh, oče našega Gospoda Jezusa Kristusa." Naj se spomnijo na to in naj sedaj v dobi nove krščanske edinosti, novega ekumenizma sodelujejo z nami pri tem velikem delu, ki je pri njem gotovo navzoč Sv. Duh. Da, Kristus hoče in Sv. Duh ukazuje, da to, kar pravim, povem prav tu v Gnjeznu, v deželi Piastov, na Poljskem, med relikvijami sv. Vojteha in sv. Stanislava, pred podobo Device Matere božje z Jasne gore. Treba je, da se ob spominu na krst Poljske spominjamo tudi krsta ostalih Slovanov: Hrvatov in Slovencev, med katerimi so delovali misijonarji že okrog leta 650 in dovršili pokristjanjenje okrog leta 800 ali 865; Moravanov in Slovakov, h katerim so prišli prvi misijonarji pred letom 850 in sta za njimi prišla sv. brata Ciril in Metod leta 863, da bi v Veliki Moravski utrdila vero mladega krščanskega občestva; Čehov, ki je njih kneza Borivoja krstil sv. Metod. V območju evangelizacije sv. Metoda in njegovih učencev so bili tudi Slovani ob Labi in Lužiški Srbi. Pokristjanjenje tega dela Evrope se je zaključilo leta 1386 in 1387, ko so bili krščeni Litvanci.

Papež Janez Pavel II. — Slovan, sin poljskega naroda — čuti, kako globoko so pognale v zgodovino korenine, iz katerih izhaja tudi on sam; koliko stoletij ima za sabo ta beseda Sv. Duha, ki jo on oznanja z Vatikanskega griča kot tukaj v Gnjeznu z Leškega griča kot v Krakovu z Wawelskega gradu.

Ta papež — priča Kristusa, ki je ljubil križ in vstajenje — prihaja danes sem na ta kraj, da priča o Kristusu, živečem v duši njegovega naroda, žive-

čem v dušah narodov, ki so ga pred davnim sprejeli kot "pot, resnico in življenje". Prihaja, da pred vso Cerkvijo, pred Evropo in pred svetom govori o teh narodih in ljudstvih, do sedaj tako pogosto pozabljenih. Prihaja, da glasno kliče. Prihaja, da kaže na poteh, ki na razne načine vodijo k dvorani zadnje večerje, h križu in k vstajenju. Prihaja, da skupaj s svojim narodom stisne na prsi vse te narode in da jih stisne na srce Cerkve, na srce matere sv. Cerkve, ki vanjo polaga neizmerno zaupanje.«

V teh za vse Slovane tako nerodnih časih, ko je nanje legla siva megla marksizma, ki s pomočjo totalitarnih režimov in partij hoče v njih izbrisati ne samo krst, temveč tudi vse spomine na njih krščansko preteklost, so besede Pavla VI. v Gnjeznu in drugod ob obisku na Poljskem res kot nov evangelij, nova vesela novica, kot mazilo na njih boleče rane. Spominja nas na našo slavno krščansko preteklost, ki je dolga tisoč let in več; na našo kulturo, ki smo jo ustvarili. Mladini je papež Wojtyła rekel: »Kultura je predvsem dobrina naroda. Poljska kultura je dobrina, na kateri sloni duhovno življenje Poljakov. Ravno kultura nas označuje kot narod, odločala je o nas bolj kot materialne sile, še bolj kot politične meje. Saj je znano, da je Poljska več kot sto let bila brez lastne politične neodvisnosti. In vendar je ostala zvesta sama sebi. Ostala je duhovno neodvisna, ker je imela lastno kulturo...«

Za neki narod ni prvenstveno važna gospodarska moč ali politična neodvisnost, temveč njegova kultura. Kultura je pa nerazdružljivo povezana z jezikom. Zato s takšnim ponosom poudarja papež, da je Slovan, Poljak. Kako ga veseli, da bo tudi širši svet slišal govorico slovanskih jezikov, ki »tuje zvenijo romanskemu, germanskemu, anglosaškemu in keltskemu svetu.«

Bodimo kot Slovani ponosni na papeža Wojtyła, pa še bolj na vero, ki jo oznanja, na našo narodno kulturo, ki jo tako ceni, na naš jezik, ki mu je tako drag.

Narodnost v luči teologije in Cerkve proti letu 2000

Objavljamo drugi del predavanja, ki ga je imel dr. Oskar Simčič na študijskih dneh »Draga 79« v nedeljo 2. septembra 1979 na Opčinah pri Trstu. Predavanje nam je odstopil avtor in Društvo slovenskih izobražencev v Trstu.

Novejši uvidi — dobra osnova za razvoj teologije narodnosti

To, kar so slovenski kulturni delavci, še posebej duhovniki, že zdavnaj čutili, verovali in oznanjali, je prešlo v zavest vesoljne Cerkve. Še posebej drugi vatikanski cerkveni zbor je naredil in sprožil nekaj velikih premikov, v luči katerih se nesluteno ovrednoti delo in boj slovenskih duhovnikov v službi lastnega ljudstva.

Ko govorim o uvidih, ni nujno, da izsledim pri njih točen izraz in ožji pomen narodnosti. Dovolj mi je, da zasledim v njih ovrednotenje enega ali drugega, vsaj analognega elementa, ki stopa v definicijo narodnosti. To mi že veliko pomeni kot gradivo za razvoj teologije narodnosti. Naj nakažem najprej nekatere uvide na ravni cerkvenega učiteljstva, ki je končno sprejelo in osvojilo, kar so teologi prej snovali, nato pa uvide na ravni današnjega izrazito teološkega razmišljanja.

V prvi vrsti mi je pomenljiva definicija Cerkve kot ljudstva, ki ga Bog sklicuje skupaj in v pravem pomenu nadaljuje duhovno poslanstvo, ki ga je Bog izročil vernemu ostanku Izraela. Pomembnost krajevnih Cerkva in pa zavest, da vesoljnost Cerkve raste in se ponavzočuje v krajevnih Cerkvah, je zelo važna osnova za razvoj teologije narodnosti. Ravno tako zavest in dolžnost novega sloga v misijonskem označevanju, ki naj izhaja iz bivanjskega upoštevanja kulture ljudstev in narodov, h katerim se obrača. Dodajmo še pomenljivost prihoda Slovana na Petrov sedež.

Na ravni pretežno ideološkega snovanja pa velja omeniti razvoj nekaterih narodnih teologij, zlasti črnske teologije. V le-tej se nudi zelo zanimivo gradivo za morebitno teologijo narodnostne manjšine. Dobro je upoštevati tudi razvoj teologije osvoboditve v Južni Ameriki ter tkm. politične teologije v evropskem kulturnem območju. Izredno zanimivo za teologijo narodnosti postaja tudi današnje teološko razmišljanje o ljudski vernosti. Naj omenim pri tem, da imamo Slovenci prav dobro in dokumentirano publikacijo izpod peresa dr. Nika Kureta, to je »Praznično leto Slovencev« (4 zvezki, založila Mohorjeva družba v Celju 1965-1970), ki nam izkazuje poteze ljudske — podzemne — teologije slovenske narodnosti. Dodajmo še nekatere uvide znotraj same severnoameriške teologije in ne nazadnje pretres versko-pastoralnih problemov, ki se postavljajo zlasti na ravni krajevnih Cerkva pri pastoralni oskrbi zdomskih delavcev in njihovih družin.

Paleta uvidov in problemov, kjer na en ali drug način vstopa narodnostna razsežnost, in postavlja Cerkvi in teologiji nelahka vprašanja, je precej široka. Vez med teologijo in narodnostno razsežnostjo je dvosmerna. Po eni strani narodna razsežnost (govorica, izročilo, kultura) pomaga kristjanu, da se more versko izražati na ravni pristopa verskim resnicam in v liturgično-zakramentalnem izkustvu, po drugi strani pa mu vera in teologija pomagata dinamično osvetljevati in etično ovrednotiti njegovo bivanje v vseh svojih razsežnostih. Pri novejših uvidih se omenjena dvosmernost stalno prepleta.

Po teh uvodnih besedah v drugo poglavje našega razmišljanja prehajam h kratki razčlenitvi nekaterih omenje-

nih uvidov, ki se mi zdijo bolj pomembni za našo temo.

Ovrednotenje krajevnih Cerkva

V koncilski povrnitvi k izvirom se je Cerkev spet globoko zavedela, da je ljudstvo, ki ga Bog sklicuje skupaj. Gotovo je edina in vesoljna. A ta edinost je najprej v enem in istem božjem življenju, ki so ga deležni udje Cerkve. V eni in isti besedi razodetja, v enem in istem krstu, v eni in isti evharistiji, v občestveni povezanosti. Ker je Cerkev tudi vidna in pravna družba, potrebuje tudi pravne ureditve, a le-ta se mora prvenstveno ozirati na misterijsko prvo svojega bivanja, iz te prvine razširiti svoje pravne sheme ne pa iz kakih državniških modelov. Vesoljna Cerkev se pa utelesuje in ponavzočuje v svoji bivanjski izvirnosti v krajevnih Cerkvah. Pavel je npr. pisal »Cerkvi božji, ki je v Korintu« (1 Kor 1, 2).

Globinsko bivanje Cerkve je po svoji utelešenosti v prostoru in času pogojeno po konkretnih razmerah posebnih krajevnih Cerkva in zato eno in obenem različno. Zato se pristno krščanstvo v Indiji in Sloveniji precej razlikujeta. Tako se morajo liturgična in pravna ureditev, pa tudi samo oznanjevanje ozirati bodisi na globinsko edinost bodisi na različice krajevnih Cerkva.

Vesoljna Cerkev zaupa krajevni Cerkvi nalogo, da določi svojo posebno fiziognomijo. P. Truhlar pravi, da bi bilo treba fiziognomijo »slovenske Cerkve šele odkriti: razbrati, kakšno konkretno obliko naj ima življenje ljudi, zraslih s slovensko zemljo, s sledovi slovenske zgodovine na sebi; ljudi s posebnim narodnim značajem, s posebnimi bremenmi, s posebnimi izročili, v posebnem družbenem in zgodovinskem položaju, s posebnimi družbenimi in zgodovinskimi nalogami; ljudi, ki so kot Cerkev doslej morda malo mislili na to... kakor ji prvenstveno narekuje — ne "Rim", temveč Kristusov Duh, ki poedine narode vodi individualno, in zato različno; ljudi, ki imajo kot katoličani svoje posebne vrline,

posebne slabosti in posebne perspektive« (V. Truhlar, Katolicizem v poglobitvenem procesu, Mohorjeva družba v Celju 1971, str. 24-25).

Udeleženosť krščanskega oznanjevanja v misijonskih deželah

Uvid lastne istovetnosti v vsej svoji vsebinski edinosti in raznolikosti, ki si ga je Cerkev osvojila na drugem vatiškanskem cerkvenem zboru v konstituciji »Luč narodov« (Lumen gentium), preveva vsa koncilske dokumente. Izrazit posluh za različnost oz. pluralizem se izkazuje zlasti v odloku o misijonski dejavnosti Cerkve »Ad gentes«, kjer prihaja do izraza dolžnost spoštovanja izročil, modrosti, navad, umetnosti, miselne strukture ljudstva, kateremu se obrača krščansko oznanjevanje, torej vseh prvin, ki sestavljajo narodovo kulturo.

Razlog za to pozornost ne izvira prvenstveno iz nujne prilagoditve psihosocialnim zahtevam zaradi boljšega uspeha, marveč iz »zakona« inkarnacije. Naj navedem kak odlomek iz omejenega dokumenta. »Z lučjo evangelija ožarjena bodo v katoliško enoto vključena posamezna izročila in lastni prispevki vsake družine narodov. Mlade krajevne Cerkve bodo v okrasjem svojih izročil imele svoje mesto v cerkvenemu občestvu« (Mis 22).

»Kakor Kristus, ki se je s svojim učlovečenjem vključil v določene družbene in kulturne razmere ljudi, s katerimi je živel, iz istega nagiba se mora tudi Cerkev vključiti v vse človeške skupnosti, da lahko vsem ponudi skrivnost odrešenja in življenje« (Mis 10).

»Krščanska občina naj se, obogate na s kulturo lastnega naroda, v ljudstvu globoko zakorenini« (Mis 15).

Splošne so zahteve glede duhovniške vzgoje, naj se vsklajajo s pozornim prisluhom za način mišljenja in delovanja domačega ljudstva. Duh gojenec naj se odpre in izostri, da bodo mogli kulturo svojega naroda dobro spoznavati in presojati. Pri filozofskem in teološkem študiju naj skušajo spoznati odnose domačih izročil in verstva

Draga 1979; vsi trije predavatelji, ki so nastopili lani na Opčinah; od leve na desno: prof. Franc Vodnik, dr. Oskar Simčič in Sergej Pahor

do krščanske vere... kakor tudi posebne družbene, gospodarske in kulturne razmere lastnega naroda... Duhovniška vzgoja in izobraževanje naj se v mejah možnosti vršijo po običajih in v sožitju z domačim rododom (Mis 16).

Slovan na Petrovem sedežu

Takšen duh je pričel veti s koncilom v Cerkvi in prehaja sicer polagoma, a nepovratno, v meso in kri. Da gre ta pot nezadržno naprej, se izkazuje tudi v prihodu Slovana na Petrov sedež.

O tem prihodu je bilo že toliko povedanega in napisanega, da ni kaj več dodajati, ne da bi se ponavljali. O pomenu tega dogodka vsak izmed nas že ima svojo sodbo. Rad bi pa tu z vami prisluhnil, brez komentarjev, nekaterim besedam, ki jih je papež Wojtyła povedal na nedavnem obisku v svoji domovini. Ponovil bi jih ne samo, ker prinašajo v našo temo precej svetlobe, temveč ker si v duhu predstavljam, s kakšnim veseljem bi jim prisluhnil

toliki naši ljudje, ki so se za svoj narod borili in toliko pretrpeli ali, še več, dali svoje življenje, in ni jim bilo dano dočakati takšnih dni. Nam pa so v oporo za nadaljnje delo.

V Krakovu 10. junija 1979 pri slovesni maši v čast sv. Stanislavu: »Človek je razumno, zavestno, svobodno in odgovorno bitje, vendar bi ta razumnost in odgovornost, ki sta v človeku, ostali okrnjeni, ako bi se ne razvijali v teku zgodovine po odločitvah, ki so tesno povezane z vsem izročilom lastnega naroda, v katerem so zvenele bodisi Kristusove besede, bodisi odgovor nanje. Izročilo ni bilo omejitvev, marveč zaklad, duhovno bogastvo, skupek dobrin, ki se razodeva in potrjuje v vsaki odločitvi, v slehernem plemenitem dejanju, v vsakem življenju, ki ga živimo kot pristni kristjani. Ali lahko vse to odklonimo? Lahko odklanjamo Kristusa in vse, kar je prinesel v zgodovino človeka? Možno je. Človek lahko reče Kristusu: ne! Ali s kakšnim umskim razlogom, s kakšno vrednoto

lahko utemeljiš pred samim seboj, pred narodom svoj »ne« tistemu, iz katerega smo vsi živelj celih tisoč let? »Ne« temu, kar je ustvarilo in sestavljalo osnovo naše istovetnosti?»

Na binkošti v Gnieznu, 30. junija, je med drugim Janez Pavel II. tako povedal: »Apostoli so pričeli govoriti v drugih jezikih, kakor jim je Duh dajal govoriti (Apd 2, 4). Razni jeziki so postali njihov lastni jezik. In čeprav avtor Apostolskih del ne omenja med jeziki, ki so jih apostoli tisti dan pričeli govoriti, našega jezika, vendar je prišel čas, ko so njih nasledniki pričeli govoriti jezik naših prednikov in oznanjati evangelij ljudstvu, ki ga je moglo samo v tem jeziku doumeti in sprejeti.«

»Ali v tistih početkih poleg jezika naših prednikov ne moremo preslišati glasu sorodnih slovanskih jezikov, ki je iz dvorane zadnje večerje zvenel v zgodovino. Še posebej ne more preslišati teh jezikov prvi slovanski papež v zgodovini Cerkve. Morda prav zato ga je Kristus izbral, prav zato ga je Sv. Duh vodil, da bi vpeljal v cerkveno občestvo dojetje besed in jezikov, ki še tuje zvenijo našemu učesu, vajenemu rimskih, germanskih, anglosaških, keltskih glasov... Ali ne mara morda Kristus, da Sv. Duh navdahne mater Cerkve, da ob koncu drugega tisočletja

krščanstva z ljubečim razumevanjem, s posebno občutljivostjo, prisluhne glasovom tiste človeške govorice, ki se prepletajo v skupnih koreninah in v skupni etimologiji, ter si, kljub znanim razlikam, zvenijo drug drugemu tako blizu in tako domače?... Ne mara morda Kristus, ne razporeja morda Sv. Duh, da ta papež, ki nosi v sebi tako globoko vtisnjeno zgodovino lastnega naroda od početkov dalje, pa tudi zgodovino bratskih in sosednih ljudstev, razodene in potrdi na poseben način, v našem času njihovo navzočnost v Cerkvi in njihov svojstveni delež v zgodovini krščanstva... Ali morda ne mara Kristus, morda ne določa Sv. Duh, da ta poljski papež, slovanski papež, prav zdaj razodene duhovno edinost Evrope, sestavljeno iz zahodnih in vzhodnih izročil? Ob obletnici krsta Poljske se je treba spomniti pokristjanjenja Slovanov: Hrvatov, Slovencev, med katere so prišli misijonarji že okrog leta 650... Papež Janez Pavel II., Slovan, sin poljskega naroda, čuti, kako globoko so zasajene v grudo zgodovine, iz katerih izvira, in koliko stoletij se prenaša ta beseda Sv. Duha, ki jo on oznanja bodisi v vaticanskega griča bodisi v Lekovega griča v Gnieznu... Prihaja sem danes, v ta kraj, da pričuje za Kristusa živečega v duši svojega naroda in v dušah vseh narodov, ki so ga že dalj časa sprejeli kot pot, resnico in življenje (Jan 14, 6). Prihaja, da bi govoril pred vso Cerkvijo, pred Evropo, pred svetom, o tistih narodih in ljudstvih, ki so bili večkrat pozabljeni... Prihaja, da objame vsa tista ljudstva skupno z lastnim narodom, in jih pritisne na srce matere Cerkve, v katero stavi neizmerno zaupanje.«

ALBERT MIKLAVEC

ROJSTVO PESMI

*Ko luna mora vziti,
vsi pički obmolčijo
in listi več ne šelestijo,
ko da mora se zgoditi
nekaj vedno novega
za nebes in zemljo...*

*Ko pesem mora se roditi,
se misli prebudijo,
besede vse spregovorijo,
ko da mora se zgoditi
nekaj čudovitega
za dušo in srce.*

Na Trgu zmage v Varšavi je v homiliji 2. junija med drugim tako dejal: »Zgodovino naroda je treba vrednotiti glede na njegov doprinos za razvoj človeka in človeštva, še posebej uma, srca, vesti. To je najgloblja vsebina kulture, njena najtrdnjša opora, njena moč. Ni mogoče doumeti in ovrednotiti brez Kristusa delež poljskega naroda h kulturnemu razvoju človeka in

človeškosti v preteklosti in tudi danes... In če je prav dojeti zgodovino naroda prek človeka, vsakega človeka-člana tega naroda, tedaj je nemogoče dojeti človeka izven skupnosti, ki je narod. Seveda ni to edina skupnost, a je posebna skupnost, verjetno najbolj intimno povezana z družino, najbolj odločilna za duhovno zgodovino človeka... Zato ni mogoče brez Kristusa doumeti poljske zgodovine, te tisočletne skupnosti, ki me tako globoko določa in določa vsakega izmed nas. Ako zavrremo ta ključ, ne bomo dojeli samih sebe... Nemogoče je brez Kristusa razumeti ta narod z njegovo tako svetlo in obenem tako grozno in težko preteklostjo.«

Cerkveno učiteljstvo

To so utrinki cerkvenega učiteljstva, ki nakazujejo pot teološkemu ovrednotenju narodnostne razsežnosti ne samo v bližnji marveč tudi daljnji prihodnosti. Pot, ki je toliko svetlejša, kolikor temnejša je bila preteklost.

Nauk cerkvenega učiteljstva je vedno v zvezi s teološkim snovanjem, ki se pa odvija na širši ravni kot učiteljstvo samo. Lahko postavlja delovne hipoteze, izraža bolj ali manj osnovana mnenja ipd. Včasih prehitava nauk cerkvenega učiteljstva v razbiranju in tolmačenju znamenj časa (klasičen zgled je sam drugi vatikanski cerkveni zbor), vsekakor pa mu vedno sledi.

V pripravi na to razmišljanje sem iskal po novejši teološki literaturi, in sicer prijeme, ki se glede narodnostne problematike bolj približujejo našemu manjšinskemu izkustvu. Tu sem se najprej srečal z južno-ameriško teologijo osvoboditve. Precej je v njej poudarjanja svojskosti južnoameriškega položaja in značilnosti, ki stopajo v vsebino narodove definicije. A njen naglas je bolj usmerjen v ključ razrednega boja v kategorijah, ki odstopajo od narodnostne problematike.

Več sreče sem imel, ko sem zasledil v mednarodni teološki reviji Concilium 1. zvezek leta 1977, ki ga je pripravila sekcija za sociologijo religije ter ga

ALBERT MIKLAVEC

HREPENENJE

*Ko bil bi kot širna ravan,
bi rad se ponudil stvarjem:
rastlinam, živalim, ljudem,
in srečen preživel bi dan.*

*Ko bil bi kot sinje nebo,
bi zvezde povabil in sonce,
bi z njimi razsvetlil vse konce
in skrivne prostore sveta.*

*Ko bil bi kot jutro blesteče,
vse polno svetlobe, toplote,
prodril bi v najskrivnejše kote
duha in srca: zarja srečel!*

posvetila prav narodnostni problematiki, še boljše problematiki narodnostnih manjšin. V njem me je posebej presenetilo današnje ponovno narodnostno osveščenje rodov evropskih priseljencev v ZDA. Drugo presenečenje mi je pripravil zbornik črnske teologije, sestavljen v glavnem iz prispevkov protestantskih teologov iz ZDA, pa tudi kakega afriškega teologa. Rad bi vam nanizal kako misel iz omenjenih virov, zlasti ker lahko predstavljajo zanimivo gradivo za teologijo narodnostne manjšine (AA.VV., Teologia nera, ed. Queriniana, Brescia 1978, zbirka Giornate di Teol. 109).

Do nedavnega je veljala v ZDA tkm. politika »Melbing-pot(a)«, »topilnika«, to je pritiska za amerikanizacijo priseljencev, v katero naj bi pretopili svoj delež. Ta pritisk je slonel na osnovi, da je Amerika z vsestranskega kulturnega vidika *nova stvar* in zato si je bilo treba privzeti in ustvariti zavest nove istovetnosti. V resnici, tako sem bral v omenjeni reviji, ni šlo za novo stvar, marveč za praktično asimilacijo priseljencev v svet vrednot prevladujočega kulturnega vzora, to je anglosaškega ameriškega pobarvanega. Toda protest črncev, vojna v Vietnamu s porušenjem mita Amerike, varuhinje

človeških pravic v svetu, afera Watergate z rušitvijo zaupanja v moralno poštenost javnega aparata, so postavili pod vprašaj tisto idealizacijo amerištva, ki se je imenovala Melting-pot. Ali se spleča moralno podpirati takšno družbo? To naj bi privedlo, tako sem bral, podzavestno do novega ovrednotenja, tudi na teološkem polju, lastnih izvirov, drugačnosti, ki pa ne pomeni kratkomalo odklona ameriške istovetnosti, marveč zahtevo po drugačni integraciji, ki ne zanika, temveč priznava svojstveni kulturni doprinos, ki so ga prinesle in še prinašajo v ameriško življenje narodnostne skupine. Naj navedem le kak odlomek: »Moje osebno zanimanje, da bi doumela, kaj pomeni biti Američanka raste iz dejstva, da so moji predniki priseljenci z Irskega v drugi polovici preteklega stoletja... Sestavine moje irske dediščine se mi vedno bolj jasni v zavesti, kadar analiziram svoje doživljanje ameriškega življenje v poskusu, da bi odkrila teološki pomen svojega izkustva... Teologi bi morali vzeti na znanje življenje ameriških priseljencev v izdelavi teološke perspektive, ki naj ovrednoti sestavine tega izkustva in pomaga ameriški situaciji... Bistvene osnove našega plemenskega izvora so globoko zasidrane v našem bivanju, da se bodo nepričakovano dvignile in pojavile iz vsakršne zgodovinske skorje, ki bi nam bila naložena.« (Mary Dudkin, Una prospettiva irlandese in un'esperienza di vita americana, Concilium I/1977, str. 68-76. V pojasnilo: avtorica članka je študirala leposlovje in teologijo ter ima doktorat v teologiji).

Črnska teologija in vprašanje narodnosti

Kot sem že omenil, se naslanjam na zbornik črnske teologije, ki odseva v glavnem severnoameriško stvarnost in v manjši meri tudi afriške, ali boljše, južnoafriške razmere. Ne moremo govoriti o enotni kulturni liniji. Med ameriškimi črnskimi kulturniki imamo ljudi, ki odklanjajo vero kot odtujitev in negativni dejavnik v boju za črnske

pravice. To zadržanje izvira v dobršni meri iz negativnega zgodovinskega in socialnega izkustva oz. negativnih odnosov s tkm. krščanskimi belci. Muslim, da tudi mi, zlasti zamejski Slovenci, poznamo bivanjsko težo podobne skušnjave.

Drugi sprejemajo krščanski predlog, pa vendar se ne morejo rešiti iz kalupa rasističnega izkustva, ki mu znotraj teološkega snovanja menjajo predznak: Bog je črn, pravijo, ne more biti bel. Seveda najbolj razgledani teologi ubirajo drugačno pot. Njihova teologija je vsa v ključu zgodovine odrešenja oz. osvoboditve, a ne pod vidikom nekega razrednega boja, oz. osvoboditve črncev na račun oz. za ceno uničenja belcev, marveč vsestranske osvoboditve črncev iz njihove podrejenosti in belcev iz njihove duhovne zaslužjenosti in sebične ozkosrčnosti, ki je še potrebna svoboditve.

Črnska teologija je v marsičem drugačna od teologije belcev po naglasih in uvidih, kar pač izhaja iz drugačnega bivanjskega izkustva.

Čeprav sledi shemi bibličnega izhoda Izraelcev iz egiptovske sužnosti proti obljubljeni svobodni domovini (spomnite se vsebine tolikih negro-spiritualsov!), vendar ne predstavlja neke repetitivnosti biblične zgodovine, marveč se razvija v nekem neprestanem odnosu med bibličnim sporočilom in njihovo zgodovinsko situacijo z veliko pozornostjo, da se ne sprevrže v

---

ALBERT MIKLAVEC

VEČERNO HREPENENJE

*Ko prve zvezde zažarijo,
mi, kot skrivnostni sateliti,
na nebu misli zagorijo
in tja želim se preseliti.*

*Ko prve zvezde zažarijo,
življenje moje je bogato:
še sanje se mi spremenijo
na nebesu v ozvezdje zlato.*

ozkosrčno ideologijo (James Cone, Teologia cristiana come teologia della liberazione. V zborniku Teologia nera, Queriniana, Brescia 1978, str. 46).

Po tem zelo površnem prikazu bi vam rad nanizal nekaj misli iz enega izmed sestavkov, ki se mi zdi, kljub oddaljenosti precej blizu, oz. osvetljuječ za našo manjšinsko problematiko v luči teologije. Misli so južnoafriškega luteranskega črnškega škofa iz Natala Manas-a Buthelezi.

Evangelij išče in zasleduje človeka v njegovi situaciji. Tu je tudi izhodišče teologije. Črnstvo je razsežnost, ki preveva v celoti moje vsakdanje bivanje. Le-ta je določila mojo rast od otroštva dalje, določala možnosti mojega življenja, kje živim, kako molim. Vse življenjske možnosti so se mi odprle le v mejah mojega položaja črnega človeka. Ne zanima me, ali dajo drugi temu važnost ali ne. Zame je to edino življenjsko izkustvo, ki določeno osmišlja moj življenjski prostor in nagiba v določeno smer tudi tolmačenje božje besede. Vsak pristen prisluh božji besedi je zaznamovan z mojo življenjsko izkušnjo. In če v ne-črnih (= drugačnih) ljudeh ne zasledim bratov, mi odpade vsako zaupanje v skupno Cerkev, ker takšno zadržanje uničuje vezi vzajemnosti.

Ponos nad lastno duhovno dediščino je sad ponosa nad lastnim človeškim dostojanstvom. Nekdo, ki bi se sramoval svoje preteklosti, in jo zatajil, bi zaničeval samega sebe. Važnost evangeljske blagovesti je v tem, da človeka dviga, mu daje zaupanje vase, ga bodri pri zavzetosti, da odpravi vse, kar ga dela manj človeka. Kdor je prisiljen živeti v življenjskem ponižanju, takšen ne bo mogel nikdar doumeti, kaj je Bog imel v načrtu, ko je ustvaril in odrešil človeka. Ne bo mogel dojeti smisla življenja.

Za mnoge je črnstvo sramotni pečat, katerega bi se radi rešili psihično in intelektualno. Če evangelij kaj pomeni, mora pomagati, da se reši ne črnstva, marveč črnškega kompleksa. Zakaj pomeni ne-črnim ljudem črna barva žalost? Vsakdo mora priti do

prepričanja, da je črnstvo ali belstvo le loščilo, s katerim je Bog obarval naš obraz, ne pa prekletstvo! Ali ste se zamislili, kako odgovarjamo našemu položaju, ako zamenjamo besere »črnstvo« s »slovenstvom« in »črnski« s »slovenskim«?

Kakšno črto naj potegnemo pod temi uvidi?

Zgleda, da se je v svoji antinomični naravi zgodovina napolila proti neki breznarodni vesoljnosti. A za kakšno ceno? Ali ni v zasedi vesoljnosti prikrita asimilacija manjšega s strani večjega? Ali bo mogoče na izvotlenju osebnostnih domačijskih vrednot graditi vesoljno bratstvo? Saj sta družina in narod prvi posredovalki socializacije, ki naj ne pomeni poštevilčenja človeške osebnosti. Nič čudnega zato, da se vedno bolj javlja prošnja in zahteva po priznanju narodnostne razsežnosti kot velike vrednote na ravni biti. Kristjani, kot vsi drugi, skušamo tolmačiti ta znamenja našega časa. Ne da bi se niti za malo odpovedali svojemu razumskemu snovanju, želimo od božje besede, ki se nam nudi v sv. pismu in

---

ALBERT MIKLAVEC

VEČER

*Po gmajni se podaljšala je senca,
je mrak potrkal že na zlata vrata,
za njim izginila sta gozd in trata:
nebo žari od zvezdnega lestenca.*

*Po kraški gmajni vse je že zaspalo,
le vetra buh razganja nagajive
kresnice, ki se mi presenetljive
svetlikajo in zginejo za skalo.*

*Zdaj tudi v meni senca je nastala:
naznanja mi, da sonce gre z zenita
in da odslej bo sililo k zatonu.*

*Da ne bi še zaspal kot brin in skala:
lovil duha kresnice bi do svita
in bi svetlejši bil v poslednjem vzponu.*

krščanskem izročilu, zadnjo in odločilno besedo, da nam bivanjsko pojasni to, kakor tudi vse druge razsežnosti našega bivanja. Napak bi bilo, ako bi si pričakovali iz pisma in izročila že povsem izdelan odgovor na naša vprašanja. Vsekakor dovolj jasno je dvojno sporočilo: Bog je istočasno stvaritelj edinosti človeškega rodu in njegove raznolikosti. Ljubi vse ljudi z isto ljubeznijo in vsakega posebej v vsej njegovi stvarnosti, kakor da bi bil edini na svetu. Pa še nekaj je nam kristjanom najbolj odločilno: utelešenje Sina božjega v to narodno svojskost in drugačnost. Nato pa še, da je bila s Sinom božjim v velikonočno poveličanje privzeta tudi njegova narodnostna razsežnost, ki odpira nova neslutena obzorja tudi naši narodni razsežnosti. Draga nam je kot velika vrednota, a vrednota je samo zato, ker pomaga človeku, da je človek.

Kakor smo in bomo hvaležni materi Cerkvi, ko bo dvignila glas proti velikim narodom, kadar zviška gledajo na male narode in se z njimi igrajo, ter jih spominja, da niso pred Bogom prav nič večji in da so vsi ljudje bratje med seboj, tako moramo biti hvaležni, kadar nas opozarja, naj se ne zapiramo in izoliramo, končno na škodo nas samih. A še bolj bomo hvaležni, ako bo pridružila svoj glas našemu šibkemu glasu, ko si želimo priznanja, ki nam po pravičnosti in ljubezni pripada. Ona po sledeh svojega ustanovitelja mora postati glas tistih, ki nimajo glasu. Nam mora pomagati, da se rešimo svojih manjvrednih kompleksov, ker ni razlogov zanje. Naš narodni glas ni manj lep v koncertu vseh narodov in na svojski enkratni način javlja tisti del božje lepote in dobrote, ki je nihče drugi ne more razodevati.

Tu so zadnje korenine naše zvestobe. Kot slovenski kristjani uvidevamo, da biti Slovenci ni stvar slepe usode, marveč skrivnostnega božjega poklica. Res je, da se ta zvestoba ne javlja samo v ljubezni do jezika, naše pesmi, naših narodnih izročil, ki so nam *nad vse dragi*. Prof. Janžekovič pravi, da smo Slovenci že na več načinov doživ-

ALBERT MIKLAVEC

VEČERNE MISLI

*Nocoj se gorski vrhovi
v poslednjem soncu bleščijo
in v nebes skupno boljčijo:
šumijo pesmi gozdovi.*

*Nocoj se misli iskrijo
v poslednjem ognju srca:
pod tihim nebom duha
mi misli pesmi rodijo.*

ljali in reševali narodnostno vprašanje (J. Janžekovič, Izbrani spisi, II. zvezek, M. D. Celje 1977, str. 103-107). Danes zvestoba terja od nas marsikaj, kar ni terjala sto ali dvesto let od tega bodisi od naših slovenskih kmetov, bodisi od slovenskih intelektualcev.

Vendar naša zvestoba ni brez odnosa z njihovo zvestobo. Kajti kar je človek, kar je narod velikega storil, pretrpel, doživel, ni prešlo, marveč se je za vse veke vtisnilo v njegovo bit, je zajeto v njegovi biti. Naša zvestoba, kjerkoli jo moramo danes utelesiti v vestnosti in zavzetosti našega poklicnega dela, v gospodarstvu, politiki, prosveti, industriji, mora razodevati slovenski sluh srca. Pogled nazaj v trud, boj, vztrajnost, ljubezen naših dedov, v vse, kar je slovensko, ni le pogled nazaj zunaj nas, marveč — če res prisluhnemo bitju našega srca — je del nas samih, ki nakazuje pot v bodočnost, ki jo pa moramo na svojstven način, ki še ni bil izražen, ostvarjati. Preteklost ni folklor, marveč naše meso in kri, ki se je v stoletjih oblikovalo v trudu in počitku, v veselju in žalosti, še posebej v tolikšni ljubezni. Zato je ne moremo brez travmatičnih posledic odpisati in strgati z naše bivanjske izkušnje, kajti »vsak narod ima v hiši svojega življenja posebno kamrico, v katero je skrbljivo spravil, kar je bil kdaj pridobil dragocenega. Spravil vse, kar je bil kdaj najboglje doživel, z vsem svojim ubogim telesom, z vso svojo čisto dušo, spravil vse, kar je

kdaj trepetaje v predsmrtni bridkosti čutil in mislil. V to kamrico stopi ob usodni uri, stopi vanjo, da se povrne očiščen in utrjen, poln vere vase in v dobroto svojega bližnjega, poln zaupanja v dan in večnost, poln moči, brez strahu, pripravljen na svatovanje in pripravljen — (tudi) — na svojo lastno sedmino...» (Ivan Cankar, Zaklejnena kamrica, iz Podob in sanj).

LITERATURA

Drugi vatikanski cerkveni zbor, predvsem

konstitucija o Cerkvi (C), o Cerkvi v sedanjem svetu (CS), o misijonski dejavnosti (Mis).

Papež na Poljskem, Dnevnik nekega potovanja v Avvenire, supplemento speciale al n. 149.

V. Truhlar, Pokoncilski etos, M. D. Celje 1967.

V. Truhlar, Katolicizem v poglobitvenem procesu, M. D. Celje 1971.

J. Janžekovič, Domoljubni spisi, 2. zvezek Izbranih spisov, M. D. Celje 1977.

A. Rebula, Smer Nova zemlja, M. D. Celje 1972.

Councilium, mednarodna teološka revija, italijanska izdaja, zvezek 1/1977.

AA.VV., Teologia nera, zbornik priredil R. Gibellini, zbirka Gdt 109, Queriniana, Brescia 1978.

J. M.

Tržaški Slovenci pri papežu Janezu Pavlu II.

Tržaško škofijsko romanje v Rim od 3. do 6. septembra 1979 je imelo zgodovinski pomen za vso krajevno Cerkev tako zaradi slovenskih besed, ki sta jih spregovorila sv. oče in tržaški škof Lovrenc Bellomi, kakor tudi zaradi navzočnosti obeh narodnosti.

Ob sklepu tržaškega škofijskega zborovanja »Trst: kristjani iz oči v oči«, ki je bilo v jeseni 1978, je tržaški škof napovedal skupno romanje slovenskih in italijanskih vernikov k sv. očetu.

Sprva so nameravali romati v začetku maja, pozneje so se pa odločili za september. Vseh slovenskih romarjev je bilo 480, italijanskih pa okrog 1.000, tem so se pridružili še istrski begunci, ki živijo v Rimu. Glavno skrb za slovenski del romanja je imel g. Franc Štuhèc.

Romarji so si v Rimu ogledali razne zgodovinske, kulturne in krščanske spomenike ter cerkve in bazilike. Glavni cilj romanja pa je bilo slovesno somaševanje pri Mariji Snežni in srečanje s papežem.

SLOVESNOST PRI SV. MARIJI SNEŽNI

Eno izmed najlepših doživetij, poleg srečanja s sv. očetom, je bilo za slovenske romarje slovesno somaševanje

škofa Bellomija s slovenskimi duhovniki. Sveto bogoslužje so opravili na papeškem oltarju ob lepem ljudskem petju, ki je odmevalo po vsej veličastni baziliki Sv. Marije Snežne (S. Maria Maggiore) in privabilo še mnogo drugih radovednežev in občudovalcev.

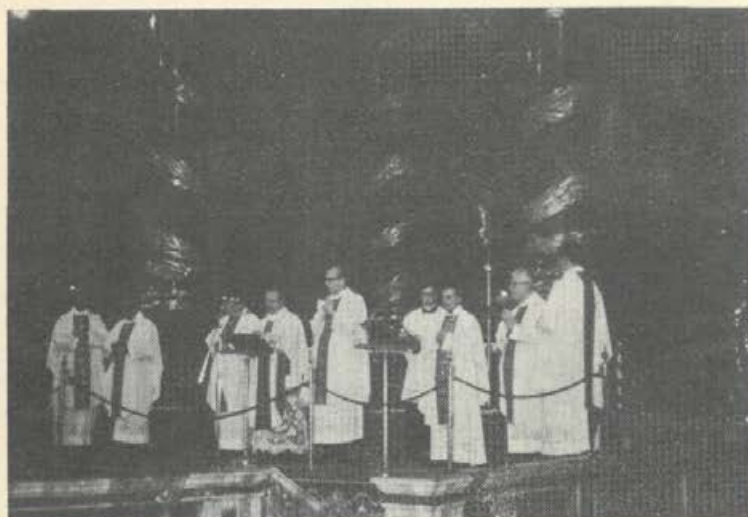
Ob tem somaševanju in bogoslužju, ki je bilo popoldne v torek 4. septembra, sem iskal trdno duhovno vez edivosti z onim prvim somaševanjem, ki sta ga opravila prav na istem oltarju sveta brata Ciril in Metod. Prišla sta namreč v Rim pozno v jeseni leta 867, potem ko sta dalj časa prebila pri slovenskem knezu Koclju na Blatenskem kostelu, da bi tedanji papež potrdil njuno bogoslužje v slovenskem jeziku in njune prevode bogoslužnih knjig in sv. pisma.

Vse somaševanje je bilo le v slovenskem jeziku. Zbor 50 pevcev, ki ga je vodil g. Dušan Jakomin, je uspešno in ubrano podpiral ljudsko petje. Pri slovesnosti je bil navzoč tudi nadškof A. Santin.

Tržaški škof Lovrenc Bellomi je v slovenski pridigi poudaril pomen skupnega romanja v Rim in med drugim dejal:

Naše romanje v Rim, ki je tako številno in predstavniško, tako pobožno in

Somaševanje
pri Sv. Mariji Snežni

praznično, je zgovoren izraz naše vere v Cerkev.

Po pridigi bomo slovesno ponovili svoj »Verujem v eno, sveto, katoliško in apostolsko Cerkev.« A danes moramo dodati še nekaj, kar se nam samo ponuja, in sicer kar pravi koncil: »Edinost je Kristus podaril svoji Cerkvi že takoj od začetka in verujemo, da obstaja v katoliški Cerkvi na neizgubljiv način.«

To naredimo tu v Rimu, ker tukaj je Peter: skala Cerkve, ki jo je postavil Kristus sam. Cerkev v Rimu je stična točka za vse druge krajevne Cerkve in njen škof je prvi in neobhodno potreben služabnik edinosti vesoljne Cerkve. Zato se katoliška Cerkev imenuje tudi »rimska Cerkev«.

Naj mi bo torej dovoljeno, kot škofu tržaške Cerkve, da tu razkrijem verno srce celotne naše tržaške skupnosti in da v znamenju njene vernosti z vso ljubeznijo pozdravim Cerkev, ki je v Rimu: to je pozdrav, ki naj zajame svetega očeta, ki nas bo jutri sprejel v svojem domu, kakor tudi zadnjega med krščenimi...

Marija, naj poslušamo tvojo toplo in prepričljivo besedo, ki nas vabi h Kristusu, ki je življenje ljudi in luč sveta.

Daj, da bo naša Cerkev pogumno

sprejela neprecenljivi dar našega zborovanja, ki smo ga imeli lani. Polagamo ga pred Tebe kot ponižen dar izredne skupne zavzetosti; vtisni ga v naša srca kot neizpodbitno navdušenje za evangelij in kot sveto skrb za človekov povzdig.

Sprejmi, Mati, to našo ponižno prošnjo za Trst. Sprejmi skupno željo vseh Tržačanov, ki iskreno želijo, čeprav včasih v nemoči, da bi živeli kot bratje in sestre, da bi gradili bolj urejeno in složno družbo, da bi zbrisali grde spomine preteklosti, da bi priznavali in uživali vse dobre strani naših ljudi, da bi vse presojali kot božji dar, da bi sodelovali z dobroto in da bi se posluževali vseh teh darov pametno in zaupno...

Po končani slovesnosti so nekateri romarji obiskali še grob sv. Cirila v Klemenovi baziliki, da bi mu priporočili sebe, svoj narod in jezik ter vero.

SREČANJE S SV. OČETOM

V sredo 5. septembra zjutraj so se slovenski romarji zbrali v baziliki sv. Petra. V kapeli Najsvetejšega zakramenta je bilo somaševanje, ki ga je vodil dr. Lojze Škerl. Spremljalo ga je ljudsko petje.

Kmalu po maši smo z avtobusi od-

Skupina romarjev
na trgu Navona
v Rimu

potovali v Castelgandolfo, kjer je bila predvidena avdiencia. V prostorni dvorani so se zbirali tudi romarji drugih narodnosti. Bilo je precej hrupno, ker je vsak hotel dobiti prostor spredaj; nekateri slovenski romarji so zapeli nekaj Marijinih pesmi.

Ko je ob 12.40 prišel sv. oče, ga je z burnim ploskanjem pozdravila vsa dvorana. Papežu se ni prav nič mudilo, da bi došel do svojega sedeža na odru. Pozdravljal je, se ustavljal in rokoval, sedaj na eni, potem na drugi strani. Ko je došel na oder, je prisrčno pozdravil škofa Bellomija in vse v dvorani.

Na začetku avdiencie je škof Bello mi pozdravil sv. očeta in dejal:

Sveti oče, tržaška Cerkev ti je globoko hvaležna za privilegij posebne avdiencie. Tako si jo hotel sprejeti in počastiti. Tržaška Cerkev je vsa pred teboj v svoji edinosti božje družine. Njeno soglasno udeležbo izraža množica romarjev, ki je zbrana s svojimi duhovniki in škofom skupaj s častitljivim nadškofom msgr. Antonom Santinom, ki je bil škofiji skoraj 40 let močan in pobožen pastir, ter značilno predstavlja celotno cerkveno občestvo.

Tržaška Cerkev želi pred teboj izpovedati svojo zvestobo katoliški Cerkvi, katere vidni in varni temelj si ti. Isto-

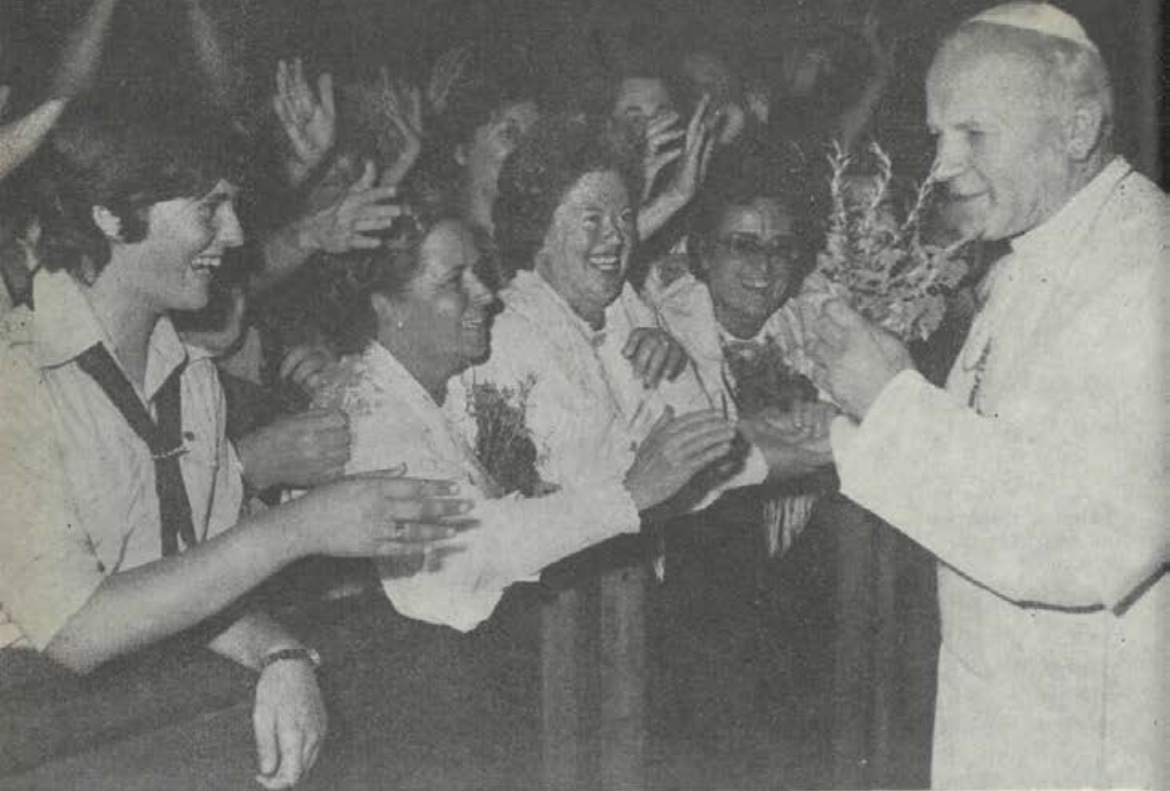
časno prosi, da jo tvoja beseda, kot prvega pričevalca vstalega Kristusa, utrdi v veri.

To naše romanje je bilo napovedano ob koncu in kot idealni zaključek škofijskega zborovanja o problemih, ki so povezani s temo »Evangeljsko označevanje in človekov napredek«. Vršilo se je pod geslom: Trst, kristjani iz oči v oči. Zborovanje je pokazalo trdno voljo, da se navadimo na stalen razgovor v ljubezni, da se vzgajamo v občestvo v resnici in pravičnosti, da raste mo v ekumenskem duhu, da postanemo Cerkev, ki je pripravljena sprejeti vsakega človeka, ker v vseh ljudeh priznavamo brate, ki jih moramo ljubiti.

Zgodovinski in zemljepisni položaj naše Cerkve nalaga naši skupnosti posebno zahtevno nalogo, da gradimo edinstvo v raznolikosti. To prizadevanje se srečuje z običajnimi vsakodnevnimi težavami. Največja težava pa prihaja zaradi kulture, tradicij in jezika dveh različnih narodov: italijanskega in slovenskega.

V izvolitvi sina slovanskega naroda za škofa mesta Rima, ki je izrazito italijansko mesto, smo videli znamenje božje Previdnosti, ki je na poseben način namenjeno nam: poziv, naj premostimo narodnostne in kulturne razlike in naj sprejemamo razlike kot medse-

Romarica z Opčin je spontano poklonila sv. očetu slovenski šopek: nagelj, rožmarin in roženkravt s slovenskim trakom. Papež Janez Pavel II. pozdravlja Slovence

bojno obogatitev ter naj pospešujemo medsebojno ljubezen kot edino normo našega sožitja.

Prosimo te, da blagosloviš naše sklepe, da nas vzpodbujaš v našem naporu, da potrdiš s svojo oblastjo našo skupno voljo, da bo tržaška katoliška skupnost blestela pred celim mestom kot zgled složnih src in mirnih odnosov in naj postane kvas za vedro in konstruktivno sožitje.

Skupno te prosimo, da odpreš svoje očetovsko srce za naše bolnike, za izredno številne ostarele osebe, ki predstavljajo tretjino tržaškega prebivalstva, za delavce, ki se borijo za delovno mesto, za mlade in otroke, ki se odpirajo življenju v stanju negotovosti in v skušnjavah nasilja, za naše družine, ki živijo v viharju, ki ogroža korenine edinosti in ljubezni.

Škof Bellomi je zaključil svoj govor v slovenščini:

Prosimo te, da spregovoriš tudi nekaj besed našim bratom in sestram slovenskega jezika. Ti so tukaj zbrani in so udje naše tržaške Cerkve. Prišli so v tvojo hišo v velikem številu in skupno prosijo za tvojo besedo in tvoj blagoslov.

Besedam škofa Bellomija je vsa dvorana zaploskala in prisluhnila sv. očetu Janezu Pavlu II., ki je v italijanščini spregovoril:

Predragi bratje in sestre, romarji iz tržaške škofije. Pozdravljam vas zares pristrčno in očetovsko skupno z vašim gorečim škofom Lovrencom Bellomijem in z njegovim zaslužnim prednikom, ki je med nami. Veseli me, da ste hoteli zaključiti vaše škofijsko zborovanje na temo »Trst: kristjani iz oči v oči« s tem številnim in vnetim romanjem. Iskreno se vam zahvaljujem za ta obisk, ki je ponovna priložnost za

obnovo krščanske vere in medsebojne povezanosti v Cerkvi.

Prišli ste v Rim predvsem zato, da okrepite in poživite svojo vero na grobovih velikih apostolov Petra in Pavla. V Rimu sta zares dala in razlila svoje najvišje pričevanje za Gospoda, ko sta sicer padla pod udarci krvnika, a izčrpana iz ljubezni do Kristusa in do Cerkve, ki ju je vodila v vsakem naporu. Pred njuno trofejo, kakor je imenoval njun grob v preteklosti rimski duhovnik Gaj, postaja naša vera okrepljena in prehaja od prevzetega občudovanja do vroče želje, da bi posnemali njuna dejanja.

Prav ta notranji ogenj krščanske zavzetosti morate nesti domov kot močno hrano, ki vam bo dopuščala, da se boste spoprijeli z različnimi življenjskimi preizkušnjami z obnovljeno duhovno silo in v trdnem prepričanju, ki je že bilo lastno apostolom, da vas nobena stvar ne bo mogla ločiti od ljubezni božje, ki je v Kristusu Jezusu, Gospodu našem.

Toda romanje v Rim mora obnoviti tudi skupno ljubezen in okrepiti vaš način biti Cerkve. Ko obiščete Petra v osebi njegovega ponižnega naslednika, s tem potrdite načelo cerkvene edinosti, kateri on na poseben način služi. Potem boste mogli odkriti, da je naše medsebojno občestvo tako močno, da gre prek vseh naravnih ločitev, tudi narodnih, tako da je sv. Pavel mogel zapisati: »Ni več Juda, tudi ne Grka, ni več sužnja, tudi ne svobodnega; ni več moškega in ženske, kajti vsi ste eno v Kristusu Jezusu« (Gal 3, 28).

Zato vas ljubeče vzpodbujam, da bodite vsi skupaj »enega srca in duha«, ne le v vaših notranjih čustvih, ampak tudi na ravni dela in dušnega pastirstva, da boste svetlo dali svetlo pričevanje solidarnosti, dà, bratstva.

Naj vas vedno spremlja moj apostolski blagoslov, ki gre tudi vašim sorodnikom in prijateljem, zlasti bolnikom in drugim, ki so v kakršni koli stiski.

Nato je sv. oče nadaljeval:

Sedaj bom spregovoril v slovenskem jeziku ali bolje rečeno prebral; kajti, kdor pozna en slovanski jezik, še ne pomeni, da zna vse ostale slovanske jezike, ki so si pa podobni, ker imajo nekatere skupne besedne korene.

Tem besedam je sledilo burno ploskanje. Papež je nato v slovenskem jeziku dejal:

Zelo me veseli, da spregovorim v njihovem jeziku tudi slovenskim romarjem, ki prav tako prihajajo iz tržaške škofije. Pozdravljam vas posebej, s prisrčno željo, da bi bila vaša izvirna kulturna identiteta vključena v obseg družbenega in cerkvenega življenja, za vas in za vse resničen prispevek duhovnega bogastva ter počelo vedno bolj plodonosne povezanosti v mislih in delih v Jezusu Kristusu.

Z navdušenim ploskanjem so vsi romarji pozdravili papežev govor, ki ga je še isti dan popoldne prinesel vatiškanski »L'Osservatore Romano«.

Pred sklepnim papeževim blagoslovom je sv. oče posebej naročil duhovnikom, naj ponesejo njegov blagoslov v svoje župnije. Pri tem se je pozanimal, katero besedo rabimo za duhovnik; ko mu jo je povedal tržaški škof, je vzkljnil: Torej duhovnik kot v poljščini in ne »svjaščenic« kot v ruskem jeziku! Dodal je bolj za poslušalce kot zase: Potrebno se je učiti jezikov!

Po svojem blagoslovu se je papež rokoval še z romaricami in romarji v narodnih nošah ter drugimi verniki, ki so bili spredaj. Ena izmed romaric v narodni noši je papežu izročila slovenski šopek z rožmarinom. Sv. oče ga je ljubeznivo sprejel.

Pred svojim odhodom iz dvorane se je papež zahvalil še za darove. Slovenski verniki so darovali šopek nageljnov s slovenskimi narodnimi trakovi, žlahtno vino s Kolonkovca, teran s Krasa, med z Brega, knjigo »Zakladi Slovenije« in tem je dodal še neki duhovnik knjigo v angleščini o našem narodnostnem problemu v zamejstvu.

Srečanje s papežem Janezom Pav-

lom II. je bilo za vse izredno in globoko doživetje. Srečali smo se s skupnim očetom, naslednikom apostola Petra in Kristusovim namestnikom na zemlji slovanskega rodu.

SKLEPNE MISLI

Po vrnitvi v domače kraje nas še vedno spremljajo nepozabni vtisi in doživetja ter zgodovinske slike.

Ocena skupnega tržaškega romanja slovenskih in italijanskih vernikov je vsekakor pozitivna. Naj tu dodam, da se je slovenskim vernikom tržaške škofije pridružil avtobus romarjev iz Zgonika, Nabrežine, Mavhinj, Cerovelj, Vižovelj, Sesljana in Jamelj, ki so pod goriško nadškofijo.

Cilj romanja, ki ga je postavil tržaški škof Bellomi, je bil v celoti dosežen. Tržaška Cerkev tako Slovencev kot Italijanov je bila skupno pri papežu, ki je odobril zborovanje 1978 in spodbudil vse k pravemu krščanskemu življenju v edinosti in ljubezni.

Propadle so vse skrite mahinacije tistih mračnih sil, ki so bile na delu že ob napovedi škofijskega romanja in ki so si prizadevale spremeniti romanje v fašistično manifestacijo italijanskega Trsta. Spodletel je tudi nekulturni nastop dirigentke italijanskega otroškega zbora. Ni bil samo izbruh histerične ženske, temveč tudi izraz sovražnega načrtnega nastopa. S svojimi besedami je žalila ne samo škofa Bellomija, ki se je razjokal pred svojimi verniki in mu je bilo tudi slabo, temveč tudi navzoče slovenske vernike, dobro misleče Italijane in celo papeža. Saj je izbruh bil proti Slovencem, ki so slovanski narod. Toda ta dogodek ni dosegel svojega namena, ker je bilo srečanje s papežem nad tem, kar je bilo podlo. Navdušenje in veselje ter prava krščanska ljubezen so sprejele sv. očeta.

Ob koncu naj dodam, da je italijansko lokalno časopisje, razen redkih izjem, zamolčalo slovensko prisotnost pred papežem. Celotno list tržaške škofije je poročal zelo pristransko in neobjektivno.

Kljub vsemu so slovenski verniki v Rimu dosegli veliko zmago in priznanje za svoj narodni obstoj, kulturni napredek in krščanstvo. Papežu Janezu Pavlu II. in tržaškemu škofu Lovrencu Bellomiju so izrekli svojo vdanostno zahvalo.

ALBERT MIKLAVEC

PREDPOMLADNE SANJE

*Nebo se je ozvezdilo,
vse naokrog le noč bedi,
tema že vsepovsod sedi
in v noč se vse je vgnezdilo.*

*A v meni misli se love
in dolgo v tiho noč bedim:
s skrivnostno pesmijo budim
stvari, ki zdavnaj spe...*

*Za hip cvetica se odpre
in v grmu ptica gostoli;
srce bolesti preboli,
odprta rana se zapre.*

ALBERT MIKLAVEC

KRAŠKA SAMOTA

*Kot potok
srebrno žuboriš
mimo bujnih trav
mojih želja
in sem srečen,
ko pustiš,
da se odžejam
v mirnih tolmunih
tvojih globin...*

*Kako je lepo,
da si tako mirna
in vendar tako čista:
ob tebi
se mi ni bati
kalnih poplav
razočaranja in obupa!*

Poljska vabi in privabi

Z motorizacijo v povojnih letih se je v precejšnji meri razgibalo tudi obiskovanje božjepotnih krajev. Ne da bi pozabili na skromna domača Marijina svetišča, hitijo mnogi naši romarji leto za letom v bolj ali manj oddaljene božjepotne cerkve. Tako se tem obiskovalcem širi tudi pogled v daljne slovenske in tuje dežele. Romar se ne omeji le na obisk določene cerkve in češčenje milostne podobe v njej. Romar-potnik naših dni si rad ogleda po možnosti mnoge zanimivosti raznih krajev, ki so povezani z božjepotnim ciljem.

Ko so se v poletju 1979 Goričani in Tržačani pripravljali za romanje na Poljsko k Mariji na Jasni gori pri Čestohovi, so imeli na izbiro dve različni možnosti: potovanje z avtobusi z obiskom tudi važnih krajev v Avstriji in na Češkem ter potovanje z letalom z ogledom tudi poljske prestolnice Varšave.

O tem slednjem potovanju, ko nam je bila v zadnjem tednu dodana še možnost enodnevnega obiska in ogleda Beograda bom opisala vtise in doživetja iz poljske zemlje, ki jo je le nekaj tednov pred nami obiskal prvi slovenski papež, sin Poljske, Janez Pavel II.

Potovanje 52 romarjev se je začelo v Trstu na Oberdankovem trgu v ponedeljek 9. julija 1979 in se zaključilo istotam naslednjo nedeljo. Prevozna sredstva so bila: avtobus do Brnika, letalo do Beograda, avtobus po Beogradu, letalo do Varšave, avtobus iz Varšave v Čestohovo, v Osvječim, v Krakov, v Katovice, zopet v Čestohovo in v Varšavo, letalo v Beograd in na Brnik ter končno avtobus v Trst.

Tako potovanje ni brez težav, a Duhovski zvezi in potovalni agenciji Aurora je uspelo pravočasno premostiti vse nevšečnosti organizacije. Poleg tega je romarje spremljal na potovanju g. Kraus, ki mu gre posebna zahvala

in priznanje za odlično in gladko izpeljani program v veliko zadovoljstvo vseh udeležencev. Slednjim gre pa priznanje za disciplinirano obnašanje. Upoštevati je namreč treba, da se ob natrpanem programu iz dneva v dan večja utrujenost. Naveličanost dolgotrajne vožnje z avtobusom najuspešnejše preganja petje. Vsak potnik si želi vedno lepega vremena. Kdor izmed nas si je poiskal v letalu sedež ob oknu, da bi med letom z višine opazoval dežele pod seboj, je bil obakrat razočaran, kajti tja in nazaj smo leteli nad oblaki. Sicer je bilo skoro ves čas zelo primer-no lepo vreme. Nekateri je motila razdelitev celotne skupine v dva avtobusa za potovanje po Poljski. Menda velja pri njih pravilo, da sme imeti vsak vodič le do trideset potnikov. Zato so nam dodelili dve vodički, od katerih je bila ena za nas neprimerna, ker je znala govoriti le angleško in poljsko. Sicer sta bili obe vodički pravzaprav le naši stalni spremljevalki za urejanje vseh potovalnih zadev z nami. Druga vodička je bila vsekakor prijetnejša in zgovornejša, tehtna in razsodna v odgovorih na naša številna radovedna vprašanja. Bila je pravi tip zavedne in ponosne Poljakinje, ki je zaključila svoje pripovedovanje o težki zgodovini Poljske z izjavo: »Z izvolitvijo papeža Poljaka nam je dal svet najlepši dar in največje priznanje za naše velike žrtve v teku zgodovine, a zlasti med zadnjo vojno.«

Ker smo veljali za skupino iz Italije, so nam dodelili vodiče z znanjem italijanskega jezika. Nedvomno je mnogo izmed nas to motilo. Nekateri so celo hoteli raje srbohrvaščino, češ da nam je ta sorodna. Sorodnost pa še ne odtehta razumevanja, saj je bila razlaga hrvaško govorečega patra v Čestohovi le globalno dojemljiva. Vodič v Krakovu se je zanimal za naš položaj italijanskih državljanov slovenskega jezika

in narodnosti in njegova takojšnja ugotovitev o nas je bila: »Torej ste drugorazredni državljani.«

HIŠE, HIŠICE, STANOVANJSKI BLOKI IN PALAČE

Ko smo se ob sončnem zatonu z letalom bližali Varšavi, se je naenkrat zračilo, ker smo leteli skozi sive oblake v mračnost pod oblačnim nebom. A tedaj se nam je končno prikazala poljska zemlja okrog Varšave: raven, deloma močvirnat svet s skromnimi kmečkimi domačijami, ki stoje samostojno v primerni razdalji med seboj. Domačijo sestavlja skromna pritlična hišica, zraven nje nekoliko večje ali manjše ali celo tri gospodarska poslopja. Strehe so sive. Take kmečke domačije je bilo mogoče opazovati nekoliko natančneje ob dolgi poti, ko smo se naslednjega dne peljali z avtobusom iz Varšave proti Jasni gori pri Čestohovi. Strehe hiš so zares sive, ker so asfaltne. Hišice so tako skromne in strogo pritlične, da se sprašuješ, kako mora biti v njih vlažno, zlasti ob dežju ali v zimah, polnih snega. Ob hišah vidiš redkokje kak vrčiček, malokje kaj rož, na oknih nikjer. Okrog teh skromnih domačij se pa razprostirajo lepa polja, dolge in ozke njive, skrbno obdelane, ki so se zlatile v dozorevajočem žitu, a veliko raste tudi krompirja in zelja. Na pašnikih med njivami se pasejo po dve, po tri kravice, privezane na kratko, da ne bi zašle na obdelano njivo.

Proti Šleziji je pa drugače. Tam smo se srečali z izrazito rudarsko-industrijskimi in zelo obljudenimi kraji. Hiše so velike, zidane iz opeke, a so sive, temne, okajene od dima, ki se ne prestando vali iz nešteti visokih tovarniških dimnikov. Vse je torej črnosivo ali rjavo, a okna so čista, šipe povsod lepo umite, za njimi pa visijo bele zavese.

Čedne in mnoge tudi nove hiše stoje na rahlo gričevnatem svetu ob poti iz Katowic proti Krakovu. To so delavski domovi z lepimi vrtovi in rožami na balkonih; a tudi te hiše imejo povečini

le sivo asfaltno streho, kar daje vtis nedokončane gradnje.

Glede človeških bivališč velja še to, da nastajajo tudi na Poljskem mnoge nove mestne četrti z velikimi stanovanjskimi bloki. Veliko se gradi v tem smislu zlasti v industrijsko-rudarskih krajih, kjer zaradi naglega razvoja industrije hitro raste število prebivalstva. Zavaljo tega je tudi tam velika stanovanjska kriza. Vodička nam je povedala, da čakajo številne družine na skromna stanovanja v blokih po deset in več let. Srečen je, kdor dobi streho, čeprav ga stane najemnina v teh ljudskih domovih tudi čez polovico plače. Te pa niso tako visoke, da bi se dalo z lahkoto živeti. Povprečna delavska plača je pet tisoč zlotov. Po uradni zamenjavi bi veljalo približno 200.000 lir, po neuradni pa tudi manj kot 50.000 lir.

VARŠAVA

Poglejmo še razne zgradbe v Varšavi. Znano je, da je Hitler sklenil Varšavo do tal porušiti in je to tudi urešnil. Po končani vojni poljske prestolnice ni bilo več. A Poljaki so zgradili v tridesetih povojnih letih novo Varšavo, krasno moderno mesto z lepo razporejenimi palačami ob širokih ulicah in prostranih parkih ter drevoredih. Glavna mestna prometna žila je Maršalkovska ulica, po kateri vozijo v obe smeri številni tramvaji in avtobusi. Ob straneh te široke in slikovite ulice stoji mogočne zgradbe z bogato založenimi trgovinami in s poslovnimi centri. V neposredni bližini te ulice si je vredno ogledati železniško postajo, ki je deloma zgrajena v podzemlju. Povedali so nam, da ima Varšava trinajst višjih šol za okrog 70.000 študentov, 19 gledališč, dve operi, eno filharmonijo in eno opereto, 26 muzejev, več umetnostnih galerij, mnoge knjižne založbe in druge kulturne ustanove. Nad vsemi številnimi visokimi zgradbami v novem mestnem središču se dviga stolpnica Dom kulture in znanosti, ki je dar Sovjetske zveze Poljski. A Poljaki je ne gledajo z nobenim ponosom, kajti pra-

Skupina
tržaških romaric
v Varšavi

vijo: »Varšava se najlepše vidi z vrha Doma kulture in znanosti, ker se od tu ne vidi tega doma.«

Kar pa je zlasti občudovanja vredno v Varšavi, je stara mestna četrt, ki je bila v celoti in do potankosti obnovljena tako, kot je bila pred vojno. Zasluge za to velikopotezno, dolgotrajno in dragoceno delo imajo vsekakor vladne osebe, ki so sprejele sklep tovrstne obnove, za kar so gradbeni stroški izrazito narasli. Še večja zasluga, da se nam danes kaže zgodovinska Varšava enaka, kakršna je bila pred porušenjem, gre daljnovidnim univerzitetnim predvojnim profesorjem arhitekture in umetnosti, ki so v predvidevanju vojne katastrofe naročili študentom prerisati in preslikati vse zgodovinske zgradbe v Varšavi. Vse te slike in načrte so na srečo dobro skrili in ohranili, da so potem služili pri tako natančni obnovi.

Za to imenitno delo so Poljaki zasluzno dobili mednarodno priznanje z denarno nagrado. Tako nam je poročala vodička. Mi pa smo občudovali lepoto kvadratnega starega mestnega trga, ki ga obdaja biser mestnih palač s kamnitimi portali, ki so dobesedno zakrpa-

ni, tako da vzbujajo v opazovalcu toliko večje priznanje tistim, ki so vodili tako zahtevno in natančno delo. Tudi gostinski prostori, trgovine, hodniki v teh hišah so obnovljeni tako, da dajejo vtis pristnosti. Zanimivost zase je gotoska katedrala sv. Jana iz 15. stoletja, varšavska stolnica poljskih kraljev, ki je obnovljena tako, da so bili vsi kosi opeke za ponovno gradnjo izdelani ročno, enaki prejšnjim. Medtem ko so številne cerkve v starem delu Varšave na zunaj take, kakršne so bile pred porušenjem, so v notranjosti prirejene tako, da bolje služijo predpisom novih verskih obredov. Vendar so revne, nekako prazne, kajti vse stare umetnine so bile uničene. Le nekatera delno razbita ali osmojena razpela, rešena izpod ruševin, visijo na vidnem mestu vsem obiskovalcem v opomin in v spomin na grozote, ki so bile posledica vojne podivjanosti.

ZGODOVINSKI IN KULTURNI SPOMENIKI

Ko smo si tako ogledovali obnovljeni stari del Varšave, ki je pravzaprav

en sam in edinstven kulturno-zgodovinski spomenik, smo večkrat obstali pred spomeniki padlim, to je civilnim žrtvam, ki so jih v dneh varšavske vstaje hladnokrvno postrelili nacisti. Teh spomenikov je menda preko trideset; vsi so enaki: na pročelje hiše je pritrjena primerno velika pravokotna marmornata plošča z velikim križem v reliefu, z datumom ustrelitve in s številčnim podatkom žrtev, ki gre od deset do preko sto ali nedoločenega števila ne le mož in fantov, temveč tudi žena in otrok. Pred vsakim spomenikom gori večna luč in povsod so vedno sveže rože. Nikjer ni nobenega političnega znamenja ali propagandnega gesla.

Videli smo rojstno hišo Nobelove nagrajenke Marije Sklodowske Curie. Ogledali smo si še zgodovinske spomenike, kot je mogočna palača, ki je služila za poletno rezidenco kralju Janu Sobieskemu III. Vasa, in spomenik neznanemu junaku, pred katerim se je poklonil sam papež Janez Pavel II. Z največjim ponosom je vodička opisala na Gledališkem trgu spomenik junaški Varšavi, ki ga je pravzaprav imenovala »spomenik Poljske«. Na visokem marmornatem podstavku stoji bronast kip žene, ki je padla na tla, a se že dviga in s kraljevim mečem v roki proti sovražniku: Poljska je padla premagana pod okupatorja, a se je dvignila s pomočjo ponosa svoje slavne zgodovinske preteklosti.

V parku Lazjenki, kjer stoji tudi poletni dvor zadnjega poljskega kralja Stanislava Avgusta Poniatovskega, nam je vodička navdušeno pripovedovala o klavirskih koncertih, ki se izvajajo vse poletne nedelje ob spomeniku poljskemu skladatelju Chopinu: umetnik pod vrbo žalujko ustvarja svoje skladbe. Ta spomenik je obnovljen po vojni natančno tako, kakršen je bil prejšnji, katerega so Nemci razstrelili takoj potem, ko so zasedli Varšavo.

KRAKOV

Medtem ko smo torej v Varšavi občudovali obnovljene zgodovinske spomenike, smo jih videli, zlasti v Krakovu

in na Jasni gori izvirne, od vojne nedotaknjene. V Krakovu, Katovicah, Čestohovi in drugih krajev v rudarsko-industrijskem predelu Poljske se Nemcem ni splačalo rušiti. Odpeljali so sicer nekatere umetnine, kot npr. biser rezbarske umetnosti, tridelni oltar Vita Stvoša iz 15. stol., ki so ga pa lastniki kmalu po vojni našli nekje v srednji Nemčiji in ga ponovno postavili na prejšnje mesto v gotski cerkvi Matere božje, ki je mestna stolnica v Krakovu.

Pred to mogočno katedralo se razprostira slikoviti trg starega mesta Krakova, sredi katerega smo občudovali gotsko-renesančno zgradbo Sukjenjice, v kateri se v dolgem hodniku na obeh straneh vrstijo trgovine, bogato založene s preprostimi pa tudi dragocenimi spominki.

Starodavni Krakov se ponaša z Jagelonsko univerzo, ki je lep spomenik gotske arhitekture. Tu je študiral tudi Nikolaj Kopernik. To univerzo, ki je najstarejša poljska visoka šola, je ustanovil že leta 1364 kralj Kazimir Veliki.

Najznamenitejši kraj v Krakovu je grič Wawel s kraljevim gradom in katedralo, saj je bil tudi več stoletij sedež poljskih kraljev. Zato so v tej katedrali, krakovski stolnici, kjer je bil tudi sedež kardinala Wojtyła, grobnice kraljev. Sredi cerkve moli ljudstvo ob grobu sv. škofa Stanislava, ki ga je umoril kralj Boleslav. Občudovali smo lepoto belega marmornatega kipa sv. Hedvige na njenem grobu; posebno pozorni smo stali pred »zlato« Sigismundovo kapele, ki je biser renesančne arhitekture. V zvoniku smo se povzpeli do osem ton težkega zvona, ki so ga vlili iz topov, zajetih v bitki leta 1520.

V kraljevi palači na Wawelu je razstavljenih v 21 dvoranah skoraj 5.000 muzejskih predmetov. Ogledali smo si del te razstave in si ustvarili bežno sliko bogastva in slave poljskih kraljev. Zanimali so nas predmeti neprecenljive vrednosti, obstali smo pred mečem, ki je služil pri kronanju poljskih kraljev; najbolj mi je ostal v spominu železni oklep, v katerega je bil oblečen kralj Jan Sobjeski, ko je prijezdil do

Romarska skupina
v solni cerkvi
100 m pod zemljo
pred reliefom
zadnje večerje
v rudniku soli
Vielička

Dunaja in s svojo vojsko udaril na turški tabor in rešil Dunajčane obleganja.

Z bogastvom zgodovinske preteklosti se ponaša tudi samostan na Jasni gori pri Čestohovi. Silno dragoceni predmeti kot zlato vezeni mašni plašči z všitimi biseri, umetniško izdelane svete posode, kipi, slike, okvirji, darovi kraljev, plemičev in bogatega meščanstva jasnogorski Kraljici — in med vsem tem sijajem skromen, a skrbno izdelan miniaturni kelih, ki je služil pri na skrivaj opravljenih svetih daritvah v nemškem uničevalnem taborišču med zadnjo vojno. Ob vseh teh predmetih te končno najbolj presune pogled na rožni venec, čigar jagode so izdelane iz meče tistega kruha, ki si ga je od ust pritrgal na smrt od lakote izmučeni jetnik v Osvječimu.

OSVJEČIM

Osvječim — največji spomenik groze iz neposredne preteklosti zbudi v vsakem obiskovalcu občutek velike žalosti in sočutja nad neizmernim trpljenjem jetnikov osemdvajsetih različnih narodnosti.

Tu je umrlo preko štiri milijone otrok, mož, fantov, žena, deklet in starcev. Kdo bi ostal brezčuten ob pogledu na sklade drobnih otroških čevlčkov ali na grmado pošvedranih, zakrpanih

in do kraja izrabljenih čevljev odraslih, ki so v njih prezebali v ostrih zimah. Kako naj bi šli brez solz mimo razstavljenih polomljenih otroških igrač ali umazanih oblekc, mimo stotov las, ki so le del tistih številnih ton, katere so našli ruski vojaki ob osvoboditvi taborišča. Kdo bi preštel nagrmadene glavnike in krtače, obtolčene vsakovrstne posode ali kovčke z naslovi jetnikov, po katerih se obiskovalec zgrozi nad krvoločnim početjem domišljavih hitlerjanskih zločincev.

Osvječim s svojimi opečnimi bloki — bivšimi vojašnicami, v katerih so se izvrševala najokrutnejša smrtna grozodejstva, in podružnica Brzežinka s številnimi lesenimi barakami sta enoten spomenik, ki naj bi ga obiskal vsakdo, ki zagovarja silo za dosego določenih ciljev. Kdor se zgrozi ob pogledu na razstavljene slike mučenih otrok in odraslih, kdor obiše celice smrti, kdor postoji ob zidu izvrševanja smrtnih obsodb, kdor gleda živo prikazane slike jetnikov na filmskem posnetku takoj po osvoboditvi, ta si še posebno zaželi resničnega miru v soglasju ali vsaj v strpnosti med narodi in ljudmi z različnim svetovnim nazorom.

JASNA GORA PRI ČESTHOVI

Pri opisu raznih spomenikov sem že omenila jasnogorsko zakladnico in mu-

Milostna podoba Matere božje na Jasni Gori, Čestohova, na Poljskem

zej. A Jasna gora je v resnici v celoti mogočen zgodovinski, kulturni in verski spomenik, ki stoji kot starodavna trdnjava na griču, ki se dviga nad krajem Čestohova. Trdnjava obsega velik samostan z vrsto drugih zgradb, od katerih sta največji obe med seboj povezani cerkvi: romarska z milostno podobo črne Marije v glavnem oltarju, in zraven prostrana bazilika; visoko nad obema se pa ponosno dviga zvonik.

Veliki poljski pisatelj Henrik Sienkiewicz v svoji drugi knjigi zgodovinske trilogije Potop pripoveduje o zmagovitem boju maloštevilne, poljskemu kralju vdane vojske, ki je ob sodelovanju menihov in okoliških kmetov z velikim zaupanjem v pomoč jasnogorske Bogorodice premagala številnejšo vojsko luteranskih Svedov. Ti so bili zaradi množične izdaje domačega plemstva z lahkoto pregnali domačega kralja in zasedli skoro vso Poljsko. A prav z Mari-

jino pomočjo izvojevana zmaga pri Čestohovi je opogumila poljske rodoljube, da so vstali in z združenimi močmi pregnali nezaželenega tujca ter pomagali pri ohranitvi poljske pravovernosti.

Tako ni Jasna gora Poljakom izključno kraj molitve in milosti, ampak je simbol zmage vere nad nevero, dobrote nad zlobo, pravice nad krivico, svetlobe nad temo.

Poljaki dan za dnem množično obiskujejo ta kraj. Tu ni razlike med delavnikom in praznikom. Pred Marijinim oltarjem se neprestano vrstijo množice vernikov, ki z velikim zaupanjem in vero zrejo v milostno podobo. Prevladuje mladina, poleg fantov in deklet, številne mlade družine.

Imeli smo srečo, da smo obiskali Jasno goro dvakrat: prvič v deževnem vremenu drugi dan našega bivanja na Poljskem, drugič pa tri dni pozneje ob čudovitem soncu. Obakrat smo bili deležni velikega gostoljubja. Zaradi gneče v cerkvi so nas patri peljali pred oltar skozi zakristijo. Tri velika doživetja so si tu sledila v dobri uri:

pridružili smo se iskreni pobožnosti poljskih romarjev, ki so kleče ob zvokih slovesne tradicionalne glasbe z žarečimi ali objokanimi očmi hrepenče zrl v razkrivanje Marijine podobe;

prisostvovali smo sv. maši v poljskem jeziku in ugotovili (predvsem zaradi znanih molitvenih obrazcev), kako precejšnja je podobnost med našim in njihovim jezikom; poslušali smo njihovo enoglasno, a povsem množično petje;

ko smo pa med mašo peli naše pesmi, smo zopet z zadoščenjem ugotovili, kolikšno bogastvo je naše večglasje, kateremu so tudi Poljaki radi in z zanimanjem prisluhli.

Ko smo pri drugem obisku peli pri maši na Jasni gori, a tokrat v eni izmed stranskih kapel, smo zopet z našim večglasnim petjem pritegnili pozornost mnogih romarjev, ki so sledili naši službi božji.

Na Jasni gori smo kot tuji romarji mogli zaznati dvoje pripomočkov za vztrajanje Poljakov v trdni veri:

po naročilu prvega poljskega kardinala se v eni stranskih kapel jasnogorske bazilike pred podobo Kristusa Kralja že vrsto let dan za dnem opoldne vztrajno zbira množica romarjev k skupnim molitvam za utrjevanje poljskega naroda in veri in za rast v njej; kleče pred Marijino sliko številni ro-

marji nenehno dokazujejo ljubezen do nebeške Matere, sinovsko vdanost in trdno zaupanje v božjo pomoč.

V tej veri jih sedaj končno podpira zavest, da je na krmilu Petrove ladje v Rimu človek, ki je izšel iz poljskega naroda ne le za poljski narod, ampak za vsa ljudstva sveta.

LOJZE SKERL

Dve zgodovinski pričevanji

»Protagonist in nosilec primorskega odpora zoper fašizem je bilo celotno slovensko in hrvaško ljudstvo: bili so to naši fantje in dekleta, možje in žene, študentje, visokošolci, svetni in duhovni izobraženci vseh nazorov, ideologij in političnih prepričanj, naj so pripadali katoliškemu, liberalnemu, socialističnemu ali komunističnemu taboru. Šlo je za rešitev samega obstoja našega naroda, ki ga je hotel fašizem nasilno poitalijančiti, za ohranitev lastnega jezika in kulture.

Zgodovinski prikaz celotnega loka slovenskega odpora, ki je trajal polnih 25 let, če naj bo neokrnjen in celovit, zahteva, da ne pozabimo deleža, ki ga je imela pri tem odporu primorska duhovščina. Slovenski in hrvaški duhovniki so za ceno nepopisnih osebnih žrtev stali ob ljudstvu in mu kot zvesti cirenejci pomagali nositi križ zatiranja in načrtnega rodomora. Zamolčati ali kakor koli zatajiti ta delež bi pomenilo osiromašiti svojo lastno zgodovino in občutno zožiti vsenarodno veličino odpora proti fašističnemu nasilju.«

Tako piše msgr. dr. Rudolf Klinec, dolgoletni nadškofijski kancler v Gorici, v svoji knjigi »Primorska duhovščina pod fašizmom«, ki jo je jeseni 1978 izdala Goriška Mohorjeva družba.

Na strani 85 je pod podpisu prišlo do zamenjave gesla; geslo bi se moralo glasiti: Dijaki pete gimnazije v malem

goriškem semenišču prosijo, da bi verouk poučevali v slovenščini.

Važnosti prej omenjenih misli se je pokojni tajnik Mohorjeve družbe dobro zavedal in kot pridna čebelica leta in leta zbiral material, s katerim bi predstavil načrtno in stvarno pozitivno delo slovenske duhovščine pri ohranjanju verskih in narodnih svetinj primorskih Slovencev. Nepričakovana smrt mu je račune prestrigla. Mohorjeva družba je smatrala za potrebno, da izda, kar je dr. Klinec že pripravil, čeprav bi bilo treba še marsikaj dodati in še o marsičem poročati. Vsekakor imamo v rokah že zadosten dokaz, potrjen z verodostojnimi podatki, da so bili primorski duhovniki iskreni in neupogljivi oznanjevalci evangeljske resnice in pravice v materinem jeziku, zvesti sinovi katoliške Cerkve in svojega naroda.

Razumljivo je, da se avtor ozira predvsem na razmere v goriški nadškofiji. A trpljenje in križ sta bila enaka tudi drugod. Kakor tudi duhovščine. Tako v tržaško-koprski škofiji kakor tudi v reški. Kakor ni za goriško nadškofijo vse izčrpano, še manj je za tržaško. Zgodovinarje čaka še težko delo, a msgr. Klinec je prav gotovo nakazal pot stvarnega in nepristranskega iskanja »pod grozečimi oblaki in obzorju«. Knjiga ne služi samo zgodovinarju in iskatelju resnice, ampak bi morala služiti predvsem naši mladini, da bi po

njej spoznala, kaj smo in kaj so naši predniki žrtvovali, da so ohranili sami sebe, svoj jezik, ljubezen do naroda, rodne zemlje in do Cerkev. Ta preteklost izginja, žal, iz našega pozorišča v pozabljenost in ne oplaja več mladih korenin in cvetov z domovinsko ljubeznijo.

Medtem ko je skušal dr. Klinec podati splošen pregled razmer, ki so težile naše ljudi od leta 1918 do 1943, opisuje msgr. Leopold Jurca, kar je sam osebno doživel v Istri v letih svojega pastirovanja med hrvaškimi verniki. Najprej je v »Družini«, nato v posebni knjigi »Moja leta v Istri pod fašizmom« (Ljubljana 1978), izdal svoje »Spomine«. Jurca objavlja tudi razne dokumente, a se drži bolj osebnih spominov in doživetij, kar v Klinčevi knjigi manjka. Kar je pa Klinec opisal, to Jurca potrjuje.

Oba avtorja opisujeta čase in osebnosti, ki razodevajo pristranost, nerazumevanje, neiskrenost, nasprotovanje in celo sovraštvo do Slovencev in do njihovega življenja. A njuna beseda je stvarna, brez hudobije in želje po maščevanju. To je beseda dveh zaslužnih slovenskih duhovnikov: prvi goriške nadškofije, drugi pa tržaško-koprske, ki je skoraj vse svoje moči posvetil Hrvatom v Istri.

Dr. Rudi Klinec je pri božjem Odrešeniku že dosegel svoje plačilo, msgr. Leopold Jurca je pa v Kopru 29. junija 1979 praznoval petdesetletnico mašništva. Res mu zdravje ne dopušča več trdega dela, a le pričakujemo od njega, da nam bo opisal doživetja v Istri, ko je bil zgleden dušni pastir in duhovni vodja v Trvižu, ravnatelj škofijskega semenišča v Pazinu in župnik, prošt ter generalni vikar v Kopru.

ALOJZ TUL

Dejavnost Slovenske skupnosti v znamenju povezav z drugimi manjšinami v državi

Minulo leto 1979 je bilo politično zelo razgibano tako v vsedržavnem merilu kot tudi na ožjem področju naše dežele s posebnim ozirom na problematiko slovenske narodnostne skupnosti, ki tu živi in od italijanskih oblasti stalno zahteva uresničitev obveznosti tako mednarodnega kot notranjega značaja v zvezi z njenimi pravicami kot narodne manjšine.

Naravno in povsem razumljivo je, da se v skladu s politično-družbenim ustrojem italijanske države tudi boj za pravice manjšin odvija prvenstveno na politični ravni, kar z drugimi besedami pomeni na ravni političnih strank, ki so po ustavi pristojne za tolmačenje širših teženj državljanov ali posebnih družbenih skupnosti, med katere lahko prištevamo tudi jezikovne in narodne manjšine. Iz tega nujno sledi, da morajo te posebne družbene skupnosti raz-

polagati s pravno-političnimi instrumenti za posredovanje in postavljanje lastnih zahtev v skladu z ustavo, obstoječimi zakoni in morebitnimi mednarodnimi obveznostmi države, v kateri živijo. Takšno sredstvo je politično zastopstvo v javnopravnih izvoljenih telesih (občinski, pokrajinski in deželni sveti ter parlament) in posredno tudi v drugih javnih ustanovah, v katerih se razpravlja in sklepa v skladu s pozitivnimi zakonskimi pristojnostmi o javnih problemih, ki jih določena skupnost državljanov čuti in zahteva njihovo rešitev. To zastopstvo si državljani izberejo prek političnih strank, ki imajo pravico nastopati na raznih volitvah.

Vsak politično zrel narod zahteva takšno politično zastopstvo. Slovenci smo si po izgubi politične samostojnosti v okviru Karantanijskega spet v veliki

Tajnik goriške SSK
Marjan Terpin
pozdravlja občni zbor
SSK v Trstu

meri priborili lastne politične zastopnike v drugi polovici prejšnjega stoletja in jih v naslednjih desetletjih do današnjih dni spopolnili v okviru razvoja samostojne matične države.

Tudi primorski Slovenci, ki so tako po prvi kot po drugi svetovni vojni ostali ne po lastni odločitvi izven matične države v Italiji, so v stvarnosti nove države, kateri so pripadli, ohranili poleg kulturnih in gospodarskih ustanov tudi lastno politično zastopstvo. Tako so aktivno nastopali v javnem življenju od občinskih svetov pa do parlamenta, v katerem so primorski Slovenci imeli svoje izvoljene zastopnike, dokler ni fašizem prepovedal političnih strank v državi.

Ves odpor proti fašizmu in pozneje nacizmu je odražal prav to neuklonljivo voljo do samostojnega in svobodnega življenja, kar se v spremenjenih razmerah nadaljuje ves povojni čas do danes, ko od italijanske države zahtevamo ostvaritev takšnih pogojev, da se bomo lahko neovirano razvijali na vseh področjih kot manjšinska narodna skupnost s svojimi značilnostmi.

Po drugi svetovni vojni se je kljub nekaterim težnjam po nenaravni monopolizaciji javnega življenja uveljavil demokratični pluralizem med zamejskimi Slovenci. Vendar je nadaljnji raz-

voj šel v smer, ki je pripeljal do razpusta slovenskih političnih formacij, predvsem socialistično usmerjenih, in to iz ideoloških razlogov. V mislih imamo predvsem Neodvisno socialistično zvezo, ki je od spora s Kominformom pa do leta 1962 zbirala slovenske narodno zavedne socialiste v širšem pomenu besede. Po njenem razpustu je nastala pobuda za krovno slovensko politično organizacijo, ki bi povezovala vse tiste rojake, ki so proti vključevanju v vsedržavne italijanske stranke ne glede na ideološko usmerjenost.

Tako je na ogrodju Slovenske demokratske zveze nastala SLOVENSKA SKUPNOST kot samostojna krovna politična organizacija Slovencev v Italiji. Ta vloga nalaga njenim vodstvenim organom veliko odgovornost, da skrbijo predvsem za ohranitev slovenstva pri nas, ki prav gotovo ne more biti cilj, vsaj ne glavni, italijanskih strank, pa četudi le-te zagovarjajo pravice naše manjšine. Na žalost pa so te demokratične stranke velikokrat in v odločilnih trenutkih odpovedale prav v doslednosti zagovarjanja manjšinskih pravic, tako da so njihovi slovenski člani praktično brez odločilne politične moči. Če ne bi bilo Slovenske skupnosti, bi se italijanske stranke, ki se potegujejo za slovenske volivce, še manj potegovala

za pravice Slovencev. Tako pa so vsaj iz konkurenčnih razlogov za slovenske glasove prisiljene vsaj načelno podpirati zahteve slovenske manjšine, vendar ne smemo pozabiti, da manjšinsko problematiko podrejajo glavnim strankarskim ciljem in interesom. Za slovensko stranko — Slovensko skupnost — pa so pravice slovenske manjšine glavni cilj, po katerem se bistveno loči od vsedržavnih strank, narekuje njeno taktiko in strategijo in vanj usmerja vse svoje napore.

BOJ ZA GLOBALNO ZAŠČITO

Tudi v minulem letu se je dejavnost Slovenske skupnosti odvijala v znamenju boja za doseg globalnega zaščitnega zakona, katerega se je Italija obvezala sprejeti ob sklenitvi Osimskega sporazuma (10. novembra 1975). V tem času se je enotna delegacija Slovencev dvakrat srečala s predsednikom vlade Andreottijem. Pri prvem srečanju je obljubil ustanovitev posebne komisije za preučitev vprašanj slovenske manjšine in oblik zaščite, kar se je tudi zgodilo, čeprav je že njena sestava bila nepovoljna za Slovence, ki so v njej imeli le pet svojih predstavnikov od skupnega števila 20. Komisija se je eno leto in pol sestajala v Rimu in konec lanskega junija ji je dokončno potekel mandat, tako da je morala zaključiti delo, ne da bi prišla do soglasnega mnenja v pomembnih vprašanjih. Zaključek je bil namreč ta, da je njen predsednik dr. Cassandro sestavil za vlado svoje poročilo o delu komisije in o mnenjih, ki so v njej prevladovala glede posameznih aspektov zaščite naše manjšine. Kot rečeno, se z večino teh mnenj italijanskih članov niso strinjali slovenski člani. Zato so ti po posvetovanju z vsemi slovenskimi dejavniki sestavili svoje poročilo, v katerem so utemeljili svoje stališče do vseh obravnavanih problemov.

Pri drugem in zadnjem srečanju decembra 1978 je ministrski predsednik Andreotti slovenskemu odposlanstvu dal nekaj načelnih zagotovil glede obsega zaščite, ki naj bi se nanašala na

vse Slovence v deželi in nakazal možnost, da vlada lahko že v prvih mesecih naslednjega leta nekaj ukrene glede naše zaščite. Medtem je v Italiji prišlo do znane vladne krize, ker so komunisti odpovedali zunanjo podporo vladi in s tem je praktično vprašanje zaščite slovenske manjšine zašlo na mrtev tir, odkoder ga nobena italijanska stranka ne poriva v ospredje.

PROTISLOVENSKA GONJA

Skoro istočasno je prišlo do še nekega drugega pojava, ki je dejansko zavrnil še tisto nekaj politične volje, da bi se Slovincem priznale vsaj najosnovnejše manjšinske pravice s posebnim ozirom na rabo slovenskega jezika v stikih z javnimi uradi in oblastmi sploh. V mislih imam znano protislovensko gonjo, ki so jo sprožili krogi Liste za Trst v svojem glasilu »La voce libera«
brž po obisku enotne slovenske delegacije pri vladnem predsedniku v Rimu. Formalno so se zagnali proti zakonskemu osnutku Komunistične partije Italije s podpisom senatorke Jelke Gherbez, češ da predvideva obvezno poznanje slovenskega jezika v celotni javni upravi, tako da tisti nameščenci in uradniki, ki ga ne bi poznali, bi morali zapustiti službo. S takšnim očitnim izkrivljanjem resničnih dejstev v zvezi z vsebino zakonske zaščite manjšine so omenjeni krogi razburili nam že itak nenaklonjene visoke meščanske kroge, ki so svojemu protislovenskemu nastrojenju dajali duška v dopisih italijanskim krajevnim dnevnikom od tržoškega Piccola pa do videmskega Messaggera Veneta in Gazzettina, ki so gonjo proti naši zaščiti razširili tudi v videmsko pokrajino s posebnim ozirom na Beneško Slovenijo. Prostor nam ne dopušča, da bi razčlenili vsebino teh polemik: skupni imenovalac je bilo odrekanje potrebe pa zaščitnih ukrepov v korist slovenske manjšine, ki je v videmski pokrajini sploh ne priznajo.

Slovenska skupnost je med prvimi že takoj v začetku obsodila protislovensko gonjo, ki jo je začela Lista za Trst, ker se je namreč zavedela, kakšne

Doberdobski zbor poje
za Slovensko skupnost

cilje zasledujejo njeni pobudniki. Nadaljnji razvoj dogodkov je potrdil ta predvidevanja: cilj gonje je bil vplivati na vse tukajšnje politične sile in posredno na samo vlado v Rimu, naj opusti misel za priznanje nadaljnjih pravic Slovincem. Obstaja tudi možnost, da je namig za kampanjo proti naši manjšinski zaščiti prišel iz višjih krogov, da bi si na ta način ustvarili izgovore za zavlačevanje zaščite. Dejstvo je, da so odmeve te gonje kmalu čutili na ustreznih mestih v Rimu in med temi tudi v sami že omenjeni posebni vladni komisiji za proučevanje naših problemov. Končno so tržaški meščanski volivci na junijskih parlamentarnih in evropskih volitvah dobro nagradili Listo za Trst in njeno nasprotovanje priznanju naših pravic. Izidi volitev so naredili še bolj mlačne do nas tudi tiste politične stranke, ki so vsej z besedami in v načelu priznavale potrebo po ureditvi nekaterih naših pravic.

V zvezi s tem naj omenimo, da je Slovenska skupnost v začetku leta 1979 izdala v italijanščini celotno besedilo svojega zakonskega osnutka v obliki peticije parlamentu z obsežnim uvodnim poročilom, da je s tem informirala širšo italijansko javnost o vsebini in obsegu naših zahtev. Tako se je lahko

predvsem tržaška javnost bolje seznanila ne samo s površnim pregledom zakonskega osnutka PCI, ampak tudi z osnutkom Slovenske skupnosti, ki je bil pravzaprav prvi izdelan in vložen v parlament (junija 1977) v obliki peticije, kakor predvideva člen 50 ustave.

PREDČASNE PARLAMENTARNE VOLITVE

Proti koncu januarja je Komunistična partija Italije izstopila iz programske večine in s tem povzročila vladno krizo. Sledil je razpust parlamenta in razpis predčasnih političnih volitev. S tem je bilo prekinjeno delo vlade, s katero je slovenska manjšina z velikimi napori vzpostavila neposreden stik prek enotnega zastopstva, in delo parlamenta, kjer je bilo vloženih več zakonskih osnutkov za globalno zaščito slovenske manjšine. Z razpustom parlamenta namreč zapadejo tudi vsi zakonski predlogi in peticije, tako da smo Slovenci ostali nekje praznih rok in prepuščeni spet volilnim obljubam te ali one stranke.

V nezavidljivem položaju se je znašla Slovenska skupnost, ki je morala po eni strani ohraniti živo in aktualno manjšinsko problematiko v javnosti, po drugi strani pa ni mogla dopustiti,

da bi se izločila iz volilne kampanje in prepustila svoje volivce vetrovom, naj gredo kamor hočejo. Odločitve so bile toliko bolj odgovorne, ker enostavne ponovitve samostojnega nastopa iz leta 1976 (na prav tako predčasnih parlamentarnih volitvah) iz zgolj načelnih razlogov bi morda vsi volivci ne razumeli. Zato se je vodstvo SSK odločilo za enakopravno zaveznitvo s političnim gibanjem Furlanov, ki je prav tako čutilo potrebo po volilni povezavi s slovensko stranko. Furlansko gibanje (Movimento Friuli) je poleg tega v zadnjih letih pokazalo izredno napredovanje v glasovih, tako da je na deželni volitvah leta 1978 prejelo 38 tisoč glasov in izvolilo dva deželna svetovalca, a z nekaj sto glasovi bi izvolilo še tretjega. To je Furlansko gibanje opogumilo, da se je odločilo prvič samostojno nastopiti na parlamentarnih volitvah, kajti računi so pokazali, da s primernim povečanjem glasov lahko izvoli predstavnika v parlament. Tako je prišlo do dogovora s Slovensko skupnostjo o volilni povezavi s skupnim znakom in kandidatnimi listi. Dogovor je predvideval, da v primeru izvolitve parlamentarca, si bosta mandatno dobo delila predstavnik Furlanskega gibanja in Slovenske skupnosti.

V ta namen je bil v Rimu vložen skupen volilni znak, ki je vseboval tudi lipovo vejico, toda notranje ministrstvo ga je zavrnilo, sklicujoč se na protislovne zakonske paragrafe. Ne da bi se tu spuščali v pravno osporavanje neutemeljenosti zavrnitve skupnega znaka, naj povemo, da je notranje ministrstvo letos prvič tako restriktivno tolmačilo zakonska določila o volilnih znakih strank. Vsekakor se ne moremo znebiti vtisa oziroma prepričanja, da so takšnemu tolmačenju zakona botrovali predvsem politični razlogi, tj. pritiski političnih tajništev predvsem tistih vsedržavnih strank, ki so v afirmaciji skupne liste FG-SSK v volilnih okrožjih dežele Furlanije-Julijske krajin videle lastno ošibitev: to so predvsem KD, PSI in PSDI. To dokazuje dejstvo, da so ravno krogi KD in PSDI

Rozeani!

**Tana ti valiki horici tana Ravanci
je bila na valika lipa. Naha tympa
naši ta stari so se nalažali tapod
jiso lipo anu ni so si pravili od
naših reči anu so pëly naše uyži-
ce. Lista ziz vejo od lipe to je
lista od usih judih, ka ni čejo tau
Italije rudi romonet po našeh anu
čejo, ke naša Regione na rišpjatej
tej nas naučila pravit naša mati,
naše jude, našo zemjo,
naše ražune. Zatö votaj-
te za vejo od lipe, za
SLOVENSKO UNION.**

Ze deželne volitve 1978 se je Slovenska skupnost obrnila na volivce v Reziji s posebnim letakom v rezijansčini

sprožili najbolj silovite napade na Furlansko gibanje, ki so ga obtožili nič manj kot da se povezuje s »filojugoslovanskimi in filotitovskimi Slovenci«, ki da hočejo mejo na Tilmentu!

To skrajno nacionalistično sprevedanje neinformiranih volivcev in še drugi javni in prikriti pritiski so na žalost obrodili sadove tako, da so zbegali volivce, kar se očitno odraža v volilnih rezultatih za Furlansko gibanje.

Da se vrnemo k volilnemu znaku, Slovenski skupnosti ni preostalo drugega, kot da ohrani dogovor s Furlanskim gibanjem in da njeni predstavniki kandidirajo na skupni listi z znakom Furlanskega gibanja.

Naših tau dolinah od Tera, od Karnahte, od Maline, tau Černjeje an tana Joancu!

Tu sousih naših paizah no rasto
ali so rastle valike lipe. Tapod lipo
so se zvečar obredli kop mouži an
so uarili anu čantali po našin. Lista
z vejo od lipe je lista sousih judi,
ke čejo tau Italije simpre uariti po
našin, an čejo, ke tau naši Region
na se rišpeta naša basieda, naš
človek, naša zemja, naša
ša ražun. Zatuo votaj-
te za vejo od lipe, za
SLOVEJSKO UNION.

Vabilo Slovenske skupnosti volivcem v Beneški Sloveniji v njihovem narečju za deželne volitve
25. junija 1978

VOLILNI REZULTATI NA TRZAŠKEM IN GORIŠKEM

(glej strani 158-159)

Iz priloženega pregleda volilnih rezultatov parlamentarnih volitev v volilnem okrožju Gorica, Videm, Pordenon, Belluno in v okrožju Trst izhaja, da je volilna koalicija FG-SSk prejela 35.306 glasov, kar pa je očitno premalo za dosego polnega količnika bodisi v enem ali drugem okrožju. Količnik za izvolitev parlamentarca bi bil dosežen, če bi Furlansko gibanje v takšni meri povečalo svoje glasove, kot jih je povečalo pri deželnih volitvah leta 1978 v primerjavi z enakimi volitvami leta 1973, ko je napredovalo od 23.000 glasov na 38.000. V tem primeru bi mu zelo prav prišli glasovi Slovenske skupnosti. Toda, kot rečeno, Furlansko gi-

banje iz deloma že omenjenih razlogov ne organizacijsko ne politično-propagandno ni vzdržalo koncentričnih napadov vsedržavnih strank na njegovo vodstvo in možne volivce.

Slovenska skupnost na Tržaškem in Goriškem je kljub drugačnemu volilnemu znaku obdržala svoje glasove, kar po eni strani pomeni, da so njeni volivci povsem razumeli osnovne cilje, ki jih s svojo prisotnostjo in dejavnostjo zasleduje samostojna slovenska politična stranka, po drugi strani pa je to rezultat tudi večje utrjenosti strankine organizacije, bolj izdelanega programa in večje politične izkušenosti vodstvenih organov in osveščenosti volivcev.

Toda kljub temu, da ni uspelo izvoliti predstavnika v parlament, je bila politična izbira zaveznitva s Furlanskim gibanjem politično utemeljena in edina sprejemljiva za samostojno politično stranko manjšine. Prepričani smo, da se morajo stiki nadaljevati v smeri povezovanja narodnih in jezikovnih skupnosti, ki je šele na začetku, a gledano na daljši rok, tudi konkretni rezultati ne bodo mogli izostati. Ponovno moramo pa poudariti, da je že vsak nastop na volitvah kot tak važen politični dogodek kot neizpodbitno pričevanje prisotnosti slovenske manjšine v Italiji ne glede na boljše ali slabše volilne rezultate, ki jih pri tem dosega.

SLOVENCİ IN EVROPSKE VOLITVE

Naslednjo nedeljo po parlamentarnih volitvah, tj. 10. junija, so bile prve neposredne volitve za izvolitev predstavnikov v evropski parlament v Strasburgu.

Na osnovi istih načel, kakor za parlamentarne volitve, se je Slovenska skupnost tudi za te volitve povezala z drugimi narodno-jezikovnimi manjšinami in sorodnimi avtonomističnimi gibanji v državi pod znakom in imenom Union Valdôtaine, tj. francosko govoreče manjšine iz Doline Aosta. Potem ko so Južni Tirolci iz bocienske pokrajine ubrali pot povezave s Krščansko

»Naš praznik«
na Proseku
15. in 16. septembra 1979

demokracijo, je ostala samo še Union Valdôtaine, ki je lahko nastopila brez predhodnega zbiranja podpisov 3.000 volivcev. K tej koaliciji so se namreč pridružila tudi druga manjšinska gibanja, ki so leta 1977 v Desenzanu ustanovila Konfederacijo manjšinskih organizacij, razen južnotirolske Volkspartei.

Volkspartei je tako ne samo pozabila na solidarnost z drugimi manjšinami, ampak tudi znatno otežkočila izvolitev predstavnika na skupni manjšinski listi »rjovečega leva«. Volilni izidi so to potrdili: 165.000 glasov, ki jih je zbrala koalicijska lista Union Valdôtaine, ni bilo dovolj za izvolitev predstavnika v evropski parlament, četudi se je zelo približala količniku iz vsedržavnega ostanka.

Kakor pri parlamentarnih volitvah, tako tudi pri evropskih volitvah ugotavljamo, da so volivci Slovenske skupnosti glasovali za manjšinsko listo Union Valdôtaine, kot je razvidno iz priložene preglednice rezultatov. Na Tržaškem je celo povečala glasove v primerjavi s parlamentarnimi volitvami z dne 3. junija, kar je deloma pripisati tudi doprinosu, čeprav skromnemu, tržaškega independentističnega gibanja, ki je za evropske volitve vsaj formalno podprlo listo Union Valdôtaine.

POLITIČNI ZAKLJUČKI VOLITEV

Iz izidov parlamentarnih in evropskih volitev izhaja, da so volivci Slovenske skupnosti razumeli daljnosežni politični domet volilnih zaveznih, ki jih je njeno vodstvo predlagalo po skrbni preučitvi političnega položaja v Italiji in v Evropi. V te volilne izbire je stranka vložila mnogo dela in vsi izpostavljeni člani njenih vodstvenih organov so z osebnimi kandidaturami prevzeli odgovornost v tem iskanju novih poti za politično akcijo in afirmacijo slovenske narodne skupnosti kot enakopravnega političnega subjekta. Četudi izidi volitev v absolutnih številkah niso takšni, kot so bili zaželeni, vendar zavestna zvestoba volivcev je dokaz in priznanje, da je Slovenska skupnost ravnala pravilno in s svojim zadržanjem koristila celotni slovenski manjšini. Lahko rečemo tudi, da je neizpodbitna zasluga prav Slovenske skupnosti, če je bila Lista za Trst definitivno izločena iz koalicije Union Valdôtaine za evropski parlament, v katero se je skušala vriniti. Brez aktivne prisotnosti SSK v Konfederaciji etnično-jezikovnih manjšin alpskega loka in solidarne podpore Furlanov in Okcitancev bi se nam nenaklonjena Lista za Trst šopirila naprej ob nespo-

sobnosti vsedravnih strank, da bi se ji postavile po robu. Volilni izidi v Trstu to zgovorno potrjujejo.

Zaupanje volivcev je najboljšje jamstvo, da bo Slovenska skupnost ne oziraje se ne na desno ne na levo šla po lastni poti naprej in po potrebi za vo-

litve in druge nastope sklejala enakovredna zavezništva s tistimi silami, ki nam resnično želijo pomagati, toda vedno bo ohranila svobodo samostojnega odločanja in nastopanja v skladu z resničnimi in stvarnimi interesi slovenske narodne manjšine v Italiji.

VALENTIN INZKO

Današnji položaj na Koroškem

Skofov vikar na Goriškem dr. Oskar Simčič je v svojem predavanju »Narodnost v teologiji in Cerkvi proti letu 2000« na štirinajstem študijskem dnevu »Drage« dejal, da moramo iskati kristjani rešitve narodnostnih vprašanj v luči sožitja, ne pa v agresivnosti. Misel o sožitju ni nova, bila pa je v zvezi z našim narodnim položajem v zamejstvu, Sloveniji in zdomstvu v celoto predavanja tako vdelana, da sem jo smatral kot odločilno izpoved Simčičevega predavanja, kot programatično izpoved za naše bodoče delo, če hočete: za naše delo v službi slovenskega naroda proti letu 2000. Kako to misel sožitja v okoliščinah, v katerih živijo danes Slovenci v Sloveniji, v zamejstvu in v zdomstvu uresničiti, zavisi seveda od krajevnih prilik, v katerih se Slovenci nahajamo.

V Avstriji živeti Slovenci smo narodnostno nedvomno ogroženi. To dokazuje stalno padanje števila pripadnikov manjšine od enega ljudskega šteta do drugega. Razumljivo je, da so iskali in še iščejo koroški Slovenci pomoči tudi tam, kjer živi večina slovenskega naroda, torej pri predstavnikih republike Slovenije in pri sopolisnicah avstrijske državne pogodbe Jugoslaviji.

Kako se je zavzemala Jugoslavija doslej za narodnostne pravice slovenske manjšine na Koroškem? Znano je, da je Avstrija rešila dvojezično šolstvo na Koroškem po koncu druge svetovne vojne v zadovoljstvo koroških Slovencev. Dvojezično šolstvo je bilo vpeljano

obvezno na celotnem naseljenem prostoru slovenske narodnostne skupnosti. Avstrija je hotela popraviti s tem vsaj delno tudi krivice, ki so prizadele med drugo svetovno vojno koroške Slovence s prepovedjo njihovega jezika v šoli, v cerkvi in v javnem življenju.

Ko je klonil koroški deželni glavar Ferdinand Wenedig leta 1958 pred nemško-nacionalističnimi silami in razveljavil na protiušten način odredbo o obveznem dvojezičnem šolstvu, je Jugoslavija odpoklicala svojega veleposlanika z Dunaja v Beograd. S številnimi protesti na diplomatski ravni in demonstracijami znotraj Jugoslavije je obsodila ukinitve obveznega dvojezičnega šolstva na Koroškem in uzakonitev tega stanja v manjšinskem šolskem zakonu iz leta 1959.

Kljub temu, da so se v prihodnjem razmere na področju dvojezičnega šolstva še poslabšale, je prišlo kmalu do normalizacije odnosov med Avstrijo in Jugoslavijo. Dunajski obisk tedanjega jugoslovanskega zunanjega ministra Koče Popovića leta 1960 je pomenil nov začetek avstrijsko-jugoslovanskih odnosov.

Ko so nemško-nacionalni krogi izsilili 1976 za koroške Slovence nezadovoljivo manjšinsko zakonodajo in odredbe, s katerimi je priznan slovenski jezik kot uradni jezik le v 13, ne pa v 36 dvojezičnih občinah in so bili upoštevani dvojezični napisi le v 10 dvojezičnih občinah, ni bilo več govora v ju-

Pogled na Gospo Sveto
in Karavanke

goslovanskih komunikacijskih sredstvih o internacionalizaciji slovenskega vprašanja na Koroškem. Protesti so polagoma utihnili. Ostalo je ponovno razočaranje koroških Slovencev nad politiko Jugoslavije, ki v manjšinskih zadevah spet enkrat ni zmogla uveljaviti svojih stališč. Pri tem je bila na Koroškem najbolj prizadeta mlajša generacija, ki je docela zaupala Jugoslaviji. To zaupanje je šlo celo tako daleč, da je popuščala v borbi za narodnostne pravice idejno tako močno, da danes na Koroškem — politično gledano — ne moremo več govoriti o katoliškem taboru, kot koroški Slovenci tudi nimamo več katoliško usmerjenega in neodvisnega kulturno-političnega glasila. V letih najhujše borbe koroških Slovencev proti agresivnosti nemškega nacionalizma je Jugoslavija izrabila priložnost, da razširi svoj ideološki in politični vpliv med koroškimi Slovenci, kar ji je na račun katoliške skupnosti nedvomno v veliki meri uspelo. Narodnostno vprašanje pa je ostalo — kot doslej — nerešeno.

Pri tem nikakor nočem trditi, da v Sloveniji ni bilo tudi iskrenih prizadevanj za pomoč koroškim Slovencem. Vendar so bile te sile prešibke, da bi mogle preprečiti položaj, v katerem se nahajajo danes Slovenci na Koroškem.

Sporazum treh avstrijskih strank glede »ureditve« vprašanj uradnega jezika in dvojezičnih napisov je povzročil v vrstah manjšine precejšnjo resignacijo, iz katere bo le težko najti izhod.

Nobena slovenska politika med katoliško usmerjenimi koroškimi Slovenci ne bi smela iti mimo dejstva, da je v Jugoslaviji vse javno mnenje pod vplivom komunistične partije in da ima Jugoslavija interes na tem, da razširi v čim večji meri svoj vpliv tudi na organizacije in slovenske ljudi v zamejstvu. Tradicijo, na kateri sloni slovenstvo na Koroškem tudi še danes, je močno oblikovalo krščanstvo.

Le v krščanstvu ima slovenstvo svojo bodočnost. Tudi ta vidik je vzpodbujal slovenske sinodale koroške škofijske sinode, da so pripravili skupno s katoliško zavednimi Nemci sinodalno predlogo pod naslovom »Sožitje Nemcev in Slovencev v koroški Cerkvi«. Avstrijska Cerkev pa je razširila zahtevo po zaščiti manjšin na vse v Avstriji živeče narodnostne skupnosti. Ko smo leta 1973 zaključili koroško sinodo, smo vedeli tudi za težave pri uresnitvi sinodalnih predlog. Gotovo tudi dandanes življenje dveh narodov v koroški Cerkvi ni brez problemov. Tudi ni manjkalo razočaranj. Vendar povezuje pri reševanju odprtih vprašanj skupno

hotenje: služiti v luči vere sožitju v deželi.

Upravičeno je sedaj vprašanje, zakaj ob tem zadržanju Cerkve potem ni mogoče rešiti na Koroškem manjšinskega vprašanja, ko je vendar večina avstrijskega prebivalstva katoliška. Odgovor je enostaven. Tudi v Avstriji prakticira v posameznih farah le 15 do 25 % katoličanov. Na Tirolskem je ta odstotek višji. Da pa želi Cerkev v Avstriji, da se manjšinsko vprašanje pravično uredi, je razvidno iz besed kardinala Königa, ki je dejal, da je potrebno zakon o narodnih skupnostih v Avstriji izboljšati. To gledanje se krije z zahtevo predstavnikov slovenskih organizacij na Koroškem, ki zahtevajo in pričakujejo od države novelizacijo zakona o narodnih skupnostih iz leta 1976. Cerkev je torej tudi ob zadnji manjšinski zakonodaji dvignila svoj glas v prid manjšinam. Katoliška tednika »Die Furche« in »Präsent« oblikujeta dosledno javno mnenje v Avstriji v smislu zahtev koroških Slovencev. Katoliške organizacije na Koroškem stremijo po sožitju. Od tega smo sicer tudi v Cerkvi še marsikje oddaljeni, vendar vsi čutimo, da smo s smernicami, ki sta jih začrtali koroška in avstrijska sinoda na pravi poti.

Močan versko-kulturni dejavnik je tudi na Koroškem Družba sv. Mohorja. Njena mogočna stavba sredi Celovca z dijaškimi domovi, založbo in tiskarno je tudi simbolično izraz njene zasidranosti v slovenskem koroškem prostoru. Precejšnje število dijakov, ki stanujejo v njenih domovih, obiskuje Zvezno gimnazijo za Slovence v Celovcu. 21 razredov, 35 profesorjev in 532 dijakov in dijakinj slovenske gimnazije v preteklem šolskem letu upravičuje ob vsem malodušju, ki se loteva marsikaterega Slovenca, vendar tudi svetel, optimističen pogled v bodočnost.

Naša pripravljenost za čim širše sodelovanje pri reševanju družbenih problemov v deželi in državi, naša prepričljiva prisotnost v koroškem, avstrijskem in vseslovenskem kulturnem prostoru, naš doprinos pri izgradnji te-

snih in iskrenih medčloveških odnosov z rojaki Slovenci in narodi sosedni, vztrajno prizavedanje za uresničitev določil člena 7 avstrijske državne pogodbe, naš lojalen odnos do Jugoslavije kot sosede Avstrije in sopolisnice avstrijske državne pogodbe, sicer kritična a vendar vsestranska odprtost do kulturnega in duhovnega razvoja osrednje Slovenije naj narekujejo naše bodoče načrte in aktivnosti v srednjeevropskem prostoru. Iz tisočletne zgodovine morajo tudi koroški Slovenci vstati v novo tisočletje plodnega ustvarjanja.

LJUBKA SORLI

BAZOVICA

*Gre popotnik preko gmajne
in ob stebru se ustavi,
ki v spomin boleč prikličie
mu junake bazoviške:
tu so padli za svobodo,
za svobodo in pravico.*

*Gleda, gleda, se zamisli...
Smo svobodo dočakali?
Kakor v vetru trst se maje.
In pravica? V borbi zanjo
same križeve postaje!*

*Da to živa je resnica
izpričuje Bazovica,
v njej oskrunjen spomenik.*

*In popotnik misli dalje:
Tu naš rod stoletja biva,
v borbah se je izkristalil,
ko se skrušen pod nasilji
v lastnih solzah je zrcalil.*

*Zdaj močan je in krepak,
ne pusti se strahovati;
zemlje svoje košček vsak
hoče sveto varovati.*

*Vase skril je rod-trpin
Bazovice opomin.*

Imenitni možje

ŠKOF TOMAŽ HREN IN TRST (350-letnica smrti)

Škof Tomaž Hren spada med najpomembnejše možje na prelomu 16. in 17. stoletja ali dobe katoliške verske obnove. Njegovo ime je še danes ohranjeno tudi v Trstu, saj nosi ulica Coroneo ime po njem.

Rodil se je 13. novembra 1560 v Ljubljani protestantsko usmerjenemu županu. Na njegovo vzgojo je največ vplival stric po materini strani Gregor Žitnik, ki ga je vzel z osmimi leti k sebi na Dunaj, naslednje leto pa ga je pred kugo spravil v admontski samostan na Štajerskem. Tu je študiral tri leta, nato ga je poslal stric k jezuitom v Gradec. Ker je bil slabotne telesne konstitucije, ga je namenil za duhovski stan in mu že tedaj pridobil od nadvojvode Karla beneficij v celjski župni cerkvi. Po maturi pa je Hren opustil misel na duhovski stan in želel študirati pravo v Padovi. Na poti v Padovo je v Ljubljani smrtno zbolel, in ko se mu je vrnilo zdravje, je odšel v Gradec na teologijo in 1588 postal duhovnik. Nadvojvoda Karel mu je takoj podelil

kanonikat v Ljubljani — tistega, ki ga je imel nekoč Trubar. Deloval je kot stolni pridigar, 1596 pa je postal še stolni dekan. Na smrtni postelji ga je škof Tavčar priporočil nadvojvodu Ferdinandu za svojega naslednika in ta ga je 18. oktobra 1597 imenoval za 9. ljubljanskega škofa. Nadvojvodova mati Marija, ki je vodila protireformacijsko gibanje v Notranji Avstriji, mu je čestitala in obljubila pomoč.

In pokazalo se je, da je Hren skoraj vse življenje potreboval močno in ugledno pomoč. Za ljubljansko škofijo se je namreč potegoval tržaški škof Ursinus de Berthis, podpiral pa ga je nuncij Hieronimus Porzia, ki je hotel dobiti tržaško škofijo. In ta moža sta postala Hrenova zagrizena nasprotnika in ga črnila v Rimu, da živi nemoralno, da je dal graščino Goričane v najem svojemu bratu Andreju, da slabo gospodari in podobno, za kar se je moral večkrat zagovarjati v Rimu, a je vedno izpodbil tožbe nasprotnikov.

Hren je živel v težkih časih bojev med protestanti in katoličani. Po vladarjevem ukazu je moral iztrebiti protestantizem iz svoje škofije, zato je moral voditi rekatolizacijsko komisijo, ki je šla od fare do fare, vračala ljudi v staro vero, sežigala protestantske knjige in posvečala cerkve, če so jih uporabljali protestantje, začasne molilnice pa podirala. O tem njegovem delovanju so se naši zgodovinarji najbolj razpisali, niso pa dovolj upoštevali, da so bili časi zelo krvavi, med Hrenovim škofovanjem je izbruhnila tridesetletna vojna, ki je uničila pol Evrope, na drugi strani pa so hoteli Habsburžani svojo državo očistiti protestantske vere. Ognja je rešil le Dalmatinovo *Biblijo* in v Rimu dosegel, da so jo smeli uporabljati katoliški duhovniki.

Hren se je zavedal, da mora protestantske knjige nadomestiti s katoliškimi, zato si je napravil precej obši-

ren program: izdal bo nedeljske evangelije in liste, katekizem, pesmarico, ustanovil tiskarno in hranilnico, ki bo zalagala knjige. Ker je imel sam preveč dela, je pridobil jezuita Janeza Čandka, da mu je prevedel najprej evangelije in liste. Hren jih je nekoliko popravil in izdal v Gradcu 1613 kot škofijsko izdajo v 3.000 izvodih z naslovom *Evangelia inu Listuvi*. Tri leta pozneje je izdal v istem kraju Čandkov prevod malega *Kanizijevega katekizma* za mladino. Ti sta bili edini knjigi, ki ju je Hren izdal, potem so ostali Slovenci nad pol stoletja brez nove tiskane knjige.

Škof Hren se je zelo zanimal za cerkveno petje. Takoj je pri ljubljanski stolnici poživil tako imenovano *šolo*, ki se je z nebistvenimi spremembami ohranila do 19. stol. Praviloma so šolo ali »kapelo« sestavljali učitelj, ki se je imenoval »magister scholae« oziroma »scholasticus, ludimagister« ali preprosto »Schulmeister«, in štirje deški pevci. Učitelj je skrbel, da so se otroci naučili brati, učil jih je latinščine in verouka, seveda pa jih je tudi glasbeno izobraževal, da so mogli peti v cerkvi. Kaže, da je bila prav glasbena stran najpomembnejša pri njegovem delu in s petjem se je lahko tudi najlepše izkazal v javnosti. Hren je tako skrbel za to ljubljansko glasbeno kapelo, da jo je jemal s seboj na vizitacije in potovanja.

Posebno glasbeno kapelo je ustanovil tudi v Gornjem gradu, kjer je bila škofova poletna rezidenca. Tu je ustanovil še konvikt za bodoče duhovnike. Od vseh duhovnikov je zahteval, da znajo peti in da pospešujejo v cerkvi slovensko petje. Tudi sam je bil dober pevec in je rad prepeval. Zapisal je, da je včasih poslušal romarje pri Novi Štifti na Stajerskem celo noč, ko so peli slovenske romarske pesmi. In da bi jim pomagal, je začel zbirati pesmarico z notami. Nabral je skoraj že celo knjigo, ki mu jo je popravil in priredil Čandek, nato jo je dal duhovnikom, da bi jo prepisali, ti pa so jo izgubili, pravi sam.

Protestantje so se v glasbi in petju

popolnoma naslonili na Nemce, saj so večino pesmi prevedli iz nemščine in z njimi vzeli tudi melodije. Hren pa je obrnil svoje zanimanje na italijansko glasbeno ustvarjanje v dobi baroka. O tem je napisal Janez Höfler knjigo *Glasbena umetnost pozne renesanse in baroka na Slovenskem* (Lj., Partizanska knjiga 1978). Tu se je na dolgo in široko razpisal o Hrenovem delovanju na glasbenem področju, natisnil seznam glasbenih del v arhivu ljubljanske stolnice in v Gornjem gradu ter dokazal, kako je Hren pospeševal razširitev italijanskega glasbenega ustvarjanja na ljubljansko škofijo. Inventar obsega nad 300 del, kar je ogromno, če pomislimo, da obsega inventar glasbenih del v Gradcu 65 enot, na Krki na Koroškem 44, v Beljaku 50.

S Trstom je imel Hren vedno živahne zveze. Leta 1597 je povabil v Ljubljano jezuite in jim pomagal zgraditi kolegij, šolo in cerkev sv. Jakoba. Leta 1611 pa jim je dal zgraditi v Trstu vilo *Coronaeum*, in sicer na velikem zemljišču, ki je bilo njegova last v sedanji ulici *Coroneo*, kjer je sodišče in okrog njega. Vila je bila zgrajena v klasičnem grškem slogu s stebrički, na vrtu so bile stezice, grede, žive meje in kipi. Sem so hodili jezuiti na odih iz tedaj še goste ljubljanske megle.

Leta 1622 je bil v Trstu svečano ustoličen novi škof Rainaldo Scarlicchi in ustoličenja se je udeležil tudi Hren. Janez Höfler takole opisuje ta obisk v omenjeni knjigi: »Tudi na potovanjih se Hren ni mogel vedno odreči sijajni privlačnosti glasbe in kazno je, da ga je, če je le bilo mogoče, spremljala glasbena kapela iz ljubljanske stolnice ali pevci iz Gornjega grada. Za gotovo so ga domači glasbeniki spremljali leta 1622 na njegovem večdnevnom potovanju na Primorsko. V Trstu je imel tedaj še posebej ljubo dolžnost ustoličenja novega škofa Rajnalda Scarlicchija, ki seveda ni mogla poteči brez prazničnega *Te Deum*. Po slovesnosti je obiskal škofa in mestne veljake v Kopru in se nato podal v stara romarska kraja nad Trstom, v Štivan in na Barbano pri Gradežu. V slavni

Marijini cerkvi na Barbani so se oglasili tudi pevci, za katere je Hren izrecno zapisal, da jih je bil pripeljal iz Ljubljane in iz Gornjega grada.«

Hrenov spreved je moral biti velik in mogočen, saj je vzel s seboj kar dva pevska zbora, morda tudi ljubljanske trobentače, ki so ob slovesnih prazniških nastopih v ljubljanski stolnici. Hotel se je pač postaviti pred Tržačani, o katerih je vedel, da imajo radi glasbo in petje. A tudi Tržačani so Hrena presenetili, kakor piše Janez Höfler:

»V Trstu ga je presenetila mediteranska sproščenost v javnem nastopanju. Ko se je po končanem obredju pri sv. Justu po mestu razvila procesija, si ni mogel kaj, da ne bi omenil v svojih zapiskih sodelovanja plemiških žen in njihovih hčerá v recitiranju italijanskih pesmi ter lepem in predanem petju ob spremljavi inštrumentov. To ga je, sodeč po stilizaciji v njegovem poročilu, očitno prevzelo in ga celo pripeljalo do priznanja, da je "ta tržaška procesija s sodelovanjem mnogih počih deklic prekašala ljubljansko".«

Hrenovi stiki s Trstom, Gorico in Barbano so bili pogosti in prijateljski. Ves čas pa je bil v hladnih odnosih z oglejskim patriarhom, ker ta ni mogel preboleti, da so ljubljansko škofijo ustanovili 1461 na nekdanjem oglej-

skem ozemlju, ki je segalo do reke Drave. In kar je oglejske patriarhe še posebej motilo, je bilo to, da je bila ljubljanska škofija neposredno podrejena Sv. stolici in ne oglejskemu patriarhatu.

S tržaškim škofom Scarlicchijem sta bila prijatelja, in ko je postal Hren 1614 cesarski namestnik za Notranjo Avstrijo s sedežem v Gradcu, ga je ta večkrat spremljal v Gradec in ostal pri njem po več dni. In najbrž je prav Hren pred smrtjo priporočil vladarju Scarlicchija za naslednika, saj je ta takoj po Hrenovi smrti postal 10. ljubljanski škof.

Iz Hrenovega življenja bi lahko omenili še, da je v mladosti pisal latinske pesmi, ki so se ohranile v knjige *Libellus poematum* in dokazujejo, da je bil pesniško nadarjen. Zgradil je več novih cerkva, oskrbel vrsto novih orgel, pomnožil cerkveno premoženje, vabil v Ljubljano slikarje in kiparje, da so okrasili cerkve, skliceval vsako leto v Gornji grad duhovnike na sinodo in vedno javno izpovedoval svojo slovensko pripadnost. Kupil je tudi črke za tiskarno in jih ponudil jezuitom, če bi odprli tiskarno; ker so odklonili, so obležale v škofiji.

Hren je umrl 10. februarja v Gornjem gradu, kjer je pokopan.

Otroci
v počitniški koloniji
v Comegliansu 1979

JERNEJ KOPITAR (200-letnica rojstva)

O Jerneju Kopitarju navadno mislimo, da je bil majhen človek in nazadnjak, ker se je prepiral s Prešernom. Tudi v literarnih zgodovinah je le na kratko omenjen, njegova znanstvena dela, ki so izšla v časopisih in revijah, pa še do danes niso izšla v knjigah, da bi bila dostopna vsem. Šele v zadnjem času je izšlo nekaj pravičnejših razprav o njem. Predvsem se je vanj poglobil dr. Jože Pogačnik v 2. knjigi *Zgodovine slovenskega slovstva* (Maribor 1968) in zlasti v knjigi *Jernej Kopitar*, ki je izšla v zbirki Znameniti Slovenci pri Partizanski knjigi v Ljubljani 1977.

Kopitar se je rodil 21. avgusta 1780 v Repnjah pod Šmarno goro, dovršil v Ljubljani gimnazijo in licej in našel že tedaj pot v Zoisovo hišo, ker sta mu v drugi gimnaziji umrla oče in mati za kolero. Najprej je tri leta poučeval Zoisovega nečaka, nato je bil Zoisov tajnik, knjižničar in varuh mineraloške zbirke. Tu se je seznanil s tedanjimi vodilnimi slovenskimi kulturnimi delavci, s tako imenovanim Zoisovim omizjem, in se začel zanimati za jezikoslovna in splošno kulturna vprašanja. Zgodaj se je seznanil z deli protestantskih piscev in nemških romantičkov, zlasti pa so nanj vplivali spisi češkega slovničarja in slavista Dobrovškega. Komaj 28-leten je napisal slovnico *Gramatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark* (1808-09). Prejšnje slovnice so imele praktičen cilj: učiti slovenske pisce prav govoriti in pisati, Kopitar pa je svoji postavil znanstveni namen. Za podlago je vzel živo ljudsko govorico in zgodovinski jezikovni razvoj. Posebno važno za naslednja desetletja pa je bila njegova želja, da bi dobili idealno abecedo vsi Slovenci in tisti Slovani, ki uporabljajo latinico. V njej naj vsakemu glasu odgovarja poseben znak brez vsakršnih naglasov, strešic, repkov in podobnega.

Oktobra 1808 ga je Zois poslal na Dunaj, da bi se posvetil pravo, ki ga

je dovršil že 1810. Toda pravo je bilo za Kopitarja postranskega pomena, saj se je takoj s Zoisovimi priporočili seznanil z vodilnimi slavisti, z grškimi, romunskimi, albanskimi in srbskimi ljudmi, se začel zanimati za južnoslovanske in balkanske probleme in jezike, ki se jih je nekako mimogrede naučil. Takoj po diplomi se je zaposlil kot skriptor v dvorni knjižnici in pod konec življenja napredoval do prvega kustosa. Že prvo leto je postal tudi cenzor za slovanske in novogrške, pozneje še za romunske knjige.

Delal je noč in dan in se naučil slovanskih in najvažnejših evropskih jezikov, stalno se je izpopolnjeval in pri tem veliko pisal, ne morda zaradi slave, ampak zato, da bi drugim posre-

---

MIRKO MAZORA

NEZNANI KRAŠKI JAMI

*Nekje pod kraško gmajno
skrivnostno, bajno
kraljuješ tisočletja,
polna čud in mita,
komaj slutena, deviška,
večno nerazkrita;
k tebi gre le misel moja
v neznano smer,
lepota brez razkroja,
neprodiren, večni mir.
Nad tabo menjajo se časi,
svetloba dne, noči temina,
bridkost ljudi, naravni krasi.
Človeštva zgodovina
hiti nad teboj,
drvenje stalno, nepokoj,
preplet laži, resnic,
uspehov in porazov,
v dušah valov gomazenje,
nasprotna čustva, trenje.
Tvoj temni, čarni svet,
vklenjen v skalnate okove,
je vedno isti vse vekove,
ostane tak do konca let.
Prezir sprememb, menjav,
simbol neskončnosti daljav,
skrivnosti onstran te večerne
zarje in tajne neizmerne.*

doval svoje znanje in spoznanje. Postal je kralj slavistike in »monstrum scientiarum«, kakor ga je krstil nemški učenjak Jakob Grimm. Pogosto je posegal v polemiko, vendar pa je priznal svojo zmoto, če je ugotovil, da imajo drugi prav. Njegovi spisi so tako temeljiti, da jih odkrivajo šele najnovejši znanstveniki in jim dajejo novo veljavo in Pogačnik pravi o njih, da so dejanja, »ki bodo ostala v zakladnici žive zgodovine kot enkratna, izvirna in neponovljiva«.

Pogačnik je dokazal, da je bil Kopitar zaveden Slovenec in se je trudil, da bi dvignil slovenski jezik in literaturo iz tistih primitivnih razmer, v katerih je bila. Spor s Prešernom je bil utemeljen v razmerah in želji, da bi se slovenščina organsko razvijala.

S študijem je prišel do panonske teorije, do prepričanja, da imajo civilni Hrvatje (kajkavci) in Slovenci istega prednika v panonskih Slovanih. To nekdanjo etnično skupnost je hotel obnoviti v času Napoleonovih Ilirskih provinc, pred očmi mu je bila ideja panslovenizma s kulturnima središčema v Ljubljani in Zagrebu. To idejo so mu porušili hrvaški iliri in ljubljanski krog s Čopom in Prešernom. Več uspeha je imela panonska teorija, ki je trdila, da je domovina stare cerkvene slovanščine Panonija. Objavil jo je v knjigi *Glagolita Clozianus* (1836), v kateri je priobčil tudi Brižinske spomenike. Ta teorija se je obdržala do konca stoletja in podpirali so jo učenjaki A. Mickiewicz, Fr. Miklošič, J. Šafárik idr., dokončno pa sta jo zavrnila V. Oblak in V. Jagić.

Velikan je bil Kopitar v razmerju do Srba Vuka Karadžića, kateremu je pomagal napisati moderno slovnico, slovar, zapisati ljudske pesmi in prevesti Sv. pismo. Ljudske pesmi je potem prevedel v nemščino in jih posredoval Goetheju, da so hitro doživele svetovni sloves. Vuka je podpiral denarno in mu pomagal, da se je seznanil s tedanjimi kulturnimi delavci.

Kopitar je želel ustanoviti na Dunaju stolico stare cerkvene slovanšči-

ne in napraviti Dunaj za središče vseh slovanskih narodov, ki uporabljajo latinico. Njegove želje so se uresničile šele po njegovi smrti.

Zapustil je nad 200 spisov in nekaj tisoč pisem, ki jih je pisal vsem važnejšim tedanjim kulturnim in znanstvenim delavcem. Umril je po hudi bolezni, ki mu jo je zagrenila še izguba vseh prihrankov (nad 20.000 srebrnih gold.), ki jih je zaupal nekemu prijatelju brez potrdila, pa jih vdova po njegovi smrti ni hotela vrniti. Umril je 11. avgusta 1844 in 1897 so ga prenesli v Ljubljano.

BENVENUT CROBATH (100-letnica smrti)

Eden izmed manj znanih Prešernovih prijateljev je bil frančiškan Benvenuto Crobath, doma iz Stražišča pri Kranju, kjer se je rodil 6. januarja 1805. Normalko je dovršil v Kranju, gimnazijo v Ljubljani in stopil v frančiškanski red na Trsatu. Dve leti liceja in teologije je dovršil v Gorici in bil tu posvečen v duhovnika 1828. Posvetil se je profesorskemu poklicu in služboval v Novem mestu, Pazinu, na Sušaku in v Karlovcu do 1841, ko je tam zbolel. Stopil je v pokoj in prišel v Ljubljano, kjer je opravljal dušno pastirstvo do smrti 20. junija 1880. Petnajst let je bil duhovnik v mestni in vojaški bolnišnici, in ko so 1856 zidali v Borovnici železniški viadukt, je bil italijanski spovednik v delavski bolniški baraki. V ljubljanskem frančiškanskem samostanu je bil definator, gvardijan in vikar. Bil je precej svobodomiseln, dober spovednik in zelo popularen. Zlagal je pesmi in v samostanu sta se ohranili dve rokopisni zbirki slovenskih pesmi in nekaj nemških. Držal se je anakreontske oblike, zlagal zaljubljene popevke, ki so jezikovno okorne, zanimive pa, ker se nekatere nanašajo na tedanje kulturne delavce.

S Prešernom se je zblížal leta 1845 in postala sta prijatelja, tudi zaradi zanimanja za literaturo in nasprotovanja ilirizmu. Prešeren mu je v svoji hudo-

mušnosti nagajal z *Nebeško procesijo*, *Senanom* in *Nuno in kanarčkom*. Crobath je zložil na te pesmi svoje odgovore, ki so komentar teh pesmi. Pozneje je Crobath sodeloval pod različnimi psevdonimi v Zgodnji Danici. Njegov portret je naslikal Langus in visi v frančiškanskem samostanu v Ljubljani. Slika: Prešernov album, Lj. 1950, str. 171.

UMRLI 1978-79

Dr. Ivan Vrečar

Dne 26. novembra 1978 je umrl v Trstu dr. Ivan Vrečar, katehet in nabožni pisatelj. Doma je bil v Dobrunjah pri Sostrem blizu Ljubljane (roj. 2. decembra 1898), gimnazijo in bogoslovje je dovršil v Ljubljani (posvečen 29. junija 1922), doktorat in disertacijo *Mariologija cerkvenega očeta dr. Ambrozija* 6. februarja 1926. Najprej je bil prefekt v Zavodu sv. Stanislava na Škofijski klasični gimnaziji v Št. Vidu nad Ljubljano, nato profesor verouka na Klasični gimnaziji v Ljubljani (1926-1945).

Po vojni je prišel dr. Vrečar v Trst in poučeval na Znanstvenem liceju Fr. Prešeren verouk in filozofijo, nazadnje latinščino (1945-69). V Ljubljani je ustanovil Marijino kongregacijo in jo vodil,

v Trstu je vpeljal dijaško mašo v ul. Giustinelli (1945-48), nato je do smrti maševal pri slovenskih šolskih sestrah pri Sv. Ivanu.

Dr. Vrečar je važen kot pisatelj nabožnih knjig. Leta 1935 sta z dr. Jakličem napisala *Liturgiko* za srednje, meščanske in tem podobne šole (ponatis 1941). Sledil je molitvenik *Kristus kralj* (1938), ki šteje 900 strani in 192 strani pesmi. S tem molitvenikom je zapolnil vrzel v slovenski liturgični literaturi in z njim podal najboljše, kar so do tedaj ustvarili drugi. Leta 1942 je izšla druga izdaja, 1943 tretja, četrta v Trstu 1959 pod naslovom *Mašna knjiga z molitvenikom in cerkveno pesmarico ali Kristus kralj* (1264 strani in 188 strani pesmi, podobe je narisal slikar Milko Bambič). V Trstu je izšla 1947 tudi mala izdaja *Kristus kralj* (ponatis 1956). Posebej so izšle *Pesmi iz molitvenika Kristus kralj* (1943) in *Red sv. maše* (1965). V Ljubljani je izdal še nekaj nabožnih knjižic, ki so bile med mladino zelo priljubljene. Veliko delo je *Večna molitev pred Jezusom v zakramentu ljubezni*. 11. natis. Po J. Walserju O.S.B. na novo priredil in spopolnil dr. I. V. (Trst 1947, nad tisoč strani). Iz te knjige je ponatisnil več molitvenih ur za razne priložnosti.

Prof. Marijan Smolik je zapisal, da

Koncert
v nabrežinski cerkvi:
glasbeni mojster
Hubert Bergant
in solistka
Vilma Bukovec

POMLADNA SONATA

*V majsko jutro se veselo
gozd predrami;
iz podnožja vonj opojen
ga omami.*

*»O solzice!« se začudi.
»Kdaj ste vzcvetele?
Kot nevestice ste v belo
se odele!«*

*Gozd opeva njih odlike
in se čudi:
»Mar priroda vse najlepše
vam ponudi?«*

*Tihe kot pobožne misli
so solzice,
od pohvale jim zasije
bledo lice.*

*»Slišiš, dobri gozd samotni,
ptičje petje?
Mili glas je drobnim pevkam
vse imetje.*

*Nas pa Stvarnik obogatil
je z dišavo,
da dehtele bi Mariji
v čast in slavo.«*

*Božja čuda gozd nemirni
premišljuje
in krog sebe ves radosten
pogleduje.*

*Več ne toži, kot je tožil,
nad samoto;
tudi njemu Bog izkazal
je dobroto.*

*Noč in dan lahko se z vetrom
pogovarja,
pticam pevkam in solzicam
raj ustvarja.*

*Zdaj Gospoda zahvaljuje
in ga moli;
z gozdom hvalnice igrajo
cvetni doli.*

je Vrečarjev molitvenik »najbolj pomagal, da so Slovenci vzljubili mašo in zakramente, ker je bogoslužje zlasti s petjem postajalo bolj naše, bolj domače«. V Trstu je živel samo za šolo in dijaško mladino, kateri je pripravil tudi tri dele *Zgodovine filozofije za slovenske višje srednje šole* (1953).

Danilo Merlak

Operni pevec Danilo Merlak se je rodil v Škednju pri Trstu 5. septembra 1921 in umrl v Ljubljani 18. januarja 1979. Po srednji strokovni šoli je začel študirati solo petje pri prof. Ermannu de Filippiju v Trstu, nato pri prof. Ermannu Belucciju v Bologni. Že 1938 je bil nagrajen na Italijanskem narodnem natečaju konservatorija G. Tartini v Trstu, toda nadaljnje napredovanje mu je zaprla druga svetovna vojna ter internacija v nemških taboriščih (1943-45). Po vojni je nadaljeval študij petja pri prof. Vittoriju Bevilacqui v Trstu in v sezoni 1946/47 debutiral v tržaškem gledališču Verdi kot Komtur v Mozartovem *Don Juanu*.

V sezoni 1947/48 je sprejel mesto v splitski Operi in začela se je njegova umetniška pot. Leta 1948 je odšel v Maribor za štiri leta in se uveljavil v zahtevnejših vlogah: Mefisto (*Faust*), Povodni mož (*Rusalka*), Kesal (*Prodana nevesta*) idr. Nastopil je tudi v vlogi Župana v krstni predstavitvi nove slovenske opere Heriberta Svetela *Višnjani* (1949). Začel je nastopati tudi na koncertih in dobil 1951 prvo nagrado na pevskem tekmovanju v Lausanni v Švici. Iste leta je sodeloval pri predstavah v čast 50-letnice Verdijeve smrti v Parmii.

Leta 1952 je prišel Merlak v zbor ljubljanske Opere in ostal v njem do smrti. Prevzel je vloge iz visoke basovske stroke in jih odpel kakih osemdeset. Nastopal je v vseh starejših in novih slovenskih operah. Z ljubljansko Opero je gostoval po vsej Italiji, pel na Holandskem, v Parizu, Avstriji, na Češkem, v SZ, nastopil na dubrovniških poletnih igrah idr.

RTVL je posnela njegove vloge: Gu-

bec (*Matija Gubec*), Mefisto (*Faust*), Dedek mraz, Boštjan (*Partizanka Ana*), Filibert (*Gospod Bruschino*), Petrucio (*Črne maske*) ter nekaj manjših vlog in arij.

Tudi v Ljubljani je gojil koncertno petje in veliko sil posvetil slovenskim glasbenim ustvaritvam. Pel je tudi basovske vloge v klasičnih in modernih delih, kot so oratoriji, Bachov *Matevžev pasijon*, Beethovnova *Deveta simfonija* itd. V Trstu je nastopil pri odprtju Kulturnega doma (1964) in na dveh koncertih, v Škednju ob proslavi stoletnice Čitalnice.

Merlak je imel svojevrsten visoki, pojoči bas, izredno pevsko vzdržljivost in odličen igralski nastop. Po lastni izjavi je iskal v dodeljeni vlogi »človeški lik, ki ga moram izoblikovati«. Za delo je dobil več priznanj, 1973 nagrado Prešernovega sklada.

Dr. Rudolf Hanželič

V Argentini je umrl katehet in pisatelj vzgojnih knjig dr. Rudolf Hanželič, nečak nekdanje predstojnice šolskih sester v Rimu m. Terezije Hanželič. Rodil se je 14. aprila 1905 v Harkedu pri Ormožu, dovršil gimnazijo v Ljubljani, bogoslovje v Mariboru in postal duhovnik 1929. Do vojne je bil prof. verouka v Celju, vmes je napravil v Ljubljani doktorat. Med vojno je poučeval v Ljubljani, nato se je umaknil v Rim in od tod v Argentino.

V Argentini je bil najprej dušni pastir v provinci Mendoza, nato je dobil mesto hišnega duhovnika v zavodu za prevzgojo deklet v San Esteban, istočasno je poučeval filozofijo in psihologijo v Capilli del Monte. Nekaj let pred smrtjo se je preselil v Luján za profesorja v marističnem bogoslovju in na tem mestu ga je 19. marca 1979 dohitela smrt.

Hanželič je bil tudi praktičen vzgojeslovec in organizator mladinskega gibanja. Pred vojno je pri Zvezi fantovskih odsekov izdajal lista *Naraščajnik* in *Mladec* ter knjigo *Priročnik o organizaciji in ideologiji mladcev*. Med voj-

no je izdal *Krščansko moraliko za inteligenco* in *Družinsko vzgojo*. V Argentini *Naše življenje* v dveh knjigah in *Družinska vzgoja*, drugi del.

V Argentini je zelo skrbel za mladino in ji postavil Počitniški dom v kraju Dolores pri Capilli del Monte. V njem naj bi se manj premožna in šibka mladina v gorskem zraku zdravstveno, versko in narodnostno krepila.

Ivan Matičič

V Ljubljani je umrl najstarejši slovenski pisatelj Ivan Matičič, rojen 27. decembra 1887 v Ivanjem selu pri Raketu. Po drugi gimnaziji se je izučil za tiskarja in v tej stroki ostal do upokojitve. Ljubil je lepo knjigo in tudi sam začel pisati najprej črtice v liste in revije, potem knjige. Ker je bil v prvi svetovni vojni na raznih bojiščih, je svoja doživetja popisal v knjigi *Na krvavih poljanah* (1923), ki je doživela velik uspeh in ponatis v Prosveti in Ameriški domovini v ZDA. Posegel je v zgodovino in opisal trpljenje Slovencev pod Turki v povestih *V robstvu* (1926) in *Na mrtvi straži* (1928). Skoraj vso slovensko zgodovino pa je podal v svojem najboljšem romanu *Živi izviri* (1937). Pisatelj vidi rešitev Slovencev v nekakem staroslovanskem bratstvu, zakaj po njegovem mnenju so živi izviri slovenstva samo na vasi, kjer

si je narod v delu in trdem boju z naravo ustvaril svojevrstne oblike življenja.

Čase koroškega plebiscita je prikazal v povesti *Moč zemlje* (1930), iz sodobnega življenja pa so zajete: *Petrinka*, *Fant s Kresinja* (obe je ponatisnila Ameriška domovina), *Dom v samoti*, *Rezinka*, medtem ko sta *Skozi plamene prve svetovne vojne* (1966) in *Rdeči signal* (1973) spominsko dokumentarni deli. Napisal je tudi več iger, ki niso izšle v tisku, a so jih pogosto igrali.

Matičič je pisal dobre in klene ljudske povesti iz kmečkega življenja notranjskih ljudi, v katerih je ustvaril nekaj nepozabnih značajev, polnih zdravega idealizma in optimizma.

Milan Grošelj

Dne 12. februarja 1979 je umrl v Ljubljani klasični jezikoslovec in redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti Milan Grošelj. Doma je bil v Kamniku, rojen 19. septembra 1902, gimnazijo je dovršil v Ljubljani, klasično jezikoslovje pa je študiral v Ljubljani in Beogradu ter se izpopolnjeval v Parizu. Od leta 1926 je bil v srednješolski službi, 1934 je doktoriral, naslednje leto pa je začel predavati na univerzi v Ljubljani in tu ostal do upokojitve 1967. Na univerzi je bil pred-

stojnik seminarja, dekan filozofske fakultete in predsednik stalne izpitne komisije za srednješolske profesorje. Oktobra 1958 je postal dopisni član SAZU, marca 1977 redni.

Grošelj je napisal veliko znanstvenih razprav, ki so doživele mednarodno priznanje. Ukvarjal se je s sorodstvom latinskega in slovenskega roditelja, grškega in srbskega vokativa, refleksiva v slovenščini in latinščini ter romanskih jezikih itd. Največ pozornosti je posvetil etimologijam grških besed. Sodeloval je pri slovarjih srednjeveške in novejšje latinščine v Jugoslaviji.

Makso Šnuderl

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je izgubila poleg Milana Grošlja tudi Maksa Šnuderla, rednega profesorja za ustavno pravo SFRJ na pravni fakulteti ljubljanske univerze. Umrl je 23. junija 1979.

Šnuderl se je rodil 13. oktobra 1895 v Rimskih Toplicah, gimnazijo je začel v Celju, končal v Mariboru, romanistiko na Dunaju. Ze prvo leto univerze so ga poklicali v vojaško službo in bil je na ruskem in albanskem bojišču, od 1918 do 1919 pa med Maistrovimi koroškimi borci. Tri leta je bil sodnik, nato odvetnik v Mariboru. Ob nemškem prihodu se je umaknil v Ljub-

Zborček »Vesela pomlad« je začel prepevati v Finžgarjevem domu na Opčinah spomladi 1979. Vodi ga Franc Pohajač

ljano in postal julija 1941 član Vrhovnega plenuma OF. Leta 1943 je odšel v partizane in med njimi dosegel visok položaj. Po vojni je bil zvezni poslanec do 1963, član, tajnik in zadnjih deset let predsednik zakonodajnega odbora Zveznega odbora. Istočasno je bil redni profesor na ljubljanski univerzi za ustavno pravo. Od oktobra 1965 je bil redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Napisal je celo vrsto znanstvenih razprav in knjig s svojega področja, o ljudski oblasti, političnem predstavnilstvu, o boju za severno mejo itd. Napisal je tudi nekaj knjig leposlovne vsebine: *Človek iz samote*. Novele (1929); *Izguljena zemlja*. Roman (1932); *Od polnoči do polnoči*. Novele in povesti (1947); *Ljudje pod svetilnikom*. Novele in povesti (1972). Napisal je tudi nekaj iger in več kritik.

Miloš Kodrič

3. septembra 1978 je umrl v Trstu inž. Miloš Kodrič, ki se je rodil 5. februarja 1928 v znani Kodričevi družini pri Sv. Ani v Trstu. Obiskoval je klasični licej Dante, a so ga Nemci zaradi napisnih in trosilnih akcij odpeljali septembra 1944 v Buchenwald, od koder se je vrnil julija naslednje leto. Študije je nadaljeval v Postojri in Mariboru, agronomijo v Zagrebu in Beogradu. Leta 1948 se je vrnil v Trst, doživel kominformistično obsodbo Jugoslavije, odšel v Bolgarijo in v Sofiji 1952 diplomiral za inž. ekonomije. Do bil je službo na radiu in se poročil.

Leta 1955 se je Kodrič vrnil v Trst in se posvetil strokovnemu delu na družinskem posestvu, družbeno-političnemu delu v vrstah KPI, v strokovnih kmetijskih, gospodarskih, narodnih in kulturno-prosvetnih organizacijah. Več let je bil član Zveze malih posestnikov, in ko je prišlo tudi po njegovi zaslugi do združitve s Kmečko zvezo, je postal predsednik nadzornega odbora nove organizacije in član njenih strokovnih komisij. Bil je odbornik Kmečke zadruge, član pokrajinskega vodstva Vsedržavne zveze bivših deportirancev v

nacistična taborišča (ANED) in njen vsedrjavni svetnik. Ob ustanovitvi komunističnega krožka Pinko Tomažič je postal njegov predsednik. Dolga leta je bil podpredsednik Glasbene matice, podpredsednik športnega združenja Bor, soustanovitelj Partizanskega pevskega zbora. Važno vlogo je imel v SKGZ.

Stanislav Oblak

Dne 2. julija 1979 je umrl v Trstu znani gospodarstvenik in družbeni delavec Stanislav Oblak. Rodil se je 7. maja 1911 v Bukovju na Cerkljanskem, vendar je bil oče sodnik trgovskega sodišča v Trstu. Gimnazijo je dovršil v Trstu, na univerzi je bil v Bologni in Firencah in 1935 diplomiral iz agronomije, tri leta pozneje še iz gozdarstva. V gozdarski stroki je nato služboval na Sardiniji.

Po vojni se je Oblak takoj vključil v obnavljanje slovenskega gospodarstva, najprej pri PNOS, leta 1947 pa je prevzel uredništvo *Gospodarstva* in ga urejal do 1950, ko je sprejel ravnateljstvo Založništva tržaškega tiska (ZTT), pri katerem je ostal v raznih funkcijah do 1973. V vseh teh letih si je pridobil velike zasluge za utrditev in razširitev delovnega področja te ustanove. Od 1948 do smrti je bil med vodilnimi možmi Slovenske deželne gospodarskega združenja, 1950 je bil med ustanovitelji Kmečke zveze ter nato vrsto let član njenega vodstvenega odbora, predvsem pa strokovni svetovalec za jusarska, gozdarska in davčna vprašanja. Kot izvedenec je bil član pokrajinske komisije za davčne prizive in član tehnične komisije pri vsedrjavni ustanovi za socialno skrbstvo INPS. Vsa leta se je zavzemal, da bi dobili Slovenci v Italiji lastni osrednji denarni zavod, kar se je zgodilo 1956, ko je bil soustanovitelj in potem podpredsednik in več let član upravnega sveta Tržaške kreditne banke. Prav tako je bil več let upravitelj Finančne delniške družbe za mednarodni promet SAFTI. Zaradi svoje strokovnosti na gospodarskem področju je bil

1954 delegat na ustanovnem občnem zboru SKGZ in izvoljen za njenega prvega podpredsednika. Do smrti je imel v njej važne funkcije. Prav tako je bil dolga leta predsednik družbe Dom in v njenem imenu je aktivno sodeloval pri gradnji Kulturnega doma v Trstu.

Do smrti je bil tudi predsednik nadzornega odbora Slovenskega raziskovalnega inštituta SLORI in zadruga Naš Kras. Sodeloval je pri Primorskem dnevniku in pisal vanj strokovne članke in nasvete. Bil je dober človek in rojen športnik.

L. K.

Dr. JOŽKO TISCHLER 1902 - 1979

Smrt dr. Jožka Tischlerja 23. januarja 1979 pomeni za koroške Slovence velik udarec in bolečo rano, za vse Slovence pa izgubo moža, ki ga lahko uvrščamo med največje in najzaslužnejše. To je dokazal tudi veličastni pogreb pokojnika v ponedeljek 29. januarja 1979. Saj se mu je prišlo poklonit za zadnje slovo vse, kar predstavlja ali zastopa narod v javnem življenju gor do najvišjih gremijev.

Dr. Jožka Tischlerja je skozi vse življenje — od dneva, ko je odšel na Dunaj študirat filozofijo, pa do poslednjega diha — vodil poslovilni opomin njegovega očeta: »Jozej, priden bodi in na dom pa na Boga ne pozabi!«

Z vsem srcem je bil navezan na svojo rodno koroško domovino. Zato je do leta 1945 trajajočo zaposlitev izven nje občutil kot pregnanstvo, ki ga je težko prenašal. Z vsem srcem je ljubil svoje koroške rojake ter z njimi ječal pod bremenom krivične manjšinske politike. Ko je nekoč neki rojak tožil, češ koliko lažje in lepše življenje bi imel kot član velikega in uglednega naroda, je dr. Tischler dejal: »Jaz bi pa, če bi še enkrat bil rojen, spet hotel biti le član tega našega zaničevanega koroškega slovenskega naroda.«

Da pa na Boga ni pozabil, temu smo priče vsi, ki smo ga poznali kot globoko vernega kristjana, ki mu življenje po naukih evangelija ni bilo le zasebna zadeva, ampak se je zanj zavzemal in se z njim priznaval tudi v javnosti, in to pred verniki in neverniki. Prav za to njegovo prizadevnost se mu je sam krški škof dr. Jožef Köstner posebej zahvalil med pogrebno sv. mašo.

Kot profesorju — njegova stroka je bila matematika in fizika — in vestnemu pedagogu mu je bila pravična ureditev šolskega vprašanja za koroške Slovence po porazu nemško-nacionalne diktature posebno pri srcu. Zato je bila njegova skrb kot člana prva provizorične koroške deželne vlade osnovna

šola po švicarskem vzorcu, v kateri naj bi se oba naroda soseda v deželi učila obeh deželnih jezikov. Ta šolska uredba iz leta 1945 je bila sicer spočetka sprejeta brez posebnih ugovorov in so se z njo avstrijski govorniki na konferencah v Parizu in Londonu celo postavljali kot z idealom rešitve šolske dvojezičnosti. Ko pa so si nemško-nacionalni skrajneži po letu 1955 doseženi državni pogodbi spet upali dvigniti potuhnjene glave, je ta iz določenih namenov tolikanj hvalisana ustanova postala kamen spotike, ki ga je bilo treba z organiziranjem šolskih štrajkov in z divjo gonjo odstraniti, kar jim je leta 1958 tudi uspelo. Namesto nje pa so koroški Slovenci dobili leta 1959 v državnem zboru sklenjen manšinsko-šolski zakon, po katerem morajo starši vsakega otroka posebej prijaviti, ako zanj želijo dvojezični pouk oz. pouk v slovenščini. Posledice te spremembe so iz leta v leto očitnejše.

Druga srčna skrb dr. Tischlerja je bila ustanovitev posebne srednje šole za slovenke dijake kot jo predvideva državna pogodba. Po dolgotrajnih in mučnih pogajanjih je bila ta skrb nagrajena leta 1957. Dr. Tischler je lahko pričel kot prvi ravnatelj Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu s poukom v treh razredih. Iz skromnih začetkov se je njegova šola kmalu razvila v ugleđen zavod, ki daje koroškim Slovencem novo generacijo izobražencev. Presrečen pa je bil njen ustanovitelj, ko je po skoraj dvajsetih letih popoldanskega pouka v tuji hiši doživel odprtje novozgrajenega poslopja.

Kot predsednik predvojne Slovenske prosvetne zveze, ki je hkrati zastopala kulturne in politične interese koroških Slovencev, je bil dr. Tischler kajpak določen za narodnega voditelja po osvoboditvi. Bil je političen realist, ki se je z mirno treznostjo zavedal svoje naloge v spreminjajočih se situacijah za narodno skupnost. A tudi v politiki ga je vodil že zgoraj omenjeni imperativ. Iz njega so izvirale vse njegove odločitve, na katerih je vztrajal navzlic trdim in grdim napadom in sramotjenjem s strani nasprotno usmerje-

nih in za njegove argumente nedostopnih rojakov.

Sad njegovega realnega gledanja na položaj koroških Slovencev po dokončni določitvi državne meje med Avstrijo in Jugoslavijo je bila med drugim ustanovitev Narodnega sveta koroških Slovencev, čigar dolgoletni predsednik je bil in ki ga je po njegovem odstopu izvolil za častnega predsednika. Iz istih razlogov je dr. Tischler tudi odločilno botroval ustanovitvi Krščanske kulturne zveze, ki jo je imenoval idejno naslednico nekdanje Prosvetne zveze. Njegova prizadevanja za dosego pri deželnozborskih volitvah izvoljenega političnega zastopstva v deželnem zboru pa mu zaradi ideološke razdvojenosti slovenskih volivcev kljub dvakratnemu poizkusu niso uspela.

Dr. Jožko Tischler je, za svoje zasluge zelo kasno odlikovan, toda od vseh poštenih rojakov spoštovan in ljubljen, odšel kot mož, ki ga narod ne more in ne sme pozabiti. S hvaležnostjo naj se ga spominja kot poštenjaka čistega značaja, kot narodnjaka z ljubečim srcem, kot voditelja z najboljšimi nameni, kot skrbnega vzgojitelja slovenske mladine, kot zgledega kristjana.

ALBERT MIKLAVEC

PROŠNJA

*Joj,
zima je že tu
in vsi pridelki
so še na njivah
mojega življenja...*

*Zlato sonce,
ustavi zimo,
raztopi sneg,
razbij ves led...*

*Če zatoneš
za obzorje mojih dni,
bom največji revež:
s prazno malho
bom odhajal
s polne njive
svojega življenja.*

Msgr. Franc Šibenik

V ponedeljek 3. sept. 1979 smo položili k večnemu počitku na proseškem pokopališču — med grobova proseških župnikov Martelanca in Križnana — msgr. Franca Šibenika, ki je umrl v tržaški bolnišnici 31. avgusta.

Pokojni se je rodil v Trstu pri Sv. Jakobu 22. januarja 1909. Šole je obiskoval v Trstu, v koprskem semenišču in goriškem bogoslovju. V Gorici je tudi prejel mašniško posvečenje 21. maja 1932. Kot skoraj vsi tržaški duhovniki je moral najprej v hrvaško Istro, kjer je v župnijah Vrh in Račice preživel štiri leta. Leta 1936 je prevzel župnijo Lazaret-Bertoki pri Kopru in tu je ostal do leta 1955, ko se je zaradi razmer umaknil v Trst. Najprej je bil v Marijanišču, nato na Op-

činah kot kaplan in v jeseni 1957 je prišel na Prosek, kjer je 1. avgusta 1958 postal župnik. Nekaj let je bil tudi dekan openskega dekanata.

Pokojni je bil vesten duhovnik, rad je imel šolo, gostoljubnost je bila njegovo veselje, skrbel je za lepoto božje hiše. Ljudje so ga imeli radi in rad je šel z njimi na izlete ali na romanja. Skrbel je za širjenje našega tiska.

Delo za božje kraljestvo, kakor tudi življenje samo, sta mu pripravila marsikateri križ. Bolezen ga je mučila več let. V Istri je preizkusil trnjevo pot slovenskega duhovnika, najprej med Hrvti, nato pa še bolj med Slovenci pri Kopru.

Naj mu bo Bog dober plačnik!

IVAN PRINČIČ

Na skrajnih obronkih Goriških Brd

»Kako je z vašo šolo v Krminu?« me je vprašal pred leti prijatelj na neki kulturni in zabavni prireditvi, ko se srečamo stari znanci in prijatelji in posedimo ob kozarcu brica ali vipavca. »Ali še živi, imate kaj otrok in naraščaja, je kaj upanja? Ali se naši ljudje zavedajo, kako pomembno je, da naši otroci poleg italijanščine obvladajo tudi slovenščino, svoj materni jezik?«

Takšnim in podobnim vprašanjem prijatelja, ki samo delnoma pozna naše razmere, ni bilo konca. Nekdo, ki se zanima za razmere, v katerih živimo slovenski ljudje na skrajnem zahodnem obrobju Brd. »Kaj pa drugi rojaki tostran in onstran meje,« mi je prihajalo na misel, »ali sploh vedo, v kakšnih razmerah živimo in kako trdo se bojujemo za obstoj naših šol, našega jezika in kulture?«

Bili smo takrat še sredi tistih kritičnih leh, ko so začele usihati mnoge slovenske šole. Zamrla je bila slovenska šola v Mirniku nad Krminom, slovenska šola v bližnjem kraju Škriljevo

pa je imela vpisanega le enega učenca in je kmalu prenehala. Razmere, v katerih so se po vojni znašle slovenske družine v okolici Krmina, na italijanski strani zahodnih Brd, so bile v marsičem težje kot drugod v zamejstvu: nova državna meja jih je povsem odrezala od preostalega dela Brd, predvsem od območja Medane, ki je s svojim farnim, verskim in kulturnim življenjem dajala stoletja življenjski utrip kmečkim slovenskim domačijam, raztresenim vse do mesta Krmin; ljudje so bili z mejo nenadoma ločeni od sorodnikov, znancev, prijateljev onstran meje; izgubila so se poznanstva, prekinjen je bil stik z briškim slovenskim življenjem, kulturnim in družabnim; število slovenskih družin je bilo tostran meje sicer precejšnje, toda živele so raztreseno, ni bilo neke večje slovenske vasi in fare, kjer bi se vsak dan srečavali po delu in opravkih in zbirali ob nedeljah in praznikih po maši; končno še vsakdanji stik s furlanskim in italijanskim svetom v bližnji Furlaniji, kamor je

Pokojni msgr. Franc Šibenik s svojimi župljani v Budimpešti 1977

bilo treba v trgovino, na razne urade in po drugih opravkih.

RAZNARODOVALNA PROPAGANDA

V takih razmerah je raznarodovalna propaganda našla ugodna tla. Slovenski ljudje so začeli v vedno večjem številu vpisovati svoje otroke v italijanske šole, v prepričanju, da je učenje slovenskega jezika le izguba časa, nepotrebno in celo ovira pri znanju in obvladanju italijanščine. Tu pa je nujno potrebno kar najboljše znanje italijanščine, saj smo »pod Italijo«. Tu bodo otroci odraščali, se izučili svojega poklica, v italijanskem svetu se bodo uveljavljali. Čemu torej še slovenščina?

Vprašanja, ki za slovenske ljudi nikakor niso nova, saj se pojavljajo že okrog sto let, odkar se je bil začel nemškonalni pritisk na Slovence v duhu znanega načrta za nemški most do

Jadrana. In odkar so se na Primorskem že pred prvo vojno okrepile težnje iredentističnih in liberalnih ter nacionalističnih italijanskih krogov, da poitalijančijo vso Primorsko in s tem utrdijo »naravne« meje Italije, ki naj bi potekale po vrhovih in grebenih Julijskih Alp.

Vprašanja, ki jih je poprej najbolj občutil sloj slovenskega izobraženstva. Toda zaradi novih mej po prvi in po drugi svetovni vojni so postala temeljna postavka v vsakdanjem življenju naših ljudi v zamejstvu. Vprašanje ohranitve ali opustitve domačega jezika, za katerega se mora odločiti vsaka slovenska družina in celo posameznik skoraj vsak dan.

TEŽKA IN POGUMNA IZBIRA STARŠEV

Že ob otrokovem rojstvu se morajo starši odločiti, če ga bodo učili in z

njim govorili slovensko. Čež nekaj let se je treba znova odločiti, da ga vpišejo v slovensko šolo, potem mu svetujejo, kakšen poklic naj si otrok po končani šoli izbere in, če naj se vpiše naprej v višjo šolo, slovensko ali italijansko? Ko odraste, se postavi vprašanje poroke in vzgoje otrok. Znova se je treba odločati, v kakšnem jeziku naj bo poroka, kako se bo govorilo v novem domu, kako se bodo vzgajali otroci, v kakšnem jeziku naj se opravljajo pogrebni obredi za umrle starše in sorodnike.

Življenjska vprašanja, katerih pomena so se naši slovenski narodni voditelji in politiki vedno jasno zavedali. Znani goriški politik Andrej Gabršček je o razmerah pri nas pred prvo svetovno vojno napisal obsežno knjigo spominov z naslovom »Goriški Slovenci«, ki je izšla v Ljubljani leta 1934. V njej omenja na strani 272 tudi razmere na območju Krmina in piše:

»V Krminu samem smo imeli že lepo število posestnikov in trgovcev, tudi štiri gostilne so bile v naših (tj. slovenskih, op. p.) rokah. Posrečilo se nam je res kupiti za družbo sv. Cirila in Metoda primerno šolsko poslopje, ki je stalo nekaj nad 15.600 kron. Tu je bilo prostora za otroški vrtec, za dvorazredno šolo, za stanovanje učiteljestvu in pripraven vrt za poletno igrišče. Otrok je bilo takoj zadostno število in šola je bila otvorena 29. septembra tega leta z enorazrednico. Učitelj Rudolf Reja. Vrtca to leto še ni bilo. V letu 1910 smo imeli že dvorazrednico in otroški vrtec. Leta 1913 je bilo v vrtcu 28, v šoli 83 otrok. Izdatki 5.785 kron; učiteljestvo: Josip Ribičič, Ljudmila Erjavčeva, vrtnarica Marija Resova.«

V isti knjigi poroča Andrej Gabršček na strani 401, da je v omenjeni hiši v Krminu poleg šole in vrtca tudi prostor za Bralno društvo. Dne 3. marca 1912 se je v šoli vršil občni zbor podružnice sv. Cirila in Metoda in Bralnega društva. Gabršček poroča na isti strani:

»Imenovati moram edino le vrlo blagajničarko Ljudmilo Erjavčevo, hčerko

pokojnega pisatelja Franca Erjavca, ki je bila učiteljica na naši šoli in ki se je vsa posvetila temu našemu rodovitnemu manjšinskemu delu... Na poročilo nadučitelja o koristi te šole so starši ganljivo pravili: Mi pa znamo govoriti furlanski in slovenski. Ali slovenska govornica nam gre od srca in Slovenci hočemo ostati. Tudi naši otroci morajo ostati zvesti Slovenci do groba, naj pa le znajo tudi furlansko in laško! Vesel sem bil uspehov svojega dela v tej obmejni občini.«

Že takrat pa se je postavljajo v naših krajih vprašanje dušnopastirske oskrbe slovenskih vernikov v njih materinem jeziku. A. Gabršček omenja v isti knjigi v nadaljevanju na naslednji strani še to:

»Ta dan smo ustanovili pripravljalne odbore za ustanovitev Cerkveno-bogoslužnega društva, da spravimo slovenščino tudi v cerkev...«

Tako je zapisal znani politik in služni narodnjak Andrej Gabršček o časih pred prvo svetovno vojno. Po prvi vojni pa se o tej šoli sploh ni več govorilo in mi tudi ni znano, kako se je končala zadeva s poslopjem, ki je bilo lastnina Družbe sv. Cirila in Metoda.

POLOŽAJ PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Takoj po drugi svetovni vojni, že meseca junija 1945, ko sem bil na občini v Krminu nameščen za podžupana in sodeloval z ZVU (Zavezniško vojaško upravo), sem pri takratnem zavezniškem guvernerju v Gorici načel med drugim tudi vprašanje slovenske šole v Krminu. Toda na moje vprašanje, ali bi lahko odprli znova slovensko šolo, ki je v Krminu obstajala že pred prvo svetovno vojno, mi guverner začudeno odgovori: »Kako to! Kot mi je bilo povedano in mi je znano, tu sploh ni Slovencev!«

Na takšen odgovor seveda nisem mogel molčati in sem ga takoj zaprosil, naj dovoli, da popišem slovenske družine in za šolo obvezne otroke. Guverner mi je šel takoj na roko. Naj na-

Cerkev na Subidi
pri Krminu

pravim popis in obenem tudi prošnjo za odprtje šole.

Ob pomoči nekaterih družinskih očetov smo napravili popis družin in imenik vseh slovenskih šoloobveznih otrok. Bilo jih je kar lepo število in sicer 73. Dne 1. oktobra 1945 smo v imenu krajevnega sveta iz Krmina in okolice poslali prošnjo in gornji seznam na oddelek za šolstvo pri ZVU v Gorici, da bi nam dovolila šolski pouk v slovenščini. ZVU nam je prošnjo takoj odobrila.

Pouk se je pričel še isto šolsko leto, v šoli je bilo 80 otrok. Imeli smo 1., 2., 3. in 4. razred. Poučevali sta dve učiteljici iz Medane, N. Sfiligoj in N. Toros. Že v naslednjem letu sta ju zamenjala učitelja Klemenčič in Tomažič, ki pa sta poučevala le kako leto, nato pa sta se izselila, ker nista bila italijanska državljana; prvi v Južno, drugi v Severno Ameriko.

PRESELITEV SLOVENSKE ŠOLE

Leta 1952 so slovensko šolo iz Krmina preselili v novo šolsko poslopje na Plešivem, kar se je izkazalo pogubno za število šolskih otrok. Že prej je njihovo število upadlo, ker je prosvetni minister Gonella 16. januarja 1950 iz-

dal odlok, da se otroci optantov za italijansko državljanstvo ne morejo vpisati v slovenske šole. Leta 1949 ima slovenska šola v Krminu 53 učencev, leta 1951 pa le še 30, naslednje leto jih je bilo vpisanih 25, toda šola je prenehala. Slovenski otroci so se med letom učili doma in potem šli na končne izpite na Plešivo. Tu je poučeval nekaj let učitelj Jožef Toroš, doma iz Medane, ki se je bil vrnil iz notranjosti Italije in ostal na tem mestu do svoje upokojitve.

Prestavitev slovenske osnovne šole iz Krmina na Plešivo je povzročila, da je število vpisanih iz leta v leto padalo. Za slovenske otroke iz Krmina šola zunaj mesta ni bila prikladna. Italijanska pa je bila pri roki in, kot že v začetku tega spisa omenjeno, si je med mnoge slovenske ljudi utiralo pot prepričanje, da je italijanska šola lahko celo bolj koristna. Malodušnemu gledanju dolgo ni odpomogla tudi odprta meja in vedno bolj živahni stiki z bližnjim slovenskim zaledjem v Jugoslaviji. Leta 1975 so bili v šolo na Plešivem vpisani le še trije učenci. Nastopil je kritičen trenutek za njen obstoj, šola bi prenehala za dolga leta ali za zmeraj, kot se je že zgodilo drugod, če se ti trije učenci naslednje leto ne bi več vpisali. Ukinitve šole pa bi zadala zadnji udarec tudi slovenstvu v krminski okolici.

Tega se je jasno zavedelo nekaj slovenskih družin, ki so vztrajale in svoje otroke obdržale v slovenski šoli na Plešivem kljub nasprotnemu vzdušju, ki je bilo tedaj razširjeno v teh predelih. Da je bila vztrajnost upravičena in pravilna se je kmalu pokazalo. Če je šola leto potem imela vpisane 4 učence, pa jih je imela naslednje leto že 9 in leta 1978 ter naslednje 14. Letos je vpisanih 15 učencev. Poučujejo pa učiteljici Anka Černic iz Števerjana in Lidija Jarc iz Podgore ter katehist Danijel Pintar iz Štmavra. Zadnja leta je med

DUŠNA OSKRBA SLOVENSКИH VERNIKOV

Zanimivo je vedeti, koliko let prizadevanja je bilo potrebnih, da smo slovenski verniki po zadnji vojni dosegli dušnopastirsko oskrbo v lastnem jeziku. Prva prošnja v tej zvezi je bila naslovljena na knezonadškofa Karla Margottija v Gorici že 17. oktobra 1945. Sledile so potem na njegove naslednike druga, tretja in četrta prošnja. Sele sedanji goriški nadškof msgr. Peter Cocolin je leta 1973 ugodil naši upravičeni želji; to je celih 28 let potem, ko smo prvič zaprosili. Ustrezní odlok je izdal nadškofijski ordinariat v Gorici s podpisom nadškofa Cocoline in nadškofijskega kanclerja msgr. Rudolfa Klinca 7. maja 1973. V njem se, med drugim, odreja, da prevzame dušnopastirsko skrb za slovenske vernike v fari Krmin g. prof. Mirko Rijavec, v soglasju in sodelovanju s krmimskim župnikom. Slovenska sv. maša pa naj se vrši v cerkvi na Subidi ob nedeljah in praznikih.

Ob koncu šolskega leta 1978-79 pred šolo na Plešivem

našimi slovenskimi ljudmi na območju Plešivega in Krmína prišlo, skoraj bi rekli, do pravcatega kulturnega preporoda. Nekaj let imamo poleg šole tudi slovensko mašo, med katero poje pevski zbor, ki ga požrtvovalno vodi Ferdinand Simčič. Imamo celo moški oktet pod vodstvom znanega in prizadevnega pevovodja Zdravka Klanjščka z Jazbin. Ta oktet nastopa tudi na drugih prireditvah po Goriškem.

Služba božja v domačem jeziku, uspelo cerkveno petje in živo sodelovanje tukajšnjih otrok pri sveti daritvi je odločilno poživila zavest in duha tukajšnjih slovenskih ljudi. Naši ljudje znajo tudi italijansko in furlansko. S Furlani živijo v dobrih odnosih, toda želijo ostati to, kar so in kar so bili njih očetje in dedje.

Če so pred prvo svetovno vojno lahko rekli, da jim gre slovenska govornica od srca in da hočejo ostati Slovenci — kot je bil zapisal Andrej Gabršček — pa moramo danes ugotoviti, da ta govornica ni samo dragoceno izročilo domače hiše in pesem iz domačih krajev, ampak ima tudi svojo življenjsko vrednost. Znanje slovenskega jezika je tukaj v obmejnih krajih pomembna prednost v poklicu in na delovnem mestu. Ohranitev materinega jezika in domače kulture ni več samó nekaj sentimentalnega, ampak življenjska nujnost.

Poimenovanje osnovne šole v Sosljanu

V nedeljo 29. aprila 1979 popoldne ob 16. uri je bila na dvorišču slovenske osnovne šole v Sosljanu proslava ob poimenovanju te ustanove po zaslužnem znanstveniku dr. Karlu Streklju, doma iz Gorjanskega pri Komnu na Krasu.

Sončno vreme je privabilo veliko domačinov in gostov ter predstavnikov kulturnih, političnih, civilnih in verskih oblasti. Med uglednimi gosti so bili predsednik deželnega sveta Colli, senatorka Jelka Gherbez, deželni svetovalec Drago Štoka in predsednik deželne SSK prof. Andrej Bratuž, jugoslovanski konzul Kante, predstavniki šolskih oblasti, škofov vikar dr. Oskar Simičič in dekan-predsednik Marjan Komjanc ter dve nečakinji Karla Streklja: Pepca in Milka iz Gorjanskega.

Proslavo je spremljal in deloma neposredno oddajal Radio Trst A, snemala pa je tudi koprška televizija. Napovedovalec sporeda je bil Igor Tuta, ki je tudi prijetno povezoval ves spored.

Najprej je nastopil mešani pevski zbor »Igo Gruden« iz Nabrežine. Pod vodstvom Sergija Radoviča je zapel Venturinijevo »Pozdravljena domovina«, Zgančeve »Tri medžimurske« in Volaričeve »Eno devo le bom ljubil«. Vse tri pesmi je zbor zapel dovršeno in občuteno ter takoj navdušil vse navzoče.

Nato je predsednik pripravljalnega odbora za poimenovanje šole in proslave dr. Slavko Tuta spregovoril, kako je prišlo do sklepa o poimenovanju ter o delu, ki je privedlo do tega slavlja. Med drugim je tudi poudaril, da je bil sam obsojen od fašističnega sodišča v Gorici, ker je razdeljeval slovensko čitanko »Prvi koraki«. To ga je tudi spodbudilo in ga navduševalo pri vsem delu za poimenovanje šole.

Didaktični ravnatelj Miro Tavčar je podal kratek pregled zgodovine šole pred pričetkom pouka v Sosljanu. Nato je predsednik dr. Tuta pozdravil goste tudi v italijanščini in povzel svoj prejšnji govor.

Šolski otroci so odkrili bronasti kip dr. Karla Streklja in ploščo z italijanskim in slovenskim napisom šole. Kip je izdelal akademski kipar dr. Anton Sigulin, rojak iz Trsta, ki pa živi in dela v Ljubljani. Kip je darilo vaščanov iz Sosljana, Vižovelj in tudi Devina. Ploščo in podstavek je darovala devinsko-nabrežinska občina. Doprsni kip in plošča sta na zunanji steni osnovne šole.

Po odkritju kipa in plošče je spregovoril domači župnik dr. Jože Markuža. Poudaril je zlasti pomen šole za nas Slovence v zamejstvu, ker je le-ta dokaz našega življenja, delovanja in ustvarjanja. Vsa prihodnost je v naših rokah. Dr. Karel Štrekelj, po katerem se šola imenuje, je bil zbiratelj narodnega blaga, da bi nam ohranil dragocene zaklade narodnih, kulturnih in verskih vrednot. Po govoru je opravil molitev za blagoslov šole, učiteljev in učencev ter šolo blagoslovil.

Nato so nastopili šolski otroci s plesom na narodne motive. Vodila jih je učiteljica Jadranka Sedmak. Skupina otrok je tudi prebrala Deklaracijo Organizacije združenih narodov o pravicah otrok. Šolski pevski zbor je še zapel pod vodstvom Jadranke Sedmak Vilharjevo »Sonček čez hribček gre«, Tomčevo »Pomladni pozdrav« in Srdovo »Slovenska zemlja«. Zborček najmlajših iz otroškega vrtca je zapel tri narodne: Pastirica Mica, Pomladno in Balonček.

Nato je predsednik dr. Tuta predal varstvo nad kipom in ploščo nabrežinskemu občinskemu svetu, ki ga je zastopal župan Albin Škerk, tajnik in nekateri odborniki. Župan je v govoru najprej izrazil veselje in zadovoljstvo občinske uprave nad novo pridobitvijo, nato pa podčrtal upravični boj Slovencev za narodne pravice ter na koncu izrazil željo, da bi se v šoli vzgajali pošteni državljani in zavedni Slovenci.

Pred mikrofonom je stopila prof. Lojzka Bratuž, ki je na kratko in jedrnato podala življenje in delo velikega Kraševca svetovnega slovesa dr. Karla Streklja (1859-1912). Dejala je:

Slovesno poimenovanje je vselej velik dogodek za šolo in za vse, ki z njo živijo. Poimenovanje naše šole v zamejstvu je še posebno velik dogodek, je praznik, ki mu vsa naša skupnost prisluhne z veseljem in ponosom. Pri nas ima vsako poimenovanje globlji pomen, saj je izraz naše zavesti in odgovornosti, hotenje po trdnejši povezanosti z domačo kulturo. Šola je pri srcu vsakomur izmed nas, tudi če z njo nima več osebne stika. Pri srcu sta mu njena usoda in njena rast. Poimenovanje take ustanove postane zares naša skupna zadeva in preraste okvir kraja, v katerem stoji šolsko poslopje.

Ta dan in ta svečanost pa sta seveda še posebej namenjena Sosljanu in njegovim šolarjem.

Današnji praznik je v prvi vrsti njihov praznik in se ga z njimi veselimo. Sosljanska šola zdaj ni več ena izmed mnogih, marveč šola, ki ima pomembno ime.

Naše osnovne in srednje šole so si v glavnem že izbrale ime, le redke ga še nimajo. Odločile so se večidel za imena iz slovenske književnosti, velikokrat za naše primorske pesnike in pisatelje, marsikdaj tudi domačine. Nekatere šole so se odločile za osebnosti, ki so kakorkoli oblikovale našo zgodovino, ali za junake, ki so za naš obstoj na tej zemlji darovali svoje žvrljenje.

Osnovna šola v Sosljanu si je izbrala ime znanstvenika, jezikoslovca in narodopisca, »bližnjega sosed« iz Gorjanskega. V tej vasi, danes onstran državne meje, nedaleč od Mavhinj in Sosljana, še stoji mogočna kmečka hiša, v kateri se je pred 120 leti, in sicer 24. februarja 1859, rodil Karelj Strekelj. V trdni kraški družini kmetov-vinogradnikov je bilo štirinajst otrok. Živahnega in nadarjenega Karla so starši po osnovni šoli poslali v goriške srednje šole. Mladi gim-

nazijec se je z vso vnemo posvečal študiju, poleg tega pa se je že tedaj zanimal za posebnosti domačega narečja in za ljudsko izročilo. Med šolanjem v Gorici se je pridno učil tujih jezikov.

Po odlično opravljeni maturi se je Strekelj odločil za slovansko in klasično filologijo na Dunaju. Slavistiko je študiral pri slavnem jezikoslovcu Miklošiču. Z disertacijo o glasoslovju srednjekraškega narečja je postal doktor filozofije, dve leti kasneje pa se je z razpravami o domačem narečju usposobil za univerzitetnega profesorja. Nekaj let je kot privatni docent predaval na dunajski univerzi, zatem pa je zasedel stolicu za slovansko filologijo na univerzi v Gradcu. Poleg slovenskega jezika in književnosti je poučeval še druge slovanske jezike. Slovel je kot sijajen predavatelj in temeljit poznavalec svoje stroke.

Strekelj je oblikoval slovensko kulturo tudi izven svoje poklicne dejavnosti. Sodeloval je pri mnogih društvih kot pobudnik ali kot predavatelj. Pomembno in dragoceno je bilo njegovo de-

Otroci sosljanske in devinske osnovne šole 1978-79 z učnim in neučnim osebjem pred poslopjem osnovne šole v Sosljanu

lovanje v raznih znanstvenih ustanovah. Z učnimi razpravami, kritičnimi spisi in raznovrstnimi članki je zalagal številne slovenske in tuje revije. Ogromno časa je posvetil etnografiji. Vrsto let je bil urednik slovenske izdaje Državnega zakonika.

Strekljevo življenje je bilo življenje učenjaka-samotarja. Živel je svojemu delu in študiju. Najraje v zatišju in v bližini svojih najdražjih. Univerza in domača študijska soba sta bili ves njegov svet. S trdoživostjo pravega Kraševca in z vestnostjo resnega znanstvenika je raziskoval, zbiral in pisal dan na dan, brez pokoja. Odrekel se je celo prostemu času in nepotrebnemu počitku. Ob takem napornem delu njegov organizem ni mogel dolgo vzdržati. Načela ga je neizprosna bolezen. Strekljevo življenje se je tako izteklo v najlepših moških letih, sredi dela in daljnosežnih načrtov. To se je zgodilo v Gradcu 7. julija 1912. Prezgodnja smrt Karla Streklja je osiromašila takratno znanost, saj so znanstveni krogi doma in v svetu visoko cenili njegovo delo.

Torišče Strekljevega življenjskega dela sta jezikoslovje in narodopisje. Jezikoslovno delo obsega dialektologijo in etimologijo, obravnava pa tudi razvoj slovenskega jezika ter splošna jezikovna in pravopisna vprašanja. Znamenite študije nam odkrivajo odličnega poznavalca knjižnega jezika in vnetega raziskovalca slovenskih narečij, zlasti domačega srednjekraškega. Pomembne so tudi Strekljeve raziskave o slovenskih krajevnih inenih, o tujih prvinah v slovenskem jeziku in o slovanskih elementih v besedišču naših romanskih in germanskih sosedov. Izsledki Strekljevih raziskav so zelo dragoceni, saj so odkrili marsikatero jezikovno zanimivost ter osvetlili to in ono nejasnost v zvezi s slovenskim besednim zakladom. Vsa Strekljeva jezikovna dela se odlikujejo po znanstveni natančnosti, jasnosti in doslednosti. Kakor v svojem poklicnem delu, tako se je Strekelj tudi v svojih spisih zavzemal za čistost in pristnost slovenskega jezika.

Velik del svojega življenja je Strekelj posvetil slovenskemu narodopisju. Organiziral je zbiranje ljudskih pesmi in pritegnil k temu delu številne sodelavce. Zbral in uredil je na tisoče besedil. To pa še zdaleč ni bilo vse, kar je nameraval doseči. Rad bi bil namreč zbral vse narodno blago, kar bi ga bilo mogoče najti po slovenskih deželah. Žal mu ni bilo dano, da bi uresničil svoj načrt. Njegovi štirje zvezki Slovenskih narodnih pesmi so izhajali od leta 1895

Dr. Karel Strekelj

do leta 1923. Z nedokončano *Historično slovnico slovenskega jezika* in s snopiči zadnjega zvezka SNP se je Strekelj ukvarjal do zadnjega. Del četrtega zvezka je po njegovi smrti uredil Joža Glonar. SNP so po svojem obsegu in vsebini še danes veličastno znanstveno delo. Urejevalec in njegovi sodelavci so še o pravem času rešili pozabe velik del našega ljudskega pesništva. Dolga desetletja je bila Strekljeva zbirka edino delo te vrste na Slovenskem in kot tako bogat vir za raziskovanje slovenskega narodopisja.

* * *

Znani etnograf kraški rojak Milko Matičetov je pravilno podčrtal doprinos našega Krasa k razvoju slovenske kulture. Citiram: »Razveseljivo in občudovanja vredno je, da se rod, ki živi na zahodnih kraških tleh, nikakor ni izčrpal v tisočletnem boju za življenjski obstanek, ampak je celo še našel toliko moči in zdravih življenjskih sokov v sebi, da je prispeval svoj delež tudi za Vseslovensko kulturno stavbo, da je po svoje pomagal oblikovati duhovno podobo slovenstva. Če je gorenji Kras dal slovenskemu slovstvu žlahten cvet — Srečka Kosovela, se doljeni Kras

po pravici lahko postavlja z dr. Karlom Strekljem.«

Ob pravkar odkritem spomeniku dr. Karlu Streklju zamejski Slovenec s ponosom ugotavlja, da je med nami nemara vstal nov lik predolgo pozabljenega in premalo upoštevanega vojaka. Sam je nekje zapisal, da ga je pri vsem pisanju vodila edino le ljubezen do jezika in naroda. Človek tako blestečega in prodornega duha, v življenju in delu pokončen in plemenit, do konca zvest svojim koreninam, si je pridobil častno mesto v zgodovini slovenske znanosti in slovenske kulture. Spominska plošča na Strekljevi rojstni hiši v Gorjanskem in doprni kip pred slovensko šolo v Sosljanu bosta v nas oživljala glas globokega in jasnega sporočila, ki nam ga prinašata življenje in delo velikega Kraševca.

Na koncu je moški zbor »Fantje izpod Grmade« zapel pod vodstvom Iva Kralja tri pesmi: Prelovca »Jaz bi rad rudečih rož«, Kjudrovo »Kraška dežela« in Vrabčev »Zdravico«.

Predstavnica staršev Nadja Malalan se je zahvalila vsem udeležencem, pripravljalnemu odboru, sodelujočim ter vse povabila na ogled Strekljevih del in nekaj iz njegove zapuščine ter na zakusko, ki so jo pripravile skrbne matere.

Ob tej priložnosti je pripravljalni odbor izdal tudi brošuro o dr. Karlu Streklju in zgodovini slovenske osnovne šole v Sosljanu.

Ob veselem razpoloženju in zavesti lepega kulturnega praznika se je slovesnost končala ko je bila že noč. Ves potek slovesnosti je pustil najlepši vtis občutenega praznika.

JOŽE MARKUZA

Poimenovanje osnovne šole v Medji vasi

V pomladnem razpoloženju so se zbrali v soboto 7. aprila 1979 učenci, učitelji, starši, vaščani in gostje k lepi slovesnosti ob poimenovanju osnovne šole v Medji vasi. Šola je dobila ime po prvem učitelju Jožefu Štanti, ki je tu deloval in je tu tudi prezgodaj umrl komaj 28 let star.

Učenci domače osnovne šole so skupno z učenci iz Devina, Sosljana in 5. razreda osnovne šole v Nabrežini pripravili lep in prisrčen spored. Najprej je navzoče učitelje in učence, starše in vaščane ter predstavnike oblasti pozdravil didaktični ravnatelj Miro Tavčar. V kratkem na-

govoru je poudaril pomen šole za kulturni napredek v vasi in kot dokaz, da v njej živijo ljudje, ki ljubijo svoj narod, tradicije in kulturo.

Nati je spregovoril msgr. Ivan Kretič, ki je razložil pomen blagoslovitve šole, ki označuje tudi duhovno obogatitev vasi. Hčerka prvega vaškega učitelja Jožefa Štante, tudi učiteljica Bazilka Štanta je odkrila marmornato ploščo, na kateri stoji zapisano: Državna šola s slovenskim učnim jezikom »Jožef Štanta«. Domači župnik msgr. Kretič je blagoslovil ploščo in šolo.

Učiteljica Nadja Umek je nato prebrala življenjepis Jožefa Štante. Rodil se je v Mirnu pri Gorici leta 1887 in začel poučevanje v tej vasi leta 1908. V Medji vasi se je naselil za stalno in se tudi poročil z domačinko iz hiše »pri Severjevih« Alojzijo Legiša. Toda prezgodnja smrt aprila 1915 ga je iztrgala iz družinskega kroga, šole in vaškega življenja. Učitelj Jožef Štanta se je udeleževal na vseh področjih vaškega življenja kot zaveden Slovenec in dober kristjan.

Devinsko-nabrežinski župan Albin Skerk je prinesel pozdrav občinske uprave in dejal, da je poimenovanje šole velik dogodek za Medjo vas, ki je morala veliko pretrpeti in žrtvovati, da ima danes šolo.

Nato je sledil spored, ki so ga pripravili osnovnošolski otroci. Dva učenca iz Medje vasi sta začela z ugankami, učenci štivanske šole so se predstavili z recitacijami, učenci devinsko-sosljanske šole in iz Nabrežine so zapeli nekaj narodnih pesmi.

Na koncu pa se je predstavnik staršev Aleksander Pahor zahvalil vsem, ki so prispevali in pomagali do tega lepega slavlja; poudaril je, da starši želijo biti zvesti svoji slovenski šoli ter vse navzoče povabil, da si najprej v šoli ogledajo razstavo iz zapuščine učitelja Jožefa Štanta, nato pa film o lepotahtah Krasa in končno naj se udeležijo zakuske v bližnji domači gostilni.

Film o Krasu je pripravil g. Bogomil Breclj, župnik v Nabrežini. Ob zakuski, ki so jo pripravile tudi matere osnovnošolskih otrok iz Medje vasi, se je slovesno razpoloženje nadaljevalo. Lepo vreme je tudi pripomoglo, da je bila slovesnost na odprtem pred šolo.

Odhajali smo z zavestjo, da dokler bodo slovenski učenci, bo tudi slovenska šola s svojim delovanjem pričala, čeprav na meji našega narodnega ozemlja, o veliki požrtvovalnosti nekdanjih učiteljev in o spodbudi za sedanji čas, da bi ohranili dragoceno dediščino, ki nam je bila izročena in zaupana.

Iz zgodovine Medje vasi

Napisala sem nekaj spominov na svojo vas in jih namenila zlasti mlademu rodu, da vsaj delno spozna življenje, ki so ga imeli naši predniki na tem koščku našega Krasa. Zlasti burna doba med prvo svetovno vojno in po njej do druge je vtisnila Medji vasi svojski pečat.

POGLED V PRETEKLOST

Glede imena vasi se mnenja razhajajo. Eni bi ga radi povezali z legendarno kraljično Medejo, ki je pomagala Argonavtom, da so se polastili v hiši njenega očeta ob Črnem morju (Helespontu) zlatega runa in je nato z Argonavti zbežala. Po Donavi so prišli do Save, po Savi do Ljubljane. Na Vrhniki je bilo vodne poti konec. Počakali so zime in nato ladjo naložili na valjarje ter jo po snegu porivali do našega Jadrana. Ustavili so se ob studencu, iz katerega je kot po žlebu tekla voda. Tako je nastala Medja vas, imenovana po Medeji, ki se je tu ustavila. Res pravijo tistemu delu vasi, kjer je še danes onj žleb, »Medvešček« ali »naš Medvešček«.

Rimski zgodovinar Livij omenja, da so že Feničani vozili po Jadranskem morju in se za trgovanje z deželami onstran severnega Jadrana posluževali pristanišča, ki je bilo v Štivanju ob izlivu Timave. Kamnita cesta je tekla pod vasjo, med Skršnjakom in Hrbcom ter so še vidni njeni sledovi.

Zgodovinar Kandler trdi, da je meja oglejske naselbine segala do Štivanja in tekla čez Medjo vas (Fines Medeani ali Fines Mediani).

Druga verzija o nastanku imena Medja vas pa pravi, da je bilo svoj čas v vasi devet družin, ki so se vsi imenovali Medved, pač po medvedih, ki so prihajali iz gozdov. Toda v vasi o primku Medved ali Medvešček ni več ne duha ne sluha. Mogoče so izumrli ali

pa se kam drugam izselili. Leta 1821 najdemo v tržaškem arhivu sledeče primke: Pernarčič, Legiša, Radetič, Pahor, Peric, Semolič in Ferfolja. Te najdemo v naši vasi še sedaj. Izumrli pa so ali odšli drugam: Škabar, Krošelj, Bagon, Klarič, Konjc. Izmed najstarejših družin so Pernarčič (po domače Lahovi).

Življenje v prejšnjih časih je bilo trdo kot je trda kraška zemlja. Pridelali so nekaj žita, koruze, ječmena, ajde, fižola in krompirja. Živinoreja in ovčereja sta bili precej razviti. Tudi vinogradi so bili številni, saj ni skoraj bilo koščka zemlje, kjer ni bila zasajena trta.

Hudo je postalo, ko je začelo primanjkovati vode za ljudi in živino. Moralni so jo voziti ali celo nositi iz Štivanja. Tja so ženske nosile »plejhat« (prati) tudi perilo. Kadar je šla letina »v vilce«, to je, da ni bilo dovolj žita in drugih pridelkov, so šli vaščani po hrano v druge kraje, a so se pogosto vrnili praznih rok.

Babica mi je pripovedovala, da ko je bila še čisto majhna, malo pred letom 1870, so njen oče in več vaščanov zložili kar mošnjo cekinov in šli na Madžarsko po žito. Toda domov so prišli praznih vreč. Oče je jezen stopil v kuhinjo, povlekel ono mošnjo s cekini in jih raztresel po kuhinji rekoč: »Jejte pa cekine, otroci!«

Vendar ljudje niso obupali. Pomagali so si kot so vedeli in znali. Skoro vsi v vasi so bili kmetje in zato imeli po več parov volov. Z njimi so »karezli«, vozili kamenje iz nabrežinskih kamnolomov v Zagraj ali pa tovorili kavo in sol iz devinskega »portiča« (pristana) v Gorico.

Gospodinje so gojile tudi sviloprejke ali kot so rekli »kavalirje«. Tudi sadjarstvo je bilo donosno. Mandlje so prodajali kot sad in za mandljevo olje. Bilo je tudi dosti oljk in orehov. Če-

šnje, breskve, hruške in jabolka pa so kupovali Brici ter jih pošiljali v notranjost Avstrije. Les in listje so prodajali v Tržiču v tovarno barv. Hrastov les je šel za pohištvo. Drobni les pa so vezali v »fašine« (butare) ter jih prodajali pekom. Znani Jože Pahor, ki so mu po domače rekli »Fejst« in ko je postal župan, klicali »Fejst župan«, je pa kupoval les okrog Postojne in ga dobavljal Gradežu vrsto let.

Kljub vsej bedi pa so starši poskrbeli, da so otroci prišli do primernega poklica. Tako so bile šivilje skoro v vsaki hiši. Tudi krojačev ni manjkalo. Ti so potem največ delali v Trstu. Nekateri so postali čevljarji in mizarji, premnogi pa so se zaposlili v nabrežinskih kamnolomih.

Lepši časi so se začeli, ko so leta 1908 v Tržiču postavili ladjedelnico in tovarno sode »Adria Werke«. Z zaslužkom so si vaščani nabavili zemljo v Laškem, zlasti v bližini Tržiča. Tako so postali bolj gotovi za kruh, polento in živinsko krmo.

Leta 1910 je Medja vas štela 254 prebivalcev in imela 54 šolskih otrok. Danes je prebivalcev komaj sto.

Hiše so bile stare, toda ljudje so skrbeli, da so bile vedno čiste in popravljene. Večni problem je bila voda. Čeprav je bilo po vasi kar 11 »štirn« ali strešnih vodnjakov, to ni zadostovalo. Zato so že leta 1870 zgradili sredi vasi skupno »štirno«, ki so ji rekli vaška in jo kličejo tako še danes. Globoka je 9 m, meri pa 6x7 m. Ima svoj filter za čiščenje deževnice. V prvi svetovni vojni je bila seveda razbita, a že leta 1924 so jo vaščani z veliko vnemo obnovili. Sedaj je zaprta, sa je vas dobila vodovod, ki oskrbuje hiše s stalno vodo.

Sredi vasi, bajè že od leta 1860, je stala kapelica, posvečena sv. Mohorju in Fortunatu. V prvi svetovni vojni je bila do tal porušena. Sedaj stoji tam nova kapelica v čast Srcu Jezusovemu. Za njeno postavitve je poskrbel g. Viktor Stanič leta 1937.

Zvečer po večerji so po vseh družinah molili rožni venec. Po rožnem ven-

cu je naša stara mati dodala še tole molitev:

Bodi priporočena in izročena ta sveta ôfrana majhna molitvica v čast Materi božji in na čast angelcu varhu, ki nas je varval ta dan. Vsaki dan, vsako noč pridi k troštu, na pomoč, za našu zadnjo uru in naš poslednji čas. O Marija, sveti Jožef, sveto trpljenje Kristusovo, sveto in čestito sladko Ime Jezusovo, Ime Marijino, usmilite se našim ljubim staršem, mlajšim pred njo večni Bog postavite relej (= vselej) to nebeško veselje nebeški raj, da bi se pri Kristusu veselili, za nas Boga prosili. Nas varte nesreč na duši in telesu, na blagi in na polju, na vse veliko čast gor v sveta nebesa dala in poslala. Amen.

VAŠKA ŠOLA

Kot smo že rekli, so bili šolski otroci zelo številni. Vse do leta 1908 so obiskovali šolo v Devinu. Babica je hodila le v nedeljsko šolo. Tako se je imenovala, ker je bil pouk samo ob nedeljah popoldne. Otroke je poučeval gospod kaplan. V tej šoli so se naučili le čitati in pisati.

Prvi učitelj v Medji vasi je bil Jožef Štanta, ki so ga ljudje klicali kar »gospod Jožko«. Rodil se je 22. avgusta 1887 v Mirnu pri Gorici kot peti otrok v družini gostilničarja Antona in Jožefe Cijan. Osnovno šolo je obiskoval v Mirnu, normalko v Podgori, učiteljišče pa v Koprju, kjer je maturiral junija 1908.

Ko je nastopil v Medji vasi, še ni bilo šolskega poslopja. Zato se je pouk sprva vršil v hiši »Fejst-župana« Jožefa Pahorja. Učencev je bilo kar 52. Poleg medvejskih so hodili v šolo še otroci od Sabličev in iz Podogrejce. V tem kraju so bila stanovanja železničarjev. Pouk je bil celodnevni razen ob četrtek, ko je bil v vsej Avstriji šole prost dan. Štanta je poučeval tudi verouk, za kar je imel posebno pooblastilo od nadškofa Sedeja.

Jasno je bilo, da pouk v privatni hiši ni mogel iti v nedogled. Ob vzpod-

Učitelj Jožko Štanta
s svojimi učenci
v šol. letu 1913-14

bujanju učitelja so tudi vaščani krepko poprijeli, da se zgradi novo šolsko poslopje. Na praznik sv. Treh kraljev leta 1911 je bilo blagoslovljeno in odprto za pouk. Prav isto leto se je učitelj poročil z domačinko Alojzijo Legiša. Stanovanje sta dobila kar v novi šoli.

Učitelj Jožko Štanta je bil globoko veren mož, po značaju resen in do vseh dobrsrčen. Rad je vsem pomagal in se zanimal za njih probleme. Bil je tudi izredno nadarjen. Igral je na več glasbil. Ustanovil je mešani pevski zbor, ki je prevzel petje v Štivanu, a pevci so se z veseljem učili tudi narodnih in umetnih skladb.

Podjetni mladi učitelj je bil tudi občinski tajnik v Štivanu. Vodil je krajevno ljudsko posojilnico. Ljudi je učil naprednega kmetijstva ter umnega vinogradništva, sadjarstva in čebelarstva. Toda že leta 1915 je nenadoma hudo obolel. Zgrabila ga je hitra pljučnica. Čez teden dni, 5. maja, je še tako mlad in poln načrtov izdihnil. Pokopali so ga pred glavnim vhodom v cerkev v Štivanu.

Nekaj tednov nato je tudi čez Medjo vas zdvijala svetovna vojna. Učitelj Štanta jo je slutil, saj je nekaj dni pred smrtjo dejal: »Okoli mene bo divjal vihar, jaz pa bom mirno spal. Bojim se za svoje otročiče.« Zapustil je namreč ženo s tremi nepreskrbljenimi otroki. Eden teh otrokov sem jaz.

Pet mesecev potem, ko smo že bili

begunci v Nabrežini, je 22. septembra 1915 od žalosti umrla tudi moja mama. Imela je 23 let. Sledila ji je sestra Irena, ki je imela komaj pet mesecev. Tako sem ostala samo z bratcem Marjanom, ki so ga vsi klicali Marči. Bil je neke vrste moj varuh. Zelo me je imel rad. Pa tudi od njega sem se morala ločiti. Španska bolezen ob koncu vojne je vzela še njega v starosti osmih let.

V spomin mi prihajajo očetove besede, ki jih je izrekel po Marijanovem krstu ob Marijinem oltarju: »Rad bi te videl kot mašnika pri oltarju. Ako ne, naj te pa Bog vzame, ko boš imel osem let.«

To smrt so meni dolgo prikrivali, ker sem bila tudi jaz hudo bolna. Tako se je razšla družina, ki sta jo moj oče in mama tako idealno ustanovila. Ostala sem sama. Oprla sem se na babico, toda v meni je ostala neka otožnost, ki me je kasneje, ko sem odrasla, odvracala, da bi si ustanovila lastno družino.

V VRTINCU PRVE SVETOVNE VOJNE

Izbruh prve svetovne vojne je bil tragičen za ves svet in tako tudi za našo vasico. Mobilizacija je pobrala vse može in fante. V vas so prišli vojaki in pričeli s kopanjem jarkov. Neko noč, kmalu po vojni napovedi 24. maja 1915

so italijanske vojne ladje od daleč začele s topovi streljati na obalo. Prve granate so zadele lopo za drva, ki je stala na šolskem dvorišču.

Vojaški konji so kmalu opustošili žitna polja in posmukali mlado zelenje. Medtem so vaščani prejeli ukaz za izselitev. Naši in še nekaj drugih smo se najprej zatekli v Klanc pri Gorjanskem blizu Komna. Manjkalo je vsega, zlasti vode. Na 20 beguncev so dale oblasti dva litra vode. Po 15 dneh smo se podali v Nabrežino. Tu je umrla, kot sem že omenila, moja mama, a kmalu za njo še praded Ivan.

Še pred zimo smo z babico in z drugimi sorodniki odšli v Žiče na Stajerskem. Stanovanje smo dobili v stari hiši, ki je nekoč služila za šolo. Dali so nam eno sobo, ki se je meni zdela velikanska. Mogoče je bil to kak bivši razred. V začetku ni hotelo biti podpore od nikoder. Kasneje smo zvedeli, da je podporo, nam določeno, okrajni glavar trga Konjice, Jud po rodu, raje dal svojim rojakom. Zato je v meni — Bog mi odpusti — do sedaj ostala neka mržnja do Judov. Ko sta moja stara mama in teta Matilda, ki je tedaj imela 16 let, začeli šivati, se nam je začelo bolje goditi. Prišli smo do živeža in do kruha, ki pa je bil črn. Ni se ga dalo rezati, ker se je takoj zdrobil v mrvice.

Po štirih letih begunstva smo se vrnili v domače kraje. Devinski princ je dal beguncem na voljo deloma porušeni Park hotel v Sosljanu. Od tu so tudi naši vaščani hodili v Medjo vas, da si počasi obnovijo svoje domove. Razdejanje je bilo strahotno: povsod jame od granat, strelski jarki in kaverne.

V šolo smo hodili iz Sosljana v Devin. Ne spominjam se več, koliko nas je bilo. Vem le, da je bil pouk v neki baraki, ki je stala na prinčevem vrtu. Ker ni bilo klopi za vse, smo nekateri sedeli kar po tleh. Tako je bilo približno dve leti. Potem smo se preselili v »Lego«, tj. v poslopje, v katerem so imeli Italijani šolo za časa Avstrije.

Leta 1927 se je spet pričel pouk v obnovljeni šoli v Medji vasi. Toda za

naš jezik ni bilo več prostora. Začelo se je nasilno poitalijančevanje, ki mu je naredil konec šele vojaški zlom Italije 1943. Tedaj sem na svojo pobudo začela zbirati naše vaške otroke, seveda še brez urejenega pouka. Trideset let sem se nato posvetila naši mladini. Ni mi tega žal, kajti iz ljubezni do Boga sem vedno skušala delati v blagor bližnjega in slovenskega naroda.

Vaščani Medje vasi pa z menoj vred mojega dobrega očeta in idealnega učitelja niso pozabili. Po 63 letih so se oddolžili njegovemu spominu in po njem poimenovali sedanjo osnovno šolo v vasi.

MIRKO MAZORA

OSAT NA GROBU

*Kar spotoma sem sredi trat
bodičasto nabral osat,
previdno jo povezal v šop,
pomolil, del jo — na tvoj grob.*

*Ko videle so jo žene
pobožne, ki so tja prišle,
pohujšale so se tako,
zmajale kar naprej z glavó.*

*In vendar Stvarnik ima rad
kot nagelj, dalijo, še osat:
postavi vekomaj je zvest
kot roj nešteti, daljnih zvezd.*

*Je vztrajen: Sonca vroči žar
ne posuši ga; huđ vihar,
naj še tako divja, besni,
ne stre ga, on ga preživi.*

*Ta barva modro višnjeva
je utrinek jasnega neba;
čebela šla je na ta cvet,
nagon njen sluti — tu je med.*

*Se sklonim nanj — ni brez dišav,
je duh njegov slovensko zdrav,
po soncu, po svežini de,
je skromen, ne omami te.*

Slovenske zasebne šole v Gorici do leta 1926

V Gorici so do prvih let tega stoletja bile vse šole le v nemškem jeziku in se je na tih poučevalo slovenščino in italijanščino le kot predmet.

Mestna občinska uprava je po razpustu jezuitskih šol odprla nekaj osnovnih šol z italijanskim učnim jezikom. Na pritisk slovenskega prebivalstva je odprla tudi slovensko štirirazredno ljudsko šolo v ulici Longa (Sv. Rok) in enorazredno na Ajševici ter otroški vrtec v ul. Barriera. Ker pa so bile vse te šole izven mestnega središča, jih je obiskovalo le malo slovenskih otrok iz mesta. Prometnih sredstev takrat še ni bilo in je zato večina slovenskih otrok obiskovala kar italijanske mestne šole. V teh šolah se ni poučevalo slovenščine, zato so se otroci poitalijančevali.

Po vaseh je bilo nekoliko bolje, ker so duhovniki učili mladino. Po letu 1875 pa že laično učiteljstvo, ki je prihajalo iz ženskega učiteljskega v Gorici in moškega v Kopru. To učno osebje se je šolalo na nemških učiteljskih. Imeli so pa pouk slovenščine, zato so bili tudi narodno zavedni.

Nemška deška in dekliška osnovna šola-vadnica, ki je služila za nastope, je imela slovenski in italijanski oddelek. S tretjim razredom je začel pouk samo v nemščini in sta bili slovenščina in italijanščina le kot predmet.

Na deškem slovenskem oddelku so poučevali: Mercina, Sivec, Komac in Pirc. Na dekliškem oddelku pa Leopoldina Koršič in drugi. Ravnatelj učiteljskega in vseh oddelkov je bil Križnič, Slovenec po rodu.

DRUŠTVO »SLOGA«

Goriški Slovenci so leta 1883 ustanovili društvo »Sloga«, ki bi skrbelo za slovenske šole, ker mestna občinska uprava ni hotela odpreti slovenskih osnovnih šol in da se ne bi slovenski otroci potujčevali in narodno izgubljali.

Prvi predsednik »Sloge« je bil dr. Josip Tonkli, tajnik pa dr. Anton Gregorčič. Društvo je leta 1883 odprlo prvi slovenski vrtec v ul. sv. Klare na številki 4; leta 1885 je odprlo prvi razred zasebne dekliške ljudske šole, naslednje leto pa drugi razred iste šole. Tretji razred je začel delovati šele 1890, ko je dr. Anton Gregorčič postal predsednik »Sloge«. Vzrok, da niso mogli odpreti vseh razredov je bil v pomanjkanju denarnih sredstev.

Novi predsednik je 1892 odprl v hiši dr. Rossija v ul. Barzellini na številki 4 in 16 drugi slovenski otroški vrtec. Leta 1894 pa je društvo »Sloga« odprlo še tretji slovenski otroški vrtec pod Kapelo (Kostanjevica) na številki 1. Otrokom, ki so prihajali iz treh otroških vrtcev, je bilo treba nuditi zadostno število razredov v središču mesta. Zato je društvo »Sloga« 1896 dozidalo v ulici Barzellini na številki 14 še eno nadstropje, da sta bili hiši na številki 14 in 16 enako visoki. V teh stavbah je odslej delovalo devet razredov in sta že obstajali slovenska deška in dekliška obrtna šola.

Deška obrtna šola, ki je bila ustanovljena že 1894, je imela pripravljalni tečaj in dva razreda. Na njej so učili Matija Lavrenčič iz Sempetra, Edvard Prinčič iz Pevme, Ernest Širca iz Podgore, prof. Anton Guaiz, Vladimir Koršič in Alojzij Bajec. Ravnatelj pa je bil Franc Vodopivec.

Dekliška obrtna šola je bila ustanovljena 1896 in je bila triletna. Na njej so poučevale Ema Arko, Klementina Hrovatin in Marija Komavli. Leta 1898 so odprli še drugo dvoletno žensko obrtno šolo. Na tej sta poučevala Ivan Vrščaj in Ema Arko, ravnatelj pa je bil Franc Vodopivec.

DRUŠTVO »ŠOLSKI DOM«

Društvo »Sloga« se je zaradi nemogućnosti nadaljnega razvoja zasebnega

šolstva v mestu preimenovalo v društvo »Šolski dom«, ki ga je c. kr. namestništvo v Trstu odobrilo 11. julija 1897 z odlokom števil. 13210/I.

Društvo je na svoji seji 17. februarja 1898 na pobudo dr. Henrika Tume sklenilo zidati poslopje v ulici Croce. Dozidano je bilo v rekordnem času do novembra 1898. Istega leta 15. novembra je društvo že imelo dovoljenje za rabo poslopja v šolske namene. Sledila je slovesna otvoritev.

Za zidavo »Šolskega doma« si je društvo izposodilo pri Montu 20.000 goldinarjev, Goriška mestna posojilnica pa je odprla račun za 3.000 goldinarjev. Poleg tega so sklenili porabiti za stavbo še vse do tedaj zbrane prispevke; kar pa je manjkalo za kritje celotnih stroškov so člani odbora dvignili na osebno poroštvo pri Goriški ljudski posojilnici. Kot poroki so se javili: po tisoč goldinarjev dr. Anton Gregorčič, Josip Hrovatin, Blaž Poniž, dr. Rojc, dr. Lisjak, Franc Vodopivec in dr. Kos; po 500 goldinarjev so jamčili: Anton Jakil, Jožef Pavletič; po 100 goldinarjev pa Anton Pahor, Anton Berlot, Franc Sivec in Janez Dermastja. Celotni stroški zidave so znašali 36.086 goldinarjev.

Vlada je priznala za enakopravne veljavne osnovne in obrtne šole društva »Šolski dom«. Novo poslopje je bilo že novembra 1898 v celoti zasedeno. Samo otroški vrtci so ostali v ul. sv. Klare in Barzellini ter pod Kostanjevico.

S 1. oktobrom 1898 so vsi šolski zavodi društva »Sloga« pripadali društvu »Šolski dom«.

Slovenska mestna šola, ki je obstajala že prej, je v šolskem letu 1899/1900 prenehala in učenci so iz te prešli v zasebni »Šolski dom«. Ker tu ni bilo dovolj učilnic, je en razred še vedno ostal v ul. sv. Klare, nekaj razredov in vrtec so iz ul. Barzellini preselili v Cipresno ulico, sedanjo Duca d'Aosta.

»MALI DOM«

Društvo »Šolski dom« je leta 1904 zgradilo »Mali dom« v sedanji ulici

Randaccio, kamor so preselili vrtec in osnovno šolo iz Cipresne ulice.

V »Malem domu« sta bili dvoletna dekliška pripravnica za učiteljske in deška pripravnica za gimnazijo. Tu sta poučevala učitelj Černigoj in učitelj Adolf Klavora. Oba je vzdrževal tolminski šolski okraj. Mesečno sta dobivala po 100 kron; učiteljstvo pa, ki ga je plačeval »Šolski dom«, je mesečno dobivalo po 70 kron; učitelja Vladimirja Koršiča je plačeval goriški ošlski okraj po 120 kron mesečno.

»SIMON GREGORČIČEV DOM« IN »NOVI DOM«

Društvo »Šolski dom« je leta 1908 zgradilo v ul. Vetturini, sedanji Favetti, »Simon Gregorčičev dom« z namenom, da se bo vanj vselila slovenska gimnazija. Toda v jeseni 1909 se je vanj vselilo slovensko moško učiteljske iz Kopra.

Leta 1910 je društvo »Šolski dom« sezidalo v ul. Randaccio še drugo poslopje »Novi dom«. Tu so delovali ženska obrtna šola in državna ženska vadnica ter prvi štirje razredi slovenske gimnazije.

Na svojem občnem zboru leta 1910 je društvo »Šolski dom« sklenilo, da v primeru razpusta društva pripade vse premoženje Centralni posojilnici ter ob slučajni ukinitvi te pa »Slovenskemu sirotišču«.

ŠOLSKO LETO 1914/1915

V šolskem letu 1914/15 ravno pred prvo svetovno vojno so v Gorici bile naslednje zasebne šole:

šestrazredna dekliška ljudska šola v ul. Croce, ki je imela 382 učenk. Učiteljice so bile: Cvetka Urh, Matilda Weber, Olga Čus, Ljudmila Milost, Elza Makuc in Viktorija Pahor;

petrazredna deška ljudska šola v ul. Croce, ki je imela 238 učencev. Učitelji so bili: Vladimir Koršič, Ernest Širca, Karel Prijatelj, Marija Rožman in Alojz Bajec;

moška obrtna šola v ul. Randaccio je imela dva razreda in 59 učencev.

Zbor Lojze Bratuž v Kulturnem domu v Trstu na reviji Primorska poje

Poučevali so: Franc Vodopivec, Edvard Prinčič in Matija Lavrenčič;

pripravnica za žensko učiteljsko je bila v ul. Randaccio in je imela dva razreda ter 107 učenk;

pripravnica za gimnazijo je bila v ul. Randaccio in je imela 40 učencev;

petrazredna mešana ljudska šola v ul. Randaccio je imela 256 učencev in učenk. Na tej šoli so poučevali: Jožica Rožman, Marija Žepič, Marija Turnaj, Eva Mlekuš, Danica Šantel in Ljudmila Dovgan;

ženska obrtna šola za vezenje, šivanje in klekljanje je imela v vseh treh oddelkih skupno 38 učenk. Tu je poučevala Ema Arko;

ženska obrtna šola za krojno risanje, krojenje in šivanje oblek je bila dvoletna in je imela 34 učenk. Imela je tudi poseben večerni tečaj;

ženska obrtna nadaljevalna šola je imela dva tečaja za odrasle. Obiskovalo

jo je 18 deklet. Pouk v večernih urah sta imeli Ema Arko in Marija Komavli.

V šolskem letu 1914/15 je bilo torej v teh devetih zavodih s 26 razredi 1.168 učencev in učenk.

Verouk so poučevali: dr. Zorn, msgr. Josip Ličan, žpk. Ciril Vuga, dr. Andrej Pavlica, žpk. Henrik Peternel, žpk. Al. Kovačič in kapucin p. Rafael.

Voditelji v zavodu »Šolski dom« so bili: Josip Hrovatin, Ivan Vrščaj, Leopold Abram, Vladimir Koršič, Anton Belingar, Alojz Bajec, Avgust Sabec in Eliza Makuc. Voditelji obrtnih šol in pripravnic pa: Franc Vodopivec, Ema Arko in Ana Dovgan.

Poleg teh šolnikov so v letih 1898-1914 na zasebnih šolah poučevali še: Ivan Berbuč, Vinko Levičnik, Rafael Fajgelj, Edmund Hrovatin, Ernest Klavžar, L. Šorli, Zora Klavžar, Irma Klavžar, Ljudmila Pirjevec, Emilija Vodopivec, Alojzija Delak, L. Koršič, Ju-

stina Eržen, Adela Strel, Avgusta Šantel, K. Podgornik, G. Mercina, Roza Bizjak, Roza Lukan, Ana Komel, Alice Kornmueller, Tereza Cigoj, Marija Milost.

Društvo »Šolski dom« je vzdrževalo tudi vse tri otroške vrtce. Društvo sv. Cirila in Metoda pa je vzdrževalo tri-razredno ljudsko šolo na Blanči s 171 otroki. Voditelj je bil Anton Turek.

Narodno obrambno društvo »Straža« pa je v ul. Cappuccini vzdrževalo še četrti otroški vrtec s 30 otroki.

Skupna statistika v šolskem letu 1914/15, ki se je zaključilo 24. maja 1915 ob napovedi vojne s strani Italije, je bila torej naslednja: ljudsko šolo je obiskovalo 1.425 otrok, v vrtcih je bilo 194 otrok; skupno 1.619 slovenskih otrok.

PO PRVI SVETOVNI VOJNI DO LETA 1926

Med vojno je bilo porušenih in poškodovanih mnogo šolskih poslopij. »Šolski dom«, »Simon Gregorčičev dom« in »Novi dom«, ki so utrpeli le delno škodo, so zasedle italijanske mestne ljudske šole, »Mali dom« pa italijanska tehnična šola in tehnični zavod.

Šivilja Gizela Čus je skupno z učiteljico Elizo Makuc odprla v lastni delavnici nekakšno zasebno šolo, ter je učenke prijavila kot šiviljske vajenke. Drugih zasebnih slovenskih šol ni bilo.

Italijanska vlada je nekaj šolskodomskih učiteljev in učiteljic namestila na podeželju. Za šolsko leto 1920/21 je dovolila nekaj vzporednih razredov na italijanskih mestnih ljudskih šolah, a le prvi in drugi razred. Kot učenci tretjega razreda so morali vsi obiskovati le italijanski razred. Slovenskih otrok pa je bilo v prvih dveh razredih toliko, da je delovalo enajst vzporednic z enajstimi učitelji in nad 400 učenci.

Ob občinskih volitvah leta 1922 so oblasti obljubile popolno slovensko ljudsko šolo in res so tedaj odprli tretji razred. Zloglasna Gentilijeva šolska reforma pa je leta 1923 ukinila še te tri delujoče razrede ter 1926 vsak pouk slovenščine.

Tako je šla v pozabo obljuba generala Pettitija ob zasedbi dežele in zavladal je fašizem z zatrtjem vsega, kar je bilo slovensko od šolstva in kulturnih ustanov do gospodarskih združenj. Začel se je narodni genocid s strani večinskega naroda.

M. V.

Drobec naše zgodovine izpred 50 let

Na tem mestu objavljamo pismo, ki ga je pred dobrimi petdesetimi leti, jeseni 1928, pisal mirenski župnik Oskar Pahor (rojen v Kojskem 10. avgusta 1886, umrl v Mirnu 22. novembra 1964) domačemu organistu Venceslavu Budinu (rojen 25. januarja 1908 v Mirnu). V. Budin je od aprila 1928 do septembra 1929 služil vojaški rok v Bologni, že prej pa je redno orgljal v domači cerkvi. Original pisma je hranjen na domu V. Budina v Mirnu in je kljub časovni oddaljenosti še vedno zanimiv dokument, ki na svoj način odraža kulturne, politične, verske in narodne raz-

mere v tem kraju blizu Gorice, takrat sedežu občine in župnije. Za boljše razumevanje pisma naj spomnimo, da je bilo napisano v času stopnjevanja fašističnega nasilja, ko je oblastem uspelo uničiti slovenska društva in šolstvo, prenehali so izhajati skoraj vsi slovenski listi, razpuščene so bile slovenske prosvetne, politične in gospodarske organizacije. Slovenski jezik je bil izrinen iz javnosti, edino zatočišče sta mu ostala le še dom in cerkev. Pismo objavljamo točno po izvirniku, dodane so le opombe, opremljene s številkami, ki pojasnjujejo nekatere podrobnosti.

Dragi Venček!

Bodi prepričan, da kadar mi kedo piše, me vedno razveseli, posebno pa še Ti, ki so nas vezale skupne vezi petja in glasbe, časti božje v cerkvi in izven nje. To idealno potezo moraš ohraniti skozi celo življenje, ker ohranila Ti bo vedno sveže življenjske moči in veselo zanimanje; sicer pa kaj je plemenitejšega od glasbe, petja za človeka samega in one, ki so z njim in uživajo ali sodelujejo.

Doma je vse po starem. Samo strune proti napenjajo na vso moč. Otroke silno strahujejo v srajce in lotili so se v živo tudi fajmoštra. Bo šlo dokler bo moglo pač. V nedeljo bo otvoritev one hiše blizu občine;¹ velika slovesnost, vse špice iz Gorice pridejo sem; mi homo pa...

Pred nekaj dnevi smo krstili to »mičkino« od Marije.² Cilka pojde po vahtah k Uršulinkam.³

Le vstrajaj dnevno v učenju harmonija; kaj, saj čez slabo leto se vrneš že domov in tedaj bo treba zares vzeti klavijaturo in pedale v »roke«. Nazadovati pod nobenim pogojem ne smeš. Tudi če ti je še tako mučno, dečka le

ALBERT MIKLAVEC

ZIMA

*Ta zima je dolga,
predolga
za moj prekratki čas...*

*Ta cesta
je brez konca
za moj prekratki korak...*

*Zato se danes
želim ustaviti
na križpotju
življenja
in smrti,
kjer se ustavijo
še sanje,
kot pred plazom
skrivnosti.*

Z obletnice zlate maše g. Ivana Budina: na levi brat Anton, na desni pokojni brat Venček

poučuj zvesto,⁴ ker s tem sam največ pridobiš.

Na drugo nedeljo oktobra je bila roženkranska procesija na Gradu.⁵ Največja, odkar sem v Mirnu. Zjutraj je lepo prepeval moški zbor; popoldne pa prav lepo mešani na Gradu. V nedeljo sem moške pohvalil, pa so dekleta malce zavihale nosiček; češ mi se pa vedno žrtvujemo; fantje se pa le postavljajo. Pa ni nič hudega. V nedeljo »Kristus Kralj«; oznanil sem moško sv. obhajilo. Upam, da se bodo odzvali in tudi možko petje med mašo. Tudi cel oktober je bilo ob delavnikih v cerkvi kakor na kak majhen praznik — svečano razpoloženje.

Prav je, da obiskuješ razne slovesnosti, osobito pridige; človek vedno kaj modrega za življenje odnese; pa nima pri tem drugih škodljivih neumnosti po glavi. Tu imamo lepe in malo deževne dneve menjaje; sicer pa je to jesensko vreme silno lepo in prijetno; pride zima in postanemo tudi mi zimski.

Ohrani pri vsem slabem, ki ga vidiš in slišiš vedno visoko idealizem,

ker samo ta Te bo ohranil na površju v življenju, sedaj in v bodoče; nobena stvar Te ne sme zavesti, ne potreti; ravno pot naprej, naj stane še toliko žrtev, odpovedi, premagovanja; zadosti samo en »faler« in človek ga nosi na »gobi« celo življenje in ostane med »zaznamovanimi«.

Na županstvu ni nobenega več teh starih;⁶ edino še cerkev drži, kar upam ho tudi v bodoče. Samo sodelovati bi morali vsi, ki so v resnici »blage volje«.

Večkrat ob nedeljah bi si Te želel pri orgljah, ko je skoro vedno le »suho« petje; pa mislim si, da drugod še slabše imajo kakor pri nas. Za enkrat dovolj. Moram prihraniti kaj za prihodnjič.

Kvišku srce in veliko dušo, polno idealnega navdušenja za vse božje in lepo, pa pamet na pravem koncu in če tudi ne lirce, pa vsak kake palanke⁷ in figo u »varžet«, pa jo pihnemo!

Do prihodnjič Bog s Teboj! Udani

O. Pahor

Miren, 25. okt. 1928

OPOMBE

- ¹ Mišljena je otvoritev »Casa del Fascio«, sedeža fašistične stranke v Mirnu.
- ² Marija Budin por. Petejan, sestra Venceslava Budina.
- ³ Cilka Budin, sestra V. Budina, ki se je odpravljala na kuharski tečaj k uršulinkam v Gorico.
- ⁴ V. Budin je v času služenja vojaškega roka v Bologni poučeval v igranju harmonija nekega italijanskega dečka, gojenca katoliškega internata, namenjenega revnim dijakom.
- ⁵ Gre za tradicionalno procesijo, ki se je obdržala do danes.
- ⁶ Avtor pisma ima v mislih domačine, občinske uradnike, ki so bili odstranjeni z občine.
- ⁷ Narečno, kar pomeni drobiž.

Opomba: Pisec pisma Venceslav Budin je preminil 19. oktobra 1979 na Golniku pri Ljubljani. Pokopali so ga v Mirnu v nedeljo 21. oktobra 1979 ob veliki udeležbi prijateljev in znancev. Na koncu pogreba je nekdo dejal: »Saj to ni bil navaden pogreb, to je bilo zmagoslavje!«

VINKO BELIČIČ

Angleška družba na Višarjah 1861

Iz I. dela (str. 241-248) knjige »Die Dolomitenberge. Ausflüge durch Tirol, Kärnten, Krain und Friaul in den Jahren 1861, 1862 und 1863.« (Avtorja Josiah Gilbert in G. C. Churchill. Iz angleščine prevedel Gustav Adolf Zwanziger) Klagenfurt, 1865.

Če smo bili ta dan romarji k oltarju narave in znanosti,¹ smo drugi dan opravili romanje v dobesednejšem pomenu na »sveto goro« — na Višarje — skozi Trbiž na Koroškem in skoraj do meja Furlanije. Pri našem izletu v Belo peč se je v daljavi dvigala stožčasta oblika Višarij z majhno belo liso na vršiču: z romarsko cerkvijo. Kraj je bil po vsej okolici zelo sloveč in tudi Pufič nam je izlet živo priporočal — za voljo čudovitega razgleda. Tako je bil

torej v Kranjski gori en sam konj vprežen v oje (tukaj zmeraj vozijo na ta način: z enovprežnikom), stari kočijaž si je za sedež podložil slamnato metlico in tako smo se v četrtek zjutraj spet odpeljali na cesto proti Beli peči in dalje proti Trbižu ter na drugi strani navkreber skozi Gornji Trbiž na veliko cesto proti prelazu Pontebbi. Kočijaž nas je slabotno poskušal odložiti v gostilni v Gornjem Trbižu. Mi pa smo se uprli in obenem pripomnili, da imajo bodisi krčma kakor ljudje res privlačen videz, a da bodo sedanji ugovor proti Trbižu na račun udobnosti lahko umaknili kdaj drugič. Pet milj naprej stoje Žabnice tik ob vznožju gore; preden pride človek do nje, se odcepi steza za uporabo romarjem, ki prispejo iz te smeri, na levo in tukaj stoji vrh majhnega stebra angel s srebrnimi krili kot

¹ Ogleдали so si Mangart in Belopeška jezera (op. V. B.)

kažipot in z iztegnjeno roko kaže pot na sveto goro. Bolj nam je kazalo, da se za angelovo vabilo za zdaj ne zmenimo.

V Žabnicah je več gostiln, ki jim mora pobožnost donášati znaten dobiček. Isto je moč reči o številnih tržnih lopah kake pol milje daleč, v grapi, kjer se svet začinja prav strmo vzpenjati. Tu so na razpolago vsa mogoča okrepčila, ki bodisi pri poti navzgor bodisi ob sestopu zamikajo trudno, žejno in po senci koprneče telo. Za senco skrbijo v zasilno streho med sabo prepletene drevesne veje in z drogovi podprte varujejo nekaj vrst klopi nedaleč od obeh strani pota. Bila je precej mirna ura, ko smo prišli mimo — mi smo se že v Žabnicah okrepili s kozarcem tokajca. Vendar smo med potjo navzgor srečavali različne družbe vračajočih se romarjev. Videli smo spodobne gospe v vse prej ko kmečki obleki — ena od njih je bila v belem mulinu in s sončnikom — vse pa so šle bose in so čevlje nesle v roki. Nismo dvomili, da se bodo spodaj ob tržnih lopah kmalu sprostile v veselo družbo. Pot je bila sicer neusmiljeno strma, vendar široka in shojena in — vsaj prva polovica — skrbno in na razne načine zavarovana s slepci v določenih razdaljah, z razsodno pomešanimi zelo starimi ženskami in z letečimi oglednimi stražami otrok, vsi in vsak z neizogibno iztegnjeno roko — s to srbečo roko — in z neskončnim tarnanjem. Tako velikanski beraški sistem je bil za nas preveč; in mar ni bilo nujno dodati še protestantski »caveat« (ugovor) zoper »dobra dela«? Zatorej smo jih strogo in odklonilno pogledovali, zavoljo česar ni bilo slepcem na noben način slabše, in prepuščali dajanje miloščine pravim romarjem.

Do vrha se računajo tri ure. Večji del poti gre skozi brezkončno sotesko, iz katere je nemogoč vsak razgled razen na svet, ki ostaja zadaj — in to so edinole mračne sive gore. Končno se noge znajdejo na odprti planini, od koder se steza v terasah dviga na stožčasti vrh gore. Potem se začne odpirati razgled in zgoraj vidiš cerkev z nekaj stavbami. Ena med njimi je hiša za

ALBERT MIKLAVEC

VELIKI ČETRTEK

*Večer je legal na zemljó spokojno,
je lezel mrak po griču in livadi,
ko po stezi, med oljčnimi nasadi,
z učenci stopal v noč si nepokojno.*

*Zvestobo si zahteval brezpogojno
in vero neomajno; v trdni nadi,
da bi vsi imeli vedno radi,
ostal si z nami pod podobo dvojno.*

*Temota zmot še lega na človeka,
zahrbtna sila rane mu zadaja,
da po poteh sveta se opoteka.*

*Ljubezen tvoja se nam še razdaja,
v potokih milosti se k nam še steka
in nas z dobroto tvojo še navdaja.*

ALBERT MIKLAVEC

VELIKI PETEK

*Sovraštvo vse je danes pobesnelo:
si ves krvav, strahotno razmesarjen,
še od prijateljev izdan, prevarjen,
kot krotka žrtev nosiš zdaj razpelo.*

*Trpljenje strašno se je še razvnelo,
ko padal si, ko bil si še udarjen
od rablja krutega, ki te razjarjen
je vlekel na goró vso okamnelo.*

*Kako si se ti materi zasmilil,
ko te je videla, kako si stopal
v grozljivo smrt in si z rokami krilil.*

*In ti, o človek, ki si jo oropal
najdražjega, boš še v pogubo silil
in v Rešnji krvi se ne boš okopal?*

---

duhovnike, druga za popotnike in bolne romarje. Tukaj je še kopica tržnih lop, ki pa niso podobne onim spodaj za okrepčila: v njih prodajajo rožne vence, spominke in zaobljubljena darila — vse sam pisan ništrc, kar zadeva resnično vrednost, če izvzameš kak molek iz zglajenih kamnov. Tudi sem smo prišli prepozno na trg; večina romarjev

tega dneva je že opravila svojo nalogo, čeprav je bil siroten moški, starejši kmet, še četrť milje zadaj in se je mukoma trudil, da bi po kolenih pridrsal gor po kamniti stezi. Bližal se je silno počasi med posamičnimi pomiki in premori, in ob vsakem potisku ranjenega kolena naprej se je odrinil s palico. Uro kasneje smo ga videli pred oltarjem v cerkvi z obrazom pri tleh. Bil je to prizor skrušenosti; očitno priznanje globoko občutene stiske; bili smo mnenja, da bi se bil mogel naučiti pač na boljši način trpinčiti svoje telo — da bi se namreč plemeniteje približal kakšnemu še bolj svetemu oltarju. Vendar smo sočutno in spoštljivo gledali tisti izraz od Boga navdihnjenega hrepenenja, ki ni našlo nobenega drugega izhoda.

Cerkev je bila v letu 1360 sezidana na istem kraju, kjer so po pripovedi pastirji pod brinjem našli iz lesa izrezljano podobo Madone. Druge hiše so kasnejšega izvora in stoje nad globeljo tik pod pravim vrhom. Okras v cerkvi, majhni stavbi, je bil prav reven in blestikast in nam ni zbujał pravzaprav nikakega občutka svetosti, če izvzamemo dušno bolečino na tlaku ležeče postave. Nas pa sta po krajšem zadržanju spet spodbudila slabotni vonj kadila in sopara po šele pred kratkim odšli množici, da poiščemo čisti zrak in ponosni razgled z vrha gore. Tukaj so se pod neskončnim nebesnim obokom vsenakrog razprostirala nekatera velikih božjih del; videti jih pač odtehta težo romanja. Stali smo na prostoru, ki je komaj lahko sprejel ducat ljudi, in takoj sta nas vzela medse dva duhovnika, ki sta nam kot kaka panoramska kazalca začela razlagati posamične značilnosti razgleda. Eden je bil mlad moški, kajti bivanje tu gori pri cerkvi je kot nekako semenišče, dasi traja samo poleti; drugi, človek srednje starosti, je imel tisti odkritosrčni, pošteni in mirni obraz, ki je značilen za gorske prebivalce, pa naj bodo duhovniki, vodniki ali lovci.

Naj medtem, ko ta dobri mož stoji pri nas, izrazimo še svoje mnenje o katoliški duhovščini tega pogorja. Nji-

hove verske običaje, ki jih opravljajo, smo mogli prav tako malo občudovati kot njih potrpljenje z vraževerstvom kmetov, morali pa smo često občudovati te može same. Kot stan so bili zelo delavni in vestni, pogosto, kot npr. župnik v Soči, preudarni in dobro poučeni ter, kolikor smo prihajali z njimi v stik, ustrezljivi in gostoljubni. Nimajo nobenega razkošnega življenja, vremenu in nevarnosti so enako izpostavljeni kot njihovi kmečki farani in v tem za njimi nič ne zaostajajo. Če med svojimi ljudmi naletijo na protestantske težnje, kot se tu pa tam zgodi, se čuti mož v svojem poklicu nedvomno takoj globoko prizadet, in tedaj niso bolj usmiljeni kot drugi poklicni ljudje, kadar se v svoji posebni službi čutijo ogroženi. Njihovo naravno orožje je anatema ali cerkveno prekletstvo; to pa je grdo orožje, ki rani roko samo, katera ga uporablja. Prekletstvo navadno najpogubneje obvisi na tistem, ki ga izreče. Po naravi svojega poklica je duhovnik tej nevarnosti bolj izpostavljen ko drugi ljudje. Četudi je *odium theologicum*² sovraštva vredno sovraštvo, je vendar bolj odpustljivo, če ga primerjamo z globljo važnostjo in z dušo vznemirjačimi lastnostmi vprašanj, s katerimi se ukvarja. Ni bila naša stvar, da bi pobljže raziskovali ta stari madež, in smo gledali samo boljšo — svetlejšo — stran duhovniškega značaja v teh odročnih dolinah.

Naša dva prijatelja sta bila nad »razgledom«² s tega vrha čisto očarana; bil je tudi zares lep. Na vzhodu je oko sledilo dolini Save z njeno dolgo vrsto kranjskih gora, ki so se priklepale na Mangart. Triglav, kot se po sebi razume, ni bil viden — ta častitljiva gora se je skoraj šalila z nami; tukaj se je skrival za Mangartom. Na zahodu je bila brazda prelaza Potebbe v kotu, kjer se obrne proti Italiji, in tam čez furlanske gore v precej nerazločni zmedi. Proti severu so se kazali beli stožci zasneženih noriških Alp; v daljavi sicer, a ostri, robu zmrzlega srebra podobni, so se dvigali do neba, in sredi med

² versko sovraštvo

njimi Grossglockner. Preveč oddaljeni, da bi njih velikost primerno cenili, so zbudjali samo zanimanje, ki se vedno družijo s čistim snegom. Na jugu pa je bila največje strmenje zbudajoča pokrajina. Tam je stal veličastno nazobčani zid Viša, kvišku kipeč iz neizmerno globine, — gruča velikanov! Bili smo dovolj blizu njih nedostopnim vrhuncem, da smo lahko dojeli vso njihovo strahotnost. Takšna podoba vlije v duha strmeč strah in občutek moči — moči, zdaj ne v dejavnosti, marveč v popolnem miru, kar mogoče od obojega napravi večji vtis. To je zamrzla, speča moč. Dolgo smo gledali in spraševali, kajti vsak teh orjakov ima svoje ime, in ime daje telesnost, v nekem smislu pa tudi dušo. Adam je dal zgled, kateremu so sledili vsi njegovi sinovi — in ne samo zaradi lažjega spominjanja. V tej nujnosti tiči veliko globlji pomen. Stvar, ki smo jo poimenovali, si prisvojimo in dvignemo v naše lastno duhovno območje. To je krst, ki ga duh podeli snovi. Duhovnika sta bila več ko uro dolgo živo zaposlena s tem, da sta s palico kazala naokrog in naštevata imena. Tiste veličastne podobe narave so jima bile družice zjutraj, opoldne in zvečer. »O,« sta rekla, »sončni vzhod! O, kakšna krasota!« In sta razširila roke proti obzorju, kot da hoteta objeti sijajni prizor.

Bili smo se že skoraj pripravljene vdati njenemu prigovarjanju in prebiti noč v romarski hiši, čeprav so bile udobnosti v nji kar se da pomanjkljive, samo da bi si zagotovili zgodnje vstajenje; vendar bi to preveč zmešalo naše načrte. Ko smo si torej obrise razgleda skrbno vtisnili v možgane — za slabotne moči čopiča je bil preobširen — smo se po človeški navadi spustili nizdol, da bi v mali okrepčevalnici jedli. Če pomislimo, s kakšnim trdom se vsakršna zaloga spravlja gor, smo bili prav dostojno postreženi.

Zdaj se je pojavilo vprašanje, kako se vrniti v dolino. Lahko bi seveda pot napravili peš, ali to bi zahtevalo dve do tri ure časa, razen tega pa ni bilo »à la mode«. Za vse, ki so zmožni plačati, je tu neka svojstvena iznajdba za

ALBERT MIKLAVEC

VELIKA SOBOTA

*S tišino je prežeta ta sobota,
ko Jezus v novem grobu že počiva,
tančica bela truplo mu pokriva
in svoj namen doseglja je zarota.*

*V apostolih je gnezдила samota:
podoba Jezusova je v njih živa,
a v srcu se jim silna žalost skriva,
vse nade je pogoltnila praznota.*

*Morilec se zavest je prebudila:
če tretji dan bo Jezus vstal od smrti,
vsa zmaga se v poraz bo izrodila.*

*Z apostoli smo tudi mi potri,
ker Jezusa mori hudobna sila,
a naši upi vanj ne bodo strti.*

ALBERT MIKLAVEC

VELIKA NOČ

*Že prva zarja se je razgorela
in zadnji mrak je po dolinah žgala,
ko je skrivnostna moč že smrt pregnala
in vest je o vstajenju že zorela.*

*Marija z družbo h grobu je prispela:
ko v mestu zlobna je drhal še spala
in v zmagoslavnih sanjah se zibala,
resnica jasna je žené prevzela.*

*Apostole je lepa vest zbudila
in h grobu sta apostola hitela,
in v njem se vsa srečna pomudila.*

*Naj tudi nas Velika noč vesela
predrami, in se v nas bo utrdila
globoka vera, ki nas bo otela.*

---

spust z vrha, ki je bila — po pravici povedano — tudi ena od privlačnosti gore, čeprav je postala predmet dolgega razgovora, ali naj se je mi poslužimo ali ne. Okoli hiše so stali dva ali trije moški z dolgimi žebli na čevljih in na stene so bila naslonjena nekakšna lahka lesena stojala z dolgimi ročicami; bile so »vlake«, in da bi dali gori

vso njeno pravico, naj bi na enih od njih z bliskovito naglico zdrčali nizdol. Bilo je podobno čudovitemu in razburljivemu gibanju; sledovi vlak so se videli na strmem pobočju v določeni oddaljenosti in so potem za robom izginjali v nepoznane prostore. Vrh tega sta bila na razpolago samo dva možka in tako se je naša družba morala razdeliti. S. in A. sta bili vsekakor voljni stvar poskusiti, in vse ljudstvece gore se je zbralo, da bi videlo, kako se bosta naložili. Duhovnika sta nam zagotavljala, da je vožnja varna in da bodo prišli na dno doline v dvajsetih minutah; postaven star fant z glasom ko pozavna je bil v svojih zagotovilih ne le krepek, temveč je enemu in drugemu možkemu, ki sta se pripravljala na odvoz, del roko na ramo in ju opomnil, naj obema angleškima damama posvetita posebno skrb. A videti bi jih bili morali, kako so zleteli čez rob! Blazinicna na vsakih vlakah je bila za sedež; dva ukrivljena droga sta bila vse, da sta se lahko obdržali, in noge so pritiscale proti krivinam. Iz previdnosti sta si obleko prevezali z vrvjo, da se ne bi ujela kje na kakšno skalo. Možka sta se postavila spredaj med ročice, se močno nagnila nazaj, zasadila žeblje v tla in — čez eno minuto jih nismo več slišali — v naslednji minuti so šinili čez rob gore, in bo kar bo: najini ženi sta izginjili!

Ker za izid nisva mogla zvedeti prej, kot da sama prideva v dolino, sva se od prijaznih duhovnikov nahitro poslovila ter se s čvrstim korakom spustila nizdol po isti stezi, po kateri smo prišli gor, in v poldrugi uri sva dospela v Žabnice. Srečala sva dvoje ali troje vlak, ki so jih vozniki na hrbtu nesli gor, o usodi tistih pa, za kateri naju je skrbelo, nisva mogla nič zvedeti. Zagledala pa sva znana možaka pri gostilniških vratih na steno naslonjena in notri sta bili S. in A., ki — tako se je zdelo — še vedno nista prav vedeli, ali stojita na glavi ali na nogah. Opisovali sta svoj nenavadni pobeg kot kratek smrtni boj — kar tudi mora biti, kajti voznika vlak sta se sama kovala v znoju in sta bila videti čisto iz-

črpana. Možaka sta tekla ali pred vlakami in jih vodila okoli mnogih ovinkov ter jih dvigala čez lažje zapreke ali sta se, če je pobočje dopuščalo, naglo usedla pred svoji potnici in prepuстила vlake njih lastni gibalni moči; tedaj je vse letelo navzdol s tako naglico, da je sapo jemalo. Če se je pojavila kaka ovira ali se je spremenilo površje tal, so se v sili iztegnile z žebli okovane noge; navzlic temu sta bili ubogi S. in A. od brzine, sunkov in straha polni bolečin in vse prej kot voljni poskus ponoviti, čeprav sta bili veseli, da imata novo izkušnjo za sabo.

Razume se, da je temu dogodku sledilo še več tokajca, in preden smo končali, je stopil noter postavni duhovnik z dolgo in močno gorsko palico v roki. Nalašč je prišel dol iz svojega gnezda, da bi videl, kako je z nami. Smejal se je in vpil in nam kar naprej stresal roke, nas obsipaval s čestitkami in vedno znova zahteval od nas, naj hvalimo razgled z njegove ljubljene gore. »Česa takega Švica ne premore,« je vpil, »česa takega ne!« Potem je h krčmarju obrnjen zaklical: »Rusi, Bavarci, Angleži in Turki, vsi bodo prihajali na Višarje — ves svet pride — ni ga česa enakega v Švici, ga ni, vam pravim!« Kot domnevam, smo bili mi prvi Angleži, ki smo v zgodovinskem času napravili to romanje, in naš prihod je bil dogodek. Vsekakor je bilo zelo zabavno, ko smo se vnovič znašli povezani s Turki.

Triurna vožnja po čistem svetlem zraku je bila ena tistih radosti, kakršne nudi lahko samo južno podnebje. Popolna jasnost sleherne barve ter čvrstost in hkrati nežnost vsake oblike sta bili presenetljivi; in spokojna milina zraka, ki smo ga dihali, je bila pravi telesni užitek. Bil je že mrak, ko smo se počasi peljali po zadnjem griču nad Belo pečjo in se spustili v našo dolino. Ko smo šli mimo izvira Save, so zvezde svetlo sijale; v rojih so plesale po vodi in dolga vrsta temnih gora je zasajala zobe v temno nebo. Še malo — in blesk oltarne svetilke nad cesto v Kranjski gori nam je povedal, da smo spet doma.

II. slovenski zamejski jamboree

Z besedo jamboree označujemo tista taborjenja, ki jih predstavniki vseh svetovnih skavtskih organizacij prirejajo vsaka štiri leta, in to vsakokrat v drugi državi.

Slovenski zamejski jamboree se odvija sicer v precej ožjem obsegu, vendar je za zamejske skavte izrednega pomena. Ob jamboreeju se namreč srečajo in globlje spoznavajo skavti iz Koroške, Tržaške in Goriške. Posredujejo si svoje izkušnje, seznanjajo se z novimi problemi, navezujejo nova prijateljstva ter se medsebojno vsestransko bogatijo. Povod za lanski jamboree so bili trije vzpodbudni jubileji v naših organizacijah. Koroški skavti in tržaške skavtinje so slavili 20-letnico svojega obstoja, 15 let pa je poteklo, odkar se je na Goriškem ustanovila moška veja skavtske organizacije. Že na prvem jamboreeju, ki se je odvijal v Pinedu, smo skavti načrtovali naslednjega. O njem se je govorilo na vseh naših srečanjih, konkretni program pa smo sestavili februarja 1979 v Doberdolu, ko smo proslavljali 15-letnico obstoja skavtizma na Goriškem in ustanovitev III. čete v Doberdolu. Odslej smo se Tržačani in Goričani srečevali na mesečnih sestankih, da bi program še dokončno izdelali in se tako kar najbolje pripravili na jamboree, s Korošci pa smo si do začetka taborjenja dopisovali. Vsaka od treh organizacij se je še posebej pripravljala na ta svojstveni dogodek in važno doživetje.

V LOGU POD MANGARTOM

Končno smo se zadnji teden v juliju 1979 zbrali v Logu pod Mangartom in tu postavili v lepi dolini Koritnici svoje šotore. V 97 šotorih je taborilo skoro 300 skavtov in skavtinj, ki so se zaradi svoje številnosti razdelili na pet podtaborov, dva tržaška, dva goriška in eden koroški. Vsak podtabor je živel samostojno življenje in izvajal svoj program, vse podtaborne pa so vezale nekatere skupne dejavnosti, za katere je vladalo posebno zanimanje.

Pri slovesni skupni otvoritvi smo se 25. julija prvič skupno zbrali pod tremi mogočnimi jambori, na katerih so plapolale koroška, tržaška in goriška zastava.

Slovesne in veličastne so bile tudi skupne maše, pri katerih so sodelovale vse tri skupine z lastnimi sestavki, molitvami in razmišljanji. Ob eni izmed teh sta nas obiskala goriški nadškof Cocolin in tržaški škof Bellomi.

TABORNI OGNJI IN SKAVTSKA DEJAVNOST

Izredna pozornost je bila na jamboreeju posvečena tudi tabornim ognjem, zlasti tistim, pri katerih so posamezne skupine v resni ali ironični luči prikazale ostalim lastne probleme in stvarnost svojo dežele. Vsi večeri, tako koroški kot tržaški in goriški so zelo lepo uspeli.

Narodni in pokrajinski tematiki je bil na-

Skupni tabor koroških, goriških in tržaških skavtov v Logu pod Mangartom od 25. julija do 5. avgusta 1979

dalje posvečen predzadnji dan našega taborjenja. Takrat so posamezne skupine, vsaka v svojem podtaboru, skušale na najrazličnejše načine prikazati svojo deželo. Pri tem so se skavti posluževali pisemenih izdelkov, risb, zgradb in drugih izraznih tehnik. Podali so tudi kratek pregled svojih umetniških ustvarjalcev in prikazali se socialne in politične razmere svoje skupnosti s pomočjo lepakov, razglednic, časopisja in drugega podobnega gradiva.

Vsaka skupina je nato povabila ostale v svoj podtabor, kjer so posamezni »vodilci« razlagali delo svoje skupine in nudili obiskovalcem vsaj splošen pogled na problematiko svoje dežele. Ta dejavnost je zbudila posebno zanimanje, saj je dala vsakemu skavtu priložnost, da se je поблиže seznanil s problemi, ki so mu bili doslej tuji ali jih je le površno poznal.

Istega dne popoldne sta našim skavtom spregovorila dr. Drago Stoka in dr. Matevž Grilc. Po krajšem uvodu, v katerem sta predavatelja v glavnih obrisih prikazala politično stanje zamejskih Slovencev v Italiji in Avstriji, se je razvnel živahen pogovor. Vprašanj ni manjkalo in tako dr. Stoka kot dr. Grilc sta imela priložnost, da sta precej podrobno prikazala razmere, v katerih živijo Slovenci v zamejstvu.

Omembe vreden je tudi dan izražanja, ko so skavti lahko dokazali vso svojo fantazijo in zmožnost v pisanju, risanju, modeliranju in pionirstiki. Ta dan je bil v veliki meri posvečen tudi pripravi izredne številke časopisa »Zastava«, ki smo ga skavti izdali na jamboreeju. Ta pobuda se je izkazala za nadvse posrečeno, čeprav je terjala od nas izrednega dela, ki se je odvijalo v posebno težkih pogojih. Časopis je namreč pristen izraz tabornega življenja in vsega našega delovanja v tem času.

DAN ŠPORTA

Skavti so se na taboru pomerili tudi v fizični moči in vzdržljivosti in temu je bil namenjen dan športa. Na programu so bile številne panoge in raznovrstne tekme. Med deklety so se odlikovale goriške skavtinje, med fanty pa so prednjačili koroški skavti.

NESREČA NA TABORU

S posebnim navdušenjem smo se skavti pripravljali na zadnji dan, ko smo za starše in vse druge goste sestavili poseben program. Takrat pa je v naše taborno življenje posegla huda nesreča. Dva dni pred koncem jamboreeja so se štirje naši skavti, trije fantje in eno dekle s

Tržaškega hudo ponesrečili. Načelnik enega izmed tržaških taborov je z avtom hitel po svoje skavte, ki so se v slabem vremenu mudili daleč od tabora, in je skupaj z njimi ob povratku zavezil v prepad. Huda nesreča je boleče odjeknila po vsem taboru in ob zaključnem tabornem ognju so se odvijale samo resne točke našega programa. Tudi poslovljni govori, pesmi in slovo med posamezniki se je odvijalo v vzdušju velike zaskrbljenosti in nenehne misli na brate, ki so poškodovani ležali v bolnišnici.

Prav kmalu, prekmalu, smo se vsi skavti, koroški, tržaški in goriški še enkrat srečali. To srečanje nikakor ni bilo prijetno in nihče izmed nas si ga ni želel. Bilo je srečanje ob krsti našega brata, načelnika tržaškega tabora Marjana Ciana. Medtem ko so ostali ponesrečenci kmalu okrevali, je Marjan, potem ko se je teden dni boril s smrtjo, podlegel poškodbam. Zamišljeni in tihi smo vsi skavti sledili njegovi krsti in ob odprtem grobu poslovljnimi besedam, ki so jih Marjanu posvetili koroški, tržaški in goriški skavti.

Spominjali smo se skupnega življenja, skupnega načrtovanja, pogovorov, skupnih skrbi in dela. In ob teh spominih je stal Marjan kot živ pred nami in nas s svojim zgledom spodbujal k nadaljnjemu delu. Tedaj smo vsi čutili v sebi neizprosno zahtevo, da s skupnimi močmi nadaljujemo njegovo in svoje delo, da z večjo vneto in zanosom izpeljemo vse tiste programe, za katere se je on potegoval, in da čimprej zapolnimo praznino, ki jo je Marjan pustil za sabo. Marjan nam bo odslej svetel plamen, ki se bo nenehno dvigal v naši sredi in osvetljeval ideale naše velike skavtske družine.

STANE VINŠEK

MOJE PESMI

*Moje pesmi same so nastale,
kakor sam nastane beli dan,
kakor vir, ki žuboreč izvira,
kakor veje veter prek poljan.*

*Moje pesmi same so nastale
kakor dežek, rahlo padajoč,
kot meglica, ki se z reke dviga,
kakor sanje, ki rodi jih noč.*

*Moje pesmi same so nastale
kakor cvet, ki se odpira sám.
Moje pesmi so kot šopek cvetja,
šopek cvetja, ki ga vam podam.*

1940 - Usodno leto za Italijo: začetek konca diktature

Sovraštvo ni rodilo nikoli nič dobrega. Clovek pa mu je včasih podvržen. Etični, posebno verski nagibi ga skušajo dvigniti iz te nepoštene, dejal bi negativne privrženosti. Zaščito lastnih in družinskih koristi skušamo razširiti na čim širši krog ljudi in tako nastane tudi državna zaščita. Ta državna zaščita pa se lahko sprevrže na izsiljevanje koristi v škodo drugih državnih tvorb, ko se začne nasilje, ki rodi sovraštvo. Ne gre ustvarjati neko izbrano družbo na škodo ostalega občestva. Ni nadčloveka, ki naj ima vso svobodo na škodo sočloveka, ki ne spada v določen krog. Ljubezen do bližnjega se kaj lahko sprevrže v sovraštvo. Zgodovina pozna nebroj tako nastalih primerov. Pred štiridesetimi leti je tak primer pri nas dosegel svoj vrhunec. Vojna histerija z vso uničevalno silo se je stopnjevala do onemoglosti tistih, ki so jo zanetili. Pa poglejmo, kako?

Pohlep je bil glavna pobuda za to. Potreben pa je korak nazaj do leta 1918. Tisto leto ni pomenilo konca pohlepa Nemčije, da bi se odrekla neupravičenim teritorialnim zahtevam po drugih zemljah. Enako se je dogajalo v Italiji. Pri nas zato, ker so najrazličnejše sile privolile v diktaturo fašizma. Ta pa je izkoristil določen politični in gospodarski položaj, da je šel preko meje, ki mu je bila spočetka odmerjena. Vse to smo v Italiji doživljali, posebno pri nas na Primorskem že pred pohodom na Rim in začetkom diktature.

Ko pa je leta 1933 v Nemčiji zavladał nacizem, so se tudi v Italiji naporu za oboroževanje stopnjevali do nedopustne mere. Tako sta ti dve državi začeli boj za nadoblast v svetu in v ta sklop pritegnili še tretjo silo, Japonsko.

Tako so se zamisli ustvariti stalni mir v svetu izblinile v nič. Nične so po-

stale druga za drugo vse mirovne pogodbe od versajske do senžermenske, neuillyske, trianonske itd. Vsi velikani zmagovitih držav prve svetovne vojne niso doumeli, da s ponižanjem narodov si ne morejo zamišljati takega miru, da bi se mu lahko reklo trajni. Wilson, Clemenceau, Lloyd George, pa še Venizelos zraven, da ne omenjam drugih, ki so zastopali Italijo in manjše balkanske in srednjeevropske države, ki so izšle iz razpadle avstroogrške monarhije, niso videli dlje kot do konca svojega nosu. Drugače bi bil moral biti naslonjen mir in drugačnim ekonomskim faktorjem bi bili morali posvetiti vso pozornost, da bi se sovraštvo ne bilo še poglobilo.

Zamejci pod Italijo, ki nas je taka slepa ureditev držav postavila čez noč pred hude izkušnje in smo z zasedbo Primorske, Istre, dela Dalmacije in dalmatinskih otokov postali brezpravna raja, smo na svoji koži občutili krivice vseh vrst. Postopoma, kot je postopoma rasel na nas pritisk in s tem občutek krivic, smo iz neugodja prehajali v sovražnike. S tem seveda nismo prispevali k svoji etični rasti. Šlo je za samoobrambo, kajti zaščite nam ni nudil nihče. To nagnjenje je bilo močnejše od ljubezni.

Tako kot ni Nemčija čakala mnogo let, da je izven svojih stotisoč dovoljenih vojakov vežbala svojo vojsko v Sovjetski zvezi in v tej državi gradila tovarne orožja, tudi Italija ni čakala mnogo let, da si je poiskala svojega novega Cezarja, ki naj bi ustvaril novo rimsko cesarstvo. Začelo se je z Abe-sinijo. Četrť milijona vojakov s pomočjo modernega orožja in plina iperita je z lahkoto pomendralo bose domačine, katerim sta bila sulica in meč skoraj edino orožje.

Na sankcije Društva narodov se je Italija lahko pozvžigala, kajti članice

te svetovne ustanove so Italiji prodajale tudi po prepovedi, kar je šlo v denar.

Toda ta neupravičeni napad leta 1935 in zasedba Abesinije v celoti ter sprememba samostojnosti abesinskih narodov ali plemen v kolonialno ljudstvo ni zadostovala rimskemu gospodstvu. Apetit je rasel. Ideološko trobenjanje v svet, da bo v desetih letih vsa Evropa ali fašistična ali pa fašistizirana je bila pretveza za nadaljnje osvajalne pobude.

Začela se je revolucija v Španiji s skupno udeležbo Nemčije in Italije, ki sta s svojim vojaštvom, predvsem pa z letalskimi napadi pripomogli v veliki meri, da so falangisti s Francom na čelu zmagali tako korenito, da je šele caudillova smrt naredila konec pred nekaj leti temu vojaškemu nastopu. Sovjeti so mirno gledali ta pojav in če so zagnali v boj nekaj svojih političnih pripadnikov iz vse Evrope, je bilo to le zato, ker so hoteli priti po ovinku na oblast v Španiji, če bi se republikancem le kako posrečilo premagati svoje nasprotnike.

Ves antifašistični svet, ki je pristopil k temu nesorazmernemu naporu za ohranitev demokracije, je moral ugotoviti, da je boj v Španiji imel v vsakem primeru en sam izhod: diktaturo. Fašizma ali proletariata. Falangistično ali komunistično. Sovjetska vojska pa se ni hotela angažirati in posledica ni izostala.

Ko se je vse to razvijalo v Evropi, pa tudi Japonska ni držala križem rok, kajti svoje gospodarske težave je hotela reševati z zasedbo področij, bogatih na surovinah. Že leta 1931 je bila na vrsti Mandžurija, nato severna Kitajska, ki se je zapletla v državljansko vojno z istimi razlogi kot povsod. Prioriteto komunistom! Ta pojav je zaenkrat še vedno veljaven.

Italija in Nemčija sta s svoje strani podpisali vojaško zavezništvo, ki so mu dali ime »os Rim-Berlin«. Že oktobra si je Nemčija pobrala Porenje, ki naj bi bilo neke vrste tamponska pokrajina po francoskih željah. Nemčiji bi s tem nestvorom preprečili dotik

z zmagovito zapadno velesilo. Dve leti nato so prišli na vrsto bogati Sudeti. Zaradi »ljubega miru« in v upanju, da bo agresije konec, so zavezniki žrtvovali ne le ta del Češkoslovaške, temveč tudi ostali del države.

Ker je bila Avstrija nemško govoreče dežela, jo je Nemčija enostavno razglasila za Vzhodno marko Nemčije. Za režijo je poskrbela stranka s svojimi, po vseh državah prisotnimi SS odredi. Že prej je bila ta zasedba na programu. Italija pa se je imela za nekako zaščitnico katoliške dunajske vlade in ji ni bilo po volji, da sega Nemčija tako daleč, da ji pride na njeno severno mejo.

Saj pa tudi Italija ni hotela ostati praznih rok. Zasedeno Abesinijo so združili s Somalijo in Eritrejo in tako ustvarili ogromen gubernatorat, prisvojili so si cesarski naslov in ta imperij je postal od takrat do njenega razpada oznaka, ki jo beremo na vseh državnih papirjih. Takemu imperiju je bilo treba zaščititi vzhodne meje, ne vem sicer pred katero nevarnostjo. Na vrsto se je prišla leta 1939 Albanija. Nevarno se je bilo lotiti zaenkrat še Jugoslavije.

S kakšnim dopadanjem je Sovjetska zveza gledala na vse to početje? Z apetitom. Tudi ona ni hotela zaostajati za zahodnima diktaturama. Zato si je hotela zagotoviti naklonjenost Nemčije in že 23. avgusta 1939 je bil podpisan nenapadalni pakt med tema dvema državama.

Dober teden nato so nemške čete vdrle na Poljsko. Varšava se je vdala 28. septembra po štirih tednih srditih bojov. Nemci so priznali, da so imeli 10.572 mrtvih, so pa zato preskusili svojo vojaško moč in nov način bojevanja, ki so ga označili za »Blitzkrieg« (bliskovita vojna). Sovjeti so po dogovoru za pristanek na uničenje Poljske zasedli polovico države na vzhodu, Nemčija pa drugo, na zahodu. Izven tega se je zateklo na sovjetsko področje 450.000 vojakov in oficirjev. Oficirji so končali pod zemljo v Katynskem gozdu. Vojaki pa počivajo v veliki meri na pokopališčih vse Evrope, kot junaki tudi Andersove armade, ki je zasedla

do tedaj nepremagljivo linijo pri Monte Cassino.

Sovjetska zveza bi se bila rada polastila Karelije, ki jo je zahtevala od Finske. Ker ni šlo zlepa, se je z njo zapletla v dolgo in izčrpujočo vojno. Zdaj smo pa že v letu 1940. In prve mesece v zimi tega leta bo Rusija pomnila v pozne rodove.

Tak je bil v Evropi vojaški in politični položaj in mi smo bili kar v njegovem središču. Pisalo se je leto 1940. Štirideset let je minilo od takrat, toda rane se še niso zacelile. Človeka vse te prekucije niso zgradile boljšega, morda je šla pot še kar precej navzdol.

Tisto zimo se v Albaniji za Italijo ni nič spremenilo, razen da so njeni vojaki zmrzovali in umirali po gorah, ki mejijo na Grčijo. Tudi Primorcev je bilo med njimi še kar lepo število, toda kje niso tisto leto in pozneje umirali naši ljudje? Da so umirali in trpeli, je pripomogla slaba vojaška priprava.

Albanija ni bila Abesinija. Vojakov sicer ni manjkalo. Manjkal je duh in prepričanje, da je boj potreben. Pojavljali se je celo odpor in pogoste so bile sabotaže. Vojaki so pogosto dobivali zaboje granat drugačnega kalibra, kot pa je bila njihova topovska potreba.

Pogosti so bili atentati. Naj navedem samo tri primere, ki so jih hoteli naprtiti nam, ko so zrežirali drugi tržaški proces pred Posebnim sodiščem. 25. februarja tistega leta je zletela v zrak smodnišnica v Klani v Istri, k sreči brez človeških žrtev. 8. avgusta je bila na vrsti smodnišnica v Piacenzi, ki je zahtevala 42 mrtvih in 756 ranjenih, da ne govorimo o škodi. 25. avgusta je bilo zaradi podobnega primera v Bologni 95 mrtvih in 300 ranjenih.

9. aprila 1940 je Nemčija izrabila angleško prisotnost na Norveškem, da bi z ladje Altmark rešili 299 ujetnikov, pa je s to pretvezo napadla to nevtravno deželo. Danska je padla brez odpora

Tržaški škof Lovrenc Bellomi med birmanci v Sv. Križu pri Trstu

kar mimogrede. 10. maja so prišle na vrsto kar tri države: Belgija, Luksemburg in Nizozemska. Odprla so se tako vrata za vdor mimo Maginotove črte, ki je terjala od Francije ogromno naporov in denarja.

Francija je velika država. Pol milijona kvadratnih kilometrov in nad 40 milijonov prebivalcev. Vsi smo pričakovali, da bo Nemčija naletela na silen odpor. Ušteli smo se. Tudi Anglija se je uštela, ki je poslala svoji zaveznici armado kakih tristo tisoč vojakov z vso opremo, z močnim ladjevjem in še kar izurjenimi letalci z odličnimi lovci. Bitka se je odigrala maja in junija. Na še nepojasnjen način se je nemška vojaška sila zaustavila toliko časa, da se je Angležem posrečil umik brez velikih izgub. Dunkerque bo ostal v zgodovini zapisan z velikimi črkami.

Po italijanskim mestih so se takrat razvijale manifestacije črnosrajčne mladine, ki je skupaj s profesorji zahtevala Savojo, Nico, Korziko, Tunizijo in še ne vem kaj vse drugo. Na glavnem tržaškem trgu si lahko gledal ogromen lepak, na katerem si videl italijanske vojake na pohodu po Piccadillyju. Hočemo vojno in hočemo vojno! Tako se je kričalo.

Se nikoli se ni slišalo, da bi generalni štab kake države rabil podobne injekcije, pa je diktaturi le bilo na tem, da sliši glas svojega naroda. In slišati ga je bilo po vsem polotoku, ko je pod noč 10. junija 1940 zadonel po radiu glas samega Duceja, ki je z balkona vladne palače na trgu Venezia zarohnel na množice, ki so mu spodbudno vzklikale: vittoria, vittoria. Kakšna ironija!

Mislil pa je mož, da bodo zdaj Francozi spoznali njegovo vojaško nepremagljivo silo. Vsa leta je tem severnim sorodnikom očital tistih nekaj mrtvih pri Blignyju v prvi svetovni vojni, medtem ko je pozabljal na Francoze, ki so pomagali ob Piavi zadrževati kobariški umik, ko njega že davno ni bilo več na fronti. Lotil se jih je tudi iz strahu, da bi zamudil lepo priložnost pobratiti tisto, kar je narod zahteval, vsaj kričeči njegov del. Nič se ni zgodilo. K sreči

niso Francozi prišli v Cuneo. Premirje jih je zadržalo.

Neuspeh je bilo treba pripisati tistim našim fantom, ki so se na lepem znašli v posebnih bataljonih v Aquili, na Sardiniji in po drugih krajih, kjer so stradali in umirali, kot to beremo v raznih spominih.

Tako je šlo tisto žalostno leto naprej v iskanju krivcev. Povsod so se polnile ječe, konfinacije, internacije, da ne govorimo o posebnih bataljonih, kjer so trpeli naši ljudje.

Trpeli, stiskali pesti in se nato lotili obračuna. Toda tisto leto je bilo zares hudo. Ni še padla Jugoslavija, pa je vendar vsakdo vedel, da ji ne bodo prizanesli. Toda vsakdo je vedel, da ko jo bodo strli, bo konec tiste versajske pogodbe, ki je zapečatila našo usodo, nas izbrisala iz seznama kulturnih narodov in nas porinila v položaj sužnjeva.

Imperija je bilo vseeno konec. Ne-guš se je vrnil v Abesinijo. Vojake so zajeli. Somalija in Eritreja sta padli. Po Libiji se je pet italijanskih divizij pripravljalo na zasedbo Egipta. Septembra se je začel silovit napad, toda pri Sidi el Baraniju so se morale italijanske čete ukopati. Decembra so Angleži zajeli 130.000 italijanskih vojakov v Bengaziju in leto se je končalo s pričakovanjem nemške pomoči, da se reši, če ne italijanskega, vsaj nemški ugled. Za nekaj časa ga je Rommel rešil. Toda le za nekaj časa.

Zrušiti Nemčijo ni bilo kar tako, toda njen južni zaveznik ni kazal, ko se je leto 1940 nagibalo h koncu, da bo lahko dihal s svojimi pljuči. To pa smo tudi mi vsi vedeli, želeli, pričakovali. Toda v zaporu.

VERENA KORŠIČ

Franc Kavčič

Ob 150 letnici smrti 1755 - 1828

Strokovne raziskave nas vedno bolj utrjujejo v prepričanju, da je bila Gorica v preteklosti zelo pomembno kulturno središče. Odkrivanje naše kultur-

Solski otroci v ljudskih nošah na Opčinah pred spomenikom Franceta Bevka, po katerem so poimenovali tamkajšnjo osnovno šolo

ne zgodovine nam vedno jasneje prikazuje, kako tehten je bil prispevek slovenskega življenja h kulturni podobi Gorice. Iz prahu pozabe vstajajo imena, ki so nam bila do danes še neznana ali znana le površno, obravnavana na način, ki ne odgovarja njihovi resnični vrednosti. Taka vrzel je opazna predvsem v likovni umetnosti, kjer je še cela vrsta umetnikov, ki še niso doživeli samostojne študije.

Slikar Franc Kavčič, Goričan, je šele 150 let po smrti doživel preporod. Čeprav je včasih praznovanje obletnic neke vrste dolžnost, vendar daje možnost, da se vsaj takrat tudi širši krog ljudi seznanja s pomembno osebnostjo.

Kavčič je sicer vse svoje življenje preživel daleč od rodnega mesta. Postal je svetovljan in ni naključje, da si ga skušajo pridobiti za lastno kulturno zakladnico tudi Nemci in Italijani. Če se ozremo na njegovo narodno pripad-

nost, si ga z največjo pravico lastimo mi, saj je bil slovenskega rodu. Njegovi starši so izhajali iz Volč pri Tolminu. Življenjska pot je umetnika že zgodaj zanesla v svet. Na Dunaj ga je kot dečka privedla naklonjenost grofa Guida Cobenzla, ki je v njem opazil slikarski talent. Čeprav je bil Dunaj cilj marsikateremu takratnemu izobražencu, se je Kavčiču tam zazdelo pretesno. Umetniška sla ga je zvalila na dolga študijska potovanja po Italiji, ki je že leta veljala za »Meko« umetnikov.

Ko je bil Kavčič še otrok, je v Rimu brezpogojno kraljeval nemški teoretik in vnet zagovornik klasicizma Johann Winckelmann. »Plemenita preprostost in tiha veličina«, tako je označil grško umetnost. Te besede so slikarji skušali prevajati v podobe. Antične plastike, ki so jih vedno pogosteje odkrivali, so postajale predmet vnetih teoretičnih in praktičnih obravnav. Mladi

slikarji so ob antičnih fragmentih urili svoje slikarske spretnosti. Ta zagnanost jih je tako prevzela, da so večkrat pozabili na svojo osebnost in ustvarili dela, ki so bila le kopija antičnih umetnin.

Ko je Kavčič prišel v Rim, se je posvetil predvsem prerisovanju antičnih spomenikov, ki jih na Dunaju ni mogel. Tako se je utrjeval v klasičistični usmeritvi. Prepotoval je domala vso Italijo, srkal antičnega duha, pilil svojo risbo, tehniko in izkoristil čut za opazovanje detajlov. Bil je v stiku z najvidnejšimi umetniki tedanjega časa in o njem je pisal tudi Goethe v nekem svojem delu.

Kavčičev »curriculum vitae« je bil izredno razgiban: slikar je doživel celo čast direktorja dunajske Akademije za likovno umetnost, rimska Accademia di San Luca pa ga je odbrala med svoje člane.

Cas, v katerem je Kavčič živel, je

kljub navidezni stereotipnosti postajal čedalje bolj razgiban. To se lahko razbere tudi iz nesoglasij, ki so naraščala v samih vrhovih pri vodilnih likovnikih. Znani so spori, v katerih je bil zapleten tudi Kavčič: nanašali so se predvsem na načela slikarstva, zlasti ob pojavu novega umetniškega gibanja, nazarenstva. Klasicizem se je začel krhati. Tudi v pozno Kavčičevo slikarstvo se je prikradel nov duh, čeprav se mu je umetnik v svoji zvestobi klasicizmu z vso silo upiral.

Večkrat se zgodi, da ostane rodno mesto velikega moža v ozadju in da se niti ne more ponašati s kakim njegovim delom. Nekaj podobnega je tudi z Gorico, saj hrani le majhno število Kavčičevih risb. Ob 150-letnici pa se bo rojstni kraj Kavčiču oddolžil z razstavo, ki jo je spomladi 1979 že priredila Narodna galerija v Ljubljani; takrat je izšel tudi katalog, ki ga je izredno strokovno pripravila Ksenija Rozmanova.

MARTIN JEVIKAR

130 let od prvega slovenskega časopisa v Trstu

Aprila 1979 je preteklo 130 let, odkar je začel v Trstu izhajati prvi slovenski časopis SLAVJANSKI RODO-LJUB. Bil je pomemben dogodek, saj je dokazoval, da so se tržaški Slovenci v marčni revoluciji leta 1848 toliko prebudili, da so lahko mislili na časopis. Do tedaj je poznala časopise samo Ljubljana, kjer je že Valentin Vodnik poskusil z *Ljubljanskimi novicami* in jih izdajal od 1797 do 1800. Nato so začele izhajati *Kmetijske in rokodelske Novice* v uredništvu Janeza Bleiweisa, ki so se ohranile do konca 1902. Revolucija 1848 je rodila *Zgodnjo Danico*, ki je izhajala do 1906, in kratkotrajne časopise: *Slovenija*, *Vedež* in *Pravi Slovenec*. Tega leta je dobilo tudi Celje svoj prvi časopis — *Celjske slovenske novine*, ki so vzdržale dve leti.

Trst je bil tretje mesto, ki je dobil slovenski časopis, kar je važno, če pomislimo na razmere, v katerih so živeli tržaški Slovenci. Toda zaslugo za ta napredek moramo pripisati tudi v Trstu marčni revoluciji, ki je zrušila Metternichovo diktaturo, pretresla avstrijske narode in jim dala nekaj več svobode.

Tržaški Slovenci so se v drugi polovici leta 1848 začeli pripravljati na ustanovitev *Slavjanskega društva*. Da so izbrali to starinsko ime, je bilo krivo dejstvo, da je tedaj živelo v Trstu veliko Srbov, organiziranih v srbski pravoslavni občini, Hrvatov, Čehov in drugih Slovanov. Na vse te so mislili, ko so sestavljali pravila, saj pravijo v vabilu, da v to društvo »brez ozira na razna slavjanska narečja vsaki Slavjan stopiti zamore«.

Društvo je bilo ustanovljeno 23. oktobra 1848 in 1. novembra je začelo delovati. Sestanki so bili v nemški glavni šoli, dokler ni društvo najelo prostora v drugem nadstropju Tergesteja na Borzнем trgu in se 24. novembra tam nastanilo. Že to, da so si lahko najeli prostore v eni najimenitnejših tržaških palač, je kazalo na njihov resni namen za delo in tudi na finančno moč, da so si take prostore lahko privoščili. Istočasno pa tudi dokazuje, da tedaj narodnostni spori še niso bili tako hudi, da je Trst res spadal v srednjo Evropo, veliko bolj kot danes.

Na časopis so začeli misliti že decembra in v ljubljanski Sloveniji je tedaj izšel dopis, da bodo izdajali časopis, brž ko se bo društvo nekoliko okrepilo. Pred ustanovitvijo časopisa pa je moralo priti še do sprememb v društvenem odboru. Malo pred koncem leta je namreč odstopil predsednik Jovan Vesel Koseski, tedaj najslavnejši slovenski pesnik; umaknil pa se je najbrž zaradi časopisa, ker se je bal, da bi se ukvarjal s političnimi vprašanji. Koseski je kot državni uradnik hotel biti nevtralen, čist in kot tedanji Slovenec zvest geslu, ki ga je izpovedoval tudi v svojih pesmih: »Vse za vero, dom, cesarja!« In še bolj znani svoji krilatici: »Hrast se omaje in hrib - zvestoba Slovencev ne gane.«

Predsednik Slavjanskega društva je 25. februarja 1849 postal Ivan Cerer, doma iz Škofje Loke, tedaj v Trstu kontrolor pri glavnem carinskem uradu. Ta se je takoj lotil dela, zbral 30 članov in ti so dali za list 400 goldinarjev. Po enem mesecu priprav se niso mogli zediniti za naslov in ne za vsebino prispevkov. Zato je Cerer premaknil zadevo s tira s tem, da je 27. marca 1849 izdal nekaj poskusni list z naslovom *Dokaz vravnovanja in delavnosti SLAVJANSKEGA DRUŽTVA v TERSTU od svojiga začetka do konca februarja 1849.*

Ta številka je izšla na osmih straneh večje oblike in prinaša nekako kronologijo nastanka društva. Najprej pripoveduje o sedežu, ki ima dvorano, »predizbo in tri izbe«. O družbenikih

piše, da je bilo ob ustanovitvi 116 domačih in 30 zunanjih članov. Do konca meseca februarja se je število dvignilo na 336 članov, med katerimi je »22 imen častitih gospodov oficirjev«. Med zunanjimi člani pa so nekateri iz Češke, eden iz »ponemčeniga Friedlanda«. Dalje našteva časopise, ki so na razpolago v društveni čitalnici.

O polemikah glede Slavjanskega društva pravi, da je nemški *Costituzional* zapisal, da so se vsi Slovani vpisali v Slavjansko društvo, »de jih več Slavjanov v Terstu ni, ali pa, de so vsi drugi že popolnoma poitalijančeni, ali prav blizu poitalijančeni biti«. Temu dostavlja urednik: »Ne bomo se nigdar poganjali s protivnim časopisami, in ne mislimo se ne v nemških ne v taljanskih časopisih o nam ali sploh slavjanskimi narodu sovražnih sestavkih prepirati. Pa dolžni se vonder čutimo, našim dragim družbenikom pokazati, de ne spimo in de vemo nam protivne spiske po vrednosti ceniti; zato mislimo odslej v našim mesečniku, in če bo moč, še bolj pogostnemu časopisu z našimi družbenikami o takih slavjanskemu narodu protivnih zadevah kaj po domače pomeniti se.«

V nadaljevanju poudarja, da je Trst slovensko mesto, da je njegovo ime slovensko, in v tem duhu zavrača Kandlerjevo *Zgodovino Trsta*, ki je izšla maja 1848. Potem govori o namenih društva, ki bi ga lahko strnili v to, da morajo biti slovenščini in Slovincem priznane vse pravice. O slovenski šoli npr. pravi: »hoče, de na slavenski zemlji slavensko izobraženje oživi, se razvije, cvetè in naše mlajši z blagim sadom svobodnosti — od našiga dobrotljiviga vladarja vsim narodom dodeljene in zagotovljene — razveseli in okrepeča.«

List je bil tiskan v dveh kolonah, prva je bila v slovenščini, druga v ilirščini oziroma v srbohrvaščini. To dvojezičnost je list obdržal do konca.

Aprila je končno izšel list z naslovom *SLAVJANSKI RODOLJUB* in s podnaslovom: »Mesečni časopis na svitlobo dan od Slavjanskega društva v Terstu. List 2.« Torej so poskusno in

Razglasitev natečaja
Mladike.
Univ. prof.
Martin Jevnikar
izroča nagrado
dr. Danilu Sedmaku

programsko številko šteli za prvo. Izšel je na štirih straneh, kakor pozneje vse številke, v enaki obliki in enako dvojezično. Datum izida je 29. april 1849.

V uvodniku *Našim bravcam* pravi: »Pod na čelo postavljenim napisam bomo tedaj za naprej naš časopis enkrat na mesec izdajali... Glavne vodila tega časopisa smo v našem dokazu vrvanja in delavnosti Slavjanskiga društva od svojiga začetka do zadniga februarja 1849, kateri za prvi list časopisa velja, izrekli.« Dalje pravi, da bodo s poučnimi sestavki prebujali ljudstvo, mu razlagali narodne potrebe in ustavne pravice, med drugim, »vpeljanje slavjanskiga jezika v ljudskih učilnicah itd., pogumno in terdnosrečno po potih postave od državne vlade in deželiskiga poglavarstva terjajo.«

V časopisu je izčrpno pojasnjena izločitev Istre iz trošarinskega zemljišča, drug članek govori o italijanskih strankah v Trstu. Leposlovni del predstavljajo basen *Neumna lesica* in *Smešnice*.

3. številka poroča najprej o zborovanju Slavjanskega društva dne 6. maja, nadaljuje se razprava o istrski trošarini, jedro pa predstavlja razprava *Razmere prebivavcov teržaškega okro-*

žja proti mestu. Predvsem govori o spremembah, ki jih je Trst izpeljal v okolici po slovenskih vaseh. Te so imele nekoč župane, zdaj imajo sedem opravnikov, ki stanujejo v mestu in niso Slovenci. Magistrat dopisuje samo v italijanščini, kar krši prirojeno pravico slovenskih prebivalcev. Sole v mestu so samo italijanske, na sodišču, občini in v drugih uradih vlada samo italijanščina. Zato se morajo slovenski okoličani boriti za svoje pravice, zajamčene v ustavi: »Kogar verige ne težé, zasluži jetnik ostati.« Zadnji članek govori o potrebi slovenskih šol.

4. številka se začena s slovensko šolo, sledi *Opomin kmetiškim zlasti primorskim Slavenom*, zakaj se materinega jezika držati, ga čistiti in brniti. In še en članek je rodoljuben: *Enakopravnost za Slovence!*

V 5. številki se nadaljujejo trije članki iz prejšnje številke, in sicer o šolah, poziv primorskim Slavenom o materinem jeziku in o Trstu na avstrijsko-slovenski šoli. V 6. številki je zaključena razprava o slovenskih šolah, jedro pa predstavlja razprava ali kritika časopisa *Istrija*, ki je izhajal od 1846 v italijanščini kot priloga časopisa *L'Osservatore Triestino*. Kritiki pravi, da hoče *Istrija* Italijanom dokazati, da so Sloveni v Istri prišleki in »odlo-

čeni od svoje osode k služnosti v obdelovanju zemlje morajo veseli biti, če jih gospodovavni Taljani v svoji deželi živeti perpusté.« Že v prejšnji številki je Ivan Macun priložil oglas na naročitev *Krestomatije Jugoslavjanske*, knjige, ki bo obsegala literarna dela južnoslovenskih pesnikov in pisateljev. V tej številki je prinesel odlomek iz uvoda o pesniških vrstah.

To je bila zadnja številka Slavjanskega rodoljuba in je izšla 28. avgusta 1849. Vsega je izšlo šest števil in vse je uredil Ivan Cerer in dosti tudi sam napisal. Toda že v juliju je bilo jasno, da Cerer ne bo zmožl dela, ker je iml tudi službo. Predlagal je, da bi nastavili plačanega uradnika, vendar ni našel razumevanja. Zato je že v julijski številki naznanil: »Pričujoči list bo menda predzadni tega časopisa, kateri bo z mescam avgustam pojenljal, dokler se ne bo Slavjansko društvo pri volji in moči čutilo, vlastniga urednika najeti.«

Do tega ni prišlo, najbrž pa je bila kriva tudi kolera, ki je od 13. avgusta razsajala po Trstu in vsak dan pobirala

številne žrtve. V oktobru, ko je najbolj divjala, se je lotila tudi Cererja in ga 14. oktobra pobrala. S tem je bila misel na nadaljevanje lista pokopana, ker je bil Cerer predsednik društva in urednik lista in se je ves čas najbolj trudil za obe slovenski ustanovi.

Ko prelistujemo list, ki ga je Založništvo tržaškega tiska izdalo leta 1971 v faksimile izdaji, vidimo, da je bil izrazito rodoljubno usmerjen. Hotel je prebuditi tržaške in okoliške Slovence, da bi se zavedeli po ustavi določenih pravic, predvsem pa se je boril za slovenske šole v Trstu in okolici, za vpeljavo slovenščine v vse urade in za njeno enakopravnost. Brez dvoma je opravil koristno delo, med Slovenci in drugimi slovanskimi prebivalci Trsta, saj je izhajal tudi v hrvaščini. Da se je med Slovenci priljubil in utrdil, dokazuje tudi to, da so začeli že marca 1850 izdajati nov, drugi slovenski časopis v Trstu. Imenoval se je JADRANSKI SLAVJAN, podučivni list v raznih ljudstvu koristnih rečeh. Izdajalo ga je spet Slavjansko društvo v Trstu.

M. M.

Mednarodni lingvistični kongres ob 50-letnici smrti jezikoslovca Jana Baudouina de Courtenaya

Na Ravanci v Reziji je bil v dneh 23. in 24. septembra 1979 mednarodni kongres v počastitev spomina velikega poljskega jezikoslovca francoskega rodu Jana Baudouina de Courtenaya ob 50-letnici njegove smrti (1845-1929). Kot znano, je bil Baudouin de Courtenay eden največjih jezikoslovcev prejšnjega stoletja in je šestdeset let svojega dolgega in plodnega življenja posvetil Reziji in Benečiji. Raziskoval je govor teh krajev, ga zapisoval in preučeval. Njegova dela so še danes zanimiva in aktualna v znanstvenem svetu, saj jih še vedno študirajo in komentirajo. O življenjskem delu Jana Baudouina de

Courtenaya smo v koledarju GMD pisali leta 1973. Zato o njem tokrat ne bomo pisali. Vredno pa je zabeležiti omenjeni kongres na Ravanci, kar pomeni enega velikih mejnikov in premikov v življenju Rezijanov, čeprav se bodo posledice čutile morda šele čez nekaj časa.

Zakaj je bil ta simpozij znanstvenikov tako važen? Zato ker se je zgodilo prvič, da je kvalificiran mednarodni forum obravnaval rezijanski govor v Reziji sami. Tu je končno odpadel vsak dvom o pravem izvoru rezijanskega govora, ki so ga nekateri prenapeteži povezovali z ruščino ali staro slovanščino.

Mednarodni simpozij v Reziji. Od leve: prof. Desinan, prof. Rado Lenček, prof. Salvo, prof. A. Longhino-Archet in prof. Mitja Skubic

Nad trideset znanstvenikov iz vsega sveta se je na Ravanci septembra leta 1979 jasno izreklo o rezijanščini in njenih štirih glavnih govorih (bilskem, nivaškem, osójskem in sólbaškem): ta govor je eno izmed številnih slovenskih narečij in samo kot takega ga je treba obravnavati.

Kongres je pripravila Columbia University iz New Yorka (ZDA) pod pokroviteljstvom Furlanskega filološkega društva iz Vidma. Glavno breme za organizacijo tega srečanja je nosil naš rojak prof. Rado Lenček, ki zdaj poučuje na slavističnem oddelku Kolumbijske univerze. Srečanje znanstvenikov se je začelo v nedeljo 23. septembra z mašo zadušnico za Badouina de Courtemonta. Mašo je daroval ravanski župnik Pre Alfonso Barazzutti v stavbi, kjer se je kasneje odvijal mednarodni simpozij. Cerkev na Ravanci je namreč po potresu tako poškodovana, da so morali zgraditi novo stavbo, ki služi tako v bogoslužne namene kot za večja kulturna srečanja. Potek konference je vodil prof. Rado Lenček v angleščini, referenti in diskutanti pa so lahko govorili tudi v italijanščini in ruščini. Slišali pa smo tudi posege v slovenščini, rezijanščini in francoščini.

Pretrajljiv je bil spontani poseg mla-

dega rezijanskega pesnika Renata Quaglie, ki se je v svojem nagovoru zavzel za domače vrednote, kulturne, gospodarske in politične, pred zlorabo in pozabo, ki ju je bila Rezija deležna od vseh strani. Zavzemal se je za rezijansko »dušico«, tj. za ohranitev in čedalje močnejšo uveljavitev domačih vrednot in pravic. Njegov govor je bil prežet s pesniškimi metaforami, ki jih je pesnik črpal iz bogate rezijanske ustne tradicije; vpletal je dolge odstavke iz svojih pesmi v domačem sólbaškem govoru. Prisotni so se zavedali kulturnega pomena rezijanske prisotnosti na tej mednarodni konferenci in so nagradili pesnika s toplim priznanjem.

Vendar pa njegove besede niso bile edina priča rezijanske prisotnosti na tej konferenci. Na kulturni prireditvi, ki so jo v nedeljo zvečer pripravili uglednim tujim gostom in na kateri so nastopili furlanski moški zbor iz Chioprisa, moški zbor »Kanin« iz Rezije, otroška folklorna skupina iz Rablja in folklorna skupina iz Rezije, smo nad odrom lahko brali v nekoliko okorni tiskani pisavi z velikimi črtkami

ROZEANAVI ZAHUALIO
VUAS DA STA PARŠLI
TAU NAŠO ZEMLJO.

Za kroniko naj na koncu zabeleži-
mo še nekaj imen prisotnih znanstve-
nikov na tem simpoziju. Iz ZDA sta
prišla že omenjeni prof. Rado Lenčec
in prof. Eric P. Hamp; varšavsko uni-
verzo je zastopala slovenistka Hanna
Orzechowska; videmsko profesorji Ro-
berto Gusmani, Cornelio C. Desinan,
Neva Godini, Martin Jevnikar, Lojzka
Bratuž, Giovanni Frau in drugi; s trža-
ške univerze sta bila med drugimi pri-
sotna prof. Mario Doria in prof. Fran-
cescato; iz Ljubljane so bili znani razi-

skovalec in poznavalec Rezije in njenih
ljudi prof. Milko Matičetov, romanist
Mitja Skubic ter Valens Vodušek; iz
Trsta pa tudi prof. Pavle Merku. Šte-
vilni so bili še gostje s padovanske in
drugih italijanskih univerz, posamezniki
pa iz Nemčije, Kanade, Nizozemske...

Rezija je bila skratka vsaj dva dni
v središču mednarodne pozornosti pri-
jateljev in znanstvenikov. Toliko bolj
je bila zato boleča nerazumljiva urad-
na odsotnost slovenske univerze in dru-
gih slovenskih znanstvenih ustanov.

ALOJZ REBULA

Moja srečanja z mons. Jakobom Ukmarjem

*V januarju 1966 me je na Opčinah obiskal g. Angel Kosmač. Glede na ver-
ski položaj Slovencev v tržaški škofiji
se je ogreval za zamisel, naj bi sloven-
ska stran poslala škofu mons. Santinu
zadevno spomenico. Brez večje vere v
uspeh sem se obvezal za sestavo doku-
menta. Konec januarja istega leta me
je isti g. Kosmač popeljal k mons. Ja-
kobu Ukmarju, da bi mu izročila spo-
menico na vpogled.*

*Tako sem prvič osebno spoznal sko-
raj že devetdesetletnega očaka. Odtlej
po vse do njegove smrti 1971 sem bil
njegov redni obiskovalec. Takole na
dva meseca sem na Goldonijevem trgu
sedal na devetindvajsetico, v Škednju
pozvonil pred železnimi vrati na št. 40;
se v prvem nadstropju bivše škofove
vile pomudil nekaj minut v pomenu,
potem pa spet šel. Skoraj vsak obisk
sem si kratko zabeležil v dnevnik. Za-
piski so v glavnem kratki, ker so tudi
obiski bili kratki: Jakobu Ukmarju je
bil čas zlato.*

*Lok mojega poznanstva z nepozab-
nim Škedenjcem se je odvijal takole.*

Leto 1966

Sreda 26. januarja

*... Popoldne me je g. Kosmač po-
peljal s svojim avtom k mons. Ukmar-*

*ju, da bi mu izročila na vpogled vlogo
na škofa Santina. Velik dan torej, da
sem mogel osebno spoznati našega mo-
goče največjega človeka — intelektual-
ca in kristjana — v zamejstvu.*

*Čez globel Rižarne z nadihom kata-
strofe se povzpneva na eno tukajšnjih
pokopališč slovenstva, na škedenjski
grič. Na cesti pozvoniva na železnih
vratih, ki se nama odprejo v melanholi-
čen obzidan vrt. Starinska, podolgo-
vata, rdečkasta stavba na dnu spominja
na skromen podeželski dvorec. Tudi no-
tranjščina je takšna, brez modernosti:
vzdušje solidnega velikovaškega farov-
ža, okrog po stenah obledele slike du-
hovniških slavij s kakšnim škofom na
sredi, stara že dolgo nepleskana vrata:
Po kamnitih stopnicah prideva v prvo
nadstropje: prav tako preteklostna vrata,
na njih tablica z napisom »J. Uk-
mar«, poleg pa kratica, ki spominja na
monsinjorjevo kariero, ki ga je v Be-
netkah spravila v stik s tolikimi cer-
kvenimi odličniki, med njimi z bodočim
Janezom XXIII: »Trib.(unal) Eccl.(e-
siasticum)«.*

*Na trkanje se odzove zategnjeni, do-
mačnostni, patriarhalni »Naprej!«*

*Pri svojih osemnosemdesetih letih
— monsinjor je doslej videl na lastne
oči sedem papežev, začeniši z Leonom
XIII.! — ta starček dela še deset ur*

na dan. In svoj dan začne z oficirsko redovitostjo vsak dan ob 4.45.

Zdaj je za mizo, v sobi, ki bi bila lahko tudi redovniška celica. Potem ko se je z nama rokoval — zgrbljen od let in od atentata v Istri po vojni, droben kakor otrok, a ves živ, ustrežljiv — je njegova prva skrb, da svojima obiskovalcema preskrbi vsakemu svoj stol.

»Vaše ime mi je znano,« me ogovori. »Kje poučujete?«

Povem.

Intelektualec v njem — astronom zgodovinar jurist latinist — je razviden že iz tega, kako se zanima za predmete, ki jih poučujem.

»Latinščina in grščina,« pravim.

»Koliko ur na teden?«

»Šestnajst.«

»Oh,« zavzdihne monsinjor, »dosti za kristjana!«

Preden sem šel k njemu, sem se tu pa tam začital v ne samo neoporečno, ampak prefinjeno latinščino knjige z akti tržaške sinode: za tisto latinščino se je ta »*nobilissima figlia di Roma*«, za kakršno se predstavlja Trst, morala obrniti na Slovenca, železničarjevega sina, z Opčin doma, na Jakoba Ukmarja. A monsinjor v svoji ponižnosti kakor da to nerad prizna.

»Rad berem, če je kaj lepe latinščine,« pripomni. »Pa je ni dosti.«

Monsinjor mora marsikaj brati — pred sabo imam gotovo najstarejšega bralca revije *Most*.

»A speve tam — kako dostojanstven je ta njegov arhaizem! — komaj razumem,« pravi o tisti poeziji. »Bi prej razumel, če bi bilo grško. Vaš Dante — pri tem misli na moj esej v reviji — no, tisto sem kar razumel.«

In smo pri stvari, zaradi katere sva prišla: vprašanje pravic slovenskih katoličanov v tržaški Cerkvi.

Monsinjor razpre roki: kaj je že poslal — »Poslali smo« pravi z množino ponižnosti — vlog na koncil v zvezi z vprašanjem manjšin! In iz vsega tega ni bilo nič. Poslal je vloge kardinalu Königu, ta je samo potrdil prejem, poslal jih je agilnemu škofu iz

Osnabrücka, ta se sploh ni odzval, poslal jih je francoskim kardinalom: nič.

»Verjetno se jim je stvar zdela preveč delikatna,« pripomni.

Nacionalizem, ki nas duši ko plin, pomislim.

»Danes si ne moremo predstavljati,« reče monsinjor, »kako so mogli nekoč sežigati coprnice. In vendar je to trajalo stoletja. To je bolezen, bolezen hudičeva...«

Bolezen hudičeva...

V malo ročno kartoteko si vpiše moje ime, da mi bo lahko odgovoril, ko bo pregledal vlogo škofu.

Posloviva se.

Nato se zapeljeva do bloka pri Prebenegu, moj duhovniški šofer mi v ricmanjskem župnišču pogreje kavo, v tem župnišču je mons. Ukmar kot mlad kaplan na začetku stoletja doživljal žvižganje kletvic in kamenja podivjane vasi, na strmi vaški uličici gre mimo tip obsedenca, ko da je skočil iz tedanje Ukmarjeve farne kronike, v baru prostitutka čaka, da jo avto odpelje na nočno delo v mesto.

Domov pridem s kamnom v srcu, potem ko sem lahko iz izvirnega škofijskega dopisa presodil, kako malo pastirskega pastirja imamo Slovenci nad sabo.

Ponedeljek 31. januarja

...Ganljiva kartica od mons. Ukmarja: na njej slika Siméona Chardina (1699-1779), *Le jeune dessinateur*, zadaj pa kaligrafsko sporočilo, speljano na treh rahlih nitih s svinčnikom: »Pripravljeno in lep pozdrav - vd.(ani) Jak.(ob) Ukmar, Šked.(enj) 28.1.66.«

Sreda, 2. februarja

Meglen dan, izhlapel med »*taedium*« in nemočjo: z romanom ne gre, v kavarni ob nerganju trgovca P. povohaš iz časnika, kaj počenjajo Amerikanci v Vietnamu, razdereš letošnje jašlice, se v Trstu loviš za štev. 29, da prideš v Škedenj do mons. Ukmarja.

Namesto mojega pisma škofu Santinu je sestavil svojo shemo: moje pismo se mu torej zdi preostro. Čisto naravno vzamem to, vsaj v tem edinem hipu

Pisatelj Alojz Rebula
v goriškem Avditoriju,
od leve:
prof. Diomira Fabjan-Bajc,
pisatelj Alojz Rebula
in goriški župan
De Simone

svojega življenja sem ponižen, poslušam monsinjorja, ko mi s perfektnim naglaševanjem bere iz Herderjeve knjige »*Latine loquor*«, ga s koncem očesa uokvirjam med staro stensko uro in med cipreso na vrtu, ga prosim za spoved.

Hodnik, dvorana kakor skedenj, sredi nje postлана postelja, v levem kotu klečalnik, kjer razpelo leži na prtičku z uvezeno Malo Terezijo.

Sreda 9. februarja

... Mons. Ukmar pošilja drugo omiljeno verzijo vloge škofu Santinu: tudi sam je čudovit škrupulant!

Četrtek 24. marca

... Popoldne sem spet obiskal mons. Ukmarja. Prisluhnil sem njegovemu veličastnemu brundanju, ko me je spustil pred sabo po hodniku proti spalnici.

»Repetenti smo pred Bogom,« je potem rekel s stola. »Kot otroci se mu predajamo od jutra do večera...«

Ko sem se vračal po hodniku z velikim retom ob strani, je monsijnor spet očakovsko zabrundal, tokrat z jasnimi »Bog bodi zahvaljen!«

V škedenjski večer sem odnesel jasen vtis svetosti.

Sreda 25. maja

Besede iz škedenjskega popoldneva: »Fatalna zmeta je živeti proti božji postavi, češ da se nam bo dobro godilo... Napravite dnevno »*examen particulare*«, a v eni sami stvari... Recite: »*Credo, ut intelligam*!«... Kako rad vas je imel Bog...«

Kar se tiče vloge škofu, je monsijnor bolj za to, da je ne forsiramo.

»Nekaj se je vdal,« pravi, »v stolnici ima slovenske maše.«

Marsikaj je bilo mogoče urediti z Janezom, dokler je bil še v Benetkah. Nekajkrat je imel opraviti z njim. Pač pa se je dobro poznal z njegovim tajnikom.

»Most dozoreva,« pravi o naši reviji.

Torek 5. julija

... Na obisku pri mons. Ukmarju zvem, da piše *Marijologijo*.

»Slovinci je nimamo,« pravi.

Še se ni razodela novica o padcu Aleksandra Rankovića in tako se v pogovoru dotakneva bivšega policijskega malika, ki mu zdaj Tito očita »španske metode«.

»Ob tem štrbunku bi se lahko tudi Tito marsikaj naučil,« meni monsijnor.

Smer v slovensko državo: mar bere to publikacijo, ki jo opazim na njegovi sicer tako eshatološki mizi?

Beseda s stola: »Med ljudmi se človek prehladi... *Quoties ad homines ii...*«¹ citira iz *Hoje za Kristusom*. »Veličastna je božja Previdnost, se vidi pri vas... Vdajmo se v njegove roke...«

Potem se pozanima, kam pojdem na počitnice. Omenim mu Štajersko. Poznajo jo: sestro je imel v Teharjih. Peš je napravil pot od Podčetrčka dol do Sevnice.

»Takrat, ko smo bili mladi,« reče.

V slovo mi da zlato pravilo, ki pa ne vem, kako se ga bom držal. Namreč: »Ne se dotikati pogreškov drugih ljudi.«

Ko se vrnem na cesto, se nad Škedenjem razliva opoldanski zvon.

Sobota 3. septembra

En sam stavek iz Škedenja, kamor sem se zapeljal po pisanju latinske naloge na šoli: »Vi ne bi mogli nič večjega početi kakor to, kar zdaj delate, namreč učiti latinščino in grščino.«

Teden med 23. in 30. oktobrom

...V zamolklo deževje s smradom kakor iz greznice dve besedi mons. Ukmarja v Škedenju: ponižnost in otroštvo.

Petek 16. decembra

...Vožnja skozi premraženo industrijsko cono k mons. Ukmarju.

Monsinjur odobrava, da sem vloga, namenjena škofu Santinu, izročil mons. Škerlu, ki da, kakor reče monsinjur, »disputira s škofom, in sicer ne brezuspešno.«

Beseda s stola: »Odprite se Bogu in zaprite se temu grdemu svetu. Živimo sredi hudičevega materializma,« reče.

Do pisanja svoje *Marijologije* prihaja nekako tako kakor jaz do pisanja svojega romana.

»Ves sem zasut od dela,« potoži.

¹ Kolikorkrat sem šel k ljudem...

Leto 1967

Torek 21. marca

»Spoštujte noč!... Redno življenje!« se glasi brašno, ki ga danes odnesem od mons. Ukmarja.

In beseda pri vratih, ko se poslavljava: »*Quidquid non est aeternum, nihil est.*«¹

Pisanje *Marijologije* je moral prekiniti zaradi korespondence. Kakih sto pisemskih enot na mesec!

Petek 26. maja

Pri mons. Ukmarju.

Toži nad težavnostjo problemov, ki se mu zastavljajo med pisanjem *Marijologije*.

Marija: kako jo pravilno vstaviti med koordinate teologije?

Monsinjurju omenim težnjo nekaterih — med njimi je bil tudi bodoči svetnik Maksimilijan Kolbe —, da bi bila Mati božja proglašena za soodrešiteljico.

»*Corredemptrix*?« se skoraj zdrzne monsinjur. »Dajte no, saj je bila sama odrešena! Soodrešiteljica, to bo preveč! Gledati moramo tudi na to, da ne odbijemo ločenih bratov.«

»Bodite trezen, dober, ljubezniv gospodar,« se glasi napotek s stola.

¹ Karkoli ni večno, je ničevno.

Leto 1968

Torek 13. februarja

Pot v Škedenj.

Tokrat sem mons. Ukmarja dobil sredi pospravljanja knjig. Sprejel me je stoje: znamenje, da res ni imel časa.

»Počasi napredujemo v duhovnem življenju,« mi je ponovil svojo priljubljeno misel.

Ponedeljek 21. maja

Prosto zaradi volitev. V openskem tramvaju si zaznamujem stavek iz Cesbrona: »Tujega človeka se ne boj, ampak raje pomisli: Kako bi mu pomagal.«

Pri mons. Ukmarju. Med pomenkom mi pove tudi, da je prebral evangelij v sirščini. *Marijologijo* je končal. Poslal jo je Mohorjevi v Gorico, Gorica pa jo odriva Ljubljani.

Potem se zvrsti vrsta svetostnih infinitivov: »Vsak dan se zahvaljevati Bo-

gu za milost vere... Korajžno sprejeti nase križ... Kesati se za grehe mladosti...»

Vprašam ga, ali bo poleti v Trstu. »Navadno čepim doma. Od 10. do 20. julija bom na duhovnih vajah,« odgovori.

Sreda 31. julija

Pri mons. Ukmarju. Ta devetdesetletnik tokrat odpre porton sam, ko prihaja po pošto.

Greva gor.

Hodnik, spalnica, stol.

»Glavni faktor pri duhovnem življenju nismo mi, ampak božja milost... To daje Bog ponižnim... Vadite se v molčečnosti...«

Moj Bog!

Petek 4. oktobra

Domači se odpravijo na izlet po Napoleonski cesti, jaz pa jo mahnem v Trst najprej na Finančno intendanco, potem pa k mons. Ukmarju. Pridem nazaj z dvema napotkoma: 1. Ne govoriti o sebi, 2. Ne govoriti slabo o drugih.

Monsinjur se pozanima, kako je z mojim romanom.

Petek 22. novembra

Danes je šlo skozi našo hišo štiri najst ljudi, jaz pa sem opoldne v Trstu poiskal petnajstega, mons. Ukmarja. Bilo je srečno srečanje. Monsinjur se je sprostil. Škof dr. Pogačnik mu je pisal v zvezi z *Marijologijo*. O govoru,¹ ki ga je imel v Trstu 3. novembra škof Santin, pa je rekel, da je bil »zabloda«.

»Imejte potrpljenje sami s seboj!« je brašno, ki mi ga da na pot.

¹ Ob petdesetletnici prihoda Italijanov v Trst.

Leto 1969

Ponedeljek 2. maja

Še naprej prebiram rokopis *Marijologije*, ki mi ga je mons. Ukmar dal v jezikovni pregled. Seveda je peresu, ki ima na mizi *Slovenski pravopis*, komaj kaj pripomniti. Danes mi je to branje prineslo tako rekoč očarljivo Marijino

popoldne. S strani 374 si prepisem stavek: »Bodimo še mi majhni in skriti pred svetom, da bomo resnično veliki pred Bogom.«

Četrtek 10. julija

Popoldne sem zastonj iskal mons. Ukmarja.

Sreda 5. novembra

Danes popoldne pri Sv. Jakobu. Ves sredi knjig je. Piše *Eshatologijo*. Kako fantastično je to, sredi tega kaj vem kakšnega, uležanega, čudno mrliškega Skednja!

»Čimbolj boste povezani z Bogom, tem mirnejši boste... Bodite ponižni... Moja usoda je v Tvojih rokah, Gospod!«

S temi napotki odhajam v predmestni večer.

Doma najdem v tedniku *Oggi* anketo o onstranstvu: intervjuje odpira duhovna potencia, ki ji je ime Gina Lollobrigida.

Torek 23. decembra

»... Počasi, počasi... Z vsemi morate potrpeti, a največ s seboj... Kadar ne govorim, ne grešim...« pravi sv. Jakob.

Nato se skozi hodnik z retom vrneva v njegovo delovno sobo.

Žene naprej *Eshatologijo*. Toda nekaj ga daje, da si ne more pomagati: večnost pekla. Tista strašna večnost mu ne gre v račun...

»Ampak apokatastazo je Cerkev obsodila,« si drznem pripombo.

»Ko pa je tudi tista obsodba fra g l i c h,¹« se mu vrine tujka. In na koncu, vdano: »Imeli me bodo za heretika!«

¹ Vprašljiva.

Leto 1970

Ponedeljek 2. februarja

Tokrat sem šel v Skedenj zato, da nalovim nekaj podatkov za predstavitev mons. Ukmarja v celjski *Novi mladiki*. S častnim doktoratom, ki mu ga je nedavno podelila ljubljanska teo-

loška fakulteta, je njegovo manjšinsko ime odjeknilo v širši slovenski prostor.

Kar vdal se je v pogovor, za katerega sem ga zaprosil. In kaj vse bi bil lahko izvelkel iz teh devetdeset duhovniških in slovenskih let, ko se ga ne bi bal utruditi! Brez bere pa le nisem ostal. Nekaj sem le izvedel o Ukmarju astronomu, biblicistu, juristu, človeku.

ASTRONOM: V tržaški zvezdarni je študiral ekvator pri Jupitru, z nekim astronomom je kontroliral točnost napovedanega mrka Jupitrovih lun (»Je štimalo«), večkrat je opazoval Saturnov obroč, tako nad ekvatorjem kakor pod njim, študiral je Venerine faze.

»Kaj je bilo najlepše?« sem ga vprašal.

»Tako imenovani "svetovni požar", Nova iz leta 1937, eksplozija prej nevidne zvezde: prizor je trajal pet večerov.«

BIBLICIST: Preštudiral je vse štiri evangelije v sirščini, bavil se je z arabščino in s hebrejščino, prebral je vseh dvajset svetopisemskih poglavij v aramejščini. V sirščini je tudi predelal biografijo sv. Efrema in liste apostola Addija. Nekaj let je kot biblicist tudi študiral klinopise. Predelal je celotno klinopisno šeststranično prizmo kralja Senaheriba iz leta 701 pred Kr.

O grščini in latinščini ga niti nisem spraševal.

JURIST: Več kot dvajset let je bil v Benetkah aktiven sodnik za »*ius matrimoniale*«. ¹ Obdelal je stodve pravi. S tistimi pravnimi je bil preobložen: imel jih je tudi po šest-sedem hkrati. Tam se je srečaval z bodočim papežem Janezom, ki je bil predsednik sodišča.

»Janez je zaupal ljudem,« je pripomnil.

Na koncu nalovim še kakšen podatek iz njegovega širšega nestrokovnega življenja. Za dosego doktorata na Dunaju je moral opraviti tri rigoroze po dve uri s štirimi eksaminatorji: vsak ga je spraševal po pol ure. Mahniča je osebno poznal: srečal ga je pri škofu Naglu v letih 1906/1907. »Človek red-

kih besed, zamišljen filozof,« ga je označil. Z Ušeničnikom je obedoval v Št. Vidu, ko je bil znani tomist rektor univerze.

»Kdo je bil najbolj svet Slovenec, ki ste ga srečali?« ustrelim revolversko vprašanje.

Monsinjur se spomni na Janeza Gnidovca.

»Bil je svet mož,« reče.

Papeža Leona XIII. je osebno videl. Dvakrat v življenju je bil v zaporu.

Samo še en sošolec živi: dr. Pertot v Zagrebu.

»Da ne bo slavospev!« mi reče z vrat, ko se poslavljam.

Tablica »*Trib. Eccl.*« je zginila z vrat.

Veliki torek 24. marca

Pri sv. Jakobu.

»Večnost pekla mi nikakor ne gre v glavo. Eshatologija, to je misteriozna pokrajina,« reče.

Še zmerom piše po tri ure na dan. Trenutno se otepa z voščilnicami.

»Imejte zaupanje v Boga!«

Petek 29. maja

Pri mons. Ukmarju, ki mu nesem celjsko *Novo mladiko* in svojo *Krščansko avanturo*.

V zadnjem času je prebral govore kardinala Alfrinka.

»Holandec ... Korekten ... Bistveno je, da se držimo Petrove skale,« pravi.

Potem onkraj hodnika pa: »Bodite kakor otrok v božjem naročju, v zdravju in v boleznih ...«

Vonj glicinij, ko se vračam pod latnikom njegovega vrta.

Sobota 12. septembra

»*Quomodo vales?*« ¹ me vpraša monsinjur Ukmar, ko pridem.

»*Non optime, non male, medio modo,*« ² mu odgovorim.

Monsinjur je zahripan. Potoži, da komaj utegne znanstveno delati po tri ure na dan.

¹ Kako se imate?

² Ne najbolje, ne slabo, srednje.

¹ Zakonsko pravo.

Pri pisanju *Eshatologije* se še naprej otepa s peklom. Ne razume ga. »Cemu?« se sprašuje.

Skladava se: človek je ves pogreznjen v misteriju.

»Se pridite!« mi reče pred vrati.

Ko sem prejle čakal nanj spodaj v kuhinji — nekakšna pregljevska kuhinja je to, kjer oknice odrivajo veje hrušk in marelic — sem na mizi opazil izvod *Annuario Astronomico*.

Pri isti mizi je njegova dobra kuharica čistila breskve.

Zvezde in breskve — v tem začetim kakor mil kozmičen kontrapunkt.

Leto 1971

Petek 19. marca

Popoldne pri sv. Jakobu. Doma je sam, zato moram po zvonjenju precej čakati, preden pride v pritličje in odpre porton.

V njegovi sobici.

»Pešam ... Sluh peša ... Tudi dihanje zadnje čase ... Appetit še imam ...«

Rokopis *Eshatologije* leži na mizi z naočniki počez.

»Kakšni problemi!« zavzdihne. »Največji med njimi — smrt! Nič ne vemo, kam gremo. Človek s smrtjo pride v povsem nov svet.«

Sam bo za natis knjige nabral kakega pol milijona. A pri Mohorjevi ne slišijo na tisto uho, pripomni.

»*Deus caritas est ...*¹ Obloženi s križem proti nebeški domovini, to je najbolj zanesljiva pot.«

Pred slovesom se pozanima, kako je z družino.

Dež nad Škednjem.

Eshatološki dež.

Torek 18. maja

Pri sv. Jakobu.

Grlo mu nagaja, težko diha, bere Truhlarja.

V spalnici je na postelji pripravljena pižama.

Potožim mu neko svojo veliko bolečino.

»Ta rana se bo zacelila,« reče. »Tihotno življenje ... Nikoli površnosti.«

Četrtek 30. septembra

Pri mons. Ukmarju, ki mi je pisal, da bi mi rad dal svojo *Eshatologijo* v jezikovni pregled.

Držeč povečevalno steklo ob očesu mi kaže posamezna poglavja v kazalu.

Tudi danes mi da za pot isto brašno kot zadnjič: »Ljubite tihotno življenje ... *Deus caritas est ...*«

Ali ni nekaj fantastičnega iti skozi Škedenj, mimo ladjedelnice, skozi tunel pod gradom s to slovensko *Eshatologijo* v aktovki, za katero je zvesta monsinjorjeva pomočnica sešila zanko iz elastike?

Sobota 9. oktobra

V pozni uri sem prišel do kraja prvemu delu Ukmarjeve *Eshatologije*. Pri poglavju o peklju veliko avtorjevo srce na vsem lepem skoči iz najbolj pravovernega tradicionalizma v ganljivi origenezem. Argumentom, s katerimi skuša ovreči smiselnost pekla, se ne moreš ustaviti. Toda prav tako se ti zdi prehudo trditi, da večnost pekla ne izhaja iz magisterija. Kljub vsemu pa me je to poglavje kar praznično privzdignilo. Posebno nova se mi zdi misel o možnosti »drugega zveličavnega reda«. Najmočnejši argument je vsekakor to, da bi Bog s peklom doživel s svojo stvarjo fiasko. Toda ali s tem ne zganjamo nekega miselnega antropomorfizma?

Nedelja 10. oktobra

Popoldne — sinjkasta meglica nad Škorkljo — nesel sv. Jakobu prebrani prvi del njegove *Eshatologije*.

Dobim ga na vrhu stopnic, v pogovoru z nekom.

Ko se znajdeva v sobi, mu rečem, da je njegov vidik o časnosti pekla tolažljiv in da mi je bilo posebno všeč poglavje o zvezdah.

»Teh bo v drugem delu še več!« mi reče zadovoljen.

Kar se pekla tiče, je zvedel, da misli podobno tudi teolog dr. Strle. Jaz o tem na tihem podvomim.

¹ Bog je ljubezen.

»Večkrat sem mislil na vas, gospod profesor,« je rekel, ko me je sprejel.

Ponedeljek 18. oktobra

Danes sem se ves dan lovil po Trstu za dokumenti za profesorski stalež, pod večer pa sem prišel na kraj branju drugega dela Ukmarjeve *Eshatologije*. Knjiga čudovito izzveni s citatom iz prvega pisma Korinčanom. Naj si ga prepisem: »Bodimo torej stanovitni, neomahljivi v veri, bogati v delu Gospodovem, v sreči in nezgodi, v veselju in žalosti, ker vemo, da naš trud ni prazen v Gospodu« (1 Kor 15, 28).

Torek 19. oktobra

Mons. Ukmarju sem nesel drugi del *Eshatologije*.

Pohvalil sem njegov jezik, njegovo skrbno in jedrnato slovenščino.

»Profesor Glazer nas je učil...« je rekel monsinjor skromno.

Izmenjala sva še nekaj besed.

»Pospraviti moram v hiši pred odhodom,« je rekel.

Pri slovesu me je pospremil zunaj vrat na vežo, kar je zdaj storil prvič.

Demonški vtis tunela na Goldonijev trg.

Neznanska žalost stvari, tonečih v megli in bencinu.

Ljubljana, četrtek 4. novembra

Sredi dopoldneva sem šel na škofijo voščit dr. Leniču za šestdesetletnico, ta pa mi je povedal, da je umrl mons. Ukmar.

Popoldanski vlak je vozil nekje dol proti Divači, ko sem ob misli nanj gledal skozi okno obzorje brkinskih hribov. Iz spomina so plali kakor valovi, topli, svetli, milostni. In greben tja proti Istri se mi je zameglil, koprena se je zgostila nad očmi, skozi solze so se bori ob progi spreminjali v bandera, žalna in vstajenjska obenem.

Dragi mili Jakob, ki zdaj končno veš, kakšna je pokrajina onstran, ki zdaj vidiš morja in gore svoje *Eshatologije* ne pozabi na nas, nabodene na ta tržaški meridian...

Spomini iz otroških let

Imela sem okrog štiri leta, ko smo se iz Cerovelj preselili v Sesljan, v novo hišo, v »palačo«, tako so domačini imenovali hišo, ki jo je dal zgraditi moj oče.

Sesljan je bil takrat majhna vas, komaj na začetku svojega obstoja in razvoja. V prvem desetletju tega stoletja je bilo med Devinom in Nabrežino ob »rimski« ali »cesarski« cesti le nekaj hiš. V Sesljanu je vsak gospodar imel svojo majhno obrt. Poleg tega je delal tudi v kamnolomu v Nabrežini, da je lažje preživel sebe in družino.

Oče je v svoji hiši odprl pekarno, njegov sosed mesnico, očetov bratranec pa prodajalno jestvin, itd.

»Pri Tavžanki« je bila pošta, »nunca Lujska« pa nas je oskrbovala z zelenjavo in sadjem. Vsako jutro je že navsezgodaj šla peš s svojim vozičkom v Trst. Tam ga je napolnila s potrebno zelenjavo in sadjem in ko se je vračala domov, tudi prodajala.

Blizu Šuca je bil čevljar in naprej po stari cesti proti Vižovljam je imela svojo hišico šivilja Terezina. V Sesljanu smo imeli vse, kar smo potrebovali. Kmetje iz Cerovelj, Mavhinj in Vižovelj so nam nosili mleko, surovo maslo, jajca in sadje, pa tudi piščance.

Kot otroci smo bili prva generacija te majhne vasi. Ko smo dorasli, smo morali v šolo. Starši nas niso hoteli pošiljati v Mavhinje, kamor smo spadal, ne v Nabrežino in ne v Devin, kjer so imeli bliže. Hoteli so imeti šolo v Sesljanu. Vložili so prošnjo in jo nalogovili na šolski urad v Sežani.

Tako so nekega dne prišli gospodje iz Sežane pogledat, kje naj bi stala šola. Hiša mojih staršev se jim je zdela primerna in zadostna, ker so sklenili, da v njej ustanovijo enorazredno šolo. Začeli so takoj z delom. Vzeli so dve sobi v pritličju, zato so podrli steno, ki je sobi ločila. Prostor je bil velik in so v njem namestili prvo enorazred-

no slovensko šolo v Sesljanu. Nad šolo je imel učitelj dve sobi za svoje stanovanje. Ustanovili so jo septembra 1907, a šola je začela delovati šele naslednje leto 1. septembra 1908.

Naš prvi učitelj je bil Josip Šinigoj, doma iz Mirna pri Gorici. Bil je strog in izvrsten učitelj, pri njem smo se veliko naučili. Poučeval je od 1908 do 1915, tj. do prve svetovne vojne. V za-

četku nas je bilo le malo učencev, pozneje pa do trideset. Naši starši so vzdrževali učitelja. Med prvo svetovno vojno je bila šola ukinjena, ker je tu potekala fronta; leta 1916 smo morali vsi zapustiti Sesljan in kot begunci iskati zavetja drugod. Ko smo se vrnili, smo našli šolo in hišo podrto. Zato so morali starši misliti na novo šolo drugje.

EMIDIJ SUSIČ

Analiza obnove po potresu v Furlaniji

Pri založbi F. Angeli je leta 1978 izšla knjiga z naslovom »Friuli: la prova del terremoto« (Furlanija: preizkušnja potresa). Knjiga je sestavljena iz več delov, ki obravnavajo Furlanijo z zgodovinskega, zemljepisnega, gospodarskega in socialnega vidika ter katastrofalnih posledic potresa. Knjiga je praktično vrsta analiz, študij in raziskav, ki so jih izdelali nekateri notranji in zunanji sodelavci Inštituta za mednarodno sociologijo v Gorici (ISIG).

VLOGA FORMALNIH IN NEFORMALNIH INSTITUCIJ

Ni dvoma, da naravne katastrofe prizadenejo predvsem posameznika in njegovo imetje. Človek pa je družabno bitje, ki živi v skupinah, v organizacijah in institucijah, zato postane zanimivo ugotoviti, kakšno vlogo imajo te ustanove pri takem nenavadnem pojavu kot so naravne katastrofe in kakšen je njihov učinek, oz. posledice takih dogodkov za njihovo delovanje. Pri potresu, ki je leta 1976 razdejal večji del Furlanije, so ugotovili naslednje:

1. Normalne upravne strukture (občine, pokrajine, dežela) niso bile pripravljene se soočiti s takimi pojavi, ki so bili nenadni in so zahtevali takojšnje posege. Bolj učinkovita se je izkazala relativno centralistično organizirana oblast (vladni komisar, vojska ipd.).

2. Izredno važno vlogo je imela družina, ki je nudila posamezniku nenadomestljivo podporo na čustvenem in tudi na materialnem področju ter vsekozi delovala kot kontrolni dejavnik nad njegovim vedenjem.

3. Osrednjo vlogo, posebno v prvi fazi katastrofe, so imele tudi prostovoljne skupine (npr. skupine zidarjev, mizarjev, zdravnikov, bolničarjev), ki so bile ustrezno opremljene.

Če je že vprašljivo upravljanje in delovanje raznih institucij, upravnih teles in organizacij v »normalnih« družbenih in ambientalnih pogojih, koliko bolj je to res v primeru vsakovrstnih katastrof.

Take institucije so v veliki nevarnosti, da ravno pred naravnimi katastrofami odpovejo. Ljudska soudeležba in demokratski decentralizirani proces odločanja lahko preživita take naravne ujme, če sta res pripravljena na to in trdno ukoreninjena. Verjetno bi bilo treba resno razmisliti o načinu samozščite, kako uvesti v Italiji neke vrste ljudske zaščite pred naravnimi nezgodami in pa določene organizacije, ki bi bile sposobne primerno in učinkovito delovati ob takih nesrečah.

PRVA MNENJA O OBNOVI POTRESNEGA PODROČJA

Sociološke raziskave, ki so jih izdelali leto dni po potresu, so zajele tri

Eden najlepših
kamnitih portalov
pri Tence-Cernetovih
v Sv. Križu
pri Trstu

važne kategorije produkcijske moči, ki bodo še nadalje važne v procesu obnove potresnega področja. Te so: industrijski delavci, podjetniki in kmetovalci.

Po splošni in globoki krizi prvih tednov, ko so si morali prizadeti ljudje pridobiti predvsem psihološko ravnovesje in vsaj začasno zavetišče, izgleda, da se je življenje vrnilo spet na stari tir pod vpliv prejšnjih vrednot in navad.

Furlanski delavec je ostal torej bolj ali manj to, kar je bil pred potresom: človek, ki zna ceniti oblast, posebno če je poštena in je večkrat prizanesljiv do pomanjkljivega delovanja javne uprave; človek, ki je ohranil navezanost na domačo zemljo in je občutljiv za vrednote kot sta dom in družina.

Anketirani podjetniki so izrazili določeno mero zadovoljstva in optimizma za bodočnost. Večjih zastojev ni bilo v produkcijskem procesu, kakor tudi ne večjega izostajanja od dela zaradi protestnih stavk med delavci. Razni javni kontrolni organi niso izsledili nobenega podjetnika, ki bi javni denar, katerega je prejel za obnovo lastnega podjetja, naknadno neustrezno uporabil.

Se večjo kontinuiteto med položajem pred in po potresu najdemo med malimi kmetovalci, čeprav ne naletimo na nikakršen konkretni javni načrt, ki

bi poskrbel za obnovo tudi na tem področju. Stevilčno se sicer majhne kmetije vedno bolj krčijo, ker starejši umirajo in mladi nočejo več obdelovati zemlje. Toda tega procesa, ki je precej splošen, ni potres ne pospešil ne zavrl. Med anketiranci vlada tudi precejšen optimizem, ker upajo, da jim bo splošni obnovitveni proces vrnil to, kar so izgubili s potresom: enodružinsko hišo, vrt in lastno obdelovalno zemljo.

SKLEPNA ANALIZA

Dovolj bo, da nakažemo nekaj zanimivih ugotovitev, ki so sad raziskave med prebivalci hudo prizadetega Humina. Videli bomo, da ni vse tako rožnato in urejeno kot bi izgledalo iz prejšnjih odstavkov.

Predvsem iz odgovorov ni jasno razvidno, kje in kako naj bi bilo mesto obnovljeno. Tretjina vprašanih se je zavzela za popolnoma novo naselje, medtem ko jih je prav toliko bilo za «tako kot prej»; ostali so dali vrsto različnih odgovorov, kot npr. kompromis med starim in novim, druga lokacija naselja, itd.

Družbeni odnosi v skupnosti so se po mnenju anketirancev precej poslabšali. Ti odnosi so bili izrecno konfliktna značaja, vsaj dokler ni prišlo do

točnejših obnovitvenih programov. Pri njih naletimo na zavist, favoritizme, tekmovanje v pridobivanju lastnine in podobno. Kljub temu pa opazimo še močno navezanost na lastni kraj in domače okolje: skoraj dve tretjini vprašanih je izrazilo željo ostati v svojem kraju.

Takoj po potresu je bila družina najbolj trdna skupnost in najvažnejša psihološka in duhovna opora za vse njene člane. Širša skupnost, npr. mestna, ki je v normalnih razmerah prav

tako važna psihološko-socialna opora za posameznika, je v teh tragičnih trenutkih odpovedala ali pa izgubila velik del svoje prejšnje vloge.

Vprašanje pa ostane in o tem nimamo podatkov, če se je ta širša skupnost spet integrirala v življenje posameznika. Prav tako če je pridobila prejšnjo družbeno vrednost, oz. če se bo to zgodilo v bližnji prihodnosti ali pa bo treba poskrbeti ne samo za obnovo materialnega okolja, temveč tudi za skupnost, ki bo v njem živela.

EDI ŽERJAL

Gospodarski razvoj kmetijstva v Furlaniji-Julijski krajini

Kmetijstvo je skoraj povsod ogroženo od gospodarskega zastoja, ki se odraža v nizki produktivnosti dela in tudi v nizki življenjski ravni prebivalstva na podeželju. Običajno so s tem prizadeti tudi tisti, ki se ne ukvarjajo s kmetijstvom, a živijo v kmečkem okolju in ki lahko zato računajo le na picle dohodke.

Po drugi strani je nesporno, da je kmetijstvo produktivna dejavnost v pravem pomenu besede, saj se z obdelovanjem zemlje in z živinorejo vedno znova porajajo in množe ekonomske dobrine. Velik del finančnih sredstev, potrebnih za svoj razvoj, je industrija črpala iz prihrankov, ki so bili doseženi v kmetijstvu. Vrh tega dajeta ponudba surovin in povpraševanje po industrijskih izdelkih in trgovinskih uslugah s strani kmetijstva vedno večjo podporo industrijskim in trgovskim dejavnostim in prispevata k ustanavljanju številnih delovnih mest. Gospodarsko trdno in napredno kmetijstvo je zato jamstvo za gospodarsko trdnost in naprednost drugih ekonomskih sektorjev ter vse države.

Za položaj v kmetijstvu so značilni sledeči problemi:

1. Kako omejiti razliko v proizvajal-

ni učinkovitosti kmetijstva in drugih sektorjev. Kmetijstvo je namreč nujno povezano na omejitve in težave v proizvodnem razdobju in nato pri prodaji pridelkov.

2. Kako izboljšati življenjsko raven ljudi na podeželju, pa naj gre za zasebnike ali za družine. Kako izboljšati stanje v celotnem podeželskem okolju, kjer so javne usluge in infrastrukture pogostokrat neprimerne.

3. Kako vzbuditi v kmečkih ljudeh zavest o vrednosti in dostojanstvu njihovega poklica in jim vrniti zaupanje v bodočnost.

PRAVILEN ODNOS DO NARAVE

V prvi vrsti so potrebni ustrezní, med seboj vsklajeni ukrepi za zaščito naravnega okolja, pokrajine in kmečkega prostora ter za njih pravilno opredelitev in vrednotenje, saj predstavljajo dobrine, ki pripadajo današnji in jutrišnji skupnosti. Potrebno je, da se v mejah možnosti prepreči, da bi bila tista kmečka zemljišča, ki dajejo visok pridelek, namenjena za gradnjo industrijskih objektov ali stalnih infrastruktur, še posebno v primerih, kadar je možna manj škodljiva rešitev.

Obramba zemlje in njene plodnosti mora biti poglavitna naloga vsake generacije, ki mora skrbeti za to, da jo zapusti bodočim rodovom nedotaknjeno in celo izboljša.

Tehnološki razvoj v kmetijstvu je bil naklonjen nekaterim vrstam podjetij, razvoju drugih pa gotovo ni bil naklonjen, če mu že ni škodoval.

V tržaški pokrajini je veliko kmečkih podjetij in tudi drugod na deželnem ozemlju ni malo takih, ki pričajo o krizi, ki je zajela naše kmetijstvo. Vrh tega so to podjetja majhnega obsega, ki so v glavnem raztresena po gričevnatem ozemlju in ki dajejo prebivalstvu skromen dohodek, ki ne zadoštuje za kritje njegovih življenjskih potreb.

Obdelovalec mora zato dohodek, ki mu ga daje zemlja, dopolniti z drugim dohodkom, večkrat s tem, da se posveča drugačni podjetniški dejavnosti ali da dela v tovarni. S tem postane vodenje kmečkega podjetja »part time«, tj. omejeno le na določeno dnevno razdobje.

Kdor dela v kmečkem podjetju le določeno dnevno razdobje, doseže v družbeno gospodarskem pogledu dvojno korist, ki gre vedno v prid skupnosti. S tem namreč sodeluje pri povečanju proizvodnje in hkrati preprečuje, da bi vedno bolj zaskrbljujoče povečanje površin neobdelane zemlje zavzelo pretiran obseg. Vrh tega prispeva s samostojno in častno proizvajalno delavnostjo k temu, da pretirana demografska ekspanzija ne zadobi še večjega obsega.

KMEČKI TURIZEM, »PART-TIME« IN TEHNOLOŠKI RAZVOJ

Kmečko podjetje, ki je vodeno »part-time«, lahko predstavlja pomembno spodbudo za kmečki turizem. Gre za dopolnjujoče se oblike več vrst dejavnosti, ki so vedno lahko tvorec družbene in gospodarske stalnosti. Na obrobni območjih ima namreč kmetijstvo povsem svojske oblike, ki so koristne za izravnavo aktivnih in pasivnih postavk v družinskem proračunu

določenega tipa, ki je popolnoma različen od običajnega.

Kmečki poklic ima posebne težave ter se ne more izogniti omejitvam, ki mu jih postavljajo življenjske zakonitosti. Po drugi strani zahtevajo potrebe skupnosti, da sloni kmetijski sektor na zdravih gospodarskih, socialnih in političnih temeljih. Potrebno je zato določiti posebno politiko za kmetijstvo, katere dejavnost se bo lahko vršila istočasno v raznih smereh.

DEŽELNI POSEGI

Ko omenjamo posebno politiko za kmetijstvo, je naš namen predvsem ta, da damo deželnemu načrtovalcu pobudo za jasnejše operativne izbire načrta, ki se mora nujno ozirati na dva temeljna zakona in sicer na deželni zakon z dne 12. junija 1978, št. 62 o izvajanju navodil CEE ter na državni zakon z dne 27. decembra 1977, št. 984 (Quadrifoglio).

Pri teh dveh zakonih se omejimo na najnujnejše. Hočemo pa poudariti, kako nujna je hitra in pravočasna uredništev njunih določil, še prav posebno določil deželnega zakona št. 62, ki

---

MIRKO MAZORA

SEDAJ IN NEKOČ

Da mogel bi z očmi duha zazreti vsaj moje ožje tam ob Soči domovine stvari, dogodke, boje in vrline rodu, ki žil je tod pred tisoč leti.

Da mogel bi ob Beli razodeti, na griču ob Nadiži, vrh pečine v Borjani zakopane v vek spomine — kar pol srca bi dal, da so oteti.

Ne vrtaj, duh, v nemoč in se ne muči: Nekoč pred tabo jasno bo razkrito vse tajno, ko ta sanja se zaključiti.

Tedaj pa silno vzdihneš, ko bo zlito sproščeno tvoje bistvo v žarkost Luči: Moj Cilj! Kar je bilo, več mar mi ni to.

Blagoslovitev
novih zvonov
na Prebenegu pri Dolini
10. junija 1979

se še ni pričel izvajati, ker doslej še niso bile izdane upravne norme za izvajanje teh določil. Prav tako še niso postala operativna določila tistega deželnega zakona, s katerim je bil s strani dežele prevzet državni zakon št. 984.

S tem razvojnim načrtom dežela ne sme izgubiti priložnosti za izvajanje bolj realne in učinkovitejše politike, od tiste, ki se je izvajala v preteklosti.

V prvi vrsti je treba zajamčiti potrebno oporo tistim, ki bodo lahko kos novim nalogam le v primeru, če bodo povečali, razvili in uveljavili lastne poklicne sposobnosti ter proizvodjalne zmogljivosti podjetja.

Dežela bo morala zato finančno kar najbolj podpreti razvoj teh podjetij, še posebno tistih, kjer obdelujejo zemljo tudi mladi družinski člani in kjer so tako podani vsi razlogi za domnevo, da bo zemljo obdeloval tudi mladi rod.

Menimo, da nismo sebični »rodoljubi«, če vztrajamo pri trditvi, da je potrebno, da dežela zajamči popolno prednost tem kmečkim podjetjem, bodisi posameznim bodisi združenim, ki predstavljajo ogrodje kmečkega gospodarstva.

PRILAGODITEV USTROJA KMEČKEGA PODJETJA

Ko govorimo o ustroju podjetja, imamo v mislih določeno vrsto podjet-

ja, nadalje velikost tega podjetja ter način vskladitve proizvodjalnih dejavnosti, vključno dela, za namene proizvodnje. Uspevanje kmečkega podjetja je pogojeno po gospodarskem in družbenem okolju in je zato potrebno, da je vključeno v dinamični postopek nenehnega prilagajanja, do lahko ustrezno družbeno gospodarskim in proizvodjalnim zahtevam kraja. Če bi videli v določenem podjetju le neko točno opredeljeno obliko podjetniške dejavnosti, bi bili v zmoti. Podjetje je treba pojmovati predvsem kot skupnost oseb v odnosih, funkcijah in položaju vseh subjektov. Taka skupnost pa je možna le, če slone odnosi med delodajalci in delavci na medsebojnem spoštovanju, če cenijo drug drugega, če se razumejo med seboj ter lojalno in aktivno sodelujejo.

Združenje neposrednih obdelovalcev daje določeno prednost podjetju družinskih razsežnosti, to je takemu podjetju, katerega gospodarska zmogljivost se pokaže takrat, kadar donáša toliko, da je zajamčen zadostni dohodek, da se lahko z njim dostojno preživlja kmetovalčeva družina.

Potrebno je zato, da pomagamo kmetijskemu gospodarstvu prebroditi težave s primernimi zakoni in sicer:

a) finančna sredstva, katerih razpoložljivost je odvisna v pretežni meri od

določil pristojnih državnih zakonov, je treba vskladiti z novimi potrebami in sicer s postavkami vinkuliranih naložb. Potrebni denar naj se črpa iz deželnih rezerv;

b) javne spodbude oziroma zadevna finančna sredstva (za gospodarsko izkoriščanje domače živine, za pridobitev lastnine na obdelovanem zemljišču itd.) je treba razdeljevati po bolj racionalnem ključu in jih utemeljiti tako, da bodo v pravilnem razmerju do delovnih enot, kot tudi do proizvajalnih značilnosti podjetja. Pri tem je treba določiti, koliko se sme največ izdati za tak poseg;

c) z enotnim izvajanjem deželnega urbanističnega načrta je treba zaščititi kmečko okolje in podeželje ter nuditi pomoč tistim, ki so stalno naseljeni na podeželju;

č) določiti zemljepisno področje, ki pride v poštev pri izvajanju načrtov za kmečki razvoj. Z izvajanjem zadevnih načrtov bi moralo sovpadati ustanavljanje vmesnih ustanov;

d) priznati in podpreti s konkretnimi političnimi pobudami vlogo kmečkega podjetja, ki ga vodi obdelovalec z družinskimi člani. V ta namen naj se za potrebe, ki jih predvideva deželni zakon št. 45 iz leta 1973, nakažejo, če potrebno, tudi takojšnja nova finančna sredstva;

e) odobriti po nujnem postopku zakon za ustanovitev posebnega rotacijskega sklada, ki ga predvideva državni zakon z dne 8. avgusta 1977, št. 546 in zajamčiti njegovo operativnost na vsem deželnem ozemlju;

f) spraviti pod streho okvirni zakon za tehnično pomoč in upravljanje podjetja, ki naj da prednost kategoriji kmečkih operaterjev;

g) podpreti in spodbujati kmetovalce k razširitvi kultur, omejenih na eno kulturno rastlino in doseči s tem najboljšo izrabo proizvajalnih dejavnikov in obenem ustvariti nova delovna mesta;

h) nuditi nova finančna sredstva za izvajanje deželnih zakonskih določil o

kmetijskem kreditu s posebnim ozirom na dotacijska in obratna posojila;

i) odobriti posebni deželni zakon za spodbudo kmetijsko-turističnih dejavnosti in podeliti s tem konkretno operativnost četrti direktivi št. 268 iz leta 1976 glede kmetijstva;

j) določiti s posebnimi zakonskimi normami način za priznanje združenj proizvajalcev v smislu 2. člena državnega zakona z dne 20. oktobra, št. 674;

k) izdati vsa potrebna navodila za prenos kmetijskega premoženja državne ustanove Treh Benečij (Tre Venezie) na deželo ter zaupati deželni ustanovi za kmetijski razvoj upravljanje omejenih proizvodnih dobrin;

l) ustanoviti skupno s predvideno spremembo sedanjega ustroja deželnega upravnega aparata poseben študijski in statistični urad pri kmetijskem odborništvu, ki naj bi stavil predloge za nove zakonodajne napotke za stalno prilagoditev deželne kmetijske politike resničnim potrebam na kmetijskem področju.

Prav tako se predlaga, naj prevzame dežela pobudo za odobritev zakonskih predlogov, ki naj se jih nato predloži v odobritev vladi. S tem naj bi se doseglo:

1) nujno reformo zakona o najemu kmečkih posestev, ki naj upošteva stvarne proizvajalne potrebe podjetja in zajamči obenem lastniku najemnino, ki ustreza življenjskim stroškom;

2) reformo zakona o kmetijskem združništvu, ki naj obsega vse oblike zadružništva s posebnim ozirom na skupinsko kmetijstvo;

3) izvedbo politike, ki naj zadrži dviganje cen kmečke zemlje, kar naj se izvaja s posegom ustanov za razvoj ter s primernimi davčnimi ukrepi za odvracanje od nakupa kmečkih zemljišč tistih kupcev, ki niso kmečki podjetniki;

4) reformo kmetijskega dednega prava, ki naj da pravično ekonomsko priznanje delu, ki ga vršijo družinski člani pri vodenju očetovega podjetja.

Pogovorni jezik v družinah

UVOD

V tem kratkem sestavku bom posredoval nekatere rezultate sociološke raziskave, ki sicer ne bodo dali neke celotne in dokončne slike o problemu pogovornega jezika v družinskem okolju, pač pa bodo pripomogli, da se v grobih obrisih seznanimo s temi problemi in z usmerjenostjo dinamike na tem področju med Slovenci v naši deželi. Raziskavo, iz katere sem črpal rezultate, je izdelal Inštitut za mednarodno sociologijo v Gorici (ISIG) leta 1973. Ta se je le obrobno dotaknila družbeno-jezikovnih problemov anketirancev, ker je bila osredotočena na drugačno tematiko.

Analiziral bom dva odgovora vseh vprašancev, ki so se na določeno vprašanje identificirali kot Slovenci ali podobno (Rezijani, Benečani itd.); skupno jih je bilo 489 ter so prebivali v videmski, goriški in tržaški pokrajini.

POGOVORNI JEZIK V DRUŽINI

Med raznimi vprašanji, ki so jih postavljali anketirancem in so se dotikala različnih področij, je raziskovalce zanimalo tudi, kakšen je bil nasplošno pogovorni jezik v družini roditeljev (to se pravi v njihovi otroški dobi) in v družini, ki so jo v večini primerov sami ustvarili (to se pravi v njihovi zrelejši dobi, za časa raziskave same). Od vseh 489 vprašancev so samo trije izjavili, da je v preteklosti, tj. v družini staršev, bila italijanščina ali furlanščina izključni pogovorni jezik; leta 1973 pa je njihovo število naraslo že na 5 odstotkov družin anketirancev.

Izključno slovenski jezik ali narečje je v preteklosti uporabljalo skoraj 88 %, družin, približno 11 % pa je bilo dvo- ali trojezičnih. V večini primerov je ta večjezičnost zajemala slovenščino in italijanščino ali furlanščino, včasih pa tudi nemščino v nekaterih predelih

dežele. V novih družinah anketirancev se število, kjer uporabljajo v vsakodnevem pogovoru poleg slovenščine tudi italijanščino ali furlanščino poveča na 27 %, število družin, kjer se govori izključno slovensko, pa pade na 68 %

Iz gornjih podatkov je razvidno, da je na splošno razmak ene generacije (pa naj bo to v novih družinah ali pa v starih) prinesel 20 % čiste izgube za slovenščino.

Kje lahko iščemo razloge za tako spremembo? Zelo verjetno je del tistih, ki so se rodili v izključno slovensko govorečih družinah, stopil v mešan zakon (se poročil s pripadnikom furlanske ali italijanske narodnosti) in tako je družina v najboljšem primeru postala dvojezična. Menimo pa, da ne moremo celotnega prirastka družin, kjer se v pogovoru uporablja več jezikov ali kjer se izključno rabi italijanščina, pripisati mešanim zakonom. Čeprav raziskava tega neposredno ne pove, vendar so na to spremembo vplivali tudi drugačni vzroki: splošni raznarodovalni ali asimilacijski proces, uspavanje narodne zavesti, ki zgleđa dandanes precej razširjeno, vsiljeno mišljenje o neuporabnosti slovenskega jezika v družbenih odnosih in podobno.

SKLEPNE MISLI

Upadanje relativnega števila družin, v katerih je izključni pogovorni jezik slovenščina, gre najbolj v prid dvojezičnim družinam. Menim pa, da je ta značilnost v marsikaterem primeru le vmesna točka za nadaljnjo spremembo — v daljšem ali krajšem obdobju — v družinske enote, kjer se bo govorilo izključno italijansko. To mnenje krepi naslednje dejstvo: v tej analizi o dvojezičnih ali večjezičnih družinah smo vzeli v poštev družino kot enoto,

ne da bi gledali, kakšen je pogovorni jezik med posameznimi člani. Zato so te večjezične družine vključevale tiste enote, kjer so vsi člani bili večjezični in so tudi prehajali, iz različnih razlogov od enega jezika na drugega, kakor tudi tiste družine, kjer so dvojezični bili samo nekateri člani, drugi pa izključno enojezični (tipično: starši se pogovarjajo lahko slovensko ali italijansko, otroci pa znajo samo italijansko).

Dvojezičnost družin bi lahko bil deloma pozitiven pojav, če ne bi zajemal samo in izključno slovenskih družin. Ta pojav, da gre verjetno za začasno dvojezičnost družin, nam potrjujejo tudi še neobjavljeni podatki zadnje socio-

lingvistične raziskave, ki jo je pred kratkim izdelal isti inštitut. Opaža se, da med otroki velikokrat prevladuje italijanščina, kjer je družbeni in psihološki pritisk na Slovence izredno hud zaradi pomanjkanja narodno osveščujočih sredstev.

Položaj pogovornega jezika v družinah, v goriški in tržaški pokrajini se ne zdi nič bolj rožnat (leta 1973 je bilo mešano govorečih družin dvakrat in pol več kot v preteklosti). Če se ni med tem časom ta proces ustavil in če drži hipoteza, da so dvojezične družine samo prehodnega značaja v prid italijanskega jezika, potem smo lahko upravičeno zaskrbljeni nad bodočnostjo našega jezika.

A. B.

Gorica - središče zborovske kulture

Iz leta v leto se v Gorici srečujejo pevske zbori z vseh strani Evrope, da se v medsebojnem tekmovanju pomerijo in tako oblikujejo vedno novo stran v areni zborovskega poustvarjanja. Mednarodno tekmovanje pevskih zborov »Seghizzi« je leta 1979 že osemnajstič pokazalo svojo vitalnost in pomen. Ob samem tekmovanju pevskih zborov se je odvijalo še študijsko zborovanje o evropski zborovski kulturi, ki so se ga udeležili glasbeni strokovnjaki iz številnih evropskih držav. Osnovna tema zborovanja je bila glasbena ustvarjalnost znanega renesančnega skladatelja Luca Marenzija, ki so ga na tem simpoziju osvetlili z različnih vidikov. Predvsem so sodelujoči strokovnjaki poudarili izvirnost omenjenega skladatelja in posebej njegovo ustvarjalnost na področju madrigala. Posamezne aspekte so tu tudi praktično osvetlili še nekateri pevske zbori, ki so nastopili na samem tekmovanju, tako npr. Komorni zbor iz Leningrada.

Tekmovanje samo se je kot vsako leto tudi letos delilo na dve glavni kategoriji. Polifonska in folklorna skupi-

na sta priklicali na oder velike telovadne dvorane (ki sicer ni najbolj posrečena za te vrste prireditve) pevske zborre iz Avstrije, Češkoslovaške, Madžarske, Grčije, Poljske, Zahodne Nemčije, Finske, Jugoslavije, Sovjetske zveze, Romunije in Italije, tj. 18 mešanih, moških in ženskih zborov. V polifonski skupini so ti ansambli predstavili vrsto skladb iz posameznih obdobij glasbene ustvarjalnosti — od renesanse do našega časa. Mešani zbori so imeli posebej predpisano po eno obvezno skladbo L. Marenzia.

Kateri zbori so najbolj izstopali? Mirno lahko zatrdimo, da je žel največ in to zasluženih lovoric slovaški zbor Lučnica iz Bratislave. To posebej po svoji intonanci čistosti, svežosti, muzikalno prepričljivi interpretaciji in doziranem sorazmerju posameznih glasovnih delov. Med zelo dobre ansamble smo lahko nato šteli romunski zbor Vox humana, ruski komorni zbor iz Leningrada (čeprav smo v njem zabeležili morda večjo solistično polnost kot pa zaželeno zborovsko zlitost) in italijanski zbor Minipolifonici iz Tri-

Standreški mladinski zbor
praznuje 20-letnico
neprekinjenega delovanja.
Vodil ga Elvira Chlabal

denta. Če hočemo še posebej poudariti odlike posameznih sektorjev, moramo predvsem dati veliko prednost mešanim zborom, šele za njimi pridejo po umetniški ravni ženski in končno moški zbori.

Kako je pa s sodelovanjem slovenskih pevskih zborov? Letošnji delež naše zborovske kulture je bil v bistvu zelo majhen. Iz matične Slovenije sta sodelovala dva pevska zbora srednje povprečne ravni. Novogoriški Komorni zbor in moški zbor iz Raven na Koroškem sta sicer v glavnem pokazala, do kod sega njuna zmogljivost, nista pa predstavila kakih večjih umetniških rezultatov. Predvsem je manjkalo — kot že mnogo let — predstavništvo vrhunske zborovske kulture matične Slovenije. Ne bomo tu iskali vzrokov. Drugi so poklicani, da na to odgovorijo. Dejstvo pa je, da na goriški pevski tribuni že vrsto let manjka kvalificirano predstavništvo slovenskega zborovskega petja, kar je zelo slabo. Medtem ko druge, zlasti vzhodne države pošiljajo na tekmovanje najboljše ansamble, imamo v Gorici vsaj zadnja leta precej revno zastopano splošno jugoslovansko, pa tudi posebej slovensko zborovsko tradicijo.

Druga značilna odsotnost je vidna od strani slovenskih zborov iz zamej-

stva. Navadno je bil na tekmovanju »Seghizzi« prisoten vsaj po en goriški ali tržaški slovenski zbor. Letos pa tega ni bilo. Zakaj? Tu naj le poudarimo, da bi morali poskrbeti vsaj za prisotnost slovenskih zborov na tem že priznanem tekmovanju, čeprav vemo, da to ni lahko. Pokazati pa bi morali, da na tem koščku zemlje živijo in delujejo (nekateri tudi kar resno) slovenski pevski zbori.

— — —

Italijanski muzikolog Pannain je neke zapisal, da mora glasbena kritika upoštevati tok zgodovine, obenem pa biti trdno navezana na zemljo, da lahko dvigne svoj pogled proti nebu. To bi lahko pomenilo, da moramo v svojih beležkah ob glasbeni dejavnosti zasledovati splošno razvojno pot človeštva in izhajati iz korenin, kjer smo sami doma in odkoder sami izviramo. Če s tega vidika zremo na posamezne manifestacije glasbenega izživljanja — vključeno določene pevske zborovske festivale in tekmovanja — moramo zaključiti, da imajo te prireditve in te umetniške manifestacije svoj pomen in svojo določeno veljavo. To naj velja tudi za goriško mednarodno tekmovanje pevskih zborov. Rodilo se je na tem koščku zemlje in ima zato svojo vlogo in posebne naloge. Prav je, da bi se to

odražalo tudi na tem glasbenem forumu: umetniški dosežki posameznih nastopajočih zborov naj vsak po svoje prispevajo k vedno globlji glasbeni pa tudi človeški rasti in s tem ustvarjajo

nove in trajne vrednote. Prav zato pa si želimo, da bi bil slovenski delež (kot eden najbližjih pri nas v prostoru in času) vedno boljši in resničen odraz naše visoke zborovske kulture.

TOMAZ SIMČIČ

Kako je z glasbo pri nas

Če sledimo naglemu razvoju glasbene umetnosti v svetovnem merilu, se prej ali slej vprašamo, ali je glasbi sploh še namenjeno, da bo obstajala v taki obliki kot jo pojmuje danes. Podobno kot literata spreletava srh ob vsem tem, kar se dogaja v literaturi, tako tudi glasbenik v modernih skladbah zaman išče znanih harmonij, melodij in kadenc. Prvo vprašanje, ki se mi postavlja, je torej, koliko se naše glasbeno življenje tega razvoja zaveda, se vanj pozitivno ali negativno vključuje, ali pa gre vse to nekako mimo nas. Odgovor je: vse to gre mimo nas. Pa saj drugače ne more biti, saj je danes položaj glasbe v družbi drugorazreden. Daleč smo torej od ideala starih Grkov, kjer je vzdevek »musikós« pomenil harmonično razvito osebnost.

Kot so že ugotovili pomembni glasbeni filozofi in sociologi, ima sicer glasbeno udejstvovanje v vsaki situaciji svoje posebnosti, a da je odnos modernega človeka do glasbe pravzaprav povsod enak: utilitarističen. Glasba je sredstvo uživanja, zabave, kratkočasje, skratka dobrina, ki jo »konzumiramo« podobno kot ostale potrošniške dobrine. Tak odnos prevladuje tudi pri nas. Tega odnosa sta kriva na eni strani divji komercializem lahke glasbe, na drugi pa popolnoma neprimeren sistem glasbene vzgoje na šolah. Lahko glasba torej spretno izkorišča in napolnjuje vrzel, ki je šola ne zna napolniti. Pri tem ni hudo toliko, da človek posluša slabo glasbo (saj imamo gotovo tudi primerne dobre lahke glasbe), kolikor to, da je pri tem popolnoma zaslužjen,

kajti pasivno sprejema, kar nudi propaganda in lažno javno mnenje. Tudi pri nas v zamejstvu imamo številne ansamble lahke glasbe. Pri teh seveda ne moremo govoriti o kakšnem komercializmu, saj vemo, koliko truda je treba vložiti v tako delo; v luči prejšnjih ugotovitev pa bi lahko rekli, da preveč skrbijo samo za zabavo, premalo pa za to, da bi nudili nekaj originalnega, novega ali celo glasbeno poučnega.

Z razliko od italijanskega ambienta (za katerega bi lahko veljale prejšnje trditve) je za našo glasbeno situacijo značilna močna pevska tradicija in to na ravni kultiviranih pevskih zborov. To je značilno za narode z bogato in živo tradicijo ljudske pesmi. Ne smemo pozabiti, da je prav ljudska pesem v slovenskem narodu ohranjala živo zavest o narodni pripadnosti v najtemnejših letih narodne zgodovine. Jasno je, da ima taka tradicija in tako gosta mreža pevskih zborov, kakršna je na Primorskem, ogromen vpliv. Po drugi strani pa moramo ugotavljati, kako je moderna civilizacija, posebno pa še radio in televizija, radikalno spremenila odnos mlajših rodov do slovenske narodne pesmi. Na skavtskih taborih pa tudi drugod sem opazil, kako gre otrokom mnogo lažje v uho pesem s prizvokom sodobne popevke kot pa slovenska narodna pesem. Spominjam se, kako so nekoč otroci na spodbudo voditelja, naj kaj lepega zapojejo, navdušeno začeli s popevko »Furia«. Ob takih dogodkih se moraš pač vprašati, kako bo s slovensko pesmijo čez 20 ali 30 let. Kakšna je usoda slovenskih zbo-

Tržaški pevci v Krškem pred spomenikom Matije Gubca. Tradicionalni pevski tečaj je bil od 5. do 11. avgusta 1979

rov v zamejstvu? Ni mogoče gledati optimistično, kajti borba proti družbi, ki skuša vse livelirati na raven konsumizma tudi na glasbenem področju in se za to poslužuje mogočnih sredstev kot so radio, televizija, gramofonske plošče, nima mnogo upanja na uspeh. Po drugi strani veliko govorimo o taki ali drugačni ravni naših pevskih zborov. Slišijo se glasovi, češ da se pri nas vse premalo goji kvaliteta. Ta ugotovitev bo držala, vendar pa, če je res, da sama masovnost ne rodi kvalitete, je tudi res, da kvaliteta ne more zrasti brez masovne podlage. To je kakor pri športu: najboljše uspehe dosegajo športniki tistih držav, kjer je šport razširjen ne samo med peščico profesionalcev ampak med širokimi ljudskimi plastmi. Žal se je treba na tem področju zavedati omejenosti naših moči. Izčrpuje nas nenehen boj za narodni obstoj, čemur je vse ostalo podrejeno, tudi glasba, razdvajajo nas politične opredelitve, razdvojena je tudi glasba. To so dejstva, ki glasbeniku pri nas ne morejo odpirati širokih možnosti, pa naj je s takim pojmovanjem glasbe zadovoljen ali ne.

Pri nas je edina ustanova, ki skuša glasbo gojiti na profesionalni ravni Glasbena Matica. V tisku se pojavljajo številne kritike na račun konservatorijev na splošno — Glasbena Matica je nekak slovenski konservatorij —, češ da glasbo monopolizirajo, da ostane na tak način glasba privilegij redkih izbranec. Ne da bi se spuščal tu v razglabljanje, kakšni so konservatoriji in kakšni bi morali biti, pa bi rekel, da so slednji nujno potrebni. Samo glasbeno izšolan človek more glasbo ne samo izvajati, ampak jo tudi pravilno dojemati in vrednotiti. Za »popularizacijo« glasbe pa je primernejša normalna šola, kjer je glasba tako neverjetno potisnjena v ozadje, da se zdi skoraj čudno, kako da se tako redke osebe zavedajo vrzeli, ki zeva v kulturni in umetnosti rasti dijaštva. Dijak naj bi ob koncu višješolskih študijev bral note, kot bere črke!

Se o eni plati glasbenega življenja moram spregovoriti, in sicer o koncertni dejavnosti. Predolgo bi bilo, če bi skušal naštetiti vse koncerte, ki so se vršili v zamejstvu v sezoni 1978-79. Dotaknil bi se samo ene točke in sicer

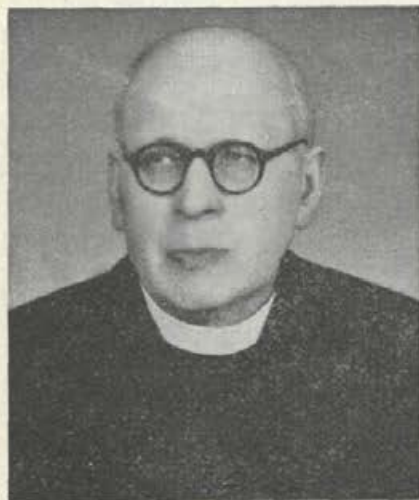
mesta, ki ga sodobna glasba zavzema v koncertnih programih. Pri tem seveda izvzamem pevske koncerte, kjer zaradi omejenih tehničnih zmožnosti ni mogoče misliti na moderne avditorije. Priznati moram, da je na koncertih, ki jih prireja Glasbena Matica, ali katera druga slovenska ustanova, sodobne glasbe več kot recimo v programih gledališča Verdi v Trstu. A zdi se mi, da pri tem ne gre za količino, pač pa kako je skladba predstavljena. Na koncertih, kjer imamo samo eno moderno točko, vse ostale pa iz klasične ali romantične dobe, izpade sodobna glasba kot nekaj tujega in nerazumljivega, nekaj, kar na videz nima nobene zveze s starim. Za poslušalca je ta točka le ovira do prijetnega poslušanja, ki sledi kasneje. Skladbi sledi in ploska, ker je pač moderna in kar je moderno, je nedotakljivo. Morda bi bilo bolje, da bi vso mo-

derno glasbo servirali na enem samem koncertu (tak posrečen večer smo imeli leta 1975, ko je gostoval ansambel »Slavko Osterc«, ki je v Kulturnem domu šokiral poslušalce), ali pa tako, da jasno izstopa zveza med prejšnjim in novim, recimo: Mahler, Schönberg ali Franck, Fauré, Debussy.

To, kar sem nakazal, ni poglobljen prikaz glasbenega življenja pri nas, ampak nekaj kritičnih pogledov na nekatera vprašanja. Glavna misel pa naj bi bila, da če že toliko govorimo o svobodi na vseh področjih, skušajmo biti svobodni tudi na glasbenem, ne pustimo se zavajati od propagande, krojimo si lasten okus po svojem osebnem preudarku, kvalificirane glasbene ustanove in kompetentni ljudje naj tako svobodno iskanje podpirajo in usmerjajo.

ZORKO HAREJ

Stoletnica rojstva Stanka Premrla

Septembra 1980 bomo praznovali stoletnico rojstva skladatelja, organista, dirigenta in glasbenega publicista Stanka Premrla. Primorci ga

imamo za svojega, ker je bil rojen v gornji Vipavski dolini, ki je imela posebno med obema vojnama ožje kulturne stike z Gorico. Goriška Mohorjeva družba je namreč v tridesetih letih našega stoletja izdala tri izvrstne pesmarice (Božji spevi, Gospodov dan, Zdrava Marija), v katere je Premrl prispeval nekaj dobrih skladb. Naši zbori še vedno radi pojo njegove pesmi.

Stanko Premrl se je rodil 28. septembra 1880 v Sentvidu (danes Podnanos) pri Vipavi. Njegova roditelja Ivan Premrl in Kristina Planinc sta bila kmeta, njegov prvi glasbeni učitelj pa šentviški organist Lavrenčič. Po štirih letih osnovne šole so ga starši vpisali na klasično gimnazijo v Ljubljani. Tu je poučeval petje in glasbo znameniti skladatelj, pedagog in izvajalec Anton Foerster. Premrl je že v osmi gimnaziji učil pevski zbor in nadomeščal organiste po ljubljanskih cerkvah. Kot gimnazijec je obiskoval ljubljansko Glasbeno matico, kjer je učil znani zborovodja in pedagog Matej Hubad.

Po maturi je Premrl stopil v ljubljansko bogoslovje, kjer je od drugega letnika dalje vodil semeniški zbor in se spoznal z nadarjenim glasbenikom Francem Kimovcem. Komaj dvajsetleten je zložil Mašo na čast sv. Lavrencija. Že v tem prvem večjem delu je opazna glavna oznaka njegovega skladanja: izrazita težnja k harmonijski obdelavi glasbenih osnutkov. Junija 1903 je bil posvečen v duhovnika.

Eno leto je bil kaplan na Vrhniki, nakar je odšel na Dunaj študirat glasbo. V tem letu je zložil Mašo v čast sv. Kristine; v primerjavi s prejšnjo mašo kaže velik tehnični in umetniški napredek. Na Dunaju je ostal štiri leta. Dve leti je študiral kontropunkt in fugo, dve pa kompozicijo in orgle kot glavni predmet. Diplomiral je iz orgel in se nato vrnil v Ljubljano.

V Ljubljani je bil imenovan za prefekta v Marijanišču in izvoljen v odbor Cecilijinega društva, v katerem je deloval do leta 1945. Pravtako je bil nameščen kot ravnatelj in profesor na Orglarski šoli, kjer je ostal do leta 1941. Vzgojil je celo vrsto organistov in cerkvenih skladateljev.

Ko je Anton Foerster v svojem 71. letu starosti in po 45 letih delovanja odstopil kot organist in zborovodja v ljubljanski stolnici, je Stanko Premrl leta 1905 zasedel obe njegovi mesti. Prav tako je leta 1910 nasledil Foersterja v uredništvu glasbenih prilog Cerkvenega Glasbenika (CG). Naslednje leto je začel urejevati še literarni del revije. Obenem je učil cerkveno glasbo v semenišču in pozneje na teološki fakulteti. Na konservatoriju v Ljubljani je honorarno učil orgle in harmonijo. Škof Jeglič ga je leta 1913 imenoval za člana škofijskega glasbenega sveta. Zaradi velikih zaslug na glasbenem področju ga je isti škof leta 1927 imenoval za konzistorialnega svetnika. Ob petdesetletnici rojstva je od papeža prejel naslov monsignorja. Leta 1939 je bil imenovan za rednega profesorja na Glasbeni akademiji in je tu poučeval harmonijo, oblikoslovje in orgle. Od njegovih učencev so nekateri postali znani slovenski skladatelji: Tomc, Ravnik, Škerjanc, Simoniti in drugi. Ljubljanski škof Vovk ga je za njegovo 80-letnico imenoval za častnega kanonika ljubljanske stolnice.

Umril je 14. marca 1965 v Ljubljani. Na njegovem nagrobnem spomeniku na Zalah so navedeni samo priimek in ime, datum rojstva in smrti ter njegov glavni poklic: glasbenik. Njegovo ime je pred osmimi leti počastil Klub starih goriških študentov, ko je dal vzidati spominsko ploščo na njegovo rojstno hišo.

Glasbene zgodovine dajejo poudarek Premrllovemu prenovitvenemu delu v cerkveni glasbi. Skupaj s Kimovcem in Hochreiterjem je delno pretrgal s tradicijo, ki jo je pri nas uvedlo cecilijansko gibanje. To je namreč težilo za strogo cerkveno glasbo in imelo za vzor koralno in gregorijansko petje ter polifonske stvaritve iz 15. in 16. stol. To gibanje nemškega izvora in protestantske miselnosti, ki je v liturgiji širilo latinski jezik, je bilo po letu 1848, pomladi narodov, kaj malo v skladu s slovenskim nacionalnim gibanjem. Slovensko narodno prebujenje se je odražalo na vseh področjih slovenskega življenja in je imelo na slovenskih taborih svoje glasnike, kjer so slovenski politični predstavniki zahtevali za Slovence več kakor si danes upamo mi.

Premrl je v slovensko cerkveno glasbo vnesel prvine, prijeme in poglede, ki so že drugod osvajali glasbo in jo s tem odtegnili vplivu strogih cecilijancev. Če te novosti združiš s slovensko tradicionalno glasbo in osebnim avtorjevim okusom, dobiš Premrlovo umetnost, ki se izraža v njegovih številnih kompozicijah, s katerimi je vplival na slovensko cerkveno glasbo v prvi polovici našega stoletja. Po mnenju L. M. Škerjanca je Premrlov slog zmerno moderen in ne teži k nobeni sodobnih izrazitih struj, izhaja iz pozne romantike. Torej delen odklon od cecilijanskih naziranj in hotenj ter zmerna uvedba novih stilnih elementov, do katerih se je povzpela evropska glasbena avantgarda.

Stanko Premrl je bolj znan kot avtor cerkvenih vokalnih skladb. Predvsem v teh vidim vez z našo deželno kulturo in vzrok za svojo predstavitev skladatelja v Koledarju GMD. Od njegovih posvetnih pesmi se namreč pri nas poleg Zdravice, V Korotan in nekaj otroških pesmi bolj malo poje. Pogosto pa naletiš na njegovo ime pri cerkvenem petju in v cerkvenih pesmaricah. Od številnih Premrlovih pesmi nekatere sodijo že v železni repertoar zborovskih nastopov, nekatere so skoraj ponarodele, npr. Mati dobrega sveta, Vsi svetniki, Le spi.

Vse njegove skladbe pa niso pri slovenski publiki naletele na ugoden odziv. Premrl ni vedno lahko dostopen, prozoren, blizu ljudskemu čustvovanju in občutju. Premrl je kakor visoko in lepo razraščeno drevo, a samotno. Premrl je izdelan umetniški pojav, ki se je okoriščal z velikim tehničnim znanjem, pridobljenim na Dunaju, kjer se je stekalo najboljše, kar je tedaj premogla glasbena Evropa.

Poleg štiriletnega študija pri znamenitih mojstrih, kakršni so bili Fuchs, Adler, Dietrich in Dietz, poleg poznanstva in prijateljstva s sošolci, od katerih so nekateri potem odločilno vplivali na razvoj evropske glasbe (Wellesz, Berg), so se morali v mladem in nadarjenem slovenskem študentu nujno odražati duhovni nagibi, hotenja in prizadevanja avstrijske cesarsko-kraljeve prestolnice. Številne službe so ga pozneje morda preveč zaposlovale, da bi mogel preveriti skladnost svojih stvaritev z možnim sprejetjem s strani slovenskega občinstva. V svoji apolinični lepoti je bil večkrat odmaknjen od slovenske publike, a znal se je tudi približati narodovemu občutju in biti glasbenik narodnih umetniških teženj.

Kadar s perspektive zrem na umetniško stvaritev Stanka Premrla, pritrjujem tistim, ki trdijo, da je glavna teža njegovih kompozicij v harmoniji in da je melodija le njen sestavni del. Dejansko se zdi, kakor da bi se Premrl s harmonijo igral in dobil veliko naslado prav v iskanju in najdbi različnih ter bolj in bolj nasičenih harmonijskih kombinacij.

O Premrlu pravijo, da je najplodovitejši slovenski skladatelj. Če je kljub veliki zaposlenosti mogel toliko ustvarjati, pomeni, da je z lahkoto pisal. Največ se je posvečal vokalni glasbi, a tudi v instrumentalni je njegov doprinos precejšen. Navedel bom le nekatera dela, da si bo mogel bralec tega sestavka ustvariti vtis o kakovosti Premrlovih del. K simfoničnim stvaritvam spadajo: *suita Mater dolorosa*, *Božična suita*, *Tema z variacijami v Es-duru*, *Pastorali v G- in F-duru*, *Variacije v E-duru*, *Scherzo*.

Nekatera komorna dela pa: *Godalni kvartet v E-duru*, *Oktet za pihala*, *Sonatni stavek za violino in klavir*. Klavirske skladbe so npr.: *Menuet*, *Tri skladbe*, *Deux danses enfantines*, *Božič*, *Tema z variacijami*, *Randeanu*. Premrl je bil tudi velik virtuoz na orglah. Slovel je kot izvrsten improvizator s finim posluhom za registracijo. Ljubezen do orgelske igre je rodila več skladb za ta kraljevi instrument. Ze leta 1912 je izdal *Centum praeludia organi*. Sledili so preludiji, *pastorale*, *medigre* (vsega dvanaajst zvezkov). Zanimiv je četrti zvezek orgelskih skladb, ki jih je avtor napisal na temo pesmi *Ti, o Marija*. Več orgelskih skladb je Premrl objavil tudi v italijanskih revijah v Bergamu: *L'organista liturgico*, *I maestri dell'organo*, *L'armonia dell'organo*.

Največ Premrlovih stvaritev je namenjenih petju, čeprav je tudi tu prisotna težnja po celo-

vitem in polnem glasbenem izrazu v večglasju, v spoju vokalne in instrumentalne glasbe, v zborovskem petju ob spremljavi orgel, klavirja ali orkestra. Taka je *Sončna pesem sv. Frančiška*, napisana za sopran, bariton, zbor in orkester. Spada tudi k njegovim najboljšim delom. Prav tako tudi *Missa s. Josephi za zbor, orgle in orkester*. Po mnenju glasbenika Vendelina Špendova je v tem okviru najbolj uspel *gradual za velikonočno nedeljo*. Med take stvaritve štejejo tudi njegovih šest *Requiem*, od katerih je najbolj znan prvi v c-molu, za glas in orgle, komponirano mašo na čast sv. Stanislava, *Missa in hon. B.M. Immaculatae de Lourdes*, kantati *Sveta noč in Brezmadežni ter oratorij Sveti Jožef*. Uspeli so tudi njegovi samospevi kot npr.: *Znamenje*, *Tri pesmi*, *Memento mori* in *K slovesu*; na področju cerkvene glasbe pa naslednji: *Božične skrivnosti* in *16 samospjevov za bariton in klavir na besedilo Vitala Voduška*.

Premrlove skladbe so objavljale mnoge glasbene revije, domače in tuje, tako npr. *Cerkveni glasbenik*, *Pevec*, *Zbori*, *Nova muzika*, *Novi akordi*, *Glasbena zora*, *Slovenski učitelj*, *Vrtec*, *Sv. Cecilija*, *Orlič*, *Pesmarica hrvatskih pevskih zborov*, *Kuharjeve Otroške pesmi in Plameni*. Mnoge Premrlove samostojne skladbe so izšle v raznih založništvih in samozaložbah; tri njegove pesmarice pa je izdala Goriška Mohorjeva družba.

MIRKO MAZORA

SMEHLJAJ GLUHONEMEGA

*Zamišljen poleg gluhega trpina.
Z besedo duhovito, krepko šalo,
da bi, sirota, se nasmehnil malo,
ne morem ti prodreti v globino.*

*Dovtip je s kretnjo zdrknul ti v globino.
Vendâr! Veselje je iz nje pognalo,
srce se ubogo živo je smejalo
kot v svetlih penah črno, žlahtno vino.*

*Iz moje tudi je globine vzktila
v trenutku radost — žarek iz onstranstva —
povzpela se v višine, kjer svetila*

*žaré nešteta, bajna — mig božanstva.
Izpolnil večna sem nebes glasila
— zapoved prvo našega poslanstva.*

30 let delovanja cerkvenega pevskega zbora iz Mačkolj

Trideset let obstoja nekega cerkvenega mešanega zbora v slovenskem zamejskem kulturno-verskem življenju ni tako dolga doba, da bi jo bilo vredno posebej poudariti. Tako se bo vsaj zdelo komu, ki še ni prebral, kar tu sledi.

Dejstvo je, da tradicija zborovskega petja v Mačkoljah nima svojega začetka šele pred tridesetimi leti, kajti že od leta 1898 je delovalo v tej vasi »Bralno in pevsko društvo Primorsko«. Kakor že ime pove, je društvo skrbelo za pospeševanje branja med člani in vaščani sploh. A isto ime pove še to, da so se člani društva zbirali tudi k pevskim vajam in nastopom. Društveni zbor je vadil predvsem svetne pesmi, a je včasih nastopil tudi s cerkvenim petjem v domači cerkvi, podružnici osapske župnije, za cerkveno opasilo.

Nastopil je ta zbor v cerkvi le včasih zato, ker je vzporedno s »Primorskim« delovalo v vasi že pred tem ustanovljeno »Katoliško izobraževalno pevsko društvo«, ki je tudi imelo svojo čitalnico ter najprej moški in potem tudi mešani pevski zbor. Po pripovedovanju današnjih najstarejših vaščanov je bilo katoliško društvo zelo aktivno in je vključevalo najboljše vaške može in fante, kateri so pa večinoma padli na raznih avstrijskih frontah med prvo svetovno vojno. Zato se ta zbor po vojni ni več opomogel, medtem ko je zbor društva Primorsko deloval do 1927, ko so bila razpuščena vsa društva in druge slovenske organizacije na ozemlju bivše Julijske krajine.

Kljub temu, da ne moremo po tej letnici govoriti o kakem javnem kulturnem delovanju, vemo, da je pevska tradicija v Mačkoljah ostala vedno živa. Peli so fantje ob fantovščinah, ob odhajanju k vojakom, na ohceti in drugih družinskih slovesnostih, ob varovanju mrliča in na pogrebih, tudi v cerkvi, vsaj dvakrat na leto. A vse to brez vidne organizacije in vodstva.

Takoj po zadnji vojni se je skušalo oživeti društvo »Primorsko« z ustanovitvijo novega mešanega zbora. Toda zaradi številnih pojavnih zmešnjav, nesoglasij in drugih težav je zbor prav kmalu razpadel.

Do ustanovitve novega cerkvenega pevskega zbora leta 1949 pa ni prišlo zgolj slučajno. Že

med vojno se je marsikaj spreminjalo in zato je tudi v Mačkoljah nekaj deklet in žena pelo v cerkvi pod vodstvom tedaj še zelo mlade organistke Dalke Sturman. To, tedaj skromno, a vztrajno delovanje navdušenih mladih pevk zlasti v okviru Marijine družbe je bilo pravzaprav zametek za poznejši nastanek mešanega cerkvenega pevskega zbora. Vzrokov pa je bilo več:

zaradi nove državne meje so nas odrezali od župne cerkve v Ospu;

želeli smo tudi z zborovskim petjem poživiti svete maše, ki so od tedaj bile v naši cerkvi vsako nedeljo;

hoteli smo z zborovskim petjem presenetiti ljubitelja petja g. Dušana Jakomina, ki nam ga je kot novomašnika poslal škof za dušnega pastirja osirotele duhovnije;

dostojno smo se želeli pripraviti na sprejem kipa fatimske Matere božje.

Ze spomladi 1949 je Dalka Sturman povabila skromno število fantov, za katere je vedela, da se bodo radi odzvali vabilu. Ti moški glasovi so se pridružili že zbranim ženskim in tako je bil ustanovljen novi cerkveni pevski zbor duhovnije sv. Jerneja v Mačkoljah.

Zbor je naštudiral najprej pesem »Novi mašnik bod' pozdravljen« in druge primerne pesmi za ponovitev nove maše g. Dušana Jakomina. Ob svojem krstnem nastopu je navdušil novomašnika, ki je sklenil zbor pomnožiti in sam voditi.

Toda le eno leto je ostal mačkoljanski cerkveni pevski zbor v rokah navdušenega mladega zborovodje Dušana Jakomina. To je bila zlata začetna doba zbora, polna mladostnega zagona in vsestranske požrtvovalne dejavnosti, rednih nastopov v cerkvi in prvih nastopov v javnosti.

Kdo naj prešteje vse številne nastope od tistega prvega na I. slovenskem taboru na Repentabru leta 1950! Zbor je večkrat nastopil v Avditoriju v Trstu, na radiu Trst A, skoraj na vsaki reviji ZCPZ, bodisi v drugih domovih na Tržaškem bodisi v Kulturnem domu, na raznih prireditvah v dolinski občini ali v raznih krajih na Tržaškem, a tudi na Goriškem in celo na Koroškem, na številnih kulturnih praznikih v vasi, od slovenskih večerov in raznih proslav do Pra-

znika češenj. Zadnja leta nastopa tudi na reviji Primorska poje.

Ob vsem tem bogatem kulturnem udeleževanju na področju svetnega petja ne smemo mimo bistvenega delovanja cerkvenega pevskega zbora, ki je nastal z namenom, da poživlja in bogati božjo službo. Zato je treba tu poudariti, da je cerkveni pevski zbor iz Mačkolj ostal v svojih tridesetih letih življenja zvest svojemu namenu in kot tak redno vse nedelje in praznike nastopa v svoji domači cerkvi in včasih tudi drugod.

Za praznovanje tridesetletnice svoje ustanovitve je organiziral zbor dne 12. 5. 1979 večerno prireditev v župnijskem domu v Mačkoljah. Slavnostni govornik dr. Lojze Tul je tedaj med drugim dejal:

»Kot se dogaja v življenju vsake organizacije, tako je moral tudi ta pevski zbor prebroditi marsikatero težavo. Predvsem velja v tem pogledu omeniti problem dirigenta.«

Zbor je namreč najprej zaživel ob navdušenju ustanoviteljice Dalke Šturman in soustanovitelja Dušana Jakomina. Oba sta z zborom vedno sodelovala in sta v vsaki sili priskočila na pomoč. Zlasti g. Jakomin je imel in ima še vedno velik vpliv na vse pevce. Toda za neprekinjeno in vedno uspešno delovanje zbora gre še priznanje drugim zborovodjem. Nekaj let je vadal zbor Franc Fabris, ki je naštudiral vrsto tržaških ljudskih pesmi. Župnik Albin Grmek je v sili pripravil zbor za več uspešnih nastopov. Eno leto je redno vadal petje g. Dominik

Pegan, ki je kljub tedaj ne še tako olajšanim prekomejnim prehodom prihajal k nam iz Dekanov. Za mnoge nastope sta pripravila zbor prof. Humbert Mamolo in dr. Zorko Harej. Zadnja leta z veliko požrtvovalnostjo in ljubeznijo do zborovskega petja vadi in nastopa z zborom g. Cveto Marc. Že dve desetletji pa redno spremlja petje požrtvovalna organistka Amalija Šturman, ki je ni zadržalo od te dejavnosti niti trikratno materinstvo niti zdravstveno nerazpoloženje.

Na skromni in prisrčni proslavi tridesetletnice so vsi zborovodje in obe organistki prejeli skromno priznanje iz rok sedanjega predsednika Danijela Novaka. Enako sta bila nagrajena še oba pevca veterana.

Ob tej priložnosti smo se spomnili tudi pokojnega zborovodja g. Franca Fabrisa in treh pokojnih članov pevcev: Pepija Smotlaka, ki je izgubil svoje mlado življenje na asfaltu že zaradi prve povojne motorizacije; Henrika Novaka, ki je bil odličen cerkvenik in velik dobrotnik predsednik cerkvenega pevskega zbora; Ernesta Smotlaka, ki je pred dobrim letom nepričakovano zapustil pevske tovariše in mlado številno družino.

To skromno poročilo o tridesetletnem življenju našega zbora naj zaključim z besedami iz govora dr. Lojzeta Tula:

Namen proslavljanja tega dostojnega življenjskega jubileja pevskega zbora ne more biti zgolj v naštevanju nastopov, temveč predvsem v pou-

Zbor Slovenski šopek poje na Prazniku češenj 1979. Vodi ga učiteljica Ljuba Smotlak

darjanju pomena, ki ga je pevski zbor in z njim povezano prosvetno delovanje imelo in ima za celotno vaško skupnost. V tem smislu moramo vrednotiti prisotnost vsega prosvetnega delovanja, ki je končno v korist in ponos celotne vasi.

Končno se mi zdi pomembno poudariti, da imajo cerkveni pevski zbori v zgodovini primorskega ljudstva še posebno poslanstvo, ki je prišlo zlasti do izraza v času preganjanja slovenske pesmi in besede in ki se v spremenjenih razmerah nadaljuje tudi danes. Naši cerkveni pevci

pomagajo utrjevati našo pesem in besedo tako v cerkvi kot zunaj nje in so tako marsikje še edino pričevanje o naši prisotnosti.

H kulturi naroda spada tako cerkveno kakor svetno petje. Če tako pojmuje delo tudi našega zbora, potem mu moramo biti hvaležni, da vztraja pri svojem nelahkem poslanstvu. Čestitamo mu k tridesetletnici delovanja z željo, da bi še naprej tako uspešno deloval in mlajšim rodovom posredoval ljubezen do naše pesmi in besede.

PAVEL ZLOBEC

Preučevanje sončnega sestava s pomočjo umetnih satelitov

Bogate države so potrošile v zadnjih desetletjih veliko denarja za izpolnitev naprav, ki služijo vodenju raket na daljavo. Slednje namreč lahko opravljajo z veliko natančnostjo zapletene naloge, največkrat v vojaške namene. Tako predstavljajo resno nevarnost za človeški rod in verjetno bi bilo bolje uporabiti denar, ki se troši za tovrstne raziskave, v koristnejše namene. Vendar je treba priznati, resnici na ljubo, da je znanost prišla do novih pomembnih rezultatov tudi s pomočjo takih raket. Naj omenim izstrelitev prvega umetnega satelita — Sputnika I. —, ki ga je raketa ponesla v tirnico okoli Zemlje. To je bilo 4. oktobra 1957. Prvi izstrelitvi je sledilo še veliko drugih. Slike, ki so nam jih sateliti posredovali iz velike višine, so pokazale ukrivljenost zemeljske oble. Zelo važen je izsledek Explorerja I., ki je izmeril gostoto protonov in elektronov izven naše atmosfere. S pomočjo teh podatkov je znanstvenik Van Allen ugotovil obstoj »varnostnih pasov« okoli naše Zemlje, ki nas branijo pred škodljivim žarčenjem.

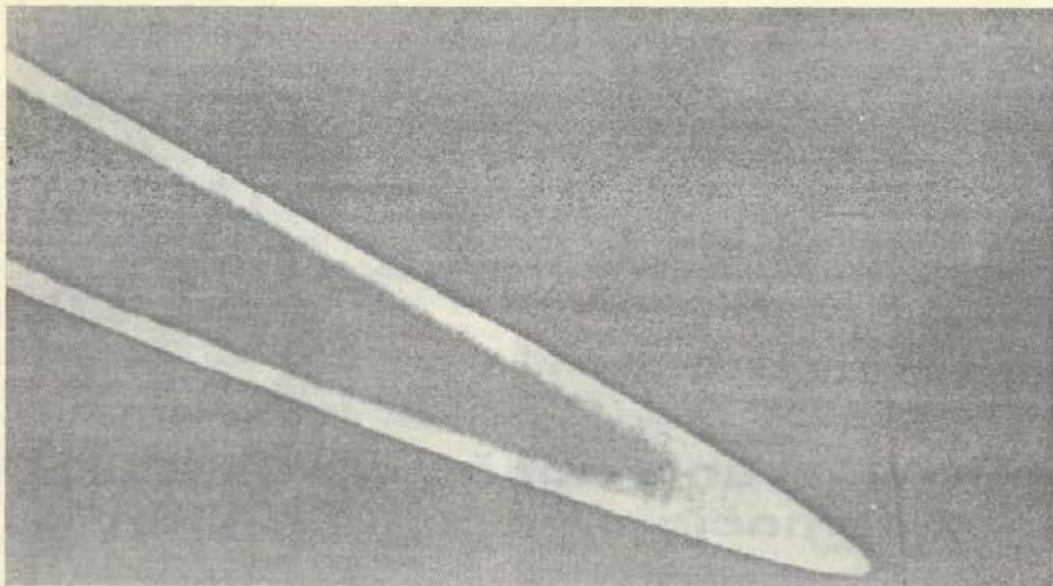
Z vesolja lahko ugotovijo nastajanje in razpadanje gora na Zemlji, gibanje celin, izbruhe vulkanov, menjavanje vodnih strug ter druge spremembe zemeljske površine. Dandanes je uporaba meteoroloških in telekomunikacijskih

satelitov nekaj vsakdanjega. Nekateri so celo prilagojeni za iskanje rudnih bogastev pod zemljo, drugi odkrivajo bogate jate rib, itd.

Pogled z vesolja na Luno pa je posev drugačen. Zaradi pomanjkanja vode in zraka je njena površina pusta, prekrita s puščavami, ugaslimi ognjeniki in nazobčanimi gorami. Vsak premik je le posledica padca meteoritov. Luno je obiskalo veliko število vesoljskih ladij. Prava senzacija je bila slika njene nam nevidne polovice. Poseben uspeh gre pripisati odpravi »Apollo«, ko sta stopila na lunina tla prva astronauta Armstrong in Aldrin julija 1969. Z analizo temnih luninih kamenin (iz »morja«) so ugotovili, da so slednje nastale pred kakimi štirimi milijardami let, ostala površina pa naj bi bila starejša še za kakih 600 milijonov let.

Že leta 1964 so vesoljsko ladjo Mariner IV. usmerili proti Marsu, da bi nam posredovala prve slike tega planeta. Pred približno osmimi leti so pa spustili v tirnico okoli Marsa umetni satelit Mariner IX.; bil je prvi, ki je krožil okrog kakega planeta (če izvzamemo Zemljo). Posredoval nam je tudi slike Phobosa in Deimosa. To sta Marsova naravna satelita eliptične oblike in posejana s kraterji. S pomočjo podatkov, ki so nam jih razni sateliti poslali, smo o Marsu zvedeli precej. Tam

Jupitrov obroč, slikan z razdalje 1.488.000 km

nastajajo občasni viharji prahu, ki pi-hajo s hitrostjo do 300 km na uro. Atmosferski pritisk je le stotinka zračne-ga pritiska na Zemlji. Ogljikov dvokis je glavna sestavina Marsove atmosfere. Nekaj je tudi vode, predvsem v obliki ledu. Mars ne kaže znakov življenja, vendar ni tako pust kot Luna. Severna polobla je še kar ravninska, kraterjev je veliko več na južni polobli. Vulkani so vsi ugasli, najvišji, Mons Olympus, seže kar 25 km v višino. Nedaleč od ekvatorja se v dolžino 5000 km razte-zajo kanjoni, ki so globoki tudi tri ki-lometre (Vallis Marineris). Verjetno so nastali zaradi razpoke na Marsovi skor-ji. Dolgi suhi kanali na severni polobli so viden ostanek rečnih strug. Podneb-je se je očitvidno v dolgi dobi zelo spre-menilo. Oba pola sta pokrita z ledeno kapo, severna je obširnejša od južne. Velikost vsake je seveda odvisna od let-nega časa. Vesoljski ladji Viking I. in II. še vedno pošiljata podatke o tam-kajšnji temperaturi, pritisku in vetru. Iz kemične analize površja je razvid-no, da je slednje podobno zemeljskim vulkanskim kameninam. Poslednji de-lujoči Marsov vulkan se je umiril pred približno dvema milijardama let.

Čeprav je Venera lepo vidna v ju-tranjih ali večernih urah, imamo o njej le malo podatkov. To pa zato, ker je njena površina venomer pokrita z go-sto plastjo oblakov, ki ne dopuščajo pogleda na trdo skorjo. Glavna sesta-vina Venerinih oblakov je ogljikov dvo-kis, nekaj je tudi žvepla. Pritisk je 91-krat večji kot na Zemlji, temperatura pa taka, da se svinec raztopi. Bliskanje in grmenje se stalno pojavljata. S po-močjo radarske tehnike so znanstveni-ki dobili le nekaj slik, ki prikazujejo kraterje in dolge kanjone na površju planeta. Venera, kakor tudi Uran, se vrti okoli svoje osi v obratnem smislu kakor Zemlja in ostali planeti. Vesolj-sko ladjo na enem teh dveh planetov bi zjutraj obsijalo Sonce z zapadne stra-ni, zvečer pa z vzhodne.

Merkur težko vidimo z zemeljskimi teleskopi, ker je blizu Sonca. Leta 1974 pa smo s pomočjo satelita spoznali dobro tretjino njegove površine. Izgleda podobna lunini: ni atmosfere, ne po-vršinskih voda. Podnevi je huda vro-čina, ponoči pa mraz. Proti zahodu je površina še kar ravninska, proti vzhodu pa razorana od kraterjev. Na ta planet je pred približno štirimi mili-

Planeti sončnega sistava	MERKUR	VENERA	ZEMLJA	MARS	JUPITER	SATURN	URAN	NEPTUN	PLUTON
Srednja oddaljenost od Sonca (v milijonih let)	57,9	108,2	149,6	227,9	778,3	1427,0	2869,6	4496,6	5900
Obhodni čas okoli Sonca	88 dni	224,7 dni	365,256 dni	687 dni	11,86 let	29,46 let	84,01 let	164,8 let	247,7 let
Obhodni čas okoli lastne osi	59 dni	— 244,3 dni	23 56' 4" 1	24 37' 23"	9 50' 30"	10 14'	— 10 49'	15 48'	6,4 dni
Srednja hitrost na poti okoli Sonca (v km/sek)	47,9	35,0	29,8	24,1	13,1	9,6	6,8	5,4	4,7
Nagnjenost osi	< 28°	3°	23° 27'	23° 59'	3° 5'	26° 44'	82° 5'	28° 58'	?
Ekvatorialni premer (v km)	4850	12140	12756	6787	142600	120200	49000	50200	3200
Masa (Zemlja = 1)	0,055	0,815	1,0	0,108	317,8	95,1	14,5	17,2	0,002
Gostota (voda = 1)	5,4	5,2	5,5	3,9	1,3	0,7	1,2	1,7	0,7
Atmosfera	ni	ogljikov dvokis	dušik, kisik	ogljikov dvokis	vodik, helij	vodik, helij	vodik, helij, metan	vodik, helij, metan	?
Temperatura (t = tla, o = oblaki)	35° (t) dan, — 170° (t) noč	— 33° (o) 480° (t)	22° (t)	— 23° (t)	— 110° (o)	— 180° (o)	— 210° (o)	— 220° (o)	?
Število znanih satelitov	0	0	1	2	13	10	5	2	1

jardami let padlo veliko meteoritov, ki so tako povzročili nastanek kraterjev. Strnjena lava pa je vzrok ravninskih predelov. Kasneje je padanje meteoritov postalo redkejši in manj katastrofalen pojav.

Asteroidski pas tvori številna skupina malih planetov (planetoidi). Tamkaj poteka meja med tako imenovanimi planeti Zemeljinega tipa (Merkur, Venera, Zemlja in Mars) s trdno površino ter planeti »velikani« brez trdne skorje (Jupiter, Saturn, Uran, Neptun in Pluton). Gostota prvih je okoli 4 do 5,5, drugih pa okoli en gram na kubični centimeter; gostota slednjih je torej podobna gostoti vode.

Jupiter je ogromna plinasta krogla, nekoliko sploščena ob tečajih. Atmosfera je v glavnem sestavljena iz vodika in helija. Vrtilni se hitro ter tvori bele, rumene in rožnate proge. Nič nenavadnega so bliski. Že iz Galilejeve dobe je znana rdeča pega, ki verjetno predstavlja ogromen orkan. Magnetno polje je močnejše od zemeljskega. Jupiter je edini planet, ki vsaj v infrardečem območju žarčenja razpošilja v vesolje več energije nego je sam prejema od Sonca. To naj bi bil znak, da ima, čeprav planet, značilnosti zvezde.

V pravkar minulem letu sta umetna satelita Voyager I. in II. šla mimo Ju-

Suhe rečne struge na Marsu

pitra ter njegovih bližnjih satelitov. Že Galilei je opazil satelite: Io, Europa, Ganimede, Callisto. Vsi venomer kažejo Jupitru isto poluto kakor Luna Zemlji.

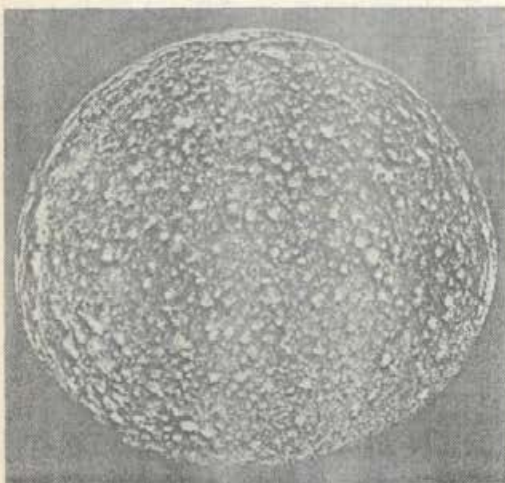
Najbolj je presenetil znanstvenike Io, ki čeprav po masi, velikosti in gostoti spominja na Luno, po svoji »živahnosti« zgeda najmlajše trdno telo sončnega sestava. Računajo, da ima Io največ 10 milijonov let. Njegova »mladost« se razkazuje v ducatu delujočih vulkanov, ki bruhajo žveplo, kisik ter natrij. Masa pod trdo skorjo je verjetno v tekočem stanju. Ni površinske vode niti kraterjev.

Satelit Europa sestoji večinoma iz ledu; po velikosti je podoben Luni. Njegova površina je izjemno gladka z nekaterimi plitvimi razpokami. Po svoji gladkosti je to nebesno telo edinstveno.

Ganimede in Callisto sta celo večja od Merkurja, njuna gostota pa je manjša, saj sta sestavljena deloma iz kamenja in deloma iz ledu. Callisto je izredno gosto posejan s kraterji, veliko bolj kot Ganimede. Čeprav sta si verjetno po sestavi podobna, sta v času meteoritske toče, pred kakimi 4 milijardami let ali kmalu nato, bila deležna drugačne evolucije.

Umetna satelita Voyager I. in II. sta slikala tudi Jupitrov obroč, ki je skoraj 30 km debel in 9000 km širok in sestoji iz prahu. Doslej ga ni še nihče zaznal.

Sedaj sta Voyagerja usmerjena proti Saturnu. V njegovo bližino bosta

Callisto slikan z razdalje 390.000 km

prišla proti koncu tega leta, oziroma poleti 1981. Upanje je, da bo Voyager II. prišel še v bližino Urana (leta 1986) in morda celo Neptuna.

Jupiter, Saturn in Uran sta s svojimi obroči in sateliti nekakšna pomanjšana prisposoba sončnega sistema: sateliti predstavljajo planete Sonca, obroč pa prej omenjeni asteroidski pas.

Sonce z Zemlje dobro vidimo, pa vseeno so poslali v vsemirje več satelitov ter pravcati laboratorij (skylab), da bi ga bolje preučili. Zemeljska atmosfera ne prepušča X-žarkov. Prav ti žarki so pa pokazali, kako se razvija magnetno polje v sončnih aktivnih centrih (pege). Odkrili so tudi obširne »luknje« v sončni atmosferi (v angle-

ščini coronal holes), od koder prihaja sončni veter ter »svetle točke« (v angleščini bright points), ki imajo nekatere lastnosti sončnih peg.

Vesoljske ladje, ki jih upravljajo na daljavo, nosijo vgrajene izpopolnjene računalnike, televizijske kamere, merilce kozmičnih žarkov, spektrometre, radiometre, magnetometre in druge aparate, izdelane s prefinjeno tehniko. Tako so lahko kos najrazličnejšim nalogam pri spoznavanju vesolja in uspešno nadomestijo človeško posadko. Novi podatki in spoznavanja rešujejo nekatera odprta vprašanja, obenem pa postavljajo nove, nepredvidene probleme. Tako človek v odnosu z božjim stvarstvom lahko spozna svojo majhnost.

MIRKO MAZORA

Po tvojih stopinjah

*Odtrgan od tam,
zvečer, ko sem sam,
se zaprem
v srca tihi hram.*

*V duhu zrem
senožet, polje in gaj,
stezice, gmajno, vsak kraj,
ki nanj je tvoj pot kanil kdaj.*

*Ko morem, grem tja,
kjer bil sem doma,
sedaj so tam tla
razvalin...*

*Tod si hodil, križ svoj nosil,
samo vase vzdihe trosil,
disharmonij prežet,
na lesu življenja razpet.*

*Prav tu si bil nekdanj,
kjer je ta kamen, to drevo
— moj grenek, bridki slaj...
Spomini žgo.*

*Ta košček sveta,
je priča napora in znoja,
samote, notranjega boja
in trčev — na stene srca.*

*Vse hrepenenje je ob moč.
Naj zgrudim se na tla,
naj grob mi bo zdaj zemlja ta,
nad njo mi pni se večna noč!*

*Lepo bo odtod
podati se na pot
v neskončne prostore
neslutene zore.*

*Dokler sem v okovih,
me vlekla bo tvoja stopinja
nekdanja vsevdilj do Breginja,
potem pa po tvojih sledovih*

*grem onstran teh mej,
k utešitvi vseh žej,
grem k tebi,
moj Bog, daj, čimprej!*

IZIDI PARLAMENTARNIH VOLITEV NA TRŽAŠKEM

Stranke	ZBORNICA 1979		ZBORNICA 1976		DEŽELA 1978	
	Glasovi	%	Glasovi	%	Glasovi	%
KPI	50.270	23,2	65.007	28,66	46.601	21,94
PR	13.564	6,21	6.931	3,06	—	—
MSI	13.064	5,98	23.064	10,17	13.868	6,53
PRI	3.772	1,73	10.357	4,57	5.509	2,59
PSDI	5.122	2,35	7.025	3,10	4.684	2,21
PDUP	1.504	0,69	—	—	2.205	1,04
Lpt	62.602	28,67	—	—	54.681	25,75
DN	1.122	0,51	—	—	2.119	1,00
KD	50.774	23,26	82.615	36,42	56.254	26,49
PLI	2.176	1,00	4.504	1,99	3.140	1,48
FG-SSk	4.653	2,13	—	—	695	0,33
NSU	1.300	0,60	—	—	—	—
PSI	8.412	3,85	15.776	6,95	10.084	4,75
MIT	—	—	4.540	2,00	4.052	1,91
DP	—	—	2.239	0,99	2.578	1,21
SSk	—	—	4.750	2,09	5.885	2,77

IZIDI EVROPSKIH VOLITEV V TRŽAŠKEM OKROŽJU

Stranke	EVROPA 1979		ZBORNICA 1979	
	Glasovi	%	Glasovi	%
Komunistična partija	45.962	22,20	50.270	23,20
Nemška južnotirolska stranka	572	0,28	—	—
Ital. socialno gibanje	12.251	5,92	13.064	5,98
Ital. republikanska stranka	2.056	1,43	3.772	1,00
Radikali	27.950	13,50	13.564	6,21
Socialdemokrati	6.401	3,09	5.122	2,35
Union Valdôtaine	6.658	3,21	—	—
Socialisti	11.735	5,67	8.412	3,85
Krščanska demokracija	48.077	23,22	50.774	23,26
Lista za Trst	—	—	62.602	28,67
Slov. skupnost-Furlansko gibanje	—	—	4.653	2,13

IZIDI PARLAMENTARNIH VOLITEV NA GORIŠKEM

Stranke	ZBORNICA 1979		DEŽELA 1978		ZBORNICA 1976	
	Glasovi	%	Glasovi	%	Glasovi	%
KD	39.365	36,8	40.431	39,4	42.938	39,9
KPI	32.802	30,7	30.665	29,9	34.515	32,0
PSI	7.085	6,6	8.423	8,2	11.037	10,2
PSDI	6.067	5,7	4.430	4,3	5.348	5,0
PRI	3.164	3,0	3.118	3,0	3.829	3,6
PLI	1.431	1,3	1.211	1,2	1.202	1,1
PR	4.976	4,6	3.354	3,3	—	—
MSI	4.690	4,4	4.278	4,2	4.857	4,5
DN	494	0,5	565	0,5	—	—
NSU	845	0,8	1.104	1,1	1.607	1,5
PDUP	1.207	1,1	—	—	—	—
Lpt	1.276	1,2	—	—	—	—
MF	—	—	2.074	2,0	—	—
SSk	3.568	3,3	2.954	2,9	2.353	2,2

IZ TOLMINSKEGA SVETA

Od Tolmina na severno stran se vzdiguje vrsta *Tolminskih gora*, ki sega najvišje v *Vrhu nad Skrbino* (2054 m). Z njega se odpira prelep razgled proti jugu in vzhodu na soške hribe kot tudi na vzhodno stran, na široko kotlino Bohinja in na samo Bohinjsko jezero. Z vzhodne, kranjske strani jim pravijo Bohinjske gore. Po njih vrhovih in škrbinah poteka razvodnica med rekama Savo in Sočo ter med Črnim in Jadranskim morjem. Po prvi svetovni vojni je tod tekla državna meja med Italijo in Jugoslavijo, poprej pa stara meja med Primorsko in Kranjsko. Obenem ločijo te gore tudi dva svetova, sredozemskega od celinskega, z vsemi razlikami v podnebnju, rastlinskem svetu, pa zato tudi v življenju in delu slovenskih ljudi na tej in na oni strani, tako v značaju kot v čustvovanju ljudi.

Od teh vrhov na južno stran se odpira tudi porečje mrzle vode *Tolminke*, ki teče mimo samega Tolmina in se južno od njega pod širokim hribom *Bučenica* izliva v Sočo. Pred prvo sve-

točno vojno in nekaj let po njej so po Tolminki plavili drva, ker še ni bilo vozniških poti skozi boške in grape, ki se s hribov spuščajo k vodi. Pred Tolminom, pod hišo, ki se ji pravi »pr Uhaču«, je bila Tolminka zagrajena, tako da je zagrada tvorila »hlóvček«, v katerem so se drva ustavljala. *Plavljenje* je bilo naporno delo. Stari oče je večkrat pripovedoval, kako je bilo treba splavati po mrzli vodi do nekaterih skal v soteskah reke, kjer so se hlodi radi zagozdili. On sam je večkrat sedel na takem mestu in s cepinom poganjal hlode naprej.

Še po zadnji vojni so »pr Uhaču« imeli »frnažo« (apnenico) in žgali apno. Nekoliko niže pa je bil v strugi Tolminke zgrajen velik prag, preko katerega je bučala voda. Del nje pa je od tega praga odtekal po veliki roji pod *Breščem* vse do tolminskega malna in žage pod mostom, po katerem gre glavna cesta iz Tolmina, pravzaprav iz tolminskega zaselka *Zalog* proti Mostu (Sv. Luciji), Cerknemu in Idriji.

Od Uhača navzgor ob vodi pa se širi obsežnejši terasasti svet *Loče* ali *Na Lokah*, ki pripada vasi *Zatolmin*. Na oni strani vode pa je spet obsežno ravno polje vasi *Zabče*. Del sveta na dolnjih Lokah je gmajna. *Zatolminom* ji pravijo »komunsko«, ker uporabljajo poleg ledinskih imen za posamezne kose zemljišč tudi svojilna imena. Torej po hiši, ki ji svet pripada, če pa je skupna last, potem je »komunsko«. Vaška srenja ima star naziv »komuna«. Pred leti, ko so ljudje živeli predvsem od kmetijstva, je bilo na komunskem od pomladi do jeseni precej živahno. Otroci so pasli drobnico, se zabavali po svoje, od vseh mogočih iger do stikanja za gnezdi. V plitvi vodi Tolminke pa so lovili tudi *minke* in si jih pekli na ognju. Mogoče jih je uloviti z golo roko, ker se držijo pod pribrežnimi kamni in so podobni ribam.

Terasasti svet *Na Lokah* se končuje v kotu med rebri bližnjih hribov. Od tod vodita v gore dve dolini, dolina Tolminke in njenega pritoka *Zalaščice*. Obe vodi sta si pred sotočjem utrli pot skozi divje tesni. Tolminka je izdolblja veličastna *Korita*, nad katerimi se v višini 60 m dviga znani *Hudičev most*. *Zalaščica* pa pribuči iz divje soteske *Skakalce*, ki je tako tesna, da se med obema bregovoma visoko nad vodo drži

PARLAMENTARNE VOLITVE

3. junija 1979

Pregled glasov FG-SSK

Okrožje:

Gorica	3.568
Videm	22.016
Pordenone	4.594
Belluno	475
Skupno	30.653
Okrožje (pokrajina) Trst	4.653
Skupno v obeh okrožjih	35.306

EVROPSKE VOLITVE

10. junija 1979

Pregled glasov za Union Valdôtaine

Pokrajina Trst	6.658
Pokrajina Gorica	2.781
Pokrajina Videm	6.536
Pokrajina Pordenon	1.200
Skupno	17.175
V severovzhodnem okrožju	46.917
Skupno v celi Italiji	165.285

kot naravni most ogromna skala, imenovana *Medvedja glava*.

Nad Hudičevim mostom nekoliko više, tik nad cesto, je vhod v *Dantejevo* ali *Zalaško jamo*. Domačini ji pravijo »Dancetova«. V starih časih naj bi v njej prebivala »jaga baba«. Stara govorica pa ve povedati, da naj bi oglejski patriarh Pagano della Torre (1318-1332) leta 1319 gostil tega velikega pesnika. Patriarhi so imeli namreč v Tolminu svoj *Dvor*. Dante naj bi ob pogledu na divje soteske Tolminke dobil navdih za pesnitev o peklu svoje »Božanske komedije«. Dantejeva jama se vije v notranjost gore skoraj 4 km daleč.

Dolina Zalaščice sega s svojimi grapami pod vrhove *Kuka* (1838 m), *Vogla* (1923 m) in Škrbine oz. Vrha nad Škrbino. Za Voglom je prehod *Globoko* (1828 m). Staro izročilo pravi, da so tu preko prenašali iz Bohinja celo mrličke pokopavat na prafaro sv. Danijela pri Volčah blizu Tolmina onstran Soče. Krščanstvo se je širilo iz Ogleja in onstran gora še ni bilo nobene fare.

Pod Voglom pa do Škrbine se vleče obsežna polica, katere robovi strmo padajo navzdol. Na njej je velika *planina Razor* (1300 m), ki pripada vasej *Poljubin*. Na tej planini je tudi dobro oskrbovana kočja tolminskega planinskega društva.

Do robov te police segajo senožeti gorskega sela *Ravne* (915 m), najvišjega naselja tolminske okolice, ki pa je že skoraj opuščeno, ker je zelo oddaljeno. Tudi mnogo niže ležeča vas *Zalaz* z več zaselki kot *Skavnk*, *Pierbla* in druga, se razseljuje, ker se nahaja v prevelikih strminah. Okopavanje lazov in košnja rutov, samo za obstanek, sodi že v preteklost.

Slikovit in sončen pa je zalaški zaselek *Laz* na skalnatem in z grmičjem poraslem kuclju nad Koritami, prav na brdu med obema dolinama. Od tod se druga pot obrne po dolini Tolminke do vasi *Čadrg* (626 m), ki se prav tako vleče na obsežni polici s strmimi robovi. Vas slovi po dobrih hruškah daleč naokoli. Pod njo pa je drug zaselek *Ozidje* v rebrih nad Tolminko. Tudi ta je zapuščen. Do let po zadnji vojni so ljudje v teh krajih živeli največ od živinoreje, nekaj krav, poleg tega pa številne ovce in še številnejše koze. Ko je industrija dala novih možnosti zaslužka, so se začeli odseljevati v svet.

Zaradi odseljevanja pa je začel ugašati tudi starinski, arhaični življenjski in duhovni svet teh krajev, preden si je slovenski izobraženec mogel domisliti, da skriva kulturne vrednote, ki so drugod že izginile. Zalaščeni, Ravnharji in Čadržni

so se od dolinskih prebivalcev tolminske okolice ločili že na zunaj po težaški hoji, najsi so šli po ravnem ali po strmini. Njihov težaški način hoje in ponašanja, pa tudi zategla govorica je postala predmet oponašanja in norčevanja. Nekdo je v šali celo zatrjeval, da še kokoš, ki jo prinesejo od Zalaz, hodi drugače. Njih okorna govorica je imela nekaj zanimivih posebnosti. Tolmin, kamor so hodili k maši in po opravkih, jim je bil že zunanji svet. Rekli so, da grejo »v deželo«. Pri tem so poleg predloga uporabljali še nek trdi »b« (ta zamenjava v tolminskem govoru glas »v«): »Wun' u b-dežel!« Tako je odgovoril npr. nekoč zalaški mulec na vprašanje: »Kje je Bog?« Misli je seveda na tolminsko cerkev. Sosed, ki je bila od Zalaz, pa je mojo mamo, ko je bila še majhna, sprejela zjutraj z nagovorom: »A sa t' ž' b-zgnal?« Kar je pomenilo: izgnali iz postelje. Ta »b« je pomenil torej: ven, iz. Enako kot »vy« v severnoslovanskih jezikih (češkem, slovaškem).

Norčevanje, omalovaževanje in zasmeh je bilo v tolminski okolici nekaj vsakdanjega in se ni nanašalo samo na hribovske ljudi. Bilo je nekakšen duhovni šport, če je kdo koga podražil, zafrknil. Vaščani, posebno »pu'bi« iz raznih vasi, so se ob srečanjih radi dražili in nekoč tudi medsebojni pretepi niso bili redki. Vzdevki so navadno merili na kaj tipičnega. Tako so Tolmincem rekli »lakota«. Tržansko prebivalstvo Tolmina se je v navadah in mišljenju bistveno razlikovalo od kmečke okolice. Vaščane iz Zabč so zmerjali z »ujek« ali »žabami«; one iz Poljubina z »ušjo« in z Ljubina z »gnido« (če mogoče ne ravno narobe); Zatoiminci so bili »gajsnarji«, Doljani in Gabrci »budlarji« (»budle« je znana jed iz sirkove moke), Volarce pa z »gučoni«, ker jim je jezik dobro tekkel.

Pod Čadrgom naprej se dolina Tolminke razširi v večjo gorsko kotlino, ki jo obkrožajo strma pobočja in robovi vrhov *Grušenca* (1569 m), *Kuk* ali *Veliki Kuk* in tudi *Veliki vrh* (2086 m) in pred njim *Migovc* (1885 m), zadaj pa *Mahavšček* (Veliki Bogatin, 2008 m), na severni strani pred njim pa se dviga robovje svojstvenega vrha *Rdeči rob* (1916 m).

Dno kotline tvori obsežnejša ravan *Polog* (461 m). V letih pred prvo svetovno vojno je bila tu kmetija Pologar, potem pa jo je vas *Zabče* kupila in spremenila v planino. Zaradi bližine meje, ki je tekla po vrhovih, so v Pologu zgradili ogromne podzemne utrdbe z mogočnimi bunkerji in strojničnimi gnezdi. Onstran Tol-

minke se nahaja čadrska planina *Na Prodih* (544 m). Uro daleč od Pologarja, po stari vojaški cesti, ki je peljala na sam Bogatin, se kotlina končuje v zaprtem kotu med Bogatinom in Rdečim robom. Smo na *Gorenjih Prodih* in tu je slikovit izvir *Tolminke*. V več močnejših potokih prihaja na dan, nekako v višini 700 m. Potoki tvorijo tolmine, se stekajo prek obširne livade in padajo v hudourniško grapo, ki prihaja z bližnjih strmih pobočij. Zrak je tukaj hladen, gorski, medtem ko je bilo v Pologu še čutiti poletno toploto, ki sega, sicer oslABLJENA, od morja na južna pobočja Julijcev. V tem gorskem kotu sta dve planjni, *Lašca* (1289 m) na zahodno ter *Dabrenjšca* (1320 m) na vzhodno stran. Pri izviri Tolminke naletimo tudi prvič na nizko grmičje sleča in se nam zdi nenavadno, da raste tako nizko.

Na koncu Pologa, preden pridemo do izvirov Tolminke, se nekoliko nad potjo odpira vhod v mogočno podzemeljsko *Pologarjevo jamo*, ki s svojimi rovi in podzemnimi dvoranami sega globoko pod robovje Rdečega roba, vse pod Lašco. V njej so tudi številni viri, ki pridejo kasneje na dan kot izviri Tolminke. V jami naletimo na poledenele stene. Raziskana je bila večkrat, po prvi vojni in po drugi, po šestdesetem letu.

Tik nad Pologom je spet obširnejša polica *Javorca* (587 m). Tu so po prvi vojni zgradili spominsko cerkvico padlim. Bojna črta je namreč potekala po slemenih in vrhovih med dolinama Tolminke in Soče. Cerkvica je danes skoraj razpadla, ker je nihče ni popravljaj. V notranjosti so bila po lesenih stenah vžgana imena padlih v jezikih vseh narodnosti nekdanje Avstro-Ogrske, kar je že pri nas otrocih vzbujalo občutek resnosti in spoštljivosti. V Javorci so bile do zadnje vojne tri kmetije: pri Brečku, pri Matjonu in pri Bleku. Po vojni je ostala samo še zadnja.

Opuščena je tudi nekdanj mogočna kmetija pri Zastenarju, nad cesto, še prej ko pridemo do Javorce in Pologa. Ta samotna hribovska kmetija je bila tako velika, da je imela celo svojo lastno planino *Zago* (779 m), ki se je nadaljevala nad domačimi senožetmi in lazi proti vrhu *Mrzlega vrha* (1360 m). Druge planine pa so bile v skupinski lasti.

Planine so bile nepogrešljive za kmetije tolminskih vasi. Nanje so med poletjem gnali mlečno živino, ki so jo pasli najeti pastirji; po nekaj gospodarjev je imelo enega najetega pastirja.

ALBERT MIKLAVEC

BREZMADEŽNA

*Ustvaril te je sveti Bog le zase,
zato je v tvojo dušo vtisnil sebe:
brezmadežno je Bog ustvaril tebe,
da bi bila nam vzor za večne čase.*

*Odličje si ponižno vzela nase,
ga čuvala z ljubeznijo osebe,
ki se je darovala za potrebe
človeštva, ki časti zdaj tvoje krase.*

*Pomagaj nam, ki tavamo sirote
po blatnih cestah zlobe in krivice
in materinsko varuj nas vse zmote.*

*Na sveti dan Brezmadežne Device
te prosimo, ker si nam zgled lepote,
da nam izprosiš svetlo luč resnice.*

Mlekarjenje oz. sirarjenje je bilo skupno. Tudi mlekar je bil posebej plačan. V planino so gnali krave prve dni junija. Maja meseca pa so pasli po pašnikih. Tak pašnik je veljal kot zasebna last v solastništvu nekaj gospodarjev, medtem ko je bila planina »komunska« oz. skupna last prvotnih kmetov, ki so imeli do nje »pravico«. Vsak, ki je imel to pravico do planine, je razpolagal potem še z določenim številom »deležev«. »Delež« je pomenil eno kravo, ki jo je nekdo smel gnati v planino. Skupnost gospodarjev s »pravico« do planine pa se je imenovala »društvo«. Člani tega »društva« so lahko »delež« med seboj posojali ali prodajali, ni pa mogel pristopiti v društvo noben nov član.

Na pobočju Mrzlega vrha sta nad planino Zaga še planini *Škejl* (Skolj) in *Pretovč* (1127 m). Druga je na sedlu med Mrzlim vrhom in Čelom, prva pa na sedlu med Mrzlim vrhom in Gačami, ki so podaljšek *Vodela* (1044 m), ki se dviga tik nad Tolminsko kotlino. Obrnjena na drugo stran, proti kotlini pod samim Krnom, je na pobočju Mrzlega vrha še planina *Lapač* (1187 m). Njene štale in stan (sirarna) so na veliki polici, na kateri je bil še velik kal, pa so mu pred leti izkopal odtok, tako da se je skoraj posušil.

Od planine Zaga proti stenam Rdečega roba potekata precej ločeno ena od druge veliki gra-

pi. Po prvi teče Zastenarjev, po drugi pa Blekov Pščak. Onstran prvega je danes povsem zarašena in opuščena planina Kunter, ki sega od ene strani pod zatolminsko planino Medrje. Od te planine se svet znova vzdigne do ploskega vrha Celo (1487 m). K planini Medrje spada tudi del sveta pri sedlu Pretovč in nad njim, Komolca, ki visi že proti kotlini pod Krnom tj. na soško stran.

Pod planino Medrje sta še zatolminska pašnika Laska seč in še niže Črče. V Črčah je polno mogočnih divjih češenj, ki imajo avgusta meseca polno sadu. Nekatere med njimi imajo svetle, druge pa temne plodove, črнице. Od Črč na drugo stran grape, Blekovega Pščaka, se vleče Dolga Črča, ki je pašnik za junice in teleta za vso vas Zatolmin. Dolga Črča prehaja proti pečinam Rdečega roba navzgor Na Glave, ki so del istega pašnika.

Imena so zelo starinska in njih pomen danes skoraj pozabljen. Vendar pa je dr. Tuma, ki se je precej bavil s pomenoslovjem gorskih imen, dognal, da prihaja izraz »medrje« iz »medvereje«, ki pomeni ograjen prostor, v katerega so na planinah, ko še niso imeli štal, zapirali čez noč živino. Beseda pomeni danes v tolminski okolici gnojlišče. Pomen izraza bi se s Tumovo razlago kar ujemal, saj so gnojlišča res ograjena. Izraz »črče« pa je okrajšava besede »črtje«. Nekeč so namreč pridobivali planjave tako, da so drevesa »včrtili«. Drevo »včrtiti« pomeni danes, obrezati mu spodaj krog in krog lubje, da potem vsahne. Ime Kunter je gotovo v zvezi s »konto«, kar pomeni (po Tumi) globel med pečevjem. Pravzaprav tudi samostojno pečino samo. Neka Zalaščanka je npr. vedela, da je ob potresu pred nekaj leti »celo konto dol vrglo«. Od konte je treba razlikovati »čuklo« (kuklo), mogočno osamljeno skalo na pobočju. Za »lopač« ali »lapač« sodi dr. Tuma, da pomeni kal, iz katerega živina vodo »lopa« (lopati). Zdi se pa, da bi bil izraz lahko tudi v zvezi z besedo »poč« (vodnjak). Ime planine Lašca prihaja (po Tumi) od »lasta«, okrajšano »lašca«, položne skalnate plošče, skriple. S takimi skrilami tlakovani poti, da je voda ne razdira, pravijo »lašta« ali tudi »kašta« npr. stari poti od Zatolmina do prevala Sevce.

Od Cella se vleče zložno široko sleme proti Rdečemu robu. Na tem širokem slему je našla svoj prostor planina Sleme (1448 m), ki pripada prav tako vasi Zatolmin. Obe planini, Medrje in Sleme, sta skupna last vasi. Obstajata pa tudi dve društvi gospodarjev. Prehod

članov iz enega v drugo društvo ni mogoč. Gospodarji enega društva ženejo svoje krave na Sleme, gospodarji drugega pa na Medrje. Naslednje leto se zamenjajo. Tako teče naprej.

Planina Sleme je svoj čas veljala še za posebej imenitno. Na stanu je imela celo majhen zvonik, toda v njem že dolgo časa ni več zvona, ki bi opoldne zazvonil in opozoril pastirje na oddaljenih predelih planine, da je čas južine. Otroci doma smo komaj čakali, da skupaj s starši poženemo krave »v planino«. Bil je to eden najlepših dni. Celo krave so ga komaj čakale in pri napajanju pri vaških koritih večkrat zbežljale navzgor po klancu, da jih ni bilo lahko zavračati. Kadar pa so bili otroci premajhni, so jih spet strašili z »jago« ali »dugo« (divjo) babo, ki da mlade zajaha okrog vratu in potem jo mora vsak nesti okrog stanu. Kdor tega ne zmore, ga ta »baba« prisili pojesti kruh, namažan s smrklijem. To je otroke ugnalo, da niso prehudo sitnarili. »Jaga« ali »duga baba« in tudi »Stefenajka« so pravili v resnici visoki oblasti skali, ki se je dobro odražala na skrajnem pobočju Rdečega roba. Toda že nekaj let je ni več, ali jo je zrušila strela ali pa je sama razpadla, ker je bila mokrota vdrla v njene razpoke, v katerih je zmrznila, led pa je skale razgnal. Že večkrat se je tako zrušila kaka pečina.

Osrednji del tolminskih planin je stan in štale okrog njega. V štalah spodaj prenočuje živina, na vrhu pod streho pa je prostor za seno. Na tem senu si pastirji pripravijo svoja ležišča in tu prenočujejo tudi obiskovalci planin in gora. V stanu sirijo, delajo iz mleka sir. Na Mederji je bil še v rabi star način. Velik kotel za mleko je bil obešen na premični voren. Mleku v kotlu so dodali siršča in ga segreli, da se mleko usirilo. Potem so kotel na vornu odmaknili iznad ognja, razrezali sesirjeno mleko, ga zdrobili s tarnajem, da se je sir v drobcih sedel. Potem je mlekar s posebnim prtom segel na dno kotla, zajel vanj, stisnil prt in ga dvignil iz kotla ter zajeti sir odnašal v obode, kjer se je odtekel. Nato je bilo treba obode obtežiti, sir obračati, ga staviti v salomoro, obrezati robove. Te obrezke smo imenovali »obribeljni«. Tekočini v kotlu pa so dočili še nekaj mleka, čisal (kisal) in jo zavreli. Na vrhu se je nabrala skuta, ki so jo posneli s »posnemancami« in naložili v sode z luknjami na strani, da se je odtekala. V kotlu pa je ostala zelena sirotka, ki so jo dajali živini.

Planina Sleme je zelo obsežna. Otroci smo

večkrat tekmovali, kdo bi vedel več imen za njene predele. Pod pečini Rdečega roba so police s sočno travo, kjer so tudi radi kosili; rečejo jim *Snežeta* ali *Na Snežetah*. Od stanu je pogosto videti gamse, ki se na njih pasejo. Nad stanom se začne *Pelinovec*, ki se dviga do posebnega vrha. Na poti proti Snežetom je *Jareček*, odkoder je do stanu napeljana odlična sveža voda. Voda je napeljana vse do korita na *Ostrici*, blagega sedla, preko katerega pelje vozna pot proti štalam. Na *Ostrici* so pred leti postavili tudi *spomenik* padlim v strašni bitki na Rdečem robu, kjer so nemške čete okrog 20. avgusta 1944 obkolile Gregorčičevo brigado. Obkolitev je prišla od vseh treh strani, iz Tolmina, Kobarida in Bovca in trajala več dni. Pastirji pa so sredi bitke med nemškimi vojaki in partizani držali na planini svoje krave.

Praden pridemo do *Ostrice*, nas pot pelje mimo brd in vmesnih dolin. Temu svetu pravijo *Svinjska dolina*. Od *Ostrice* naprej na nasprotni strani hriba, kot je stan, pa so *Meli*, izpod katerih se steka močilo v zasilno napajališče. Na isti strani nekoliko više pod *Pelinovcem* se širi veliko planja *Stadór* ali *Stadar* (toda poudarek tudi potem na zadnjem zlogu, »v *Stadórju*«). Pomena tega ledinskega imena doslej še ni uspelo nikomur zanesljivo razvozlati. Očitno je izredno staro.

Na poti v planino se spreminja tudi rastlinski svet. Pot na planino *Sleme* vodi iz Tolmina do *Zatolmina*, potem se strmo dvigne do sedla *Sovce*, odkoder je še zadnji pogled na Tolmin in njegovo kotlino. Pod *Sovcami*, ki so na pobočju *Vodela*, raste na prisojnih legah *rdeči bor*, *beli in črni gaber*, *klin*, *beli in črni jesén*, osamljena *smreka*, na osojnih legah *bukev*. Naprej od *Sovc* se pot rahlo dviga po hladnem bukovem bošku vse do obširnih senožeti *Za vrhom*, z visoko travo ter še posebno lepim travniškim cvetjem. Po teh senožetih se košatijo osamljene bujne smreke, mogočna *divja češnja* nudi senco ob seniku ali pa visoki in košati *oreh*. In nedaleč spet na samem *trepetlika*, v bližnji vrzeli (živi meji) *breka*, ki ima liste na spodnji strani čisto bele. In ko pridemo do majhne gošče, za gledamo gladki *lim* z lepimi listi. Od *Zavrha* nas vodi pot okrog večjega grebena *Na steno*, kjer je že predplaninski pašnik. Od tu navzdol pogledamo v *Polog*, *Javorco*, smo namreč nad *Zastenarjevo domačijo*. Pred nami pa se v vsej mogočnosti odpre pogled na pečine Rdečega roba.

MIRKO MAZORA

RAZTRGAJ ZAGRINJALO!

*Ko duh se mi izruje
do zadnje korenine
iz teh okov iz gline,
le kod in kam zapluje?*

*Kaj v hipu preleti?
Kaj mislil bo, občutil?
Pekél, nebesa slutil?
Le kam, o kam zdrvi,*

*ko tu pusti svoj prah?
Vprašanja strašna vernih.
Nasmešek kaj nevernih
pod sabo skriva? Strah.*

*Z neba kot šine blisk,
v neskončno pade Luč
— spoznanja vsega ključ:
Obup tak ali vrisk.*

*Ko trenil bi z očmi,
on švigne v svojo smer.
V smeh, v kletev venomer?
Tam druge ni poti.*

*Raztrgaj zagrinjalo,
o Bog, saj to so sanje,
samó otrok jecljanje...
Počakaj le še malo.*

Zrak je tu spet že bolj gorski kot *Za vrhom*. Zato zagledamo na tratih prvič plavi *svišč*. V pozni pomladi nas pozdravi *nagnoj* z grozdastimi rumenimi cvetovi, pozno poleti pa *jerebika*, mogočno drevo z rdečimi jagodami. Pot gre naprej mimo pašnika *Za grmučom*, mimo korita *Na Lazu* in studenca *Mrzlica* do sedla *Pretovč*. Tu že prevladujejo debele bukve. Naprej pa se pojavi tudi *beli javor*, pa tudi *jelša* (uša, ušje) ter grmičasti *latrovc*, čigar lubje so nabirali in prodajali kot zdravilno rastlino.

Divjačine se je zadnja leta namnožilo precej, predvsem *srnjadi*. Od ptic je po senožetih veliko črnih *kavk*, redkejša je *kanja*, prav tako tudi *šprenca* (postovka), ki obstane v letu in negibno lebdi v zraku. Stari oče je rekel, da se »peže«. Tudi vseh vrst sokolov ne manjka, v

pečeh pa kraljuje seveda *planinski orel*. In da ne pozabimo na *gamse*.

S planine Sleme se nam odpre prelep pogled na *Krn* (2245 m) in na *Batogovnce* (2163 m), ki se zdijo s svojimi skalnatimi robovi mnogo mogočnejše od Krna. Spodaj je obširna kotlina z *vasio Krn*. Tu se je rodil znani zgodovinar Simon Rutar. Še niže se na širši polici odraža vas Vrsno in potem dolina Soče z belimi prodovi med zelenjem, na njih pa zelenomodra voda reke. Na tej strani je Krn gladek prav do vrha, tako da mu po domače rečejo tudi *Vrh planje*. Na njegovih planjastih ronkih so pred nami kot v kinu planine *Zaslap* (1375 m) in nekoliko nižje *Kašina*, *Kuhinja*, *Konjska planina* (namenjena nekoč le za pašo konj) ter *Liskovca* (1049 m).

Čeprav se nam zdi, da je Krn na dosegu roke, je do njega še tri ure hoda. Pot nas s Slemenom vodi najprej navzgor proti Pelinovcu in potem čez travnato planjo Stadora, kjer moramo skrbno paziti, da se ne izgubimo, ker je polno steza, ki so jih napravile krave na paši. Ko smo se dovolj dvignili, nas steza vodi pod robmi do kota, ki sega navzgor in se razširi med vrhovi in škrbinami Rdečega roba, *Pelinovca* (1905 m) in *Masenska* (Masnik, 1906 m). Kotu ali pravzaprav kotlu z nenavadnimi širokimi okroglimi kotanjami pravijo *Lužnica*. Iz njega prvič opazimo rujaste skrilste pečine Rdečega roba oz. njegovega vrha, vse drugo pečevje je sivo bele barve. Zakaj tako? Strokovne znanstvene razlage, vsaj zanesljivejše, še ni. Onstran, kamor sega od izvira Tolminke že planina Lašca, je majhno, vendar slikovito *snežišče*. Snežna kotanja sredi vročega poletja. Toda zgodilo se je, da se je kako leto to snežišče tudi stopilo.

Iz Lužnice nas krnska pot vodi preko blagega prehoda za travnatim Masenkam. Pod nami se odpre druga široka dolina in na njenem dnu majhno jezerce. Po domače *Malo jezero*, mišljeno seveda *Malo krnsko jezero*. Nad njim se na severni strani vlečejo težko prehodne škrbine, med katerimi je najvišji vrh *Skofič* (2133 m). Pod njimi proti zahodu plazaste melj, spremljajoč to visokogorsko dolino, ki se rahlo vzdiguje. Melj prehajajo v *Peske*, obsežne peščine, ki se dvignejo v *sedlo Peski* (2177 m) in za njimi na severno stran *vrh Peski* (2178 m). Na južni strani sedla se vzdignejo *Batogovnce*, na zahodno stran pa se svet prevesi na *Krnske pode*, kjer je *Veliko jezero* in ob njem planini *Na polju* ali *Polje* (1530 m) ter *Duplje* (1371 m).

Od tu vodi pot pod robmi po severni strani *Batogovnic* do *Krnskega sedla* (2053 m). Lahko gremo tudi na splošeni vrh *Batogovnic*, na katerih so številni jarki in ostanki iz prve vojne. Tu je avstrijska stran trdovratno držala položaje pred prodirajočimi italijanskimi četami iz doline pod Krnom. Stari oče je povedal, da je bilo streljanje od spodaj tako gosto, da se niti iz grabna ni bilo mogoče pokazati. Zato so ob pomanjkanju streliva z nogami valili kamenje navzdol in odpodili italijanske vojake, ki so lezli po strminah. Z *Batogovnc* se na *Krnsko sedlo* spuščajo prave cementne stopnice, narejene v prvi vojni.

Krn (2245 m) velja že od nekdaj za najlepši vrh ob srednji Soči. Vzpon nanj je predstavljal in še predstavlja eno najlepših gorniških doživetij na tem območju. Opisala sta ga tudi Czoernig in Marinelli ter številni drugi gorniški pisci že v drugi polovici prejšnjega stoletja. Vzpon je mogoč seveda z več strani, najbolj zanimiv je gotovo iz Tolmina prek planine Sleme, ki traja šest do sedem ur in smo ga pravkar opisali.

Ukovška »paunina«, ta prva bajta »pr' Plajerjoc« leta 1934

UKOVŠKE PLANINE

Ukve v Kanalski dolini imajo še sedaj večino ljudi, ki so kmetje. Kmetje pa imajo poleg polj tudi prav lepe planine. Širijo se pod visokimi vrhovi Karnijskih Alp nad vasjo. Posebna cesta pelje iz vasi na planino. Po uri hoda pridemo do kraja, ki se imenuje *Pri Žagi*, zakaj leta nazaj je tu res obratovala žaga.

Od Zage gre ena cesta na levo, druga pa na pravo roko, ena pa naravnost naprej. Vse tri ceste peljejo na tri planine: v *Ravne*, *Na Ukve* ter v *Filco* (Bielca). Ta slednja se loči v Spodnjo in Gorednjo Filco.

Mnogi Ukljani bivajo na planinah vse poletje. V začetku junija, ko končajo šole, *vandraj* o sv. Janezu v planino s kravami, svinjami in kurami. Svinje in kure morajo seveda peljati na vozu. V planini pa je urejeno tako:

Krave pase vsak gospodar posebej pri lastni staji, jih molze in tudi vsak mlekari in dela sir. Junice in teleta pa pase skupaj za vso vas en pastir. Te se pasejo visoko gori prav na vrhu *Kolka* (1941 m) in *Lepega vrha* (1912 m), do kamor segajo od avstrijske strani že ziljske planine.

S planinami je dosti dela. Že spomladi, kadar se sneg stopi, grejo na planino *trebit* svet, na katerem bodo poleti *sekli* (kosili) travo za seno. Kljub velikemu delu pa hodijo v planino radi, še moja mati in oče (stari starši), čeprav morata tam pasti krave, seči travo in *ščekati* (molsti).

Krave ženejo na planini na pašo že zgodaj zjutraj, potem ko so jih počekali. Opoldne jih spet zaprejo, vse do štirih popoldne, ko jih spet spustijo do večerje. Zvečer, ko jih znova zaprejo, jih še enkrat počekajo.

V planini ima vsak ukovški gospodar svojo *bajto*. Bajta je stanovanjska kočica ter ima *izbo* spodaj in na vrhu. Izba služi za spanje. Spodaj je poleg izbe še *kamra*, kamor spravljajo sir, maslo in skuto.

Pa tudi samemu prostoru v bajti, kjer delajo sir, rečejo bajta. Delajo pa tudi maslo in mati (stara mama) ga delajo takole:

Že nekaj dni so posnemali *smétano* in jo držali v *latvicah* (množ. beseda). Sedaj jo denejo v *pinco* in začnejo *mesti*. Če je vreme bolj toplo ali pa, če je ušlo iz latvic poleg smetane kaj več mleka v pinco, *medejo* bolj dolgo, preden se naredi maslo. Drugače pa gre hitreje. Ko se strdi v mleku *putr* (maslo), ostane v pinci, iz katere so *putr* pobrali, še *matuda* (pinjeno mleko). In naša mati so radi rekli: »Ni boljšega zdravja kakor *matuda* iz *pincele*!«

Sir delajo v kotlu nad ognjem iz polnomastnega mleka. Vsirjeno in do potrebne toplote zagreto mleko se sesiri tj. strdi v kotlu. To strdino začnejo mešati z *rogfjo*, to je drog, ki so mu bili na koncu v kroni pustili nekaj prisekanih vej, štrcljev. Tako se strdina zdrobi v drobce in seseda na dno kotla. To je sir in iz kotla ga

Skupina Ukljanov
na planini (1934)

jemljejo tako, da sežejo s posebnim prtom na dno, zajamejo, dvignejo iz kotla, odcedijo in položijo v lesen *obod* (au'd), ki ga zatísnejo z vrstico. Na ta obod potem postavijo pokrov in ga obtežijo s kamnom. Mleko, ki ostane v kotlu po siru, imenujejo *saj'r*. Če pa je bil sir narejen iz mleka, ki je bilo že posneto za maslo, je sir nemasten in mu rečejo *čuč*.

Iz *saj'ra*, torej mleka, ki ostane po siru, naredijo skuto. Segrejejo *saj'r*, mu dodajo še nekaj svežega mleka in kisali ter močno segrejejo. Na površju se tedaj nabere skuta, ki jo s sitom posnamejo iz kotla, tako da ostane v njem le še zelena sirotka, *po ukovski sirtu*. Skuto denejo v poseben prt *skutnj'k*, v katerem visi tudi po cel teden, da se dobro odteče in osuši, potem pa jo spravijo v *mestv'č* tj. v dežo.

Bajte so navadno lesene. Blizu vsake bajte se nahaja *hlev*, lesena kočica za živino v spodnjem prostoru, na vrhu pa za seno. Nad vhodom v hlev je posebna streha, navadno odprta navzven, *tamar* imenovana. Od hleva do glavne poti pa vodi z *diljami* (deskami) zaprta *zágata* (ograjena, zaprta pot za živino).

Ukovske krave nosijo starinska imena, katera imajo tudi svoj pomen: *Seka* (šekasta tj. rdeče-belo lisasta), *Cika* (cikasta, tp. bela po hrbtu in čez pleča do prednjih nog, drugače rdeča), *Švajca* (svetlorjava, lešnikova), *Pleža* (če ima glavo spredaj belo), *Pravna* (rusa tj. temna bakreno-rdeča), *Črni'vka* (živordeča), *Tigra* (tigrasta), *Mora* (vsa črna), *Vajsa* (vsa bela), *Folha* (folhasta tj. sivkasta), *Sj'vra* (siva), *Plj'ma* (temno folhasta), *Gamsa* in podobno. (Znak opuščaj['] se izgovarja kot polglasnik.)

Travo v planini je treba seči še vso na roko. Kosci pušča pri sečnji za sabo *rede* trave, ki jih morajo drugi za njim še stresti. Ko se raztrese na travo na vrhnji strani osuši, jo morajo *ab'ruač't* (obračat), da se potem osuši še na drugi strani. Tako dobimo *séno*, ki ga je treba nazadnje pograbiti. Če *séno* še ni dovolj suho ali pa če grozi dež, ga zgrabijo v *kapíce* ali tudi v *robe* (vrste). Tako zgrabljeno seno se premoči le na vrhu. Drugi dan pa *kapíce* oz. *robe* znova stresejo in jih do kraja posušijo. Po seno hodijo v planine pozimi in ga vozijo domov. Danes že vse s traktorji, poprej pa le s *sánami* (sáne). Doma v dolini sušijo seno tudi v *strgačah* ali pa v *harfnah*, imenovanih tudi *stu'je*.

Svoje bajte, hleve in senožeti imajo v planini *Na Ukvah* (Uqu'h) naslednji gospodarji iz Ukev: domačije pr' U'rčò in pr' Pau'lčò in pr'

Črniklò. Pri slednjem imajo tudi planinsko gostilno. Malo naprej je pr' Pulinčò.

Pod Tamer'm pa domačije pr' Jokcò, pr' Paurò, pr' Ču'tò, pr' Šajdrčò, pr' Fekcò, pr' Tončò.

Na Zadnjih Ukveh so pa bajte pr' Šajdrjò in pr' Majerjò. Toda te bajte in planine so že prodane.

Na Spodnji Filci je prva bajta pr' Urerjò, naprej po poti pa pr' Klampùhò, potem še pr' Čaprijò in še naprej pr' Mokrijò ali pr' Šnoglò. Nekaj hlevov je že opuščenih.

Na Gorednji Filci imajo bajte naslednje domačije: pr' Jakčò, pr' Aušò, pr' Rajnvirtò. V *Rutčeh* pa so bajte pr' Čbadanò in pr' Kaucò.

V *Ravnah* so naslednje bajte: pr' Gregò, pr' Kandutò, pr' Bažonò, pr' Čarjò, pr' Koratò, pr' Maticlò, pr' Mihò, pr' Čurčlò in zadnja pr' Runclò. *Pod Ravnami* so bajte pr' Plajerjò, pr' Šmulò, pr' Adamò in pr' Urbancò. *Na Pri'uali* je še pr' Sustrjò, pr' Majerčò in pr. Raginj'kò.

Cesta pelje od planine potem naprej do planinskega doma. Od tu navzgor vodi pešpot na *Dolince*, na planino, ki se nahaja že na avstrijski strani in pripada Ziljanom. Na tej planini imajo tudi Ziljani svoje bajte, ki jim pravijo *fače*. Kraju samemu pa Pri fačah. Danes so fače prenavarjene v planinska gostišča.

Naprej po poti proti Ojstrniku se nahaja *kapela Marije Snežne*. Na njen praznik 5. avgusta imajo v njej vsako leto redno mašo. Pri skupni maši na Ojstrniku so se že srečali Ukjlani in Ziljani. Ukjlani pa imajo v planini tudi svojo lastno kapelico in v njej je v poletnem času vsako nedeljo maša za planinčarje.

Z *Ojstrnika* (2052 m) se odpira lep razgled na severno stran na vasi Ziljske doline in na Ziljske Alpe. Proti jugu pa na mogočne zahodne Julijce z *Montažem* (2752 m) in *Višem* (2666 m).

Pozimi na Ukovški planini vse počiva. Sneg pokriva bajte in štale, med njimi vsajene čvešpne (češplje) in brodne (cimberje), pa tudi drugo drevje, smreko, jelko, bukev, brezo ter borovec in mases'nk (macesen).

Potem pride pomlad in sneg se stopi. Narava se spet obudi in kliče Ukjlane k delu v ta lepi planinski svet pod visokimi hribi. Med potjo v planino se v gorsko tišino oglašča kukavica in budi s svojim glasom naravo.

Človek je vesel in srečen, če živi v naravi. Tako tudi Ukjlan v planini, kjer diha zdrav in

hladen gorski zrak, uživa razgled in opazuje, kako se živina mirno pase.

Tu gori je polno planinskega cvetja, »olm-rauš«, encijan, putrč in drugo. Naši ljudje ga večkrat naberejo in položijo v počeščenje pod kakšen spominski križ ali planinsko kapelo.

V daljavi pa se sliši glas kravjih zvoncev in pastirja, ki jih pase, kako poje in vriska.

DANI ZELLOTH

ŠAPANJE V UKVAH

Po Božiču, ko pridejo Nedolžni otroci (28. decembra), vstanejo v Ukvah ljudje, kot vse druge dni, že ob petih zjutraj. Zato pa otroci tega dne ne spijo dolgo.

Že poprejšnji večer so si bili šli iskat »brino«. Beseda *brina* pomeni vejico od smreke. Iskat so jo bili šli v »bošk«, neredko pa si jo kdo odlomi tudi od božičnega drevesa, ki mu v Ukvah pravijo »kristbaum«.

Brž ko so se otroci tega dne navsezgodaj prebudili, vzamejo brino, grejo okrog po hišah in šapajo ta velike ljudi. Šapajo tako, da z brino nalahno udarjajo po odraslih in pri tem govorijo:

*Sip - šap
danes 'mamo mi otroci
vsako eno šibo v roci,
tol'ko špic, tol'ko let
Bog nam daj na svet živet.
Da boste dolgo živeli,
zdravi in veseli!*

Nekateri otroci znajo pri šapanju tudi nemški rek, ki se glasi:

*Schip - schap
long leben
g'sund bleibn
gern gebn.
Und ein glückliches Neues Jahr!*

Za šapanje dajo odrasli ljudje otrokom dar v denarju ali pa jabolko. Pa tudi fantuce (krofe). In otroci odhajajo veseli domov.

Že dva dni poprej, ko ima biti »šapanje«, pa se tudi ta veliki fantje pripravljajo za to opravilo. V bošku si vrežejo veliko *jedlovo brino* (jelkovo vejo). Na to brino privežejo stare medalje še iz avstrijskih časov ter srca, izrezana iz žameta. Fantov, ki hodijo zvečer šapat po hišah, je kakih dvajset. V hišo pa grejo trije ali štirje; to je: *kelnerca* (tisti, ki nosi vino in ga ponuja domačim); potem tisti, ki drži brino in še *kasir* (ki sprejme od domačih denar).

V hiši se zagovorijo; o brini, kako da je narejena in napravljena, kakor pač kdo zna govoriti in mu jezik teče. Drugi fantje zunaj pa medtem prepevajo: »Prav lepa je ukvanska fara« ali »Bog je ustvaril zemljo in nebo« ali »Mica in pa Mojca sta šli po vodo«, pa tudi nemško »Hoch soll's leben«.

Šapajo le purši tj. fantje, ki še niso šli k vojakom.

Kar so bili nabrali, dajo v dober namen. 1. januarja pa gredo po gostilnah z brino voščiti in spet naberejo denarja. Od tega daru pa si enkrat kasneje privoščijo svojo večerjo.

ALBERT MIKLAVEC

RAZGLAŠENJE

*Prispeli k Tebi so iz raznih krajev
ljudje z modrostjo božjo razsvetljeni
in pred Teboj, v molitev zatopljeni,
so pokleknili prosti vseh sijajev.*

*Zlato prinesli so, ker Kralj si kraljev;
kadilo, ker so z vero prepojani
v božanstvo Tvoje; a ker nebogljeni
si človek, grenko miro zemskih rajev.*

*Po znamenjih, ki si jih vtisnil stvarstvu,
človeštvo Te iskalo je od vedno,
zatekalo se k Tvojemu je varstvu.*

*Ker čutimo še svoje stanje bedno,
zaupamo še Tvojemu vladarstvu
in Ti darujemo, čeprav nevredno.*

Smo Slovenci res samo podložen narod?

Zgodovina je učiteljica življenja. Narodom pa je učiteljica v tem smislu, da jim prebuja, krepi in usmerja njihovo narodno zavest. Oblikuje njihovo duhovno življenje. Kulturni narodi zajemajo velik del svoje zavesti in moči iz domače zgodovine, iz slavnih narodnih spominov in tradicij.

Prav zato pa, ker ima zgodovina tako velik vpliv na mišljenje in čustvanje vsakega naroda, si jo rade podredijo politične ideologije, ki bi hotele preko nje vplivati na pojmovanje in na ravnanje naroda.

Slovenci smo bili v prejšnjem stoletju žrtev nemškega in liberalnega zgodovinopisja. Goriški profesor in filozof dr. Mahnič je že leta 1889 zapisal v svojem »Rimskem Katoliku« (str. 491):

V tem stoletju so se gotovo Nemci najpridneje bavili z zgodovino. Smer tej zgodovini je z malimi, a častnimi izjemami iz najnovejše dobe protikatoliška, protikatoliška pa tudi pri onih narodih, ki so se zgodovine od Nemcev učili.

Ta nemška zgodovina gre posebno v slast liberalcem, ne le nemškim, ampak tudi slovanskim. Slovanskemu liberalcu je vsaka nemška trditev, da je le protikatoliška, dogma, tudi če bi utegnila posredno ali neposredno samemu slovanstvu biti v sramoto in škodo.

Za kakšno zgodovinsko smer je pravzaprav šlo? V primeru Slovencev za to, da smo suženjski narod. To gledanje so v svojih spisih do skrajnosti obdelali še posebno češki zgodovinopisec Jan Peisker, koroškonemški Paul Puntchart ter slovenski Vladimir Levec. Bistvo takšnega suženjskega tolmačenja slovenske preteklosti je bilo v tem, da so hoteli prepričati, z vsakršnimi dokazi in navedbami zgodovinskih virov, da slovenski narod nikdar ni bil svoboden. Celó v času Karantanije naj bi mu vladal vojaški sloj Hrvatov, ker pač zgodovinski viri omenjajo sredi Koroške doslej še ne prav pojasnjeni »pagus croati« (hrvaški okraj).

Iz njihovih spisov je po prvi vojni zajemal največ profesor za jugoslovansko zgodovino na ljubljanski univerzi, Ljudomil Hauptmann, in v novi jugoslovanski državi zastopal suženjsko tolmačenje slovenske preteklosti.

Če lahko sklepamo, da so Puntchart, Peisker in Levec pred prvo vojno tolmačili suženjsko dobo slovenske preteklosti v skladu s cilji nemškega nacionalizma, protikatoliškega liberalizma, je Ljudomil Hauptmann očitno nastopal v prid jugoslovanskega centralizma in unitarizma, ideologije, ki je po prvi vojni stopila na mesto velikonemške. Njeni cilji so bili v bistvu enaki: postopna asimilacija slovenskega naroda. Unitarizem je v tem videl večjo trdnost in obstojnost nove jugoslovanske države.

Najbolj vneti zagovorniki centralizma so bili slovenski liberalci in njih glasilo »Jutro«. Prvič zato, ker so s tem nasprotovali katoliški ljudski stranki, drugič pa zaradi tega, ker so računali, da si bodo pridobili pomembne položaje, če bi v novi državi dokončno prevladale centralistične sile. Za obstoj in napredek slovenskega naroda samega pri tem sploh ni bilo več mesta. Šlo je samo za strankarsko politično in stvarno korist.

MISEL DR. FRANCA GRIVCA

Profesor Franc Grivec, znani raziskovalec zgodnje cirilmetodijske slovenske zgodovine v svojem spisu »Narodna zavest in boljše vize«, izdanem v Ljubljani 1944 (str. 25-28) pravi o taktirnih časih naslednje:

Ko smo dobili slovensko univerzo in potem še Akademijo znanosti in umetnosti, je bila dana prilika, da poglobimo in usmerimo slovensko narodno kulturo in s tem tudi narodno zavest. A razcvet in zdravo rast narodne zavesti sta zavirali dve veliki zapreki. Znotraj je Slovence razburjalo in cepilo vprašanje državne ureditve

Jugoslavije, vprašanje avtonomije in centralizma, s tem v zvezi pa celo vprašanje, če so Slovenci sploh narod... Strankarski boji so ogrožali celo obstoj univerze; posebej pa je bil osporavan njen slovenski značaj...

Vztrajno so se širile zgodovinske domneve, ki za našo narodno zavest niso bile ugodne. V prvih letih najhujših strankarskih bojev za centralizem, je ljubljanska »Njiva« (letnik 1922, str. 113-133) objavila članek uglednega zgodobinarja Lj. Hauptmanna »Priroda in zgodovina v razvoju Jugoslavije«. V članku je med drugim objavljena teorija o poniževalno suženjski preteklosti Slovencev... Zgodovinska domneva o suženjski preteklosti Slovencev je skoraj dve desetletji vplivala na naše zgodovinarje... Čeprav je domneva sama po sebi akademska in teoretična, vendar je bila v naših razmerah dobrodošla zaveznica pristašem centralizma in komunizma. A tudi akademsko znanstveno je segla predaleč; enostransko je namreč vplivala na tista sorodna znanstvena vprašanja o naši preteklosti, ki so posebno važna za našo narodno zavest. Zlasti je vplivala na zapletena vprašanja o razmerju Slovencev in slovenske književnosti do sv. Cirila

in Metoda... Vprašanja o stiku Slovencev s sv. Cirilom in Metodom pa so za našo narodno zavest zelo pomembna, ker predstavljajo najsvetlejši strani naše zgodovine in ker hkrati stvarno in konkretno odklanjajo pretirano domnevo o suženjski preteklosti v 9. stoletju.

V navedbah profesorja Grivca se jasno pokaže, da pri prikazovanju suženjske podobe slovenske preteklosti slovenske zgodovine ne gre več v prvi vrsti za verno in idejno neutralno podajanje zgodovinskega dogajanja, ampak za politične ideje in strankarska stališča, ki naj bi jih zgodovina potrjevala.

MARKSISTIČNO POJMOVANJE ZGODOVINE

Po oktobrski revoluciji leta 1917 se v Rusiji oz. odslej Sovjetski zvezi obnem s komunističnim sistemom uveljavi tudi marksizem s svojimi lastnimi metodami razlaganja narodnosti, družbe in njene zgodovine. Gre za metodo

Tržaški romarji septembra 1979 na stopnišču Marije Snežne v Rimu

zgodovinskega in dialektičnega materializma. Bistvo materialističnega pojmovanja zgodovine je naslednje:

Ljudje živijo in proizvajajo v neki družbi, se gibljejo znotraj »določenih odnosov, ki so za to potrebni in neodvisni od njihove volje«; gre za odnose, ki so lastni določeni stopnji zgodovinskega razvoja. Ti odnosi predstavljajo gospodarski temelj (strukturo) družbe, nad katerim se oblikuje družbena nadstavba pravnih in političnih odnosov, pojav moralnega in verskega življenja, izobraževanja in določena družbena zavest.

Toda medtem ko se odnosi v proizvodnji, torej v temeljih družbe nenehno razvijajo, težijo pravno-politični sistemi njene nadstavbe k stalnosti. Prihaja do vedno večjega protislovja, nasprotij, med temeljem družbe in njeno nadstavbo, dokler se to nasprotje ne odpravi s predručenjem slednje t. j. z novim družbenim redom, kar pride lahko nenasilno ali pa z revolucijo. Tako so se v zgodovini zvrstili različni družbeni redi od pracomunističnega, sužnjelastniškega, fevdalnega in kapitalističnega, do komunističnega, v katerem so dokončno odpravljena družbena oz. razredna nasprotja.

Zaradi takšnega stališča se pri marksističnem gledanju na zgodovino poudarjajo predvsem revolucionarna dejanja. Edvard Kardelj je, izhajajoč s tega stališča, že pred začetkom druge vojne zapisal naslednje:

Reformacija in kmečki panti so dokazali, da živa sila slovenskega ljurdstva ni bila strta, in svoj prihod v zgodovino je najavil slovenski narod z najveličastnejšo revolucionarno akcijo. V tem je sila revolucionarne tradicije. (Sperans, Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, Ljubljana 1939, str. 62).

Pravzaprav vsi marksistični spisi o zgodovini izhajajo iz materialistične revolucionarne predpostavke. Glede ruskih navaja prof. Grivec (istotam) naslednje in s tem pokaže na bistvo marksističnega zgodovinopisja:

Če pogledamo rusko propagandno literaturo, opazimo načelno sistematično naglašanje suženjstva pod pritiskom Cerkve, absolutistične države in kapitalizma. Krščanska vera in Cerkev se predstavlja kot zaveznica zatiralcev človeštva. S tem se dokazuje nujnost upora... Poudarjanje suženj-

ske preteklosti je psihološka in logična osnova za širjenje boljševiskih idej.

S tem boljševisem uvaja svojstveno pojmovanje zgodovine in zgodovinske znanosti; najodločneje izključuje verske tradicije in versko znanost. Vprašanje o sv. Cirilu in Metodu pa je v jedru versko, bogoslovno. Umevno je torej, da je zmagoviti boljševisem usodno zadel slavistično znanstveno raziskovanje...

ZGODOVINSKE VEZI MED KARANTANSKIMI SLOVENC IN DELOM SV. CIRILA IN METODA

Prof. Grivec navaja potem raziskave N. Tunického. Tunickij je bil učenec A. V. Gorskega, profesorja in rektorja moskovske Duhovne akademije, ki je leta 1919 v vihari revolucije brez sledu izginil. Leto poprej je bil izdal vire za življenja Klementa Bolgarskega, Metodovega učenca. Spisi Klementa Bolgarskega pa so v odločilno važni zvezi z drugim karantanskim spomenikom. Ohranjeni govor Klementa Bolgarskega v spomin apostolu in mučencu je na nekih mestih skoraj doslovno podoben drugemu Brižinskemu odlomku in odvisen v eni obliki od panonskega narečja. V Klementovem govoru so ohranjeni posebno značilni sledovi Cirilovih idej. Zveza drugega Brižinskega odlomka s tem govorom in s tem s sv. Cirilom in Metodom je dokazana ne le glede oblik, ampak tudi glede bogoslovne vsebine. Gre za častne zveze karantanskega naroda z genialnim delom sv. Cirila in Metoda, kar pa ne soglašja z nedokazano domnevo o suženjskem značaju Slovencev v 9. stoletju. To pa se tudi ne sklada z boljševiskim pojmovanjem slovenske zgodovine.

Nadalje Grivec dobesedno:

Ta kriza slavistične stroke je omogočila, da so se pri nas mogli uveljaviti drzni poskusi, nevarni naši znanosti in narodni zavesti. Akademski znanstvena domneva je prodrla tudi v slavistična vprašanja ter jih skušala po svoje reševati. Bistroumni zgodovinar Lj. Hauptmann je v Radu Jugoslovske akademije znanosti (leta 1932) objavil razpravo, v kateri je postavil trditve: 1. Ciril in Metod v Moravski nista dosegla posebnih uspehov, marveč sta se leta 867 zaradi

neuspeha že hotela vrniti iz »nehvaležne« dežele nazaj v Carigrad. 2. »Mali« knez Kocelj se je za sv. Cirila in Metoda odločil šele leta 869, ko ga je zajel val velike slovanske vstaje. 3. Pismo papeža Hadrijana II. leta 869 o slovanskem bogoslužju je bistveno interpolirano, torej bistveno potvrjeno... Te tri domneve so bile za nas usodne, ker so brez krievde avtorja desetletje obvladovale našo zgodovinsko znanost in prešle tudi v srednje šole. V okviru teh seveda ni prostora za častno zvezo naše zgodovine in kulture s sv. Cirilom in Metodom. Suženjski rod ni mogel imeti smisla za pomembno kulturno delo Slovanskih apostolov...

Z vprašanjem o častnem stiku slovenske preteklosti s sv. Cirilom in Metodom je spojeno še drugo književno-zgodovinsko in bogoslovno vprašanje, namreč Brižinski spomeniki. Kdor zanikuje Cirilov uspeh v Panoniji in prezira svetlo panonsko epizodo kot brezpomembno malenkost, ta bo skušal tudi Brižinske odlomke razlagati le kot suženjsko posnemanje zahodnih vzorcev. Saj je suženjski narod sposoben le za suženjsko posnemanje, ne pa za udeležbo pri genialnem delu sv. Cirila in Metoda. Tej suženjski razlagi se bodo radi pridružili tisti, ki premalo poznajo staroslovenski jezik in cerkvenoslovansko književnost; takšnih pa je pri nas preveč...

In še:

Zgodovinska znanost je dognala, da je bila panonska doba staroslovenske književnosti le kratka epizoda. Toda napačno in pristransko bi bilo, če bi iz tega izvajali, da je bila staroslovenska epizoda brezpomembna ter zveza Slovencev in slovenskega pismenstva s sv. Cirilom in Metodom brez vpliva na našo zgodovino in kulturo! Neomajno stoji pričevanje staroslovenskih Žitij sv. Cirila in Metodija, da je panonski knez vzljubil staroslovenske knjige in se tako vnel za sv. Cirila in Metoda, da je njuno kulturno in versko delo v odločilni dobi rešil propada. To priznavajo tudi nemški in drugi zahodni zgodovinarji in slavisti. Neomajno stoji pričevanje salzburške zgodovinske spomenice o spreobrnjenju Bavarcev in Karantancev, da je v bojih za cerkveno upravo Panonije odločilo zavedno slovensko ljudstvo ob strani sv. Metoda in kneza Koclja. To je svetla točka naše preteklosti. V 19. stol. je bila močna opora naše znanosti in zavesti. V dobi razmaha naše kulture po prvi svetovni vojni pa smo jo usodno zanemarili...

A ta neizpodbitno dokazana svetla epizoda

iz naše zgodovine ne soglaša z nedokazano domnevo o suženjski preteklosti Slovencev; posebej se ne sklada z domnevo o suženjskem značaju Slovencev v 9. stoletju. Zato pa se tudi ne sklada z boljševiskim pojmovanjem slovenske zgodovine.

Franc Grivec je te svoje kritične pripombe zapisal leta 1944. Po zadnji vojni pa slovanski zgodovinopisci tudi niso prenehali s suženjskimi razlagami slovenske preteklosti. Razlika je le v tem, da je tokrat ne prikazujejo v poniževalnem, pač pa v nekem častnem, revolucionarnem duhu, brez omalovaževalnega izrazja, kot nemško nacionalni in liberalni pisci. Vsebinsko pa gre za ista gledišča.

Zlasti še, ko gre za obdobje zgodnjega in poznega fevdalizma, se prikazuje takratno dogajanje s povsem drugačnih, v bistvu nezgodovinskih vidikov. Sicer je že dr. Josip Mal v polemiki z Ljudomilom Hauptmannom v »Času« leta 1923 zavrnil prikazovanje fevdalnega obdobja pri Slovencih kot »podložnost« Nemcem, ker takšno gledanje povsem nasprotuje duhu fevdalnega časa, v katerem pojma narodnost v jezikovnem pomenu sploh niso poznali. Bilo je celo nasprotno: nosilci fevdalnega reda, ki so prihajali v slovenske dežele od zahoda, so povsem sprejeli slovensko politično strukturo, z ustoličevanjem in drugim. Na podlagi tega izročila so še leta 1728 prisegli po slovenskih deželah novemu vladarju, na Koroškem npr. le v slovenskem jeziku.

Toda zgodovinar Milko Kos v Zgodovini Slovencev, Ljubljana 1955 (str. 34), vendarle postavlja germanizacijo v zgodnji fevdalizem:

Germanizacijo Slovencev in njihove zemlje imenujem v celoti proces, ki je ne samo kolonizatorično, marveč tudi družbeno, gospodarsko, politično, versko in kulturno mogočno vplival, prekvašal in vdiral med Slovence in na slovenska tla. Začel se je že v drugi polovici 8. stoletja, viške pa je dosegel v razdobju od 10. do 12. stoletja...

Gre seveda za fevdalizem v prvi vrsti, katerega zgodovinar M. Kos enači z »germanizacijo«; kar pa, prvič, ni eno

Goriška skupina pred palačo ameriškega kongresa (parlamenta), ki jo domačini nazivajo Kapitol

in isto in, drugič, germanizacija je šele pojav nacionalizma v prejšnjem stoletju.

KDAJ BOMO DOBILI RESNIČNO SLOVENSKO ZGODOVINO?

Slovenska preteklost ni ne bolj ne manj suženjska od preteklosti drugih narodov. Vprašanje je le, kdaj bomo dobili stvarno napisano slovensko zgodovino, brez ideoloških predpostav in brez izpuščanj važnih dogodkov v slovenski preteklosti, ki ji dajejo povsem

drugačno podobo. Npr. izpuščanje o-memb mnogih zmag nad Turki, zamolčevanje delovanja Cerkve pri vzgoji slovenskega naroda, ker ni edino pomembno to, da so protestanti izdali prvo tiskano slovensko knjigo in prevod sv. pisma — za ljudstvo, ki tedaj niti ni znalo brati. Kaj pa delovanje katoliških duhovnikov med ljudstvom, pa samostani kot je bil npr. stiški?

Po primere, kako lahko zmaličenje narodnostne podobe zaduši napredek naroda in ga skoraj uniči, nam ni treba

hoditi daleč. Na Koroškem so leta 1890 našeli 103.000 Slovencev; leta 1971 pa 17.000 slovensko govorečih. Preprost kmečki narod in majhno število izobraženstva sta bila povsem nepripravljena na nemško propagando, ki je imela proste roke v šoli, v tisku, uradu, v javnosti, skratka povsod. Še danes

smo komaj kaj na boljšem, ne le na Koroškem. Npr. poitalijančevanje slovenskega delavstva v Trstu.

Zdi se naravnost neverjetno, da se vsedline zloglasne suženjske ideologije držijo vse do danes in jih vsa slovenska znanost ne zmore spregledati. Po njih smo danes resnično usuznjani.

TONCKA CURK

DRAGOCENOST

(MOJ NAJDALJSI DAN)

Ko sem šla mimo pekarnice v ulici Roma, je tako vablljivo zadišalo po svežem kruhu, da sem stopila noter in kupila žemljo; nato pa še v trgovino jestvin po kos sira. Proti svoji navadi sem si tisto jutro zaželela izdatno malico. Dospela sem do hiše in stopila v vežo ter hotela po stopnicah.

»Kam greste?« me je vprašal policist v uniformi.

»V prvo nadstropje.«

»H komu?«

»V pisarno, kjer sem v službi.«

»Ej! Tu je uradnica podjetja,« je zaklical in se ozrl kvišku.

»Vzemi ji torbico!« je ukazal zgornji.

Prijel je torbico, jo odprl, vzel ven zavitek s kruhom in sirom, ga odvil, pogledal in mi ga dal. Medtem je po stopnicah prihitel Amerikanec, pograbil torbico in odhitel gor.

»Kaj to pomeni?« sem vprašala.

»Zvedeli boste, ko vas pokličejo.«

Hipno izpraševanje vesti, ki sem ga bila vajena že iz otroških let, ko je imela mama resnoba obraz, me je pomirilo; nič slabega nisem imela na vesti. Naslonila sem se na zid ob vežnem oknu in v miru použila malico, nato pa čakala, čakala... Kazalec na zapetni uri se je pomikal že proti enajsti, ko se je spet oglasil zgornji:

»Pošlji jo gor!«

Pomignil mi je, naj grem, sam pa je ostal na svojem mestu.

Med odprtimi vrati stanovanja je stal drug policist in se umaknil, da sem šla noter. Vrata v pisarno so bila odprta na stežaj. Sredi sobe je stal oblasten ameriški oficir, poleg njega tolmač, trije drugi pa so razdirali peč iz opeke in nekaj iskali v dimniku. Omare in mizni predali so bili odprti, na pisalnih mizah knjige (registri) in drugi papirji. Ob steni sta v primerni razdalji stala moja kolega Karel in August. Preiskava — sem pomislila — toda, kaj naj bi skrili v dimnik?

Pozdravila sem in hotela k svoji pisalni mizi, katere predal je ostal zaprt, ker sem imela ključ obešen poleg svojih domačih ključev. Oficir — menda policijski inšpektor — je nekaj zamrmral in takoj je poleg mene stal policist. Strogo je zazvenelo oficirjevo vprašanje, a namesto odgovora sem se vprašujoče ozrla v njegov obraz.

»Ne razume,« je pojasnil tolmač in na njegov ukaz vprašal v italijanščini: »Kje ste bili?«

»Pri odvetniku dr. X.«

»Po kakšnem opravku?« je zdaj sproti prevajal tolmač.

»Poravnati račune, ki so v moji torbici.«

»Kaj ste nesli tja?«

»Denar za poravnavo računov.«

»Nič drugega?«

»Ne.«

»Odprite predal!«

Odprla sem. Vzeli so ven blagajniško knjigo in razne papirje, ki so jih

takoj pregledali in dali nazaj v predal. Knjiga je ostala na mizi.

»Kdo hrani ključ od blagajne?«

»Jaz.«

»Kje ga imate?«

Segla sem v kot predala, vzela škatlico, kjer sem hranila ključ in ga izročila. Odpri so železno omarico-blagajno, ki so jo že prej vzeli iz omare. Pregledali so vsebino, prešteli denar in spet zaklenili ter jo položili k ostalim knjigovodskim zapisnikom. Amerikanec je dal nov ukaz in takoj je eden navzočih policistov odhitel. Takrat je v pisarno pritekla 4-letna inženirjeva hčerka, se stisnila k meni in rekla: »Gospodična, mamica se tako boji, ker ne ve, kaj iščejo gospodje. Očka pa ni doma.« Vzela sem jo v naročje in jo tolažila, da tudi jaz ne vem, kaj iščejo; zatrdno so se pomotili in zato bodo kmalu odšli. Pogovor z otrokom se je oficirju zdel sumljiv, zato je stopil k meni, mi vzela deklico in jo sam držal v naročju. (Pozneje sem zvedela, da jo je po tolaču izpraševal, kje hrani očka druge papirje in otrok jih je vodil na podstrežje ter jim pokazal zaboj s starimi pisarniškimi knjigami in papirji.)

V pisarno sta stopili dve policistki. Z njima sem morala v spalnico, kjer je bila — v nekakšnem hišnem zaporu — inženirjeva žena, vsa objokana. Obe sva se morali sleči. Agentki sta najprej pretipali odloženo obleko, nato pa še tisto, kar sta dovolili, da obdrživa na sebi. Inšpektorju sta povedali, da je bila preiskava brezuspešna, nakar sta odšli. Zdaj bo vendar enkrat konec, sem pomislila, toda ne! Inšpektor je dal nov ukaz in trije policisti so nas povabili: »Andiamo!« (Gremo!)

Zadnja sem odšla iz pisarne ob svojem »angelu varuhu«, medtem ko je gospa zaman prosila, naj dovolijo, da bi vsaj jaz smela prej popiti skodelico juhe. Ko sem stopila na cesto, je jeep s Karlom in Avgustom že odbrzel; na drugi jeep sem morala sestiti jaz, obdana od ameriških in italijanskih policistov. Kmalu smo dospeli na cilj. Po kratkem izpraševanju so mi vzeli vse razen žepnega robčka in me odvedli po stopnicah navzdol, nato po temačnem hod-

niku ... Nekdo je odprl vrata in — znašla sem se v ječi.

Vse do takrat sem bila popolnoma mirna; zavest, da sem brez krivde, mi je vlivala poguma. Ko so se pa za mano zaprla vrata z železnim križem v malem okencu, sem se naslonila na pograd in bruhnila v jok. Naenkrat sem začutila roko na svoji rami. Stresla sem se in dvignila glavo. Ob meni je stala mlada ženska — v zmedi je prej nisem opazila. Sočutno me je pogledala in dejala:

»So te zasačili, kaj? No, pa za to ni treba v tem smrdljivem brlogu izjokati vseh solza, škoda jih je. Kaj si naredila?«

»Nič,« sem dahnila med hlipanjem.

»Niiič? Punca moja, za nič pa se ne pride v takle brlog. Si kradla? Obrekovala? Slepčila?«

Odkimala sem.

»A, zdaj razumem,« se je razveselila, »zasačili so te pri "obrbi" brez bele izkaznice.«

»Bele izkaznice? Kaj mislite, da sem ...« Spet sem pričela tuliti na ves glas.

»Nehaj z jokom! Je mar to taka reč? Jaz sem ... z izkaznico, seveda.«

Široko sem razprla oči in strmela vanjo. Prostitutka ... cipa ... je razbijalo v mojih možganih. Zaprli so me skupaj z vlačugo. Moj Bog!

»Kaj buljiš vame kot v kako čudo? Mar nisi še nikdar videla ženske z belo izkaznico? Pa nisem v tem brlogu zaradi tega, pač pa zaradi prstana, ki ga imam všitega tule v pasu.« Dvignila je jopico in potipala pas.

»Ste ga ukradli?« sem vprašala skozi solze.

»Ne kradem!« je rekla užaljeno. »Dal mi ga je za plačilo, potem pa mi ga je hotel vzeti nazaj. Sunila sem ga v trebuh, da je telebnil na tla kot snop. Pobral se je in odšel, a se je takoj vrnil s policijo. Preklemani Američan, kam me je spravil! A prstana ne bo dobil, nikoli ne!«

Na hodniku so se začuli koraki.

»Ti ne veš ničesar!« mi je zažugala.

»Ničesar,« sem zamrmrala.

V vratih se je obrnil ključ. Odprla so se in vstopil je ječar.

»Pojdite v pisarno,« je ukazal, obrnjen k njej. Ostala sem sama in tiho ihtela. Ko se je čez čas vrnila, je ječar pustil vrata odprta.

»Veš, odpeljejo me v Gradež; spadam namreč pod gradežko okrožje. Zaradi tebe mi je žal, da grem, sama boš. Ponoči pa boš dobila dosti družčine.«

»Kakšne družčine?« sem vprašala, ker me je njen dvomljivi nasmeh prestrašil.

»Vlačuge!« se je zasmejala. »Vsako noč jih nekaj polove in zapro. Grem se umit in nekoliko očedit, vrata naj bodo odprta, saj ne moreš zbežati, vrh stopnic je straža.«

Odšla je, jaz pa sem spet bruhnila v jok. Tiho se je vrnila v celico in mi zašepetala: »Na koncu hodnika je v celici moški, ki bi rad govoril s teboj.«

»Z mano? Kdo je?«

»To moraš vedeti sama,« se je nasmehnila in pomežiknila. »Pojdi brž in se pogovori z njim; jaz bom medtem prepevala, da vaju ne bodo slišali. Če bo nevarno, te pokličem.«

Pela je na vse grlo in prelivala vodo, jaz pa sem za železnim križem okenca v vratih zagledala zaskrbljen Avgustov obraz. Ob pogledu nanj so me spet oblike solze.

»Gospodična, ne jokajte, zdravje si boste pokvarili. Ničesar nismo storili, sploh ne vemo, zakaj so nas zaprli.«

»Kje je Karel?«

»Ne vem. Ločili so naju, ko smo prišli sem.«

»Ko bi nas vsaj skupaj zaprli,« sem bleknila.

»Skupaj?« Kljub žalostnemu položaju se je zasmel. »Kaj bi nastalo, če bi bili moški in ženske skupaj zaprti? Pa pustimo to. Obljubite mi, da ne boste več jokali. Ko se inženir vrne...«

»Brž, brž v celico!« je zadonelo po hodniku proti nama. Pognala sem se v celico in sedla na pograd. Misel, da je moj kolega blizu, me je pomirila. »Kolegica« pa je prepevala in prelivala vodo.

»Si pripravljena?« je na hodniku zagrmel policist.

»Kmalu. Še počesati se moram.«

Lahko bi bila že nared, če ne bi prepevala kot pijanec v kaki beznici starega mesta.«

»Caro lei! (Dragi moj!) V Gradež bom dospela še prezgodaj!« se je obrnela. Pred odhodom me je prijazno pozdravila, mi stisnila roko in me opogumila z besedo: »Coraggio!« (Pogum!)

Kakor sem se v začetku ustrašila njene družčine, mi je bilo zdaj žal, da je odšla. Njena pot je bila sicer zgrešena, a v prsih ji je bilo dobro srce.

Preden je ječar zopet zaklenil vrata, se je ozrl vame s preiskovalnim pogledom, ki nikakor ni bil sovražen. Zdaj sem bila zares sama. Ozrla sem se po celici: pograd je segal od ene stene do druge; pod stropom nizko okence, gosto zamreženo; med vrati in pogradom ozek hodniček, na koncu tega "kibla" brez vsakega zaslona; prvič v življenju sem jo videla in si jo le od daleč ogledala. Vse štiri stene so bile počekane z raznimi izreki visoko gor, kolikor je dosegla človeška roka. Brala sem jih, a nobeden mi ni ostal v spominu. Čas! Koliko časa sem že tu? Koliko časa? Koliko? ...

Sedela sem na pogradu z rokama v naročju. S stropa je padla na roko črna smet. Še preden sem jo utegnila otresti, se je spustila v dir proti mojemu zapetju — stenica! Otrsla sem jo in skočila na tla. Ozrla sem se v strop. Gorje! Na stropu je viselo vse polno črnih "smeti" ... Pogledala sem natančneje v špranje na pogradu — stenice! V razpokah in luknjicah v zidu ... povsod stenice ... Stala sem na hodničku in pazila, da se nisem dotikala ne zidu ne pograda. Ure, ki so minevale, so bile dolge ko dnevi. Čas, čas! Zakaj se tako leno pomikaš naprej? Zakaj ne hitiš, da bi čimprej minilo to, kar me je zadelo?

V vratih se je zaobrnil ključ in vstopil je ječar.

»Gospodična, brez kosila ste, želite, da vam grem kaj kupit?«

»Ne, hvala.«

»Nekaj malega sicer prinesejo za večerjo, a šele ob osmih. Če hočete,

dokler moj službeni čas ne preteče, vam lahko . . .«

»Hvala. Nisem lačna.«

»Zakaj so vas zaprli?«

»Ne vem.«

»Kje iščejo krivce? Tepci!« je za-brundal. »V obraz naj bi vam pogledal tisti Amerikanec, pa bi videl, da ste brez krivde!«

Hvaležno sem ga pogledala.

»Pustil bom vrata odprta, da vam bo laže.«

»Hvala.«

Odšel je. Pri odprtih vratih mi je bilo zares laže. Razmišljala sem, kako more biti pri srcu tistim, ki so mesece in leta v zaporu, ko je meni tako bridko, pa mi tečejo šele ure? Kako je pri srcu tistim, ki leta in leta trpe po krivici? . . . Ječar se je vrnil.

»Moram vas zapreti; bojim se, da pride kontrola. Če bo mogoče, vas bom spet odprl. To sem vam hotel povedati. Če boste ostali tu čez noč, nikar ne vzemite odeje, ki jih prinesejo po večerji. Stisnite se v kot na pograd; deske so vsak dan razkužene, odeje pa niso. Ne bi hotel, da . . .«

Na stopnišču so se zaslišali glasovi.

Hitro je zaprl vrata in zaobrnil ključ. Ure so se vlekle počasi, počasi . . . Končno se je v celico naselil mrak. Nekdo se je bližal s hitrimi koraki in se ustavil ob mojih vratih ter jih odprl. Bil je ječar. Skoro v eni sapi je povedal: »Gospodična, nekaj se spreminja. V pisarni je vse razgibano, jaz upam, da pojedete še nocoj od tod. Službo sem za danes končal. Vesel sem, da sem vam prinesel vsaj nekaj upanja, preden odidem. Srečno!«

Zaprl je in odhitel, kakor je bil prišel. »Bog ti povrni, dobri človek!« sem šepetala za njim, ko je njegov korak zamrl po stopnicah.

Še preden je nastala tema, so se še enkrat odprla vrata. Odklenil jih je drug ječar in me izročil policistu, ki me je odvedel v pisarno. Vrnili so mi vse in policijski komisar me je odslovil z besedami:

»Prosti ste. Lahko greste!«

»Hvala.«

Ko sem stopila na cesto, sem se hvaležno ozrla v jasno nebo. Prosto sem zadihala in vzkliknila: Prostost! Svoboda! Zdaj šele vem, kako si dragocena!

MARILKA KORŠIČ

Prosvetno življenje na Goriškem

Za Zvezo slovenske katoliške prosvete (ZSKP) je leto 1979 jubilejno leto. Dvajset let je že, odkar so se na pobudo prof. Mirka Fileja v januarju 1959 združila društva iz Pevme, Gorice in Števerjana in sklenila, da bodo s skupnimi močmi več nudila našemu človeku. Takrat je bil naš kulturni center še Placuta, Katoliški dom ni bil še realnost, po vaseh pa niso še niti sanjali o lastnih domovih. Prireditve so bile takrat v glavnem še na prostem.

Razmere so se od takrat močno spremenile. Iz male tesne dvorane smo se preselili v Katoliški dom in sm v večjih prostorih zadihali. So bila to prva leta zagnanosti in navdušenja. Takrat tudi ni bilo v mestu in po vaseh veliko drugih pobud. Okusi so postali zahtevnejši. Sedaj

imajo skoraj povsod svoje dvorane in tudi mesto Gorica samo nudi veliko kulturnih prireditev.

Zveza je seveda ostala še tista vez, ki nas druži in spominja, da skupno delo in zavzetost več zaležeta. ZSKP sestavljajo: društvo Gorica, PD Hrast iz Doberdoba, PD Štandraž, PD Podgora, SKPD Sedej iz Števerjana, zbor Mirko Filej in zbor Rupa-Peč.

Predstavniki društev se s predsednikom, tajnikom in blagajnikom sestajajo na rednih mesečnih sejah vsak prvi ponedeljek v mesecu v sejni sobi Katoliškega doma v drevoredu XX. septembra 85. Redni občni zbor zveze je bil 5. marca 1979. Ker je bil jubilejni, sta se tudi poročili predsednika in tajnika ozirali na opravljeno delo in stike, ki jih je Zveza vzpostavila s sorod-

Skupina kitaristov
glasbene šole
v Gorici

nimi kulturnimi organizacijami. Z Zvezo slov. kulturnih organizacij v Sloveniji so bili stiki pred leti precej živahni, kasneje pa so se omejili na posamezna društva oz. občine. Na Cecilijanki '78 (reviji pevskih zborov) sta ZKPO zastopala kar dva zbora; skoraj vsi zbori pa, ki so včlanjeni v ZSKP, so nastopili na letošnji reviji Primorska poje, zbor Lojze Bratuž pa je nastopil tudi na zaključnem koncertu v tržaškem Kulturnem domu.

ZSKP je tudi letos sodelovala s Slovensko prosvetno zvezo in Glasbeno matico pri pripravi koncertne sezone in s Stalnim slovenskim gledališčem v pripravi gledališke sezone. Prav tako sodeluje ZSKP v odborih za mestno konzulto, pri šolskem odboru in pri političnih akcijah, ki so skupne vsem Slovincem. Z raznimi gostovanji skuša navezati stike s Slovenci v domovini in na tujem ter pomaga ustvariti enoten kulturni prostor. Prizadeva si tudi povezovati prosvetno dejavnost z drugimi komponentami, ki sestavljajo življenjskost slovenskega človeka.

Lani je slovenska radijska postaja Trst A posvetila pol ure tedensko kulturnim in socialnim problemom goriških Slovencev. Za to oddajo sta bili zadolženi ZSKP in Prosvetna zveza. Delo je koordiniral prof. Milko Rener. Sodelovali so izmenoma razni člani društev.

Sad dobrih odnosov z italijansko krščansko skupnostjo je tudi vsakovečerna slovenska oddaja na Ljudskem radiu Gorica.

Izreden dogodek v življenju ZSKP je bilo letošnje gostovanje dramskega odseka Standrež in

ansambla Lojzeta Hledeta iz Steverjana v Ameriki. Skupino so spremljali predsednik dr. Kazimir Humar, Viktor Prašnik in Zora Piščanc.

Dve stalni prireditvi, za kateri skrbi odbor ZSKP, sta Cecilijanka in Pustovanje. Pevska revija se je odvijala 18. in 19. novembra 1978 v znamenju dvajsetletnice. Predsednik ZSKP dr. Kazimir Humar je zbranim gostom, med katerimi je bil tudi jugoslovanski konzul v Trstu Ivan Renko, orisal nastanek revije in vlogo, ki jo je pri tej manifestaciji imel prof. Mirko Filej. Na reviji je nastopilo 19 zborov, med njimi dva iz Slovenije in po eden iz Beneške Slovenije in Kanalske doline. Nagrajeni so bili zbori in dirigenti, ki so več kot deset let sodelovali na Cecilijanki. Nagrado — spominsko plaketo in pergamentno listino — so prejeli: mešani zbor »Lojze Bratuž«, mešani zbor iz Steverjana »F. B. Sedej«, moški zbor »Fantje izpod Grmade«, moški zbor »Mirko Filej«, Goriški dekliški zbor, mešani zbor »Planinka« iz Ukev, mešani zbor Rupa-Peč, mešani zbor »Hrast« iz Doberdoba, moški zbor »Štmaver«, mešani zbor »Štandrež«. Dvajsetletna zgodovina pevske revije Cecilijanka je zajeta v posebni brošuri, ki jo je za to priložnost izdala ZSKP.

PEVSKI ZBORI

Zbor »Mirko Filej« (dir. Zdravko Klanjšček) veliko nastopa. 29. oktobra 1978 je registriral koncert slovenskih pesmi za radio Celovec in isti dan nastopil v Dobrli vesi na Koroškem. Nastop

pil je na Cecilijanki, na reviji italijanskih mestnih zborov na Travniku, pri ekumenski maši v stolnici in istoimenski proslavi v Katoliškem domu, udeležil se je revije Primorska poje, pel pri slovesnosti ob obnovitvi cerkve v Skrljevem in registriral vrsto pesmi za slovensko tržaško radijsko postajo.

Zbor »Lojze Bratuž« (dir. prof. Stanko Jerič) šteje nad 60 pevcev, večinoma mladih. Zbor redno študira, poleg slovenskih narodnih in umetnih pesmi, tudi polifonske skladbe. Letos je za zbor pomenil velik uspeh nastop na zaključnem koncertu revije Primorska poje. Drugi važen nastop je bil ob koncu junija in sicer samostojen koncert v gradeški stolnici. Pevski zbor je sodeloval tudi na Cecilijanki, pri mestni reviji pevskih zborov na Travniku in na mladinskem taboru v Katoliškem domu. Za veliki šmaren je zbor organiziral za pevce teden študijskih počitnic v koči sv. Jožefa v Žabnicah.

Mešani zbor »F. B. Sedej« iz Števerjana (dir. Herman Srebrnič) sodeluje predvsem na domačih prireditvah, na Cecilijanki, na reviji Primorska poje. Pel je tudi pri božičnem koncertu v Sv. Križu pri Trstu.

Mešani zbor »Hrast« iz Doberdoba (dir. Karlo Lavrenčič) je pel pri božičnici na Mirenskem Gradu, na prazniku krvodajalcev v Doberdobo, v domači cerkvi, na Cecilijanki in na reviji Primorska poje.

Mešani in moški zbor Rupa-Peč (dir. Zdravko Klanjšček) ter **mladinski zbor** (dir. Anka Černic) pomenijo jedro prosvetne dejavnosti v Rupji in na Peči. Nastopili so vsi trije v Kozici v Beneški Sloveniji, na Cecilijanki in na Mali Cecilijanki. Poleg tega so veliko svojih moči posvetili domačemu Prazniku frtalje, ki je bil bogat na kulturnem sporedu. Pripravili so tudi predavanje dr. Hoena: Triglav moj dom.

Mešani zbor »Štandrež« sta že vodila Maks Debenjak in Ivo Bolčina, sedaj pa je njegov dirigent Mirko Špacapan st. Zbor se je lani prvič udeležil revije Primorska poje in sicer v Miljah. Nastopil je še na Cecilijanki in na domačih prireditvah.

Mešani in moški zbor »Štmaver« (dir. Gabriel Devetak) skušata s pomnoženimi močmi prosvetno razgibati domačo vas. Videli smo, da je tu aktivna predvsem mladina. Udeležili so se revije Primorska poje, sodelovali pri domačem prazniku v Doberdobo in na reviji Cecilijanka.

MLADINSKI ZBORI

V Gorici deluje zbor »Kekec«, ki ga vodi Ivo Bolčina, v Štandrežu poje že vrsto let mladinski zbor »Štandrež« pod vodstvom Elvire Chiabai. V Rupji vodi mladinski zbor Anka Černic, ki ima tudi zelo številen otroški zbor v Števerjanu. V Doberdobo uči mladinski zbor župnik Anton Lazar. Največja revija mladinskih pevskih zborov je Mala Cecilijanka, ki jo v decembru prireja Združenje cerkvenih pevskih zborov.

GLASBENA ŠOLA

Glasbena šola ima sedež v Gorici. Vodi jo prof. Silvan Kerševan. V sezoni 1978-79 je bilo vpisanih 40 učencev, ki so se učili klavir, violino, harmoniko, kitaro in blok flavto.

Šola ima tudi dve podružnici: v Štandrežu, kjer se je 30 učencev učilo kitaro, klavir in harmoniko ter v Doberdobo, kjer je bilo vpisanih 24 gojencev za klavir. Šola je imela ob koncu šolskega leta notranje nastope. Skupen zaključni nastop pa je bil v Katoliškem domu.

DRAMSKA DEJAVNOST

Edina stalna amaterska gledališka skupina na Goriškem je »Dramska skupina Štandrež«, ki je imela letos za režiserja Emila Aberška od Primorskega dramskega gledališča iz Nove Gorice, Naštudirala je Nušičevo komedijo »Cvetje hvaležno odklanjamo«. Premiera je bila v prosvetnem domu »Anton Gregorčič« v Štandrežu 25. marca 1979. Predstavo so ponovili 1. aprila v Doberdobo, 6. aprila pa je skupina nastopila v Desklah na Področnem srečanju gledaliških skupin, ki ga prirejata Zveza kulturnih organizacij in Združenje gledaliških skupin Slovenije. Posebna komisija je delo »Cvetje hvaležno odklanjamo« zelo ugodno ocenila. Dramska skupina Štandrež se je tako uvrstila v samo zaključno republiško srečanje gledaliških skupin, ki je bilo v Ljutomeru.

Nekateri člani dramske skupine so prejeli jubilejno Linhartovo značko za večletno delovanje na področju gledališke ustvarjalnosti in sicer: Marinka Antonič, Marko Brajnik, Marjan Breščak, Jordan Mučič, Damjan Paulin, Majda Paulin, Vanda Srebotnjak in Božidar Tabaj.

S komedijo Marjana Marinca »Komedijska o komediji« v režiji Mire Štrukljeve pa so člani dramske skupine iz Štandreža gostovali v ZDA. To komedijo so uprizorili tudi pri Sv. Ivanu v Trstu, na Proseku in v Bazovici.

Prizor iz komedije
»Cvetje hvaležno
odklanjam«. Igra
dramski odsek
PD Standrež

S »Komedijo o komediji« so se prijaviли tudi na natečaj Mladi oder, ki ga razpisujeta ZSKP in Slovenska prosveta iz Trsta. Prejeli so priznanje za najboljšo predstavo; za posamezne vloge so bili odlikovani Joana Nanut, Jordan Mučič in Marjan Breščak. Z Nušičevima veseloigramama »Analfabet« in »Gumb« so nastopili v Doberdobi, v Steverjanu in v Gorici, z Vilharjevo »Pošteno deklico« pa na domačem Prazniku špargljev.

Z dramsko dejavnostjo se prilično ukvarjajo tudi mladinske skupine iz Steverjana, Štavra, Doberdoba, Štandreža in Gorice (miklavževanje, pustovanje, materinski dnevi, akademije).

ANSAMBLI

Ansambel Lojzeta Hledeta je priznan doma in v Sloveniji, kjer tudi veliko nastopa. V novembru 1978 se je udeležil šeste revije narodno zabavnih ansamblov v Libojah pri Celju. Udeležil se je turneje po ZDA. Skupaj z društvom »F. B. Sedej« je 7. in 8. julija organiziral tradicionalni festival slovenske narodno zabavne glasbe, ki so se ga udeležili slovenski ansambli iz Slovenije, Italije in Avstrije.

Zamejski instrumentalni kvintet iz Steverjana je deloval že šest let pod imenom Veseli števerjanski fantje; od takrat pa se stalno razvija in obnavlja. Le še dva člana sta iz stare zasedbe. Ansambel izvaja slovensko narodno zabavno glasbo, ustvarja sam lastne skladbe, nastopa na zamejskem festivalu in na raznih prireditvah. Njegov vodja je Marko Černic.

»Nova misel« je ansambel, ki se nam je prvič predstavil na zamejskem festivalu narodno zabavne glasbe 1979 v Steverjanu. Sestavlja ga 14 članov, vodi pa jih Mirko Špacapan ml.; njegov način izvajanja pa kaže na izbiro novih poti v narodno zabavni glasbi.

V Doberdobi deluje ansambel, ki se je razvil iz tamkajšnje glasbene šole. Nastopil pa je v Doberdobi in v Gorici.

ZDRUŽENJE CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

Ta ustanova sicer bolj neopazno deluje, vendar vsaj dvakrat na leto predstavi občinstvu dve reviji pevskih zborov, ki zaslužita vse priznanje in pohvalo. Prva teh je vsako leto že tradicionalna Mala Cecilijanka ali Pesem mladih 8. decembra, na praznik Brezmadežne. V Katoliškem domu nastopijo vsi mladinski zbori, kolikor jih Goriška premore. Včasih so bolj številni, včasih nekoliko manj, a vedno porok, da gre za bodoče pevske rodove, ki bodo peli bodisi na odrih bodisi na cerkvenih korih.

Drugi nastop, ki ga Združenje organizira je božičnica, ki se odvija navadno v goriški stolnici, ki je najbolj prikladna za take pobude. V prejšnjih letih so navadno nastopali bolj posamezni ali pomnoženi mestni zbori; že nekaj let sem pa nastopajo združeni zbori iz vse škofije in sicer mladinski, moški in mešani, torej prava pevska manifestacija. Morda nastop trpi nekoliko na kvaliteti, ker ni mogoče imeti veliko skupnih vaj. Je pa prav dobra volja množičnega odziva vseh zborov tista svetla točka, ki daje cer-

kvenim pevcem zavest, da jih le ni tako malo in da s skupnimi močmi dosežejo rezultate, ki so vsekakor zavidljivi.

NAŠA DRUŠTVA

Goriško društvo je omogočilo gostovanje koroških rojakov iz Vogrč z igro »Zadrega«; pripravilo je predavanje o starem Egiptu (Vinko Zaletel), predavanje »Triglav moj dom« (dr. Hoen), predstavitev knjižne zbirke Goriške Mohorjeve družbe za leto 1979 (dr. J. Markuža, dr. M. Češčut, dr. V. Koršič), koncert goriškega simfoničnega orkestra iz Šempetra (dec. 1978), sonatni večer v goriški stolnici z organistom Hubertom Bergantom (jan. 1979), večer slovenskih dokumentarjev (marca 1979), srečanje z goriškim nadškofom P. Cocolinom in akademijo s podelitvijo odličij »Pro Ecclesia et Pontifice« pesnici Ljubki Šorli in pisateljici Zori Piščanc (junija 1979).

SMREKK - Slovenski mladinski rekreativni kulturni klub, ki se je zasnova na občnem zboru SKADA - Slovenskega akademskega društva, išče še svoje novo poslanstvo in novo vlogo, ki naj zadosti potrebam mladih na Goriškem. Največ moči je posvetil pripravi slovenskega zamejskega mladinskega tabora, ki ga je organiziral v Katoliškem domu v sodelovanju z mladinsko sekcijo Slovenske skupnosti in s SZ Olympia. Pripravil je tudi dve predavanji o slovenskih slikarjih (M. Renner) in večer posvečen Prešernu (V. Beličič).

PD »Štandrež« je tudi letos organiziralo Praznik špargljev z bogatim kulturnim sporedom. Omogočilo je gostovanje koroške mladine z lutkovno predstavo in mladinsko igro. Po uspešni turneji v ZDA je dramski odsek priredil kulturni večer s skioptičnimi slikami o tem gostovanju.

Društvo »F. B. Sedej« v Števerjanu je razdeljeno na več odsekov: pevski zbor, dramska skupina, ansambel, športni odsek, mladinski krožek in Števerjanski vestnik. Društvo je posvetilo letos veliko pozornost vzgoji. V ta namen je organiziralo kuharski tečaj in niz vzgojnih predavanj (dr. Simčič, g. Breclj, prof. Šah, dr. Kostadinovič). »Števerjanski vestnik« je glasilo, ki izhaja že 11. leto. Števerjansko društvo je pomagalo mladinskemu krožku iz Krmina, da je lahko lani prvič pripravil niz predavanj (prof. Šah, prof. Rijavec, dr. Brešan, Z. Saksida, dr. Kostadinovič).

V Podgori je domače društvo priredilo predavanji dr. Kostadinoviča in Z. Saksida. Organiziralo je tudi jesenski praznik, ki je bil združen s farnim praznikom.

Društvo »Hrast« iz Doberdoba je priredilo v domači dvorani več nastopov: dramske skupine Štandrež, pantomima Andrésa Valdésa, koroških študentov (oktobra 1978) in lutkovnega gledališča iz Kranja. Kot vsako leto je na velikonočni ponedeljek pripravilo Praznik pomladi. Prosvetna dejavnost v Doberdobo je tesno povezana z dejavnostjo skavtov in skavtinj ter s športnim društvom.

Zamejski instrumentalni kvintet iz Števerjana

Srečanje z volkom

Zima leta 1928-29 je bila huda, kakor je še niso doživeli takratni stari ljudje. Sneg je zapadel visoko že prve dni v decembru in snežna plast se je potem višala skozi januar in februar, tako da je bila vsa Pivška dolina zasnežena do metra in več visoko.

Za božične počitnice in praznike sem šel na obisk k sorodnikom v Orehek. Pripeljal sem se z vlakom že v mraku na Prestranek in potem sem se napotil po občinski cesti proti Orehku. Cesta je bila zasnežena in jaz sem koračil počasi po enem izmed razorov, ki so jih zarezale prevozne sani. Računal sem, da so bili razori vsaj do Orehka, ker so prav gotovo vozili drva od tam, iz Rakulka in Saječv na prestransko postajo. Gotovo so tistega dopoldne Rakulčani in Saječvanci, ki so bili najbolj pridni za prodajo, tvorili železničarjem drva za kurjavo, ker drugega prevoza ob takih okoliščinah ne bi nihče opravljal.

Pri Milavcu, kovaču in gostilničarju pod kobilarno na Prestranku, so res stale prevozne sani in konja sta hrustala še zadnje ostanke sena. Pokrita sta bila s kocema, ker sta bila gotovo vsa potna in je že pritiskal prvi večerni mraz. Milavec — po domače so gostilno imenovali tudi »Pri kovaču« — ki se je poznal z mojim očetom še iz predvojnih let, ko je bil v službi v kobilarni, je stal pred gostilno in gledal proti nebu, kot bi iskal znamenja za vreme prihodnjih dni. Prva blede luna je visela še prav nizko nad Javorniki. Ko me je Kovač opazil, da sem prihajal po cesti od postaje, mi je namignil z roko, češ naj malo vstopim, da mi bo nekaj povedal ali svetoval. Jaz sem ga poznal in tudi on se je dobro spominjal mene, ker sva se z očetom večkrat pri njem ustavila, ko sva hodila na obiske v Orehek, ko ga je italijanska uprava takoj po vojni kratkomalo odslovila iz službe v kobilarni in je on moral poiskati drugo delo v Šempetru.

»Sneg je visok,« je rekel, »in kaj bi ga gazil, če pa je cesta skoro neprehodna. Fant, malo boš počakal, pa boš prisedel na Froncove sani.« Pokazal je na sani in na konja, ki sta stala pred gostilno. Ko sva stopila v gostilno, je Kovač pokazal na Fronca, ki sem ga navidezno že poznal, ker je iz Saječv večkrat tvoril z drvni in buko-

vimi hlojdi na Prestranek, in se je ob priliki ustavil tudi v gostilni »Na vagi« v Orehku. Fronc je sedel za mizo in pil svoj četrť črnega. »Fronc,« ga je nagovoril Kovač, »glej, tu boš imel spremeljevalca do Orehka. Fant je Poldetov sin in Jožetov nečak. Saj ju poznaš, ker ste bili skupno na fronti v Karpatih. Sedaj je že mračno in v taki zimi je dobro, da človek ni sam peš na poti in niti ne na saneh.«

»Kar malo počakaj, ker moram tudi jaz počakati Joneza, ki je peljal drva premraženim železničarjem in bo prav gotovo kmalu tukaj, ker je skoro dokončal z razkladanjem, ko sem ga tam pustil,« je rekel Fronc in še pristavil: »Mogoče pa bo imel nekaj zamude zaradi izplačila, ker se ni prej dogovoril za ceno.«

Poznal sem tudi Joneza in sem vedel, da se tudi on prav rad ustavi v gostilni, ko tovari z drvni in drugim, zato sem računal, da se bosta Fronc in Jonez ustavila še za pol litra črnega, čakala na svetlejšo luno in se tako dolgo zapoznala v gostilni, da bi bil jaz za stavo gotovo v Orehku in nazaj, predno bi se onadva odpravila proti domu.

»Pa bom kar peš stopil naprej in ko me boste dohтели, bom prisedel,« sem mu odgovoril.

»Dobro. Če ne bo Joneza še četrť ure, pa bom sam odpeljal in Kovač mu bo povedal, da ga bom počakal "Na vagi" v Orehku, da bova šla potem skupno domov, seveda čez Hruševje, ker je čez lozo vse zasneženo,« je še dostavil.

Kovač mi je ponudil kozarec črnega: »Ej, na, saj si že fant petnajstih let in imaš že svoj razum. Ta dva se bosta gotovo dolgo zaustavila, da se malo razbremenita tistega denarja, ki sta ga danes zaslužila v drvni v večji količini kot navadno, ker je zima huda in bo dolga in cene rastejo. Onadva že vesta, kedaj človek več zasluži z drvni, ker so še ljudje, ki čakajo, da jih zamete in omrzi, predno se odločijo, da kupijo drva.«

Fronc je pogledal Kovača in mu odgovoril: »Če se mi malo razbremenimo, kakor praviš ti, pa se to tebi obesi okrog trebuha. Glej, tvoj trebuh je vedno bolj viden in ti sili čez pas, medtem ko se mi pri tebi "sušimo".«

»No, no, saj se ne bova kregala! Kar otrəsi

se denarja in počrni si želodec in čreva,« se mu je hudomušno nasmejal Kovač.

»Ne poslušaj tega debeluha,« se je Fronc obrnil k meni. »Kvečjemu bom počakal četrte ure in če Joneza ne bo, bom sam odgnal, da me ta debeluh ne bo zajedal in mu naročil, naj mu pove, da ga bom počakal "Na vagi", kakor sem že rekel.«

Ko sem izpil kozarec vina, ki mi ga je ponudil Kovač, sem se pripravil, da bi plačal in potem odšel kljub prepričevalnim besedam.

»Sedaj si se malo razgrel za pot. Bo že ob priliki plačal tvoj oče, ker ti še ne zaslužiš. Pa tudi če ti ga dam zastonj, me ne bo hudič vzela zaradi tega,« je rekel Kovač in se smejal pod košatimi brki.

»Kaj pa ti laziš tod okrog v taki zimi?« se je oglasila Neža, Kovačeva žena. »Glej, da ne ostaneš kje v snegu,« me je še posvarila.

»Saj je po cesti gaz, ki sta jo danes dopoldne napravila s sankami Fronc in Jonez,« je odgovoril Neži namesto mene Kovač. »Gaz je vidna, ker danes ni melo in luna že sije nad Javorniki, da je svetlo skoro kot podnevi. Kaj ga boš strasila, takega fantla!«

»No, no, pa naj le gre!« je zagodrnjala Kovačica, ki je bila dobra ženska in je včasih tudi modro svetovala, čeprav z nekoliko osornim glasom, ker je imela pogosto opraviti s pijanci, ki pa je niso poslušali, da ne bi več pili, ko jim je bilo vina zadosti.

Kovač me je pospremil na cesto. »No, kaj bi čakal na te ljudi, ki ga radi pijejo. Prav imaš, da ne zgubljaš z njimi časa,« mi je rekel. Zdelo pa se mi je, da ni bil preveč zadovoljen, da nisem počakal Fronca. Nekaj je momljal med sabo, češ da je bilo že pač pozno in da je vse bolj prijetno in varno, da potujejo ljudje skupno, posebno v tako hudi zimi in v tako visokem snegu. Gledal je na luno in vlekel zrak v nosnice kot lovski pes, kot da bi nekaj slutil. Mislil sem pri sebi, da imajo njegove slutnje in bojzani gotovo kak razlog, mogoče kako stvar, ki jo je nehote slutil v noči. Mogoče je slišal kako posebno novice, ki je jaz nisem poznal, v kateri so ga potrjevale okolnosti, o kateri on mogoče ni močno veroval. Ničesar pa ni rekel o tem, mogoče da me ne bi prestrašil.

Odšel sem v padajočo noč in krenil desno proti Orehku.

»Bodi gotov, da ta dva poženem takoj domov,« je zaklical za menoj in pokazal s palcem

proti gostilni. »Dohitela te bosta, ko boš še na Plehutah.«

Takoj za gostilno in kovačijo »Pri kovaču« je pod gozdičem zavila pot desno proti Orehku. Nad gozdičem je stala prestranska — nekdanja cesarska — kobilarna, kjer so tiste čase gojili žrebete, čeprav ne več samo lipicanske pasme. V kobilarni je bilo že vse tiho in tudi volčjih psov varuhov ni bilo nikjer slišati. Gotovo so jih že zaprli, drugače bi prilomastili na cesto, lajali in se podili okrog človeka, kakor da bi imeli namen, da ga napadejo in odpodijo iz bližine kobilarne. Koračil sem po desnem gazu, ki so ga zarezale v sneg tovrne sani. Sneg je bil že trd, ker je obmrznil v tisti temperaturi, ki je že ob prvem mraku padla pod ničlo po sončnem dnevu, in je dišalo po burji, ki je prejšnji dan razgnala snežne oblake. Pod mojimi okovanimi gorskimi čevlji je hrustalo in tisto hrustanje mi je bilo v kratek čas v tisti globoki tišini, ki so jo vznemirjali in prekinjali samo žvižgi železniških parnih strojev, ki so opozarjali zavirače, naj pritisnejo na zavore, ker so se tovrni vlaki iz Postojne bližali postaji na Prestranku, postaja, ki stoji kakih 40-50 metrov nižje kot postojnska. Luna je že sijala nad Slavinskim Ravnikom tako močno, da so se sence drevja, snega polnega, stezale daleč čez cesto.

Korakal sem čvrsto in si prižvižgaval, kot se to zgodi, ko je človek sam in se mu zdi, da je žvižganje njemu v kratek čas, za družbo in v pogum. Prekoračil sem že križpotje, kjer orehovsko cesto preseka drevoredna cesta, ki pelje iz kobilarne v Štivan in v Matenjo vas. Od tistega križišča je tekla cesta za par sto metrov skozi gozd, ki je stal na desni in levi strani. Na koncu tega gozda je ponovno križišče, kjer orehovsko cesto preseka pot iz kobilarne k lokvi, ki je nekdanj služila kot napajališče za konje in govedo, ki so jo tudi nekdanj gojili v Prestranku. Takoj za tistim križiščem je stal na desni, par metrov od ceste, velikanski hrast, ki bi ga dva moža le s težavo objela in ki je stal kot spomenik še mnogo let potem, ko so že posekali, kmalu po vojni, vse tiste lepe hraste v Borštu.

Ko sem bil že par korakov pred hrastom, se je za obširnimi deblom nekaj zganilo, kakor da bi tam bil nekdo skrit in se prav brez vsakega najmanjšega šuma umaknil še bolj za debla, da ga ne bi jaz mogel opaziti. Srce mi je zaplalo, korak se mi je nehote zaustavil, po glavi me je čudno spreletelo, v laseh me je začelo getalo, ka

kor da bi mi tam mravlje kožo žgačkale s svojimi malimi nožicami. Kaj naj bi bilo tam za hrastom? Človek prav gotovo ne, ker se mi je zazdelo, ko sem tisto postavo le za bežen trenutek ošinil s pogledom v senci za deblom, da tista postava ni bila niti za meter visoka, kakor sem preračunal hipno, ko sem opazil tisti pri-tajen gib za hrastom, kjer je bil sneg bolj nizek. »Mogoče je kak divji zajec, ki se je stegoval navzgor in je glodal hrastove izrastke; mogoče srna, ki je pravtako iskala mladih izrastkov pod hrastom; mogoče lisica, ki je dokončavala svojo večerjo, če ji je uspelo, da je kje ukradla koško ali zalotila v snegu kako obnemoglo malo divjačino; mogoče kak pes iz kobilarne.« Tako sem si hipoma predstavljal vse verjetne možnosti. Pa sem si tudi takoj odgovarjal: »Zajec ali srna bi zbežala, lisica bi jo pobrala čez drn in strn tudi po visokem snegu, pes bi zalajal in se zapodil proti človeku, to pa se je potuhnilo za deblo.«

Čutil sem, da sem se v trenutku spotil, kar je bilo znak presenečenja in prav gotovo tudi nenadnega strahu. Po hrbtu mi je mrgolelo, kakor da bi procesija mravelj gomazila gori in doli. Zaradi negotovosti se me je polastil tudi nemir. Pri srcu mi je bilo tesno, kot je tesno otroku, ki je poslušal pripovedko o volku in rdeči kapi in je potem ostal sam v hiši in v polmraku, kakor da bi bil v samotnem gozdu in da bi ga nekdo zasledoval. Včasih strah premagaj prav s tem, da krepko potegneš, da jadrno skočiš, da zakričiš kot jesihar, da udariš v mrak in temino, da bi zadel naravnost tisto skrito stvar, ki se potuhnjeno umika, da zagodrnjaš s čim nižjim glasom kot ti je mogoče, kot da bi te navdajal čudežen pogum, medtem ko je tvoje srce skrčeno v bojazni in zli slutnji. Napravil sem še tri ali štiri korake po cesti, skočil sem skoraj, ne iz poguma, ampak ker nekaj sem pač moral storiti, in z desnim očesom iskal tja za hrastovo deblo. Bolj sem občutil kot pa videl, da se je ponovno zganilo ob hrastovem deblu in se ponovno potuhnilo na drugo stran, tako da nisem mogel videti ničesar točnega, ampak samo senco na snegu v luninem svitu. Zazdelo se mi je, da je ležala na snegu senca volčjega psa, varuha v kobilarni. Tam so takrat imeli tri pse tiste vrste, ki se pa pred človekom niso nikoli potuhnili, ampak so ga oblajali in se v njega podili. Tudi meni se je nekaj pripetilo, ko sem se vozil na kolesu po isti cesti, da so se zapodili proti meni, renčali in lajali ne da bi me ugriznili, in me

nagnali po cesti ter mi sledili za pol kilometra, dokler niso videli, da sem bil že daleč od kobilarne. Toda bili so vsi trije vedno skupaj in posamezno niso nikoli prihajali iz kobilarne.

Kaj naj bi napravil? Za hip sem pomislil, da bi zbežal. Kam? Nazaj ali naprej? V bližini ni bilo ne hiše ne človeka. Najbolje bi bilo, da bi jo pobrisal nazaj h Kovaču in prisedel na Froncove sani. Toda, kako bi se opravičil, da sem se vrnil? Rekli bi, da me je bilo strah, pa petnajstletnega fanta. Da so me odpodili volčji psi varuhi v kobilarni? Saj ni bilo ne duha ne sluha o njih.

Se enkrat sem trenutno pogledal za hrastovo deblo. Izza debela je pomolela šilasta glava. Dvoje oči me je hipno ošinilo. V luninem svitu se mi je zazdelo, da so imele zelenkast odsev. Tisto niso bile oči volčjih psov varuhov, ker so bile napram človeku zelo preračunljive in prav nič razkačene. Bila je vsekakor žival pasje postave in skrila se je ponovno. Čez trenutek je ista šilasta glava ponovno pomolela na drugi strani hrastovega debela in dvoje oči me je ponovno preračunljivo in potuhnjeno pogledalo. Hudir se ni zbal in ni pobegnil. Zatajeval se je in čakal moje odločitve. A jaz se nisem mogel odločiti ne za eno ne za drugo stvar, ker mi razum ni delal in mi je strah onemogel vsako odločitev, ki ne bi bila beg, kar pa je v gotovih okoliščinah najslabša odločitev.

Na cesti pod kobilarno je zapokal bič, dvakrat, trikrat. Zaslišal sem udarce podkev ob podkve, hrzanje konj, drsenje sani. Fronc in Jonez sta prihajala s sanmi in me tako rešila neprijetnega stanja, negotovosti in strahu pred nečem skoro neznanim, ki je stalo za deblom in potuhnjeno vohalo po zraku.

Slišal sem, kako so konji vedno glasneje hrzali, videl, kako so strigli z ušesi in se vedli nemirno, kot bi nekaj slutili in vohali v bližini. Ko so sani dospele do hrasta, kjer sem stal jaz, je Fronc potegnil močno za vajeti, da bi ustavil konja. A konja sta mahoma skočila v dir, da jih je le s težavo ukrotil in ustavil po sto metrih, medtem ko sem jaz odskočil s ceste v sneg. Tudi Jonezove sani so zdrknile mimo mene in konja sta istotako nemirno skočila, močno zahrzala, ko sta se zapodila mimo hrasta. Jaz sem ponovno pogledal za deblo. In izza debela je znova pomolela tista šilasta glava. V luninem svitu je rumenkasto zeleno odsevalo dvoje oči.

»Kaj pa tam stojiš in se ne ganeš, da so se

te še konji zbalil!» mi je zaklical Jonez, ki je obrzdal konja. »Pohiti, da prisedeš, če ti je prav!«

Nisem mu odgovoril, nisem se ganil. Gledal sem še vedno proti hrastu. Izza hrastovega debela, pa na drugi strani, je znova pogledalo dvoje zelenkastih oči, ki so se svetile v luninem svitu. Dvoje ušes je štrlelo kvišku in dolg, koničast gobec je vohal proti meni in konjem. Spaka se je opogumila in stopila za dva koraka proti cesti.

»Daj, podvizaj se, ker mi ni mogoče, da bi obrzdal in obvladal konje!« je kričal Fronc in preklinjal konja, ki sta se nemirno vzpenjala in premikala na cesti, hrzala in strigla z ušesi. Tudi Jonezova konja sta nemirno potegovala za sani, se vzpenjala, hrzala in strigla z ušesi. »Kaj se vama tako mudi domov, saj nimata žrebet, ki vaju čakajo, saj sta samca!« je kričal na konja tudi Jonez, ki ni mogel brzdati več svojih konj, ki sta na vsak način hotela prehiteti Froncove konje in steči po cesti.

Stekel sem končno po cesti. Predno sem prisel do Jonezovih sani, sem še enkrat pogledal nazaj proti hrastu. Tista pasja potuhnjena pošast je še vedno stala ob cesti, molila svoj šilasti gobec proti nam in vohala v zrak.

»Kar k meni prisedi!« mi je rekel Jonez. »Saj je vseeno.«

»Raje prisedem k Froncu,« sem mu odgovoril, ne da bi mogel pomisliti kaj bolj točnega, »ker sva se že "Pri kovaču" tako zmenila.« Skoro gotovo pa se mi je za trenutek zazdelo, da je varnejše na prvih saneh nego na zadnjih, tako, za vsak primer.

Skočil sem mimo Jonezovih sani in konjev in prisedel k Froncu: »Fronc, poglejte tja pod hrast!« sem mu pokazal s prstom.

Tam je stala na cesti in vohala proti nam žival visoke pasje postave. V duhu sem jo premeril: dolžina obilo čez meter; višina v plečih približno 70-80 centimetrov; dolžina repa kakih 35 centimetrov. Zdelo se mi je, da vse odgovarja postavi volčjih psov, ki so jih imeli v kobilarni in ki so se radi potepali zvečer okrog kobilarne, če jih niso še pred večerom zaprli v posebno pregrado. Čudno pa se mi je zdelo, da tista žival ni lajala in se približala človeku, da bi ga preplašila in ga odgnala proč od kobilarne, kakor se je to navadno dogajalo. Še bolj čudno pa se mi je zdelo, da je tisti večer krožil tam okrog samo en pes, medtem ko so ponavadi bili vsi trije v gruči in se skupno naganjali pro pre-

stranskem posestvu, posebno po Turenču nad cesto, ki je bil zaraščen z grmovjem in kamor je večkrat zašla razna divjad. Najbolj čudno pa se mi je zdelo, da se je tako potuhnil in se prej skrila za hrastovo deblo, kar pač ni bila navada tistih volčjih psov varuhov v kobilarni.

Fronc je pogledal proti hrastu v smeri moje ga kazalca. Žival je stala sredi ceste. Truplo visoko in mišičasto, gobec podolgovato šilast, ušesa pokončna, noge močne, kot bi bile vajene večnega teka in lova, dlaka rjavorumena po životu, skoro belkasta pod trebuhom, črnkasta po glavi in po hrbtnem grebenu. V luninem svitu so se dobro razločile te posebnosti, ker žival ni bila prav daleč, mogoče samo petdeset korakov za nami, in se nam je polagoma približevala po cesti in vlekla v nosnice.

»Žival je vsa podobna volku, kakor sem jih videl večkrat na fronti v Karpatih, ko smo stali na straži in nismo smeli streljati radi varnosti pred Rusi,« je razsodil Fronc. »Zdaj razumem, zakaj sta konja tako zahrzala in skočila v dir, ko sem peljal mimo hrasta.«

Konja sta bila še vedno nemirna, strigla z ušesi in plula z nozdrvmi. Istotako sta se vedla Jonezova konja. Ko sem si jaz našel primeren prostor na saneh, ki so bile napravljene za prevoz nerezanih drv, je Fronc hitro pognal. Pokazal mi je sekiro in rekel: »Za vsak primer!« Proti Jonezu pa je zaklical: »Jonez, ali ga vidiš?« Tudi Jonez je pogledal proti hrastu po cesti in pognal konja, ki sta bila kmalu za nami.

Čudno se mi je zdelo, da je Fronc mislil na obrambo, ker drugače ne bi meni priporočal sekire in ne bi tudi on tam potegnil k sebi kola, ki je služil za nategovanje verig pri naložnini drv in hlodov. Gledal sem ga, da bi uganil kaj več o njegovem mnenju in prepričanju o vseh okoliščinah, ki so nas obdajale. Saj je bil tudi on mesece in mesece do pasu v snegu v Karpatih in so se okrog njega klatili volkovi, kakor je tudi moj stric pripovedoval, in so volkovi napadali kozaške konje na oni strani fronte, ker jih je glad primoral do tega v zimskem času. Videl sem Froncove šapaste roke, roke kmeta in gozdarja, ki bi zagrabile medveda za goltanec in ga ne bi popustile, dokler medveda ne bi zadavile. Z levico je držal za vajeti in brzdal, da sta konja odpirala gobca, z desnico pa je držal bič in pokal po zraku nad konjevima hrbtoma.

»Ni, da bi zgubljali čas!« mi je namignil. Konja sta skočila v dir in zdelo se je, da jih

je nosil veter po tisti gazi med snegom. Istočasno sva se oba ponovno obrnila proti hrastu, da bi ugotovila kaj bolj gotovega. Žival je stopila iz sence, povohala v zrak, skočila čez cesto in stekla kakih trideset metrov navzgor po Plehutih, zasneženem travniku nad cesto, ki ga je obroblyalo gosto grmovje, ki je segalo daleč tja do Ravnika in Ponikey onkraj prestranskega Turenča. Nenadoma se je žival ustavila, povohala po snegu in v zrak in se v teku spustila vzporedno z nami v razdalji kakih dvajset metrov od ceste. Zdelo se mi je, da živali ni prav nič oviral pri teku visoki sneg, ki je sicer že zamrzel in tako držal tudi večjo in težjo žival. Samo včasih se je žival pogreznila v sneg, pa se je s skokom izkopala in nadaljevala tek za nami. Silasti gobec v zraku, pokončno stoječa ušesa, rep raztegnjen in napol viseč, je podolgovato truplo skoro drselo po snežni površini. Noge so se včasih precej globoko udrle, pa jih je žival krepko potegnila navzgor in tekla dalje. Sani so drsele po zamrznjenih gazih. Konji so vedno strigli z ušesi, napenjali nozdrvi in hrzali. Fronc je pokal z bičem po zraku in Jonez mu je odgovarjal.

»Mrcina, volk je!« je nenadoma spregovoril Fronc proti Jonezu. Jonez je pogledal na Plehuta in sledil živali, ki je venomer tekla nad cesto vzporedno z nami.

»Če bi bila tista mrha pes iz kobilarne, bi tekel po cesti za nami, lajal bi in se zaganjal v sani,« se je obrnil Fronc k meni le za trenutek in z očmi zopet sledil živali. »On pa sledi potuhnjeno, kakor bi čakal, da mu pride na pomoč ostala drhal. Vse zgleda, da se je zgubil iz tolpe in sedaj tava sam tod okrog. Če je sam, nas ne bo napadel. Toda če ima kje v bližini svojo tolpo, nam ne bo prav lepa predla, ker so v tej zimi volkovi zelo izstradanji in v tej okolščini se postavijo po robu tudi človeku, ki brani svoje živali. Spoznal sem te živali, ko smo bili med vojno na fronti v Karpatih. Prišli so nam večkrat prav v bližino, ker so spoznali, da nam radi varnosti pred sovražnikom ni bilo dovoljeno, da bi nanje streljali in smo jih morali odganjati s koli, ko so si preveč drznili. Onile se je gotovo priklatil s svojo skupino iz hrvatskih gozdov, ker je tam previsoko zasnežilo in se sedaj potika tu po gozdovih pod Snežnikom. Bomo videli, če nam bo sledil do Orehka ali če se bo prej umaknil v goščavo, da poišče ostalo tolpo in se ji znova pridruži.«

Volk je vedno v isti razdalji tekel za nami

nad cesto, preskočil je potok, ki med grmovjem teče iz Mrzle jame in se ustavil sredi Velikega rokava. Vzdignil je gobec, zavohal po zraku proti nam in proti gozdu, ki stoji nad Velikim rokavom, skrivil vrat, na široko razklenil čeljusti in trikrat dolgo zatulil proti gozdu v smeri proti Turenču in Vardi. V luninem svitu smo ga prav dobro videli in opazovali njegovo vedenje.

»Kliče svoje,« je rekel Fronc. »Če so kje po teh goščavah za Turenčem in Vardo, so ga gotovo slišali in bodo kmalu pridrveli, ker jih je pozval na gonjo. Če bo tako, nam ne bo preveč lahko in prijetno, posebno ker ne bodo konji mogli zdržati miru in se lahko splašijo iz strahu in zdrvijo kar preko polja in v takem primeru bo zelo težko, da bi se človek obdržal na saneh. Podvzati se moramo, da bomo čim prej na Briščah, kjer ni drevja in grmovja, in jih tako lahko opazujemo, jih preštujemo in se jim lažje izmuznemo, ker bomo že blizu vasi in tam so psi, ki se bodo oglasili.«

Zapokal je z bičem in konja sta urno ubirala pot proti Orehku, čeprav teče kak kilometer navkreber. Jonez nam je sledil v majhni razdalji. »Ali si slišal, kako je klical svojo tolpo?« je zakričal Jonez proti Froncu. »Da, le hitro se moramo izmuzniti iz te zagate, ker če prilomastijo v tolpi do nas, nam ne bo ničesar dobrega,« mu je odgovoril Fronc.

Videli smo, da je volk krenil proti goščavi, ki se razteza po obronkih Turenča in Varde med Prestrankom in Orehkom, in potem izginil v gozdu. Še enkrat je zatulil, dolgo in zamolklo, ob robu goščave. A tisto tuljenje je bilo, nam v srečo, osamljeno: iz gozda ni bilo nobenega odgovora.

»Ej, volkovi so večkrat radi potuhnjeni in zavratni, včasih celo predrzni, tako da jim ne moreš zaupati. Če bi bila skupina v bližini, da ga bi lahko slišala, pa bi gotovo njen vodnik odgovoril, čeprav samo s kratkim in rezkim glasom in bi pozval tolpo za seboj. Toda jaz nisem slišal nobenega odgovora. In ti?« Tudi jaz nisem slišal nobenega odgovora. »Ti, ki imaš dobre oči, glej venomer proti Krnaborcem in naznani mi vsako sumljivo senco ali najmanjši gibljaj.«

Pogledal sem na sekuro, ki je ležala poleg mene, in z očmi sem meril, kje in kako bi moral usekati v skrajni potrebi. Če bi bil sam, bi me bil strah prav popolnoma zmedlil, a za Froncovim hrbtom sem se počutil gotovega in varnega. Njegove trde in šapaste roke bi zgra-

bile krčevito tisti kol, ki je ležal ob njem, in zamahnile bi parkrat po volkovih, dokler ne bi enemu ali dvema razbil glave in bi ostali zgubili pogum, da bi še dalje napadali. A jaz, kaj bi jaz zmogel? Usekal bi mogoče s sekiro, mogoče samo v sneg, poleg volka, in potem bi se zavil v koce, ki so služili konjema za pogrinjalo, in čakal izida boja med človekom in volkovi.

»Veš, enega samega volka se človek že otrese, tudi če te slučajno napade v skrajni sili. Če pa te napade skupina, je konec komedij. Toda človeka ne napadejo, ker jim naše meso ne ugaja. Napadejo ga, da ga odstranijo od živali, ki jih on varuje, medtem ko se ostali vržejo na ovce, na govedo in druge živali.«

Ko smo bili vrhu Brišč in je bil Orehek samo še en kilometer daleč, je Fronc zagotovil: »Sedaj pa smo že na dobrem. Srečo smo imeli, da tu v bližini ni bilo tolpe, ki jo je klical, da bi nas napadla. Oni osamljeni volk se je gotovo odtrgal od svoje tolpe, ko je sledil kaki srni, katere sledu drugi niso zavohali, in so gonili v popolnoma drugo ali stransko smer. Navadno so volkovi v skupini in posameznik je zelo redek, je le izjema. Jutri bomo gotovo kaj več zvedeli, ker samo ta edini volk prav gotovo ni prišel iz hrvatskih gozdov in je sedaj tu na Pivki prav gotovo več volčjih skupin.«

Iz goščave nad Prnaborci ni bilo nobenega sumljivega glasu in gublaja. Konji so tekli mirnejše in tam sem že slišal zamolkl glas stričevega psa, ki je lajal proti gmajni in Turenču. Fronc in Jonez sta se ustavila »Na vagi« še za pol litra črnega. »Pa do doma, kako bo šlo do doma?« sem vprašal Fronca in mislil seveda na na volkove, ki bi lahko napadli na cesti med Hruševjem in Rakulkom. »Tam ne bo nevarnosti,« mi je odgovoril, »ker, če so kje v tolpi, so gotovo nad Prestrankom, mogoče na Slaninskem Ravniku, sem pa jih ne bo.«

Drugega dne je prinesel mlekar iz Prestranka novico, da so tisto noč volkovi napadli natovorjeno živino na prestranski postaji in da so se mnogo časa potikali okoli velikih hlevov, kjer je živina počivala po dolgi poti iz Bolgarije, Romunije, Madžarske in Jugoslavije. Ljudje na postaji so imeli precej opravka, da so jih odgnali. Poklicali so na pomoč tudi železniške policiste in financarje, da so izpustili par strelav med volkove. Vendar so se volkovi parkrat vrnili, da bi poskusili vdreti v hleve in vagone, ker pa se je

streljanje ponovilo, so končno izginili v grmovju nad Kočami in Slavino.

Iz Postojne je nekdo prinesel vest, da so volkovi tisto noč pridrli celo v sredino mesta in da so se več časa potikali okrog Vilharjevega spomenika na trgu.

Nekdo je povedal, da so tisto noč pri Žejah volkovi raztrgali dva psa in da so v Volčah odnesli tri ovce iz ovčnjaka in zadavili tudi psa, ki jih je varoval.

Jože Štrenarjev, divji lovec, je znal povedati, da je v zgodnjem jutru videl še sveže sledove volčje tolpe na Slavinskem Ravniku v smeri Slavina-Jančarija in potem zopet Jančarija-Volče-Osojnica. V Volčah da so res raztrgali par ovac in jih odnesli ter požrli blizu vasi, kjer so bili še ostanki dlake in sledovi krvi. Skoro govoto je volčja tolpa iz Prestranka, odkoder so jo odgnali s strelji, krenila na Ravnik po sledovih jelenjadi in prav gotovo se je še isto noč vrnila čez Pivko na Javornike in v Mašunske gozdove pod Snežnikom.

Jože je podprl svoje zagotovo s tem, da je povedal, da so sledovi volčjih stopinj v snegu različni od pasjih sledov, tudi volčjih psov varuhov, ker volk pusti bolj podolgovate prstne odtise in bolj oddaljene drug od drugega kot pa pes, in pa s praskami krempljev, ki so močnejši, daljši in bolj šilasti, kot pa so praske psov v zemlji ali pa v snegu. Da volk v galopu pušča za seboj sledove stopinj, ki so oddaljene druga od druge za meter in pol, medtem ko le redko hodi v koraku, če pa teče v naravnem diru, zapušča sledove v razdalji enega metra in da se volk odpočije s tem, da teče, ker je po svoji naravi v večnem premikanju in da se nikoli ne upeha ali utruji, kar bi bilo zanj pač usodno. Rekel je tudi, da ljudje pravijo, da volkovi v snegu polagajo noge v stopinje tistega, ki jih vodi, oziroma prvega v tolpi, da tako premotijo človeka o svojem številu. Jože pa je trdil, da volk, čeprav zvit in razumen, tega ne dojme, in da teče tako v visokem snegu, da zmanjša svoj trud in da se samci vrstijo v vodilnem redu, da se eden, ki je vedno prvi, ne utruji preveč, ker bi pozneje izostal iz tolpe. Zato pa je preračunal po sledovih v nižjem snegu, da je bilo v tisti tolpi kakih deset-dvanajst volkov in da so tako na Ravniku lahko požrli tri ovce.

Moj stric je potrdil, kar je povedal Jože Štrenarjev, ker je volkove poznal še iz Karpatov. Rekel je tudi, da je življenje volčje tolpe zanimivo, kakor življenje vsake skupnosti, ki se bori

iz dneva v dan za prežitje; da volkovi dosežejo izredno deset let starosti, povprečno pa, da živijo po sedem-osem let, ker jih večno premikane izrabi; da tudi izid lova ni zanje vedno zadovoljiv: gonja in napad na srnjad imata dober izid povprečno dvakrat v desetih primerih, na jelenjad pa še manj; da se večjih živali, divjih in domačih, en sam volk ne loti in da v takem primeru napadejo v skupini in si plen razdelijo, tako da dobi vsak nekaj. Pristavil je tudi, da

volku žarijo oči v mesečini kot cekini in da volk gleda naravnost s tistimi zlatorumenkastozelenimi očmi, ki so malo poševne, upognjene proti nosu, skoro azijske.

Prepričal sem se, da sem v resnici srečal volka tam ob hrastu pod Prestrankom in da smo imeli srečo vsi trije, Fronc, Jonez in jaz, da se je tolpa razgnala po Slavinskem Ravniku in da je izjemno izostal iz tolpe samo en volk, ker drugače nam bi res slaba predla tisti večer.

M. M.

Prosvetna dejavnost na Tržaškem 1978-79

Večkrat smo že zapisali, da seznam, ki ga pripravljamo za ta vsakoletni zapis v koledarju ni popoln, ker zajema samo dejavnost osrednjih organizacij v središču mesta. Vredno bi bilo opisati tudi dejavnost in prireditve okoliških domov in prosvetnih društev, za kar pisec tega sestavka nima podatkov. Zbiranje teh podatkov na sedežu Slovenske prosvete za zdaj žal še ni mogoče zavoljo pomanjkanja delovnih moči, prav pa bi bilo, da bi podatke o svoji dejavnosti sporočala društva sama osrednjemu sedežu v Trstu ali naravnost uredništvu koledarja. Tako bi bila vrzel na tem področju izpolnjena.

SLOVENSKA PROSVETA

Toda oglejmo si zdaj, kakšna je bila dejavnost posameznih društev in organizacij in katere so bile najvažnejše pobude in prireditve naših osrednjih organizacij na Tržaškem. Slovenska prosveta kot krovna organizacija povezuje dejavnost krožkov, nekaj pobud pa sproži in jih izvede tudi sama. Tako na primer vsakoletno Prešernovo proslavo ali pa natečaj za amaterske gledališke skupine Mladi oder in podobno. Lanska Prešernova proslava (1979) je bila v veliki Peterlinovi dvorani v Donizettijevi ulici v ponedeljek 5. februarja. Slavnostni govornik je bil prof. Jože Pirjevec, recitatorja sta bila Matejka Maver in Marjan Kravos, povezoval pa je Saša Martelanc. Na proslavi so razdelili nagrade natečaja Mladi oder in literarnega natečaja Mladike. Slovenska prosveta je priredila tudi dva seminarja: enega skupaj z Zvezo cerkvenih pevskih zborov za vodje mladinskih pevskih zborov in drugega za člane

Slovenskega kulturnega kluba skupaj s to mladinsko organizacijo.

DRUŠTVO SLOVENSKIH IZOBRAZENECV

To društvo je najbolj delavno in njegova dejavnost ima v javnosti tudi največ odmeva, zato ga obravnavamo na prvem mestu. DSI je prireditelj vsakoletnih študijskih dni »Draga«. Ker smo lani sestavili ta zapis pred septembrom, je v njem izostal seznam predavateljev za leto 1978. Naj ta dolg zdaj izpolnimo! Predavali so dr. France Bučar iz Ljubljane o temi Ideologija in demokracija; dr. Anton Ilc iz Bruslja o temi Od poskusa totalnega uničenja do zarje novega krščanstva; na koncu pa je bila še okrogla miza na temo Ob dramatični 30-letnici: kominform in slovenstvo, pri kateri so sodelovali dr. Zorko Harej, Stojan Spetič, prof. Maks Šah in prof. Jože Pirjevec.

XIV. študijski dnevi »Draga 79« so bili v parku Finžgarjevega doma na Opčinah 1. in 2. septembra 1979. Predavatelji in teme so bili sledeči: prof. France Vodnik: Bohinj; ob 40-letnici neke vizije; dr. Oskar Simčič: Narodnost v teologiji in Cerkvi proti letu 2000; Sergij Pahor: Slovenski matični, zamejski in zdovski trenutek. Kot vsako leto je študijske dneve napovedal bilten na štirih straneh, ki je izšel kot priloga 6/7 številke revije Mladika. Obe leti je tudi izšel zbornik s popolnim zapisom predavanj in debat prejšnjih let.

Ostala redna dejavnost DSI se odvija navadno od oktobra do junija naslednjega leta. V prejšnji sezoni je bil seznam večerov in priredi-

tev naslednji: razgovor o Dragi 79 (2. oktobra 1978); dr. Bogo Senčar: Slovenski sodnik pripoveduje (9. oktobra); okrogla miza Odprta vprašanja škofijskega zborovanja (S. Pahor, dr. L. Škerl, D. Jakomin, M. Maver, dr. J. Prešeren - 16. oktobra); škof Lorenzo Bellomi: Kristjani in marksizem (23. oktobra); Alojz Rebula: Ob stoletnici rojstva msgr. Jakoba Ukmarja (30. oktobra); občni zbor društva (6. novembra); prof. Martin Jevnikar in Stefan Tonkli: predstavitev zbirke Argentinsko slovenski odmevi (13. novembra); Franc Jeza: Ob 40-letnici Dejanja (20. novembra); Vinko Beličič: V ognju groze plapolam — ob 35-letnici smrti Franceta Balantiča (27. nov.); Slovenski ustvarjalci v pesmi in be-

Slovencev v Italiji (12. febr.); Vinko Beličič: Ob stoletnici Murnovega rojstva (19. febr.); Vinko Ošlak: Ob 2300-letnici Aristotelove smrti (26. februarja); srečanje z odborom in člani SKK (5. marca); Franček Križnik: Duh in revolucija (12. marca); dr. Emdij Susič: Psihosocialni in sociolingvistični problemi beneških Slovencev (19. marca); podelitev nagrade iz »Černetovega sklada« pevskega zboru Planinka iz Ukev (26. marca); Taras Kermauner: Beseda o pesniku F. Balantiču (2. aprila); dr. Oskar Simčič: velikonočna duhovna misel (9. aprila); prof. Zora Tavčar: Literarna kritika v svetu in na Slovenskem (23. aprila); I. Jevnikar, D. Štoka in Z. Harej: okrogla miza o volitvah v Evropski parlament (30. aprila); misijonar Andrej Majcen: spomini na misijonsko delo na Daljnem vzhodu (14. maja); Martin Breclj in Ninko Črnic: Ob stoletnici rojstva Alberta Einsteina (21. maja); M. Jevnikar, Z. Harej in M. Bambič: okrogla miza o slovenski kulturi v Italiji (28. maja); srečanje s Francetom Jermanom iz Bariloč - Argentina (15. jun. 1979).

Tržaški škof Lovrenc Bellomi je predaval na sedežu DSI v Trstu

sedi — antologija, ki jo je pripravil prof. Vinko Beličič, recitatorja Matejka Maver in Livij Valenčič, openski cerkveni zbor je vodil Janko Ban (4. dec.); predstavitev knjižne zbirke Goriške Mohorjeve družbe — prof. Marija Češčut, dr. Jožko Markuža, msgr. Lojze Škerl in gđ. Zora Piščanc (11. dec.); Marino Qualizza: božična misel na Benečijo (18. dec.); Martin Jevnikar in Marjan Pertot: 100 let gledališkega amaterskega delovanja na Proseku in Kontovelu (8. jan. 1979); Josip Tavčar: 50-letnica smrti Itala Sveva (15. jan.); okrogla miza: sklepi škofijskega zborovanja v Trstu (22. jan.); Stanko Janežič in Ludvik Jošar: o ekumenizmu na Slovenskem (29. jan.); okrogla miza o političnem trenutku in o globalni zaščiti

NAGRADA VSTAJENJE IN SKLAD DUŠANA ČERNETA

Tudi leta 1979 so slovesno podelili obe nagradi, ki sta v okviru delovanja DSI postali tradicionalni in nepogrešljivi. Omenili smo že nagrado iz Černetovega sklada, ki jo je za društvo Planinka iz Ukev sprejela predsednica Neža Tributsch. To je bilo 26. marca. V ponedeljek 7. maja 1979 pa je iz rok prof. Martina Jevnikarja prejela priznanje — nagrado Vstajenje — za svoje življenjsko delo goriška pisateljica Zora Piščanc. O njenem delu je na večeru v veliki Peterlinovi dvorani spregovorila pesnica Ljubka Šorli, iz njenih del pa je nekaj odlomkov prebrala Matejka Maver. Oba dogodka predstavljata pomembno priznanje slovenski kulturni ustvarjalnosti v zamejstvu.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

SKK je mladinska organizacija Slovenske prosvete. V njem delujejo predvsem študentje, ki v času šolskega leta pripravljajo sobotne večere, poleti pa običajno priredijo letni seminar, na katerem si izmenjujejo misli in poglede, poslušajo predavanja, v prostem času pa uživajo planinski zrak na daljših in krajših sprehodih. Ze dve leti zaporedoma je ta tečaj bil v Domu pri sestrah v Beli peči in sicer prvi teden v septembru. Leta 1979 se je odvijal v tednu od 3. do 9. septembra, predavala pa sta prof. Boris

Goriška pisateljica
Zora Piščanc
je prejela nagrado
Vstajenje 1979.
Predsednik DSI
Sergij Pahor
čestita pisateljici

Pahor o narodnosti in narodnih manjšinah v Evropi in Franček Križnik o zgodovini Cerkve na Slovenskem.

Redna sobotna dejavnost SKK pa se je začela s pričetkom pouka na šolah, torej v soboto 23. septembra 1978 z družabnim srečanjem. Iz dejavnosti mladinskega kluba povzemamo samo najvažnejše prireditve: prof. Maks Šah: Reforma višje srednje šole (7. okt. 1978); srečanje z Alešem Lokarjem in Bojanom Brezigarjem (21. okt.); Sergij Pahor: Slovenci Nadiških dolin (28. okt.); celodnevni izlet v Gonars in Čedad (29. oktobra); Saša Martelanc: Ob 29. oktobru (11. novembra); Lojze Zupančič: Spolnost — tabu ali potrošniško blago? (18. nov.); Drago Legiša: 10-letnica zasedbe Češkoslovaške (25. nov.); srečanje s tržaškim škofom Bellomijem (2. dec.); občni zbor (16. dec.); Marjanka Furlan: Argentina v sliki (13. jan. 1979); Zora Tavčar: Kritika na Slovenskem (20. jan.); Prešernova proslava (10. febr.); Sergij Pahor: Kitajska stvarnost in kriza na azijskem jugovzhodu (17. febr.); Tomaž Simčič: Diapozitivi od tu in tam (10. marca); Lojze Zupančič: O mamilih (31. marca); Spomini kaplana Petra Sorlija (7. aprila); Ivo Jevnikar: Mednarodna manjšinska organizacija FUENS (28. aprila); sodelovanje na mednarodnem mladinskem zamejskem taboru v Gorici skupaj s Korošci in Goričani (5. in 6. maja); Bruno Salvadori: O valdostanski skupnosti (19. maja).

Poleg tega naj omenimo, da je SKK priredil več celovečernih filmskih predstav, skrbel za

družabnost in priredil npr. miklavževanje, božičnico, pustovanje in družabni večer na začetku in ob sklepu sezone.

MLADI ODER

Slovenska prosveta je skupaj z Zvezo slovenske katoliške prosvete v Gorici razpisala za leto 1978 natečaj »Mladi oder«, ki je namenjen nepoklicnim gledališkim in igralskim skupinam. Izid natečaja so objavili na Prešernovi proslavi 5. februarja 1979. Priznanja v obliki umetniške diplome, ki jo je izdelal Edi Zerjal, so prejeli Marjan Breščak, Jordan Mučič in Joana Nanut, igralci amaterske skupine PD Štandrež za sodelovanje pri predstavi Marjana Marinca Komedija v komediji; Nadja Maganja, Marjan Kravos in Marko Kandut za sodelovanje pri Gogoljevi enodejanski Snubač; amaterski oder Jaka Štoka s Proseka in Kontovela za predstavo burke Jaka Štoke Trije tički; dijaki državne nižje srednje šole Fran Erjavec v Rojanu za predstavo Marka Twaina Tom Sawyer.

IZID VII. LITERARNEGA NATECAJA MLADIKE

Revija Mladika je lani že sedmič razpisala natečaj za novelo, ki pa ga je lansko leto razširila tudi na poezijo. Natečaj je tako predvideval kar šest nagrad, tri za prozo in tri za pesmi. Denarne nagrade niso visoke, saj ne gre organizatorjem natečaja toliko za denarno na-

**Nagrajevanje
Mladi oder.
Od leve:
Marjan Kravos,
Nadja Magajna,
Marko Kandut
in predsednik
Slovenske prosvete
Marij Maver**

grajevanje kolikor za častno priznanje in spodbudo pisateljem. Vsakoletna udeležba na natečaju dokazuje, da je pobuda potrebna. V sedmih letih se je zvrstila že cela vrsta tudi novih imen ustvarjalcev. Lani je prof. Martin Jevnikar v imenu ocenjevalne komisije razdelil nagrade sledečim avtorjem: prvo nagrado za novelo »Rada bi se poslovila od svojega otroštva« je prejela Majda Košuta; drugo nagrado za novelo »Požigalec« je prejel Danilo Sedmak, tretjo za novelo »Prvi maj« pa Ivan Artač. Za pesmi so podelili eno samo prvo nagrado Borisu Pangercu za ciklus »Verujem v eno prst«.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

Zveza cerkvenih pevskih zborov opravlja na področju cerkvenega in svetnega petja nenadomestljivo vlogo povezovalca, koordinatorja in tudi pobudnika. Niz prireditvev, ki jih je pripravila ZCPZ v pretekli sezoni, je nadvse zanimiv in pester, čeprav v okviru že tradicionalnih, a nenadomestljivih skupnih pobud. Na prvem mestu omenimo izvedbo kantate za soliste, zbor in orgle skladatelja Matije Tomca »Slovenski božič«. Zbor Zveze je to delo izvajal 7. januarja 1979 v stolnici sv. Justa v Trstu, naslednjo nedeljo 14. januarja v župni cerkvi na Vrhniki, 4. februarja v Katoliškem domu v Gorici in 12. februarja v Prosvetnem domu na Opčinah.

Še prej, 26. novembra 1978, je ZCPZ priredila v Kulturnem domu v Trstu tradicionalno revijo zborov, s katero skuša zbuditi zanimanje

za svetne pesmi, s katerimi morajo na reviji nastopiti tudi številni cerkveni zbori, ki običajno pojejo le pri nedeljskih mašah.

V nedeljo 25. marca 1979 je bila v Kulturnem domu v Trstu revija mladinskih in otroških zborov, znana pod imenom »Pesem mladih«. Udeležba zborov je bila na tej prireditvi presenetljivo velika, tako da bi se ne smeli bati za naraščaj pri odraslih zborih, če bomo znali mlade pevce obdržati in usmeriti.

Tradicionalni seminar za pevce in zborovodje je bil od 5. do 11. avgusta v Krškem na Dolenskem. Udeležilo se ga je preko 70 pevcev. Glavna predavateljica pa sta bila Franc Gačnik in Jože Trošt.

Na koncu naj omenimo še dvomesečni seminar, ki sta ga ob koncu leta 1979 priredila Zveza cerkvenih pevskih zborov in Slovenska prosveta. Seminar za vodje mladinskih in otroških zborov, ki je bil dvakrat tedensko na sedežu Slovenske prosvete v Donizettijevi ulici, so vodili Janko Ban, Ubald Vrabc, Mirko Mahnič in drugi.

GLASBENA ŠOLA

Nekateri domovi še vedno vztrajno in redno gojijo ljubezen do ljudske glasbe in ansamblov. V okviru Glasbene šole delujejo skupine, ki nastopajo tako na domačih prireditvah kot tudi drugod. Njihova moč pa raste in upada z večjim ali manjšim zanimanjem mladine za to zvrst glasbe.

„Govorimo slovensko, mislimo pa nemško“?

Tako je zagrenjeni pisatelj Fran Levstik zaklical slovenskemu izobraženstvu v članku »Napake slovenskega pisanja«, objavljenem leta 1858 v ljubljanskih »Novicah«, bojujoč se proti vplivom nemščine na slovensko govorico. S tem je postavil pravilo piščim slovenskim izobražencem, kako naj bo slovenska beseda pisana »pravilno«, da jo bo ljudstvo vzljubilo.

Bilo je takrat v onem času, ko je Nemčijo in Avstrijo zajel nemški nacionalizem in pripravljaj svoj pohod do Jadrana. Slovenski narod mu je bil pri tem najbolj na poti, zato je usmeril prav nanj največjo silo svojega protislovanskega udara. Od vseh treh narodov slovanske jezikovne skupine, ki mejijo neposredno na nemški jezikovni prostor (Poljaki, Čehi, Slovenci), smo mu bili mi najbolj izpostavljeni v času pred prvo svetovno vojno, bodisi na gospodarskem kot kulturnem in socialnem področju.

Ni čudno, da je Lestikov klic krepko odjeknil med prebujajočim se slovenskim izobraženstvom, zašel v spise pisateljev in pesnikov in kasneje v šolske učbenike, vsled česar ga ponavljamo še danes.

TUJKE V JEZIKU

Vprašanje, ki se danes — in to precej pozno — postavlja, je naslednje: Ali smo Slovenci zares take zelo mislili »nemško«, kot si je takrat predstavljal pisatelj Fran Levstik? Resnična nevarnost, da nas pogoltno nemštvo na svojem pohodu, je povzročila, da je naše izobraženstvo videlo nemštvo prav povsod, v vsaki besedi, ki je bila nekoliko trša ali manj poznana in ni zvenela dovolj milo, mehko in »slovansko«.

Metoda za čiščenje nemških vplivov je bila dokaj preprosta. Vsakdo je lahko pogledal v nemški slovar. Če je v njem našel besedo, ki je odgovarjala

po obliki in pomenu podobnemu slovenskemu izrazu, se je slednjemu izognil in ga v svojem pisanju nadomestil s kako izposojenko iz drugih slovanskih jezikov, češkega, srbskega, hrvaškega, ruskega.

Nemci so po svojih šolah in univerzah namreč razglašali, da so Slovenci »nezgodovinski« narod. Nemštvo, da je visoko nad njimi po zgodovini in kulturi ter nad vsemi drugimi slovanskimi narodi. To so dokazovali z vse mogočimi »znanstvenimi« nauki po gimnazijah in univerzah in slovenski študentje si v znanstvenost njihovih dokazovanj niso upali podvomiti, ampak so jih brez odpora sprejeli in osvojili.

Odtod njih bolešno prizadevanje, da odstranijo iz slovenskega jezika in pisanja vse, kar je podobno in enako nemškemu ter da slovenskemu jeziku vrnejo izvirno slovansko podobo. Tako naj bi Slovence iztrgali iz nemških krempljev in jih vrnili materinskemu slovanstvu.

Danes smo slovenski ljudje sicer osvobojeni móre, ki jo je predstavljala nemška nevarnost. Toda po naših knjigah, jezikovni in narodnokulturni vzgoji se še vedno odražajo vsedline nekdanjega strahu pred nemštvom. Stevilni pisci vnašajo v slovenščino npr. vse mogoče tujke, latinske in zlasti še ameriško-angleške. Toda ne nemških, ki se nam zaradi bližine in stikov z nemškim prostorom še najbolj vsiljujejo.

Bilo bi pravilno, da bi isto stališče kot proti nemškim tujkam in izposojenkam zavzeli tudi proti angleškim oz. ameriškim in latinskim. Mar so te nevtralne in samo nemške »nevarne«?

Iz takšnega odnosa do tujk in tujih kultur je razvidno, kako zelo obremenjuje protinemško vzdušje našo slovensko miselnost, tako da se nam zdi nemški svet še vedno nevaren v primeri z drugimi, zlasti kulturami tehnike in

znanosti. Nevaren zato, ker ga imamo za višjega, bolj naprednega, kulturnega in zgodovinskega od svojega lastnega.

To pa je le deloma res! Prvič je treba upoštevati, da imajo petdeset — in večmilijonski narodi gotovo obsežnejšo književnost, močnejše gospodarstvo, številnejše izume znanosti in tehnike ipd. nasproti dvomilijonskemu narodu kot je slovenski. Drugič pa se je treba vprašati, če so veliki narodi res bolj oz. edino »zgodovinski«, mali pa ne. In če so, zgodovinsko gledano, tudi bolj kulturni? Ali si svoje »zgodovinskosti« in »nadkulturnosti« ne ustvarjajo mogoče s ponarejanjem zgodovinske stvarnosti in potvorbami?

Na dunajski univerzi učijo npr. še danes, da je nemški jezik sprejemal izrazje samo od sebi enako kulturnih jezikov na zahodu, predvsem iz francoščine npr. *Forst* od starofrancoskega »forest« (danes »fôret«) za oskrbovani in negovani gozd. Na vzhodni strani pa, da je nemščina zgolj dajala svoje besedje slovenskim jezikom, ki so bili kulturno na nižji stopnji v primeri z njo.

Med slušatelji se bo seveda našel komaj kdo, ki bo podvomil v resnost trditve, ki prihaja s tako ugledne univerze. Zlasti ne med nemškimi slušatelji, ki navadno sploh ne poznajo slovanskih jezikov. So pa le redko pripravljeni sprejeti tudi nasprotno ugotovitve, ker bi precej prizadele njih narodnostni ponos, kot jim ga je vcepila pogrěšna narodnostna vzgoja.

In vendar so, ne v Avstriji, pač pa v Zahodni Nemčiji, ki je danes precej iztreznjena od velikonemških mitov in nacionalno romantičnih sanj, le pripravljeni priznati nemškemu jeziku tisto mesto, kot mu v evropski zgodovini gre, brez nacionalističnih mitov in potvorb.

SLOVENSKI VPLIV NA NEMŠKI JEZIK

Zadnje izdaje nemškega slovarja *Duden* npr. že priznavajo, da prihaja avstronemška beseda »Jause« od slo-

venskega izraza »južina« s približno enakim pomenom. Skoraj nezaslišano glede na dosedanja nemška stališča. Kakor da bi bila nemška fronta predrta in da se bodo porušili vsi miti o veličastnosti in nadkulturnosti nemštva in nemškega jezika. Sicer so slovenski pisci že pred prvo svetovno vojno primerjali še nekatere druge slovenske in slovanske izraze, ki se očitno nahajajo v nemščini, tako nemški »Krenn« (od hren), »Kram« (hram), »Jauk« (= južni veter, od našega »jug«), »Jauche« (od splošnoslovanskega juha), »Kürschner« (od krznar), »Peisker« (od piškur), »Pflug« (plug), »Rebhuhn« (jereb), »Säbel« (sablja), itd.

Toda po slovenskih šolskih in strokovnih knjigah so vendarle prevladala nemška gledanja, da je slovenski jezik na nižji stopnji od nemškega. Tako vnaprejšnje gledanje je bilo potem in je še danes krivo, da ne pride niti do raziščevanja posameznih pojmov, ampak se jih kar preprosto prevzame po nemških razlagah, ki naj bi bile že same po sebi jamstvo zanesljivosti in znanstvene dognanosti.

Vzemimo vprašanje pojma »štala«, o katerem se v prvem delu *Gospodarske in družbene zgodovine Slovencev (Zgodovina agrarnih panog, Lj. 1970, poglavje Gospodarska poslopja, str. 600)* navaja:

Večji, nekoliko bolje opremljeni hlev (predvsem konjski) je pri Slovencih nastal precej pozno, saj je zanj slovenščina prevzela nemško besedo stall.

Že pred časom sem si za ta pojem izpisal iz nemškega etimološkega slovarja, ko sem odkril, da »štala« ni edino nemška, naslednje:

Skupnogermansko stalla, starovisokonemško stal ali stall, angleško stall, ki pomeni položaj, mesto; italijansko stallo za sedež, mesto, konjski hlev ter stalla za štalo; pratorodno grško stallein za »staviti na pravo mesto«, »omogočiti«; indogermanski koren st(h)al.

Če nam je znano, da nemščina uporablja pojem »indogermanski« za in-

doevropski in da je slovenščina prav indoevropski jezik ter da je prav kmečka kultura značilna za Slovence od najstarejših časov, je res težko verjetno, da bi si naši predniki z razvito kmečko dejavnostjo izposodili to osnovno zgradbo za živinorejo šele iz nemščine, ki je povrh vsega še mlajši jezik od slovenščine. Poleg tega se njej soroden izraz najde tudi v grščini, enak pa v angleščini in italijanščini, kar bi prej dalo sklepati, da gre za skupen indoevropski pojem. Toliko bolj, ker se zgolj domneva, da je slovenščina to »nemško« besedo prevzela, trdnega dokaza za to pa ni.

Sami nemški jezikoslovci se danes zavedajo, da je treba odpraviti neznansvstvene mite o nadkulturnosti nemščine in razkriti njeno pravo poreklo. Po drugi svetovni vojni je to poreklo raziskoval jezikoslovec W. Betz in svoje ugotovitve objavil med drugim v delu *Deutsch und Lateinisch — Die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktinerregeln*, Bonn 1949, druga izdaja 1969. Omenjeni jezikoslovec navaja za primer stavek, ki se zdi na prvi pogled tipično nemški, a nam v bistvu pokaže, kako zelo je nemški jezik umetno zgrajen. Navaja ga tudi Harald Haarmann (*Soziologie und Politik der Sprachen Europas*, dtv, München 1975, str. 227):

Am vergangenen Freitag nahm der Grossvater des Herzogs, mit Rücksicht auf die Beschwerden der Untertanen, an einer Sitzung in der Hauptstadt teil. (Prejšnji petek se je vojvodov stari oče, z ozirom na pritožbe podložnikov, udeležil seje v glavnem mestu).

Razčlenitev:

vergangen izposojena tvorba po latinskem vzoru: *praeter/itus*

Freitag izposojen prevod iz latinskega *Veneris dies*

teilnehmen izposojena tvorba od latinskega *parti/cipare*

Grossvater narejeno po francoskem zgledu *grand-père*

Herzog zgodnjenemška tvorba z langobardskega območja; primejaj langobardski *hari-togo*, ki je izposojena tvorba od grškega *strat/elátes*

Rücksicht izposojena tvorba od latinskega *re/spectus*

Beschwerde pomenska izposojenka od latinskega *gravamen-gravamina*

Untertan izposojena tvorba od latinskega *sub/dictus*

Sitzung izposojen prevod od francoskega *séance, session*

Hauptstadt prosta tvorba po latinskem zgledu *capitalis oz. urbs capitalis*

Če bi se bili slovenski pisatelji in slovničarji zavedali, da je nemščina tako umeten jezik in v primeri s slovenskim prav nič nadkulturen, bi se jim ne bilo zdelo niti vredno trebiti nekaterih nemških izrazov iz slovenske govornice, v katero so zašli po čisto naravni poti, *tišler* (Tischler), *šoštár* (Schuster) ali *žnidar* (Schneider) na primer. Zamenjali so jih s sicer prav posrečenimi *mizar*, *čevljar* in *krojač*, ki pa jih ljudska govornica do danes ni v celoti sprejela. Slovenci smo imeli starinsko kmečko kulturo, naš kmečki dom je izdeloval doma, kar je bilo za življenje in delo potrebno. Obrt kot poseben poklic pa so k nam zanesli šele Bavarci (Nemci) skupaj z besedami. V tem pa ni, kot smo videli, prav nič poniževalnega, saj so tudi oni jemali besede od nas. Nekaj nemških besed v naši govorici, ki so plod nekajstoletnega sosedstva in stikov, bi nas potem tako malo motilo, kot ne motijo Rusov nemški izrazi, katere so v svoj jezik brez predsodkov sprejeli, npr. *buhgalter* (Buchhalter) za knjigovodjo. Ali pa, kot nas ne motijo nekatere sodobne nenemške tujke.

Le-tega pa seveda ni umeti v tem smislu, da bi nepoznanim tujim izrazom ne poiskali ustreznih slovenskih besed, umljivih čim širšemu krogu ljudi. Npr. *računalnik* za »computer« ali *vesoljar* za »kozmonavta«, kot je bilo v nekaterih primerih tako posrečeno izvedeno.

Pomeni le, da se moramo dokončno znebiti občutka, da nas edino nemščina ogroža, pri čemer naj bi vsaka nemška tujka v slovenskem govoru kazala na njeno kulturno manjvrednost. Nem-

ški nacionalisti so se prav teh nemških izposojenk v slovenski govorici posluževali v svoji protislovenski propagandi, da bi ustvarili prepričanje o manjvrednosti slovenskega jezika in kulture, kar na slovenski strani seveda ni ostalo brez odmeva, ampak je sprožilo nervozno jezikovno čiščenje in sicer tudi takih besed, o katerih ni mogoče reči, da so izključno nemške oz. germanške, pač pa skupna indoevropska kulturna dediščina. Omenili smo »štalo«, lahko dodamo še *taco* (Tatze), ki so jo naši slovničarji prav tako prepovedali v knjižni slovenščini (a dopustili njeno pomanjševalnico *tačka*). Slovenci torej nismo niti poznali živalske tace, dasi smo bili kmečko ljudstvo in zato tudi živinorejci, prevzeti smo jo morali od Nemcev?!

Primer nam jasno pokaže, v kakšno psihološko stanje nas je privedla nemška propaganda, saj nismo bili več gotovi, katere besede naj govorimo in katerih ne, da ne bomo »mislili nemško«. Naše pisanje in pravorečno govorico je hromila nenehna bojazen pred nemštvom; podzavesten strah, ne le pred morebitnimi nemškimi besedami, ampak tudi pred vsemi narečnimi, ki so bile manj poznane in še niso zašle v knjižno slovenščino. Slovenski človek se danes boji govoriti svojo narečno govorico, prepričan, da je grda, polna tujk in da se je je treba sramovati. Tako se nam povrh vsega izgublja še prastaro narečno izrazje, ki ga knjižni jezik ni zajel, ker ni bilo niti tega name, niti pravih slovarskih pravil, ampak je vsak pesnik in pisatelj izbiral le po posluhu, po tem, če je kaka beseda zvenelo dovolj mило in lepo.

Nemški nacionalisti so se svojega propagandnega orožja, pa tudi njegovega učinka v protislovenski propagandi dobro zavedali. Poskušali so ga uporabiti na Koroškem še po letu sedemdeset, ko je bila med koroškimi rojaki začutiti določeno kulturno prebujanje. Koroškonemški tisk je v protislovenski gonji navajal npr. tudi stavek »... na *banhofe bonajo*« (nemško: am Bahnhof wohnen), da bi prepričal, ka-

ko je koroškoslovenska govorica drugačna od slovenščine in zato »vindišarska«. Takšen cenen poskus zavajanja je tedaj jasno zavrnil priznani Isa-tschenko, danes že rajni rektor celovške univerze izobraževalnih ved.

SLOVENSKI IN NEMŠKI JEZIK V 10. STOLETJU

V primeri s slovenskim je nemški jezik danes govorica nad 90 milijonov ljudi in sodi med najpomembnejše evropske jezike, posebno na področju tehnike in gospodarstva. To mu daje vtis veličastnosti, kar je vplivalo tudi na slovenskega človeka in deloma še vpliva. Jezikoslovec dr. Joža Glonar se je tega zavedal in že leta 1919 v knjižici »Naš jezik«, ki je izšla v Ljubljani, poudaril kulturnozgodovinsko vrednost tudi malih jezikov kot je slovenski, s tem, da je primerjal slovenski stavek iz Brižinskih spomenikov (10. stoletje) z enakim nemškim iz istega obdobja.

Slovensko (Brižinski spomeniki):

*Tebe, bože milostivi, porončo vsa
moja slovesa, i moja dela, i moje pomišljenje,
i moje srdce, i moje telo, i
moj život, i moju dušu.*

Skoraj enak nemški stavek iz iste dobe:

*In dînô genâdâ, trohtîn pifilhu mîn
herza, minâ gadanchâ, mînan uuillun,
mînan mût, mînan lip, mîniu uuort,
mîniu uuerch.*

Prvi stavek je jasno slovenski, drugi pa gotovo še ne nemški. In res se prvi zapisi v današnjem nemškem jezikovnem prostoru pojavijo v bavarščini (»Abrogans« iz leta 770 v Freisingu), alemanščini (samostani Reichenau, St. Gallen, Murbach, konec 8. stoletja), vzhodni frankovščini (Würzburg, Bamberg, samostan Fulda), renski frankovščini (Mainz, samostan Lorsch) ter južnorenski frankovščini (samostan Weisenburg). Te zapise jemlje današnje nemško jezikoslovje kot »nemške«. Tudi Harald Haarmann v že omenjenem delu (str. 157, 256). Kakšna širokogrudnost na nemški strani glede tega, kaj

naj bi bilo nemško! Na slovenski strani pa nerazumljiva ostromost do izrazja, ki je očitno še prastara indoevropska dediščina.

Poenostavljeno gledanje na zapletena vprašanja je veliko bolj razširjeno. Kot se na prvi pogled zdi. Neposredna primerjava med slovenskim in nemškim jezikom, zato da bi ocenili, kateri je bolj vreden in bolj kulturni in kateri od obeh manj, niti ni mogoča, saj gre pri slovenščini in njenih oblikah, kot so obrazila, dvojina, trajanje glagolskega dejanja in podobno, za izredno starinsko izročilo. Za jezikovne oblike, ki segajo še v predzgodovino, ko so bili jeziki na vrhuncu svoje izrazne moči po svoji natančnosti in bogastvu izrazja. Nemški jezik pa je, kot italijanski, francoski, španski, angleški in drugi, izraz modernega kulturnega razvoja. Moderni jeziki imajo veljavo zaradi svoje razširjenosti pa zaradi strokovnih in tehničnih del, ki so v njih napisana. Starinski jeziki kot slovenščina pa nam pomenijo kulturno in zgodovinsko vrednost, saj pričajo o prastarih odnosih, kulturi in razvoju v človeški družbi. Stvari, ki jih šele v zadnjem času odkriva in pojasnjuje sodobna socio-lingvistika.

SLOVENSKE BESEDE V MADŽARŠČINI

Kako zelo je bila v času slovenskih kneževin Karantanije in Spodnje Panonije že razvita slovenska tvarna in duhovna kultura, nam priča morje slovenskih besed v madžarščini. Objavil jih je Miklošič v »Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften« na Dunaju (17. Die slawischen Elemente im Magyarischen, 1872). Največ se nanašajo na poljedelstvo kot *parlag* (prelog), *gereblje* (grablje), *borona* (brana), *kabala* (kobilica), *szalma* (slama), *járom* (jarem), *patkó* (podkev), *bivoly* (bivol) itd.; nadalje na sadje, pridelke, drevesa, živali: *szilva* (sliva), *baracsk* (breskev), *cseresnye* (češnja), *málna* (malina), *prasz* (proso), *méz* (med), *répa* (repa), *len* (lan), *jávor* (javor), *szemerek* (smreka), *kakas* (kó-

koš), *galamb* (golob). Nadalje za poklice in opravila: *molnár* (mlinar), *kovács* (kovač), *udvarnok* (dvornik), *huszár* (gusar), *pasztór* (pastir), *pezstönka* (pestunja). Na sorodstvo: *déd* (ded), *barát* (brat), *unoka* (vnuk), *baba* (babica), *szomszéd* (sosed). Na družbeni položaj: *király* (kralj), *vajda* (vojvoda), *kenéz* (knez), *szabod* (svobod, svobodnjak), *ispán* (župan), *apát* (opat). Na kuhanje in jedila: *kása* (kaša), *pecsenye* (pečenka), *kovács* (kvas), *goboncza* (gubanca), *kolbasz* (klobasa), *kolác* (kolač), *szalonna* (slanina), *ebéd* (obed), *vacsora* (večerja), *tészta* (testo), *méh* (meh). Na orodja in orožje: *szekercze* (sekirca), *lopát* (lopata), *kasza* (kosa), *szucza* (sulica), *szablya* (sablja), *puska* (puška), *abroncs* (obroč), *aratni* (orati). Upoštevati je treba še, da se madžarski »a« bere kot naš »o« in nekaj drugih pravil madžarskega pravopisa, zakaj izgovarjava omenjenih besed je potem še bližja slovenski.

Da je v madžarščini toliko slovenskih besed, je bilo že večkrat omenjeno po zgodovinskih in strokovnih spisih. Če nekaj primerov znova navajam, ne gre za nič novega. Pač pa želim s tem znova opozoriti na izredno visoko raven slovenskega jezika ob času, ko so Madžari (907) zavzeli Panonijo in se tam naselili ter od njenih slovenskih, vsaj pretežno slovenskih prebivalcev sprejeli vso tvarno in duhovno kulturo, ki jo naštetu izrazje odraža.

VPLIV SLOVENŠČINE NA KRAJEVNA IMENA

Če pa je bila tedaj slovenska omika in s tem jezik, ki jo je odražal, na tako visoki ravni in če se nemščina iz bavarskih, frankovskih, alemanskih in drugih govorov še niti ni bila izoblikovala, bi bilo res nekaj nenaravnega in celo čudnega, če iz slovenskega jezika in kulture ne bi sprejela ničesar. Avstrijska nemška narečja imajo v resnici mnogo slovenskega izrazja. Le malo tega pa je prišlo tudi v uradni nemški jezik, v visoko nemščino (Hochdeutsch). Poleg že omenjene »Jause« npr. tudi avstrijski izrazi za *marelico* »Marille«

(nemško: Aprikose), ali »Zwetschke« (nemško Pflaume) za češpljo, potem »Raps« za repico in še kaj. Natančnejša študija s tega področja še manjka. Področje je tudi idejno politično izredno občutljivo. Menda se ga niti Miklošič ni mogel lotiti, saj je šlo za namišljeni ugled nemštva in vodilni krogi na dunajski univerzi bi mu tako študijo preprečili. Opravljena pa ni bila vse do danes, mogoče iz bojazni, da bi na nemški strani dvignila v javnih občilih in na političnem polju preveliko protislovensko in protislovansko gonjo.

Seveda pa ni mogoče utajiti vpliva slovenščine na krajevna in ledinska poimenovanja v vzhodnoalpskem prostoru, ki jih najdemo skorajda na vsakem koraku. Glavno mesto Štajerske *Graz* je samo okrajšava od slovenskega *Gradec* oz. od njegove narečne izgovarjave *Grad'c* in se je nekdanj tudi pisala *Grätz*. Številne vode *bistrice* se nam kažejo v nemških *Feistritz*; mogočni ledenik *Pasterze* pod Velikim Klekom (Grossglockner) je očitno dobil ime po slovenskem izrazu *pastirica*. (Kako poetično!). Ime *Kulm* je iz našega *holm*. Na gornjem Koroškem najdemo *Dellach* (v Dolah) in *Göriach* (v Gorjah), *Fresach* (v Brezah), *Flatach* (v Blatah), *Lassach* (v Lazah) itd.

Še bolj očitni je slovenski vpliv na podeželsko vaško življenje in ljudsko kulturo. Barvitost ljudskih noš po nemških predelih Koroške in Štajerske ter v Spodnji Avstriji pa tudi na Gradiščanskem je kaj malo nemška. Prav tako ne domači prazniki z mlaji in tudi čudovite pustne maske, ki nimajo nikake zveze z germansko mitologijo. Nadalje planine, pastirsko življenje, obdelovanje polja, košnja, senožeti, kakor so delali po starem, s kopami, predelava mleka, vse je tako kot pri nas in prav nič »nemško«.

Avstrijski atlas (Österreich Atlas, Atlas von Niederösterreich...), ki izhajajo redno po listih z vnesenimi novimi podatki, seveda ne priznavajo kakih slovanskih in še celo ne slovenskih vplivov na avstrijsko podeželsko življenje in kulturo. Atlas von Niederösterreich

npr. razlaga na posebnem listu imena na končnico *-ing*, ne da bi pojasnil, da gre večinoma za slovenska imena. Zbornik okraja Horn (Horner Heimatbuch, Horn 1934) v Sp. Avstriji pa ima v članku o naseljih in njih poreklu le navedeno, da so imena naselij kot *Mödring*, *Straning*, *Pölla*, *Gars* (Modrinja, Strane, Polja, Grad) slovanskega izvora. Ta okraj meji z Moravsko.

Lahko bi se, po vsem tem, tudi med nemškimi Avstrijci našel kdo in vzkliknil, podobno kot naš pisatelj Levstik, »Govorimo nemško, mislimo pa slovensko!« In najbrž še bolj upravičeno kot Levstik Slovencem.

Žal pa jezikovna vzgoja in pojmovanja v slovenskem šolstvu še vedno ostajajo na skrajno preprostih in nestvarnih Levstikovih razlagah slovenskega govora in knjižnega jezika. Pojmovanja, ki mogoče zadostujejo, ali pa danes tudi ne več, za leposlovje. Nikakor pa ne za strokovno pisanje bodisi s področja tehnike, gospodarstva, družbenih ved in podobno. Strokovnjaki s teh področij se sicer izobražujejo kasneje v svojih strokah, njihovo pisanje in jezikovno izražanje pa utesnjujejo še vedno osnovnošolske metode, obenem z vso ohromljujočo protinemško navlako, besednim čiščenjem, olepšavanjem, nezaželeno rabo trpnika in vse mogočimi slovničnimi izjemami in prepovedmi. Kmetijski inženir npr. naredi največje izrazne in stilistične knjižne napake, če verno popiše razna kmečka opravila, orodja, dela. Tako slabo so slovničarji obdelali in razčistili ravno kmečko strokovno izrazje, čeravno smo Slovenci kmečki narod. Celu *hiša* naj bi bila izposojena od nemške *Haus*. Naše italijanske sosede pa npr. prav malo briga ali ima njihova *casa* isti koren kot nemška »Haus«, ali če *borgo* ne izhaja od *Burg* in *piazza* od *Platz*.

Potreba po širših pojmovanjih v zvezi s slovenskim jezikom, da se ustvari določena miselna širina in utrdi pojem o vrednosti slovenskega jezika, je vedno bolj očitna. Pri oblikovanju obširnejšega besednega sklada in izraznih oblik pa bodo morali sodelovati

tudi izvedenci s področij gospodarstva, tehnike ter drugih znanosti in ved, ki so pravzaprav danes glavni porabniki našega jezika in njegovih izraznih možnosti. Doslej so jim slovníčarji in književniki z neustreznimi jezikovnimi merili, to je s primerjavami izrazja iz slovanskih jezikov in z nemščino, z vsiljevanjem »lepših«, bolj »milih« ter »mehkih« izrazov in podobno, preveč hromili pisanje in govorico.

* * *

Ob sklepu tega spisa naj pripomnim, da so bili primeri, ki sem jih nakazal, večinoma že navedeni v starejših spisih o slovenskem jeziku in zgodovini, kar pa ni pripomoglo k temu, da bi v javnem obveščanju in izobraževanju prevladalo pozitivno gledanje na slovenski jezik in kulturo. Nasprotno, med krojilci slovenskega javnega mnenja prevladuje kot posledica tuje, večinoma nemške protislovenske propagande (celo z univerz) nekakšen manjšinski čut manjvrednosti, podzavestno prepričanje in bojazen, da s svojim slovenstvom ne smemo pretiravati; da se z našim dozdevnim siromaštvom ne smemo zoperstavljeni dognanjem mogočne nemške znanosti in tehnike; da so dognanja v tujih delih, nemških, angleških, italijanskih in drugih že vnaprej bolj zanesljiva od domačih in jih je treba nujno povzeti, če nočemo veljati v mednarodnem svetu za zaostale. In podobno.

Pa ne samo to! Če npr. pisec študije v že omenjeni knjigi o zgodovini kmetijskih panog navaja v svoji obravnavi o živinoreji pri Slovencih, da prihaja »štala« od nemškega »Stall«, »hlev« od gotskega »hlaiw« ali »skedenj« od starovisokonemškega »scugin/a«, ne gre več za vprašanje preprostega povzemanja tujih tj. nemških dognanj, najsi so mogoče tudi pravilna, pač pa za vnašanje strogo jezikovne problematike v zgodovino. Nastane pogrešen sklep, da Slovenci, čeprav kmečki narod, samo zaradi morebitnega prevzema izrazov

Sv. Ciril in Metod, slovanska apostola in blagovestnika

štala, hlev in skedenj ter drugih, poprej sploh nismo poznali omenjenih naprav. Vprašanje, ki ga pa ne more razčistiti samo jezikoslovje, pač pa tudi dognanja arheologije, narodopisja in narodoslovja, zemljepisja ter drugih ved. Nejasnosti pa bi moral zgodovinar izpustiti, posebno še, če nekaj jezikovnih primerov, ki konec koncev niso niti predmet zgodovinskega obravnavanja, lahko vodi do pogrešenih splošnih sklepov o celoti.

Mehanično ponavljanje nekaterih, tudi pogrešenih primerov iz nemškega jezikoslovja, zgodovinopisja in drugih ved, ne da bi poprej razčistili pojme o slovenski kulturi kot celoti in njenemu vrednotenju, kar napravlja pri javnosti, kot omenjeno, pogrešen vtis, da smo vse prevzeli od drugod, večinoma od »Nemcev«, pa daje Levstikovim besedam vendarle še danes poseben pomen, ki je najbrž še bolj usoden kot pa v času narodnostnega prebujanja. Prav tedaj namreč, ko bi hoteli biti pri svojih razpravah resni, zanesljivi in znanstveni, gledamo drevesa, pa ne vidimo gozda, pačimo torej podobo celote in s tem vendarle »mislimo nemško«.

Ubiti zvon

(Prevedel in priredil za domače kraje F. Premrl)

Tin, ten, tan ...

»Sveti Vid v Črničah!«

Din, don, dan ...

»Mati božja na Vitovljah! In kakšen tercet!«

In potem so se razlegali vsi koncerti zvonov od Sela, iz Batuj, od Šempasa, z vseh zvonikov po hribih in iz doline naokrog.

Pritrkovali so na predvečer velike noči, pod praznično modrim nebom, od veselja, da bo Kristus vstal.

Župniku Francetu pa je stiskalo srce. Deset kilometrov daleč naokrog je na prvi udarec razločil glasove zvonov in jih imenoval po imenu cerkve ali kraja. Zdelo se je, da se je njegov posluh v teh zadnjih mesecih celo še izboljšal, tako natančno in gotovo je namreč lahko povedal, kakšna je intonacija vsakega koncerta zvonov v okolici.

»Šempas! Imajo jih tri, pa jim ne zavidam: zdi se, kot bi tolkli po ponvah ... Toda Vitovlje! Tu pa ni kaj reči; to je najlepši tercet v celi dekaniji. V akordu si bemolu ... Tudi naši so bili lep tercet. Primaruha! In zdaj, kaj me je zadelo! da moram preživeti velikonočne praznike, ne da bi jih slišal. Kako bridko je bilo zame predvčerajšnjim, na veliki četrtek pri Gloriji! Slišal sem zvončke in zvonove naokrog na svoja učesa, slišal zmagoslavno pritrkovanje z Vitovelj, od Šempasa, iz Batuj, in od Smihela, naši pa ... kot da so mrtvi! In tako tudi danes, na veliko soboto! Toda, kaj storiti?«

Obrisal si je solzo, ki se mu je prikradla iz oči brez dovoljenja, in vzela je v roke kratek govorček, ki ga mora povedati vernikom pri večerni pobožnosti.

»Je dovoljeno?«

»Kar naprej, Gašpar! O, glej ga no!

Ravnokar sem te hotel poklicati. Sedi, kar sedi. Povej mi no, sinko, kako je to, da te letos še nisem videl, da bi opravil svojo velikonočno dolžnost? Saj veš ...«

»Oprostite mi to, gospod župnik. O tem se bova zmenila pozneje. Toda, ne vem, če vam je znano, da je po župniji neko mrmranje, rekel bi vrenje med ljudmi; oh, ne proti vam — Bog ne daj! — toda, kaj veste? Oni iz Vitovelj, vsakokrat ko se srečajo s katero od naših žensk, ne znajo drugega, kot da se posmehujejo, takole: Vi, tam doli v Oseku imate pa krasne zvonove, kakšen tercet! prekosite celo Vitovlje! In kakšna gloria je bila na veliki četrtek! ... Skratka, jaz vam povem, tega se ne more več prenašati. In če se ne odloči, da se uredi zadeva z velikim zvonom, toliko časa ne bo miru ...«

»O vi, moji farani, vedno je tako! Vi pobijete lonce, jaz pa, vedno jaz, ubogi starec, naj potem zopet povežem skupaj razbite črepinje. Ko morem, ne rečem ...«

»Kaj hočete reči?«

»Da ste lansko leto, prav za veliko noč, tako gonili te uboge zvonove — se spomniš? — da ste nazadnje ubili tega velikega. Jaz ... sem potrpel! Kaj sem vas kaj oštel? Nec Verbum! Niti z besedico! In pridigam in pridigam, pri maši in pri večernicah, da bi dali malo denarja, da bi popravili in prelili zvon ... Za svetega Martina, farnega zavetnika, ali veste vi, koliko sem nabral miloščine? Le povej, če veš! Priti bi morali do tisoč pet sto. In koliko se je zbralo? Ti bom jaz povedal, Gašpar. Štiriintrideset lir in 65 centezimov. Oh, primaruha! Vprašajte cerkvene ključarje, če ni res. Tedaj sem si rekel: dovolj je tega! Znamenje je, da se imajo dobro tudi brez zvonov. In umolknila bosta tudi druga dva manj-

OZNANJENJE

*V tihoti hiše svete v Nazaretu
v Besedo božjo vsa si zatopljena
in tvoja duša vse je razsvetljena:
spoznala si, kaj bo s teboj v tem letu . . .*

*Boš mati po prečudežnem razpletu
dogodkov svetih, ki jih ni še žena
doživljala in jih ne bo nobena:
Odrešenika boš rodila svetu!*

*Pomagaj nam ustvariti tihoto,
da božjo voljo mogli bi dojeti
in vedno odvrniti vsako zmoto.*

*Pomagaj nam vsak hip Boga sprejeti,
kot si ga ti sprejela in z lepoto
prečiste duše mogla ga objeti.*

ša. Kdo ve, če se potem kaj zganejo . . . Kaj še! Slabše ne more biti v krajih na Turškem. Eh, da, saj bi nič ne rekel, toda naši so bili zavidanja vreden tercet. Kadar so peli za praznik, se spominjaš, Gašpar? . . . Toda pustimo to. In potem pridete sem k meni, kot da bi bil jaz vsega kriv . . .«

»Nikakor, oprostite mi, gospod župnik . . .«

»Eh, je bridko, Gašpar, že skoro pol stoletja, odkar živim med vami, ki sem vas vse krstil in poročil in vam pomagal, kolikor sem mogel . . . Primaruha! Ko boste pokopali tega ubogega starčka, si boste tako tudi prihranili trud, da bi mu zvonili za pogreb.«

Župnik France je močno zakašljal, da je zadržal ihtenje, ki mu je sililo v grlo. Tudi Gašpar je bil ganjen. Vedel je, da govori župnik resnico, da se ni dotaknil niti enega solda drugih in da ni mogel obdržati v žepu svojega; tedaj je položil klobuk na kolena, potegnil denarnico iz žepa in vzel iz nje bankovec za stotak, ga položil na mizo, ne da bi kaj rekel, se dvignil in zinil polglasno:

»Oprostite mi še enkrat, gospod žup-

nik. Nisem vas hotel užaliti. Ali bi mi napravili neko uslugo?»

»Tudi dve, sinko. Toda . . . toda poglej malo tja, Gašpar. Je tvoj tisti bankovec?»

»Ne, zdaj ne več, zdaj je vaš. Za zvon. In ne govoriva več o tem. To se pravi, ni še konec. Napravite mi uslugo, da obvestite v cerkvi, morda pri večerni pobožnosti — ali tudi samo v zakristiji — tiste štiri jogre, ki jim pravite ključarji, da se znajdejo po službi klozji v moji hiši za pet minut.«

»Prav rad, Gašpar. Pa se lahko tudi zve, zakaj . . .«

»Za zdaj je bolje, da ne, da kaj ne spodleti . . .«

»Boš prišel, da opraviš svojo veliko-nočno dolžnost?»

»Že jutri. Toda to je druga zadeva.«

»No, dobro, sinko. Te pričakujem.« V mraku se je zopet zglasil Gašpar.

»Kaj je novega?»

»Nič: tukaj je župan in ključarji, ki želijo govoriti z vami nekaj besed.«

»In to ni nič? Se ti zdi? . . . Naprej, le naprej, gospodje . . . Sedite, moji prijatelji. Marta! (Oh, da, je gluha, revica!) Nekaj sedežev, Marta! Primaruha!»

»Ne dajte se motiti, gospod župnik,« je začel župan. »Samo eno besedico bi radi govorili z vami. Smo tukaj zaradi onega presnetega zvona.«

»Oh!» se je zavzel župnik z vzdihom. »No, torej?»

»Glejte: čas bi že bil, da bi se ta zadeva uredila. Kaj menite? Vi imate prav, stokrat prav. Glejte, mi se obvezujemo, da spravimo skupaj potrebni denar. Po sto lir vsakdo izmed nas da iz svojega. Jaz, kot župan, bom predlagal, da se da pet sto lir iz občinske blagajne. In ko rečem jaz, tudi velja! . . . Kaj pa je to tisoč lir! Ostalo naj prispevajo drugi, vsak po svojih močeh. Je prav? In vi, gospod župnik, boste poskrbeli za prelitje zvona, za prevoz in za vse, kar je pri tem še treba. In za naš farni praznik svetega Martina naj bo zvon na svojem mestu kot nov, razen če pridejo vmes kake nepredvidene ovire. Se strinjate?»

Župnik France je dvignil oči in roke

proti nebu, globoko zadihal in olajšano in zaupljivo zapel:

»Nunc dimittis servum tuum, Domine! Zdaj lahko mirno umrjem, Gospod! ...«

* * *

»Marta!« je zaklical župnik proti kuhinji. »Za jutri mi pripravi obleko in skrtači čevlje. Grem v mesto.«

»K škofu? Vedno opravki! ...«

Predno se je župnik France vlegel k počitku, je še enkrat zahvalil Boga za velike dobrote tega dne, večkrat preštel prejeti denar, ki ga je bilo točno pet sto lir. To je bilo kot ara za livarja. Toda pri izpraševanju vesti, je dobil, je prežal, greh, ki se ga ni preje nikdar spomnil; in še velik greh, da namreč onih zloglasnih 34 lir in 65 centezimov od miloščine ni bilo več nikjer. Pet lir sem in deset tja; za zdravila za Rozo, za opanke za strežnika, za olje pri božjem grobu... skratka: ni jih bilo več. Slo je za dobra dela, to je res, toda... Ni mogel prej zaspati, dokler se ni odločil, da bo šel na potovanje peš in vtaknil v žep kos kruha, da bo prihrani in nadomesti tisti denar, da bo za njegov zvon.

Zjutraj zgodaj maša, bela kava s kruhom in še pozdrav: »Marta, se priporočam, varuj dom in cerkev in proti večeru na svidenje!« in že je odhitel kot mladenič s praznjim klobukom in svetlimi čevlji na nogah.

Na cesti med Sempasom in Ozeljanom je naletel na jokajočo deklico. Župnik je ni poznal. Ni bila iz teh krajev. Bila je bosa, v rdeči, zelo kratki oblecki, z ovratnico iz pisanih steklenih jagod, s kodrastimi, a nepočesanimi črnimi lasmi, z zagorelim obrazom, ki je kazal kakih dvanajst let, in z očmi, ki so žarele kot dva bisera. In obupno je jokala.

»Kaj ti je, hčerka?«

Deklica je pred dolgim in suhim duhovnikom osuplo obstala, presenečena nad nazivom, ki ga ni bila vajena slišati, je s silo zadržala krčeviti jok, ki jo je vso pretresal.

»Uničeni smo!« je rekla s tujim na-

glasom. »Morček je mrtev. Na cesti leži. In oče me je hotel ubiti. Zapodil me je proč z batinami.«

»Morček? Kdo je morček?«

»Naš konjiček...«

»In zakaj obupuješ. Boste pač kupili drugega!«

»Seveda, drugega! Kje naj dobimo takega, kot je bil on, ubožček... In kje naj vzamemo denar?«

»Pa kam pojdeš zdaj, hčerka?«

»Proč.«

»Proč! Kam?«

»Ne vem.«

»Kje je tvoj oče? In mrtvi konj, kje je? Al nimaš mame?«

»Sem jo imela. Ušla je proč, že davno.«

»Jej, jej! Pojdiva k tvojemu očetu.« In jo je prijel za roko. »Kje je?«

»Blizu onega kraja tam.«

»V Ozeljanu? Ali tam gori v Šmihelu? Veš, tja gor ne morem iti. Kaj pa sama? Toda, povej mi, dragi otrok: Ali znaš kakšno molitvico?«

»Katero?«

»O Bog! Katerokoli... Si krščena?«

»Ne vem. In zakaj? ...«

»Pa si vsaj dobra?«

»Mislim, da sem.«

ALBERT MIKLAVEC

BOŽIČ

*Prehitro se je noč nocoj stemnila,
ko Jožef in Marija v Betlehemu
še prenočišče iščeta in k vsemu
zaman sta se že v mestu obrnila.*

*Utrujena vsa sta se umaknila
v ubožno štalico, kjer sta v objemu
noči sprejela Detece in njemu,
kot Sinu božjemu, se poklonila.*

*Božična luč je v srca posvetila,
odprla na stežaj je vsaka vrata:
ljubezen je človeka spremenila.*

*Človeška srca so postala zlata:
ker je Marija vanje položila
presveto Detece, so zdaj bogata!*

In povedala je to tako ljubko, tako odkritosrčno (vsaj gospodu Francetu se je tako zdelo), da se kratko malo ni mogel več ustavljati, ampak je potegnil denarnico s pet sto lirami iz žepa, ne da bi na kaj drugega pomislil, in izročil denar mali cigančici, kot da bi šlo za dva solda.

»Vzemi!« je rekel. »Nesi denar tvojemu očetu, da si kupi drugega konja, in ti, kot dobra deklica, reci z menoj: Gospod, moj Bog, imam te tako zelo rada...«

»Gospod, moj župnik, imam vas tako zelo rada!« je zaklicala urno deklica in mu poljubila roko in hajdi z brzimi petami stekla proti Ozeljanu.

»Nekaj posebnega je to!« je rekel preprosto župnik France, ki se je bolj čudil nenadnemu begu kot pa nepričakovanemu odgovoru. »Nekaj posebnega!« In je nadaljeval pot proti Ajševici.

Toda po nekaj korakih se je ustavil in pogledal nazaj. Nikogar ni bilo videti več. Pogledal si je prašne čevlje, se dolgo zamislil in se nazadnje odločil:

»Vrnimo se torej nazaj domov. To pa velja: Duša je več vredna kot zvon!«

Toda pravo gorje se je pričelo šele doma v župnišču. Ko ga je Marta zagledala, da se je že vrnil, tako hitro in nepričakovano, se je usula cela ploha vprašanj nadenj. In gospod France ni bil nič pripravljen na to nenadno nevihto. Bil je brez dežnika.

Pustil je, da se je izdivjala in šele potem, ko se je vihar unesel, se je oglasil (saj nekaj je bilo treba reči, čeprav ni kazalo, priti na dan z vso resnico, pa dasiravno je bila Marta razsodna in zaupna ženska) in ušla mu je iz ust napol laž, tako da je postal ves rdeč v obraz.

»Glejte, Marta, kako je bilo. Toda primaruha! Spomnil sem se na poti, da imam v svojem uradu nujen popravek, ki ga moram izvršiti še danes, in zato sem se vrnil. Naročilo pri livarju opravi lahko tudi jutri, lahko se izvrši vse tudi pismeno... In razumite, Mar-

ta, da pri svoji starosti takega potovanja ne morem napraviti peš...«

»Peš? Kaj ste šli peš? O, Marija Magdalena! In v čevljih ste šli? Pa zakaj?« se je začudila in pogledala na njegove prašne čevlje.

»Toda, primaruha! Pustiva to reč. Zaprem se v pisarno, in če bi kdo vprašal po meni, recite, da sem zadržan, razen seveda, če bi šlo za bolnike. Pridejo lahko jutri ali v nedeljo... Ste razumeli?«

In se je zaprl v urad, z glavo, ki mu je gorela.

Marta je zaprla vrata na cesto in tisti dan je bila gluha za vse, še bolj kot sicer.

Pred večerom pa, radovedna kot je bila (izjeme pri ženskah so silno redke!), je vedela že vse od konca do kraja.

* * *

Brž je bilo olajšano obema: Marti, da se je umirila in ji ni bilo treba ugihati in si umišljati najbolj čudnih nagibov gospodove nenadne vrnitve; in ubogemu župniku Francetu, da je po hudi plohi (zares malo predivji) stare služabnice na njegove osebne in službene zadeve, vendar našel nekoliko umiritve v svoji neprijetni skrivnosti. Predno pa sta si voščila »Lahko noč!«, je župnik vendar čutil potrebo, da mu prišeže, pa čeprav je bila zvesta in zaupna Marta, da ne črhn besedice o tem, da ohrani vse v popolnem molku pred vsemi, kot bi bilo »povedano pri spovedi«.

Drugi dan ni imel miru ne samo v svoji hiši, ampak še manj v svoji vesti.

— Da, tudi Marta je imela svoj prav; in on, kljub svojim petinsedemdesetim letom, ki so skoraj odbila, je imel še srce preveč občutljivo. Lahko je dal, ne rečem, desetak; naj bo v božjem imenu, tudi petdesetak, toda petstotak?

In potem: komu ga je dal? Ciganki, res da deklici; in potem ni bil denar njegov, ampak cele župnije, za zvon... In kaj zdaj storiti? In sta se prerekala za dve načeli bogoslovja: »Ali vrniti

**S pevskega tečaja
Zveze cerkvenih
pevskih zborov
s Tržaškega:
nastop v novi cerkvi
v Senovem**

ali podariti!» (toda kako vrniti, brez lire v žepu!); in župnik se je skliceval tudi na izrek: »Dobro delo, pa če ga napraviš samemu vragu, je vedno dobro delo.« (Pa je bilo to dobro delo?)

Potem so se pričele tudi čenče in godrnjanje med ljudstvom: »Je sploh naročen zvon? Da, ne, zdi se ... Toda naš véliki še vedno visi v zvoniku! Ali pridejo ali ne pridejo, da ga snamejo? In kaj dela župnik?

Župnik, kateremu je vse to prišlo na ušesa, je molčal kot riba, nazadnje pa se odločil, da naroči zvon v livarno, ne da bi omenil ne aro ne obračun. Tavo vsaj lahko odgovarjal zvedavim vernikom: »Sem ga naročil ... tega in tega dne. Bo prišel, brez dvoma!« Toda kake druge besedice ni bilo mogoče spraviti iz njega.

Marta ga je videla bolj pogosto na vrtu, z nosom v zrak, v žalostnem opazovanju one odprtine na zvoniku, ki je bila tiho ko prazen golobjak. In niso ji ušle iz pogleda one velike solze, ki jih je skušal brž obrisati, ko so se mu prikradle v oči, posebno ob zvonjenju na Vitovljah, pesmetle in glasne, kot žaljiv in očitajoč smeh.

Nabralo se je slednjič dve sto ali tri sto lir pri miloščini v župniji, sneli so »vélikega« v zvoniku in ga spustili po vrveh na močan voz in ga odpeljali

v livarno, kjer so ga odložili v skladišče, da počaka are in naročila za prelitje.

Za nekaj časa so bili vsi zadovoljni. Toda sveti Martin se je bližal in Marta je bila vedno bolj v strahu. Župnik bolj molčeč kot kdajkoli, se je zatekal v cerkev; toda ona ni bila dovolj gluha, da ne bi slišala godrnjanja ljudi in bila je v skrbeh.

Nekega dne v začetku junija se je odpravil župnik v mesto in tudi na Svetogoro da gre, je povedal bolj radovednim, kjer ni bil že toliko let, v resnici pa je bil namenjen še naprej do Vidma, da bi naskrivaj govoril z livarjem glede prelitja vélikega zvona in poizvedel o stroških za to delo in da bi ga prosil, naj pošlje preliti zvon na vsak način do svetega Martina, z zagotovilom in obljubo, da bo vse točno plačal, do zadnjega centezima, samo malo bo treba potrpljenja ...

Dosežek vsega prizadevanja pa je bil ta (kar je tudi livar potem župniku odkrito in pošteno sporočil): Livarsko podjetje je odvisno od cen na tržišču in zato ne more prevzemati zadevnih naročil brez plačila tisoč lir na račun, ostalega dolga pa do konca tekočega leta.

Za župnika nesprejemljivi pogoji!

Zbor iz Mačkolj na reviji
Primorska poje.
Vodí ga Cveto Marc

Torej bo tudi sv. Martin brez terceta zvonov, o tem ni bilo več dvoma.

»In tisti zvon, kje je?« je godrnjalo ljudstvo.

»Toda zdaj zahtevajo tisoč lir naprej, mi smo pa še daleč od te vsote.«

V nekaj dneh se je nabralo drugih tristo lir. Toda za gospoda Franceta tudi to še ni zadostovalo (in še dobro, da je za to vedela samo Marta!).

»Pa vsaj za naš farni praznik sv. Urha bo, ali ne?«

»Bojim se, dragi moji. Zdi se, da se prelitje ni posrečilo. Bomo zvedeli. In če bodo morali ponoviti... Ali razumete?«

Dejstvo je, da je med malosrčnostjo enih in nevoljo drugih tudi sv. Urh šel mimo (na veliko veselje Vitoveljcev) brez enega samega udarca zvona.

In gospod France molči. Molči in je vedno bolj suh in žalosten.

»Bo vsaj za vnebovzetje?«

»Potrpljenje... Seveda, brez dvo- ma! Toda...«

»Niti za vnebovzetje?«

»Kaj hočete? Župnik ima svoje muhe, saj ga poznate. Hoče, da slovesno blagoslovi naš veliki zvon sam škof, tega pa ne morete kar s kljuka sneti...« je za pomiritev razlagala Marta.

»Sam škof?«

»Seveda, naš nadškof iz Gorice. In

veste, taki obiski se ne napravijo kot bi se šel na vrt sprehajati. Je treba časa za to. Zato potrpite, vse pride na vrsto...«

»Že, ampak...«

»Pomislite, kakšna čast za nas. Zvon bo blagoslovil sam nadškof!«

»In se bo vrnil za Vse svete? Zakaj, če se ne bo moglo zvoniti zvečer za vse rajnike, kako bo to narobe! Za eno leto, naj bo, toda za dve?...«

Marta, čeprav je bila gluha, je uvidela, da se ni šaliti. Treba je dobiti potrebno vsoto, pet sto lir, na vsak način.

In se je odločila. Oblekla se je praznje, naložila lepo košarico svežih jajc, in se podala na grad v Kromberku. Želela je tam govoriti s samo gospo grofico Coronini. Kaj ji je tam povedala, kako ji je vse razložila in kako sta se med seboj sporazumeli, nihče ne ve, kajti gospa grofica je dobrohotno in z razumevanjem obljubila pomoč, samo pod pogojem, da Marta vsaj do božiča ne črhne niti besedice o tem. In Marta je sprejela pogoj (res, izreden primer!) in ni niti župniku nič omenila, kje je bila in po kakšnem opravku. Da jo je gospa grofica razumela, se lahko sklepa ne samo iz tega, ker je Marta, kot vsi gluhi, dovolj glasno

govorila, ampak še bolj po tem, ker je bila gospa dobrega srca.

Marta se je vrnila s svojega podjetnega obiska zares bolj mirna in z najboljšimi upi, dasiravno ni bilo o kakem denarju niti govora.

* * *

Kot je Bog hotel, je minil praznik Vseh svetnikov in Vernih duš dan in kmalu potem tudi glavni farni praznik sv. Martina (o, kako žalostni dnevi so bili to!) in zvon je bil še vedno ... na poti.

Ni pa o tem nihče več govoril, kajti za župnika je bila vsaka omemba o zvonu sunek z bodalom v srce. Zdel se je samo še prikazen, sama kost in koža, ves prozoren, z vedno bolj udrtimi očmi, a kljub temu dobrimi in vdanimi. Kaj mu je še preostajalo?

Kot po navadi je povabil svoje farane k božični polnočni maši; zdelo se je, kot bi hotel reči:

»Pridite, povedal vam bom svojo oporoko! Blagoslovil vas bom še enkrat, in potem bom mirno odšel z angeli v nebeški raj, če sem ga vreden. Nič več ne morem! ...«

Bila je tudi petdesetletnica njegove nove maše. Zlata maša! je govorila Marta vsem, z nasmeškom, ki je hotel prikriti neko notranjo bol.

In cerkev se je napolnila, bolj kot običajno.

Pri evangeliju (oh, kakšen trenutek je bil tedaj!) je stopil župnik na prižnico in začel z zastrtim, boleznim in drhtečim glasom takole govoriti:

»Dragi moji sinovi in hčere! Premišljeval sem o mnogih stvareh... V tej sveti noči... se vam moram prvič po polstoletju, odkar sem sredi med vami, spovedati, javno pred vsemi... velikega greha..., ki naj mi ga Jezus milostno odpusti! Spovem se, da zvon.... (ne bo, je hotel reči).

Ni še mogel pravočasno končati stavka, ko se je v nepopisno presenečenje vseh oglasil veliki farni zvon tako lepo, kot ni pel še nikoli; in potem v zboru še druga dva... In tercet, lepi

tercet iz Oseka je presunil srca vseh zbranih v cerkvi; nepričakovano in mogočno se je veselo razlegel čez hribe in po dolini, od Vitovelj do Ozeljana!

Verniki so se spogledavali začudeni, ganjeni in od veselja jokajoči; župnik, ki je pristopil zopet k oltarju, je s čvrstim in svežim glasom, kot pri svojih petindvajsetih letih, v navalu navdušenja, intoniral namesto Credo — ne da bi se tega zavedal — v najlepši melodiji Gloria in excelsis Deo!

Marta se ni tam na koncu cerkve medtem nič več spominjala dolgotrajnih skrbi in žalosti, pač pa s hvaležnostjo in veseljem dobre gospe grofice Coronini. Z drugimi vred se je tudi ona ozirala naokrog, da bi videla božične angele, ki so v veselje Jezusu in njegovemu zvestemu služabniku prinesli na zvonik tako težko pričakovani zvon.

In zares so od župnika do zadnjega farana vsi verjeli in zatrjevali, da se je moralo vse prav tako zgoditi.

Simbol Evharištije in Kristusa

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1980

1. KOLEDAR 1980
2. PRELISTAVANJE POLDAVNINE - Vinko Beličič
3. NEVIDNA MEJA - Franc Jeza
4. PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON - 6. snopič

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

Riva Piazzutta, 18
34170 Gorica - Gorizia
Italia - Italy (Europe)

ODGOVORNI UREDNIK DR. KAZIMIR HUMAR

REGISTRIRANO NA SODIŠČU V GORICI DNE 26. 8. 1968 - STEV. 3080

KAZALO

Kalendarij	3
------------	---

Iz življenja Cerkve

Pastir Kristusove Cerkve (Maks Šah)	28
Nove dušnopastirske ureditve goriške nadškofije (Marijan Komjanc)	34
Papež, ki svetu odkriva Slovence (Kazimir Humar)	48
Narodnost v luči teologije in Cerkve (Oskar Simčič)	51
Tržaški Slovenci pri papežu Janezu Pavlu II. (J. M.)	59
Poljska vabi in privabi (Ljuba Smotlak)	65
Dve zgodovinski pričevanji (Lojze Škerl)	71

Politična stvarnost

Dejavnost Slovenske skupnosti (Alojz Tul)	72
Današnji položaj na Koroškem (Valentin Inzko)	79

Imenitni možje

Skof Tomaž Hren in Trst (Martin Jevnikar)	82
Jernej Kopitar (Martin Jevnikar)	85
Benvenut Crobath (Martin Jevnikar)	86
Umrlj so v letu 1978-79 (Martin Jevnikar)	87
Dr. Jožko Tischler (L. K.)	92
Msgr. Franc Šibenik (Lojze Škerl)	94

Iz naše zgodovine

Na skrajnih obronkih goriških Brd (Ivan Prinčič)	94
Poimenovanje osnovne šole v Sesljanu (Jože Markuža)	99
Poimenovanje osnovne šole v Medji vasi (Jože Markuža)	102
Iz zgodovine Medje vasi (Bazilija Štanta)	103
Slovenske zasebne šole v Gorici do 1926 (Hubert Močnik)	107
Drobec naše zgodovine izpred 50 let (M. V.)	110
Angleška družba na Višarjah (Vinko Beličič)	112
II. slovenski zamejski jamboree (F. F.)	117
Smo Slovenci res samo podložen narod? (J. Š.)	168
»Govorimo slovensko, mislimo nemško?« (Jožko Šavli)	191

Obletnice, jubileji in spomini

1940 — usodno leto za Italijo (Slavko Tuta)	119
Franc Kavčič: ob 150-letnici smrti (Verena Koršič)	122
130 let prvega slovenskega časopisa v Trstu (Martin Jevnikar)	124
Ob 50-letnici smrti Jana Baudouina de Courtenaya (M. M.)	127
Moja srečanja z msgr. Jakobom Ukmarjem (Alojz Rebula)	129
Spomin iz otroških let (s. Ema Legiša)	136

Dežela Furlanija-Juljska krajina

Analiza obnove po potresu (Emidij Susič)	137
Gospodarski razvoj kmetijstva (Edi Zerjal)	139
Pogovorni jezik v družinah (Emidij Susič)	143

Glasbena ustvarjalnost

Gorica — središče zborovske kulture (A. B.)	144
Kako je z glasbo pri nas (Tomaž Simčič)	146
Stoletnica rojstva Stanka Premrla (Zorko Harej)	148
30 let cerkvenega pevskega zbora iz Mačkolj (Ljuba Smotlak)	151

Astronomija

Preučevanje sončnega sestava (Pavel Zlobec)	153
---	-----

Etnološki zapisi

Iz tolminskega sveta (Jožko Savli)	159
Ukovška planina (Osvald Errath)	165
Šapanje v Ukvah (Dani Zelloth)	167

Prosvetno-kulturna dejavnost

Prosvetno življenje na Goriškem (Marilka Koršič)	176
Prosvetna dejavnost na Tržaškem 1978-79 (M. M.)	187

Pripovedni spisi

Dragocenost (Tončka Curk)	173
Srečanje z volkom (Leopold Slavec)	181
Ubiti zvon (prireديل Fr. Premrl)	198

Pesmi

Ne sanjaj! (Mirko Mazora)	47
Slovanski papež (Julius Slowacki, prevod)	48
Hrepenenje (Albert Miklavec)	55
Večerno hrepenenje (Albert Miklavec)	56
Večer (Albert Miklavec)	57
Večerne misli (Albert Miklavec)	58
Predpomladne sanje (Albert Miklavec)	64
Kraška samota (Albert Miklavec)	64
Bazovica (Ljubka Šorli)	81
Neznani kraški jami (Mirko Mazora)	85
Pomladna sonata (Ljubka Šorli)	88
Prošnja (Albert Miklavec)	93
Osat na grobu (Mirko Mazora)	106
Zima (Albert Miklavec)	111
Veliki četrtek (Albert Miklavec)	113
Veliki petek (Albert Miklavec)	113
Velika sobota (Albert Miklavec)	115
Velika noč (Albert Miklavec)	115
Moje pesmi (Stana Vinšek)	118
Sedaj in nekoč (Mirko Mazora)	140
Smehljaj gluhomemega (Mirko Mazora)	150
Po tvojih stopinjah (Mirko Mazora)	157
Brezmadežna (Albert Miklavec)	161
Raztrgaj zagrinjalo! (Mirko Mazora)	163
Razglašenje (Albert Miklavec)	167
Oznanjenje (Albert Miklavec)	199
Božič (Albert Miklavec)	200

Na platnicah je slika kraškega vodnjaka, ki je izklesan iz enega kamna in je na dvorišču slovenske domačije v Malem Repniču (Repentabor).

Slike otrok na straneh koledarskega dela predstavljajo otroke iz Tretjega sveta in so prispevek za Mednarodno leto otroka.

